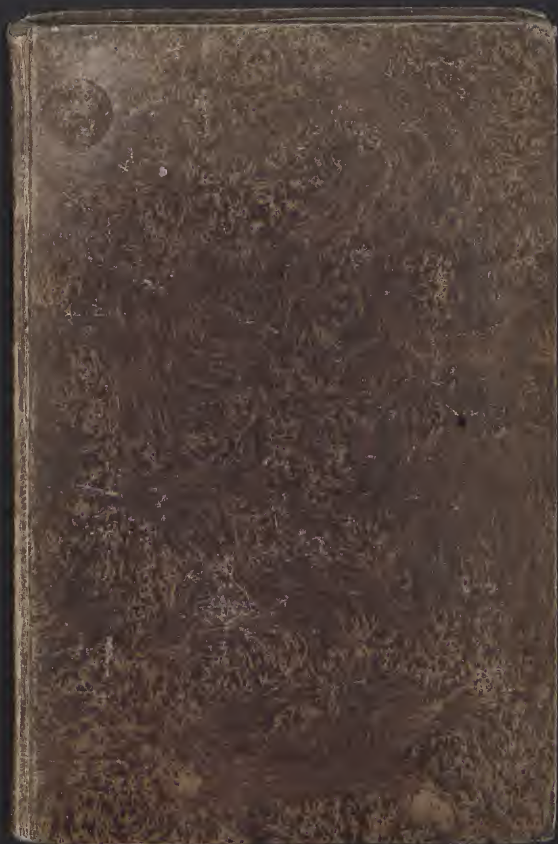

S.T.
Hr. Justitsraad, Professor C. Molbech
ærbødigst
fra Forfatteren.

Biographiske Efterretninger

om

Arne Magnussen,

ved

Jon Olafsen (fra Grunnevik),

forhen Magnæansk Stipendiarius;

udgivne

med Indledning, Bemærkninger og Tillæg

af

E. C. Werlauff,

Anden Ephorus for det Magnæanske Legat.

(Særskilt Aftryk af Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed).

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Nodetrykker.

1835.

Biographiske Efterretninger om Arne Magnussen; ved Jon Olafsen fra Grunnavik. Med Indledning, Anmærkninger og Tillæg af E. C. Werlauff.

Skiondt lidet bekiendt ved trykte Arbeider, havde dog Arne Magnussen paa hans egen Tid, baade i og udenfor Norden, en Navnkundighed, som i lige Grad kun Faae blandt vore ældre Lærde. Ingen erkiendtes for hans Overmand i den islandske Lingvistiks baade prosaiske og poetiske Deel; det ansaaes for afgiort, at han i sit Fodelands Literaturs Historie var i den Grad hiemme, som Ingen til den Tid var det, og, vi kunne tilfoie, Ingen efter ham kunde blive det; man var overbeviist om, at han i Kundskab om Nordens ældre Historie og Jurisprudents, dets Chronologie og Diplomatik, stod over de fleste, om ikke alle Samtidige. Fattedes eller paaskionnedes endog mindre den større Betydning, som denne Rigdom af dybe Indsigter, samlede ved Læsning, Grandskning og Reiser, erholdt ved den kritiske Aand der giennemtrængte dem, da var det vel nærmest, fordi egentlig historisk Kritik, paa den Tid, her endnu var i sin Barndom. Det kan altsaa ligesaameget ansees for Udtryk af den almindelige Stemme, som af en Mands Dom, der bedre end nogen Anden forstod at skatte den Hedenfarnes Værd, naar Gram, faae Maaneder efter Magnussens Dod, i et Brev til en af dennes islandske Venner[1] yttrer sig om hans Minde med følgende Ord: „Jeg troer ganske vist, at „hans Fæderneland Island og hver en Mand deri skal tilstaae os,

[1]) Provsten Hialte Thorsteinson i Vatnsfiord, om hvem mere nedenfor. Grams Brev til ham, 19de Juni 1730, er trykt i Fortalen til Thorkelius *Analecta ad historiam Norvegiae*.

„ikke nu at have havt en større *Civem*, som ogsaa Vi her udi „Danmark, ja hele Norden, saavidt hans Navn var kiendt, „bekiender og tilstaaer, ikke at have havt hans Lige i de gamle „Historiers, Loves og Sprogenes etc. Kundskab, og ved hannem „er udslukt et Lys, som vore Tider neppelig, ja vel aldrig mere „faae at see igien optændt."[1]

At nu saa udmærkede Evner og Kundskaber ikke bare rigere Frugter, beklagedes baade af Samtid og Eftertid; og vist er det, at mangen nu mørk Egn i vor Historie og Oldsager maaskee vilde have erholdt et Lys, som i vore Dage ikke kan gives den, dersom Magnussen i en vis Henseende mere havde lignet sin berømte og fortiente Landsmand Thormod Torfesen. Dog — han var ikke den eneste Lærde, med hvem et stort Forraad af Kundskaber er gaaet i Graven, fordi Læsning og Grandskning tiltrak ham mere end Forfatterhæder og fordi han vanskeligen kunde tilfredsstille sine egne strænge Fordringer, naar han greeb Pennen for at meddele sine Resultater. „En liden Bog maatte man være længe „om at skrive; derfor sagde han, at han vilde ikke fylde Verden „op med unyttige Bøger, der vare nok ligevel." Hvad vilde han vel have sagt et Aarhundrede senere? — Tænker man sig dertil, at ti af hans kraftigste Aar henrandt under besværlige Forretninger ved den islandske Commission, deels i Island selv, deels i Kiøbenhavn; at den Tillid man havde til hans dybe Indsigter i alt hvad der vedkom hans Fødelands Tilstand og Anliggender, opfordrede ham til mange ikke egentlig literære Arbeider; at et dobbelt Embedes Pligter, dem han med megen Iver varetog, ei mindre end en udbredt og uundgaaelig Brevverling, optog meget af hans Tid; og endelig at selve den danske

[1]) „*Incomparabilis Antiquitatum promicondus, seculorum omnium, septentrionalium inprimis rerum notitia ad miraculum instructissimus*", kaldte Gram ham i Indskriften paa hans Kiste. Jvfr. Nyerups Reiser til Stokholm S. 198. Mange flere competente Vidnesbyrd kunde endnu anføres, men Grams kan vel være *instar omnium*.

Boghandels Tilstand og de ydre Forhold paa den Tid kun havde lidet Opmuntrende til Forfatter-Virksomhed [1], da kan man letteligen baade forklare sig og undskylde Magnussens Tilbageholdenhed i denne Henseende. Frivilligen opgav han Tanken om en ved egne Skrifter erhvervet Celebritet, der ikke kunde have undgaaet ham, for den mindre glimrende, men ei ringere Fortieneste at have samlet Materialier for de kommende Slægter og anviist disse den Vei, der i Oldtids-Monumenternes Behandling og Studium burde følges.[2] Tillige bør det, til Ære for Magnussen bemærkes, at han, den sparsomme Forfatter, desuagtet var ophøiet over al literær Egoisme og intet mindre end paaholdende, naar det kom an paa, enten at gaae andre Lærde tilhaande med Hielpemidler af sine Samlinger, eller at meddele literariske Oplysninger; ligesom og han selv fandt en Fornøielse i, ved lærerige Samtaler at giøre yngre Videnskabsmænd, især hans Landsmænd, deelagtige i hans Hukommelses og Grandsknings rige Skatte[3]. Føies nu hertil de mange paalidelige Træk, der vise os ham som en kierlig og hielpsom Broder, som en trofast og oprigtig Ven, som en uegennyttig og virksom Patriot, da maae man i ham erkiende den Mand, der ligesom hans Ven og Samtidige Gram, med hvem han havde saa meget tilfælleds, fra Characterens Side var ikke mindre agtværdig, end fra Lærdommens.

---

[1]) Mine Efterr. om det store Kongl. Bibl. S. 63-66. — [2]) Med Føie siges derfor i Jon Therkelsens *Analecta:* „*Quæ inventa in bibliotheca A. M. ut ab ipsius ingenio profecta, adeo exigua, rara et dissipata sunt, ut vix pro rudimentis primisque sint habenda lineis eorum quæ meditatus fuisse videtur, & nescio quantilla parte ab ipso elaborandorum voluminum.*" Det var ønskeligt, at Nogen vilde foretage sig at samle alle Arne Magnussens adspredte Udkast, Bemærkninger, Noticer og Udsagn under visse Rubriker, som *Anecdota Arnæ-Magnæana.* Nærværende Jon Olafsens efterladte haandskrevne Arbeider indeholde adskillige Bidrag dertil. — [3]) I denne Henseende var han ikke, som Gram udlod sig, „jaloux over sit Studium"; Nyerups svenske Reise S. 198.

Men netop af en saa ualmindelig Virksomhed og en saa udbredt Lærdom, der ikke paa den sædvanlige Maade kom til Verdens Kundskab, torde det fortrinligen interessere Efterslægten, at see de adspredte Træk samlede til en nogenlunde sammenhængende Fremstilling. I det derfor Grandskeren af Nordens Historie med Føie beklager, at Døden hindrede vor forevigede Erichsen fra at fuldføre sin ypperlige Levnetsbeskrivelse af Thormod Torfesen, vil han heller ikke kunne tilbageholde det Ønske, at hiin Ædling — der blandt alle Islands Lærde, i fortroligt Bekiendtskab med Landets Literatur, Historie og øvrige Anliggender uden Tvivl kom Arne Magnussen nærmest — maatte have oplevet, efter hiins Fuldførelse, at berige vor Literatur med et Sidestykke dertil, i en lige saa tro og udførlig Skildring af sin anden store Landsmands videnskabelige og borgerlige Fortienester, hvortil mange Kilder uden Tvivl vilde have staaet ham tilrede, som ere ubekiendte eller utilgængelige for Nutiden. Forf. af nærværende Bidrag havde engang i Sinde selv at forsøge en Monographie over Arne Magnussen, efter hiint Mynster; men da forskiellige Omstændigheder have hindret Udførelsen af dette Forsæt, haaber han dog, at en Samling af Materialier dertil, ordnet efter en vis Plan, vil finde en passende Plads i et Tidsskrift, hvis Formaal er Oplysning af det Studium, hvilket hiin sieldne Mands Liv havde været helliget.

Grundlaget for denne Samling skyldes en Landsmand af Magnussen, der i dennes 4 sidste Leveaar havde som Amanuensis opholdt sig i hans Huus og siden blev den første Stipendiar ved det af ham stiftede Legat, **Jon Olafsen fra Grunnavik.** Til de faae Omstændigheder, der i Worms og Nyerups Forfatterlexicon forekomme om denne lærde og flittige, nu kun lidet kiendte, Mands stille og indskrænkede Liv, og til det han selv meddeler derom i Slutningen af hans her meddeelte Arbeide, kunne endnu føies nogle Smaatræk af hans Autobiographie, der opbevares med hans øvrige Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket. Hans Fader Olaf Jonsen, fra 1703 Præst til Stad i

Grunnavik, døde 1707 af en dengang grasserende Koppe-Epidemie; hans Moder Thorun, Datter af Præsten Paul Jonsen paa Melstad i Midfiord, døde 1719. Fra 1712 var han i Huset hos den lærde islandske Philolog og Jurist Paul Vidalin, og freqventerede tillige i Vintrene 1720-22 Latinskolen paa Holum, hvorfra han blev dimitteret. Til Kiøbenhavn ankom han 1726, for at blive Amanuensis hos Magnussen; samme Aar deponerede han ved Kiøbenhavns Universitet og tog theologisk Examen 1731. Fra 1733-34 opholdt han sig i private Anliggender i Island. Da Broderen Erland Olafsen, som ogsaa havde nydt det Magnæanske Legat, i Aaret 1742 var bleven Syssełmand i Isefiords Syssel, giorde han Aaret efter en Reise til Island, hvorfra han i 1751 kom tilbage til Kiøbenhavn, hvor han uafbrudt forblev lige til sin Død d. 17de Juni 1779. Som, af Testator selv udnævnt, *Stipendiarius* erholdt han i de første Aar 120 Rdlr. aarlig i Kroner, siden 150 Rdlr. for Livstid. Men efter hans Tilbagekomst fra Island betalte Møllmann (som var en af Legatets Executorer) 7 Mark ugentligen for hans Kost og Kammer, der bleve afdragne hans Stipendium. I sine sidste Aar „lod han sig nøie med hvad han just behøvede." Saaledes betaledes for ham fra 20de Nov. 1778 til hans Dødsdag i Alt 121 Rdlr. 5 Mk. 8 Sk., iberegnet Omkostningerne ved hans Begravelse og hvad hans Vertinde havde udlagt. I det Forslag til et dansk Antiqvitets-Collegium, som Gram i A. 1742 indgav, anbefalede han blandt Andre, som derved kunde fortiene Ansættelse, Jon Olafsen, der — som han yttrer — „besidder en ugemeen Capacitet og Videnskab *in veteri lingva septentrionali* samt *historia tam fabulosa quam vera antiquissima*, haver og adskilligt under Hænder til at forfærdige, som meriterer at komme for Lyset."[1] Dengang var han just beskiæftiget med at conferere Codices af Heimskringla til en nye Udgave, og havde begyndt paa sit store islandske Lexicon. Mod Grams Vidnesbyrd om Olafsens dybe Lærdom i den islandske Philologie og de nordiske Oldsager lader

[1]) Sevel Blochs Trondhiemske Blandinger 2-3 Hefte.

sig intet med Føie indvende; men vist er det ogsaa, at han i temmelig Grad manglede baade Kritik og Smag[1]; ligesom han heller ikke maa have forstaaet den Kunst at giøre sig og sine Fortienester paa behørig Maade gieldende; derfor paaskiønnedes han selv vel ikke efter Fortieneste, og derfor kom de fleste Frugter af hans Lærdom og utrættelige Arbeidsomhed til at henstaae i Bibliothekerne, ukiendte eller kun lidet benyttede.

Blandt hans efterladte Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket findes flere Udkast til hans Lærers og Velgiørers Arne Magnussens Levnet, forfattede paa Latin, Islandsk eller Dansk. Blandt disse er dog intet saa udført og fuldstændigt som nærværende A. 1738 paa Dansk forfattede, hvoraf for flere Aar siden en Afskrift blev mig meddeelt af afdøde Etatsraad A. Kall. Dette haver man troet — den uheldige Fremstilling uagtet — at burde give Plads, som et Hovedbidrag til Magnussens Biographie, deels for dets umiskiendelige indvortes Sandruhed — deels ogsaa, for at kunne forøge den yderst indskrænkede Fortegnelse af Forf. trykte Arbeider i en tilkommende Fortsættelse af det Nyerupske Forfatter-Lexicon, med eet endnu[2]. For at give en Prøve paa de dengang i vort Sprog kun lidet bevandrede Islænderes danske Stiil meddeles det her ordlydende, paa den Tids Retskrivning nær, hvortil hører icke, fick, gick, Schole, met, mitt o. s. v.

Med dette Olafsenske Skrift haver Udg. sammenholdt et andet biographisk Arbeide over Arne Magnussen, ligeledes forfattet af en samtidig Landsmand, der havde kiendt ham personlig, nemlig den lærde og talentfulde, men ogsaa vrantne og mistænkelige Jon Therkelsen, Magnussens Privatdiscipel ved Universitetet,

---

[1]) Det var J. O. der havde skrevet det *Onomasticon biographico-literarium* til den islandske Literaturs Historie, som Jon Therkelsen just ikke omtaler meget fordeelagtigt i sin Tilgift til Andersons Efterretninger om Island S. 354. — [2]) Blandt hans faae trykte Arbeider kan ogsaa regnes hans, efter Hukommelsen nedskrevne, Udtog af Vigastyrssaga og Heidarvigasagas Begyndelse (**Ágrip Vígastýrssögu ok fyrra parts Heiðarvígasögu) i Íslendinga Sögur I. (1829) p. 309 sq.**

fra 1728-36 Rector i Skalholt, og især bekiendt som den der foranledigede Harboes islandske Kirkevisitation 1741, ved hvilken han fungerede som Secretair[1]. Af denne Mand, der ogsaa skrev et latinsk Æredigt over sin fordums Lærer, haves i Haandskrift *Analecta ad memoriam Arnæ Magnæi per Joh. Thorkillium Chr.* (ɔ: *Chrysorino* - d. e. fra Gullbringe-Sysſel) *Snælandum*, tilegnet Biskop E. Pontoppidan i Bergen, uden Aarstal, men senere end Grams Død. Forfatterens bekiendte og af Flere dadlede Upaalidelighed uagtet, synes dette lidet Arbeide dog intet at indeholde, som jo fortiener Opmærksomhed; hvorfor det ogsaa i Bemærkningerne jevnligen er benyttet.

Foruden den Anledning personligt Bekiendtskab havde givet begge disse Magnussens Landsmænd til at blive bekiendte med de vigtigste Omstændigheder af hans Levnet, havde de tillige erholdt Oplysninger om enkelte Momenter deraf fra Broderen **Jon Magnussen**. Om denne, i flere Henseender mærkelige Mand, som aldeles ikke omtales i nærværende Biographie, torde derfor følgende Efterretninger her ikke være upassende.

Han var et Aar yngre end Arne Magnussen. Tidlig yttrede sig hos ham den løsagtige Natur, der maaskee var en Arv efter Faderen og siden saa meget bidrog til at forstyrre hans eget Liv og volde hans Broder Ubehageligheder. Allerede som Discipel i Skalholt-Skole begik han Leiermaal, hvoraf Frugten var en Søn. Desuagtet fik han 1687 Kgl. Benaadning, at maatte befordres til et geistligt Embede, ægtede derpaa Kirstine, en Søster af den ovennævnte Laugmand Paul Vidalin og erholdt 1689 Hiardarholts Kald i Dala-Syssel. Men fra dette blev han, ikke længe efter, afsat formedelst Hoer, og blev nu omtrent 1700 Sysselmand i Strandesyssel, samt tillige sin Svoger Paul Vidalins Fuldmægtig (lögsagnari) i Dalasyssel fra 1700-1707. Efter 10 Aars Forløb blev han dømt for anden Gang begaaet

[1]) *F. Johannæus* III. p. 546-47. cf. II. p. 294. **M.** Stephensens Island. p. 401.

Hoer til at miste sit Syсselmandsembede og Ombud (Isafiords-Jorderne) samt miste Huden; men en Kongl. Resolution af 10 Mai 1710 befriede ham fra Legemsstraffen, og bestemte i dens Sted at han skulde romme Skalholt Stift. Han begav sig nu til en, hans Kone tilhorende Gaard Asgeirsaae i Vididalen (Hunevatns-Syssel), i Nærheden af Paul Vidalins Bolig paa Vididalstunga. I Vinteren 1712-13 underviste han her sex Disciple, hvis Dannelse P. Vidalin havde paataget sig, og blandt disse var Jon Olafsen fra Grunnavik. Efter 6 Aars Ophold paa Asgeirsaae blev han Klosterholder paa Reinestadskloster; men da han, som det synes, ikke kunde komme ud af de oeconomiske Sysler, opgav han dette, og begav sig, omtrent 1720, til en anden, hans Kone tilhorende Gaard, Solheimar. Ogsaa af dette Ophold blev han kied, og 1728 flyttede han til sin Efterfølger i Reinestadklosters Forpagtning, Sysselmand Jens Spendrup i Skagafiords-Syssel. Her begik han tredie Gang Hoer og skulde nu efter den islandske Lov, Store-Dom kaldet, have mistet Livet, dersom ikke Kongen, af Agtelse for hans i samme Aar afdøde Broders Fortienester, havde benaadet ham. I den Anledning tilskrev han under 20de Sept. 1730 Th. Bartholin og Gram, der, som *Executores Testamenti* havde tilmeldt ham Broderens Død og Disposition af sin Formue, yttrede en grundet og uforstilt Bedrøvelse ved sit store Tab, lod sig i Henseende til Testamentet „alt vel behage, anseende at *publicum bonum* langt overgaaer *privatum*, og at min Broderdatter, som nogen Deel deraf bekommet haver, er endnu i „sin Ungdom", — og takkede for den „søre Omhu og rundelige Skienk, nemlig i en Klædes Klædning og „Perykker" „som de „paa deres egen Bekostning" havde sendt ham. Med naiv Sønderknuselse tilføier han: „Jeg kan ikke forbigaae at „melde her om noget, som jeg dog blues ved at skrive, som „er den begrædelige Ulykke, mig nu, for en kort Tid siden, er „vederfaret: At jeg nu tredie Gang i mit Ægteskab har forseet „mig i en Leyermaals-Sag med et ledigt Qvindfolk. Men vores

„islandske Lov, confirmeret af Frid. 2den, tilholder, at saa„danne Delingventer skulde have sit Liv til Kongens Naade for„brudt.“ Han beder dem derfor, paa det Bedste at anbefale en af ham indgiven og med Sysselmanden Jens Spendrups anbefalende Erklæring forsynet, Ansøgning om Benaadning paa Livet. Som et Slags *Captatio benevolentiæ* fremsendte han endeel haandskrevne Sager, hvorom den Afdøde havde anmodet ham, f. Ex. Afskrifter af nogle Dokumenter, Registre over andre, hans egne juridiske Dissertationer m. m. med Forsikkring, at „Saa„fremt, formedelst Guds Villie og H. Kongl. Maj. høipriselige „Naade, ham kunde civil pardoneres, vilde han siden det bringe „mine velædle Herrer til Tieneste i al muelig Maade, dersom „han kunde have den Ære, enten ved deres Tienere eller nogen „anden ærlig Mand, at faae at vide, om hans Arbeid kunde „være dem behageligt.“ Tillige fulgte en kort Underretning om Broderens Levnet, med tilhørende Genealogie. „Dette — bemærker han — skrev jeg i islandske Sprog, at jeg „ikke kanskee skulde tage Feil i fremmed Sprog (som jeg er „en ringeste Idiot udi, saasom den der ikke haver havt den „Ære, at komme engang til Danmark); og min Uforfarenhed „havde saa kundet foraarsage en eller anden Forvirring. Men „derimod vidste vores Sprog mine velædle Herrer være velbe„kiendt.“ Endelig lover han med sit næste Brev at lade følge „to gamle Membraner, som mine høifornemme Herrer vilde ikke „forsmaae, som en allerringeste Tieneste.“ Med Kongelig Benaadning og Tilladelse at henleve sine øvrige Dage paa Vesterlandet, begav han sig nu til sin Søn Præsten paa Helgafell og Provst i Sneefieldsnæs-Syssel Snorre Jonsen, hos hvem endelig Døden den 7de October 1738 giorde Ende paa hans lange og urolige Liv. Han var upaatvivleligen en Mand af ikke ringe Talenter og fleersidige Kundskaber, næsten en Polyhistor for sin Tid. Han var en god latinsk og græsk Philolog, var velbevandret i de fornemste islandske Slægters Genealogie; forfattede adskillige vigtige Afhandlinger til sit Fødelands Lovkyndighed hen

hørende; gav sig af med Lægekunsten og udarbeidede en islandsk *medicina domestica;* skrev ogsaa en Arithmetik, og efterlod sig endelig en islandsk Grammatik paa Latin, der indtil A. 1811, da vor store, for tidlig tabte Sproggrandsker udgav sin „Veiledning til det islandske Sprog", med Grund blev anseet for den fortrinligste, men som ligesaalidet som hans øvrige her omtalte Arbeider nogensinde er bleven trykt[1]. Tillige skal han have besiddet forskiellige techniske Færdigheder; han kunde saaledes tilskiære og sye Klæder; opfandt en nye Maade at væve paa og forstod noget af Smedeprofessionen[2]. I et Land, der som Island er overladt til sine egne Kræfter og sin egen Virksomhed, ere Individer af denne Art blandt gode Hoveder ikke sieldne, og vare det maaskee endnu mindre paa den Tid.

Til Slutning maa Forf. bemærke, at nærværende Bidrag blot vedkommer Arne Magnussens personlige, videnskabelige og Embeds-Forhold. Ogsaa hans politiske Virksomhed, som Medlem af den islandske Commission, som Dommer, som Consulent i forskiellige hans Fødelands Anliggender fortiene upaatvivleligen at kiendes nøiere end hidtil; men dertil hørte Kilder, som vare utilgiengelige for Forf., og Sagkundskaber som aldeles manglede ham. Det skulde derfor være ham kiært, om nærværende Samling maatte opmuntre en eller anden taknemmelig Landsmand, til at sætte ogsaa hiin Side af Magnussens Virksomhed og derved tillige et Tidsrum af Statens Historie i et klarere Lys.

* * *

[1]) Om denne s. Fort. til Rasks isl. Grammatik paa Svensk. S. XXIII. — [2]) Han omtales *F. Johannæi Hist. eccl. III. p.* 566. *II. Einari Sciagraphia hist. litt. Islandiæ p.* 15. 35. 196. *Espolins* Íslands Árbækur *VIII. p.* 21. 70. 117. 120. *IX. p.* 2. 33. 46. 58. 137. Forordninger for Island *III. p.* 278. 443. Foran de fleste Afskrifter af hans islandske Grammatik, findes foruden en Bedømmelse af denne, tillige en kort Biographie af Forf., begge Dele af Jon Olafsen fra Grunnavik.

Arnas Magnæus (Árni Magnússon) er alle lærde Folk vel bekiendt. Hr. Mag. Alb. Thura har sagt mig, at den *vitæ descriptio* som han haver indført i sin *Hist. Litt. Danor. p.* 177-78 er af hans eget *autographo*, men sig selv at have lagt sidste fire Linier til. Dog til at fornøie lærde Folk med, vil eg (jeg) lægge noget meer dertil, for Tydeligheds Skyld, som jeg har af visse Documenter og Relationer sandfærdigt forefundet.

Arne Magnussen er fød paa den Præstegaard Qvenna-brecka i Middaler, udi Dale Syssel vesten paa Island, den 13de Novembr. *st. vet.* Anno 1663.

Hans Fader var Magnus Jonsen, som efter erholdt Attestatz fra Akademiet først blev Præst paa bemeldte Kald Anno 1658 til 1666, da han mistede sit Kald og Kiol[1], men siden Sysselmand over bemeldte Syssel 1683; en lærd Mand og grundig Jurist, som hans *Dissertationer* udvise[2]; døde 1684, da han var nylig kommen fra Kiøbenhavn, hvor han var efter Kongl. Maj. Befalning reist hen med nogle andre Deputerede, at udrette den islandske Taxte. Hans Moder Gudrun, Hr. Ketill Jorundsens Datter, som var Præst i Hvamm udi Hvamms Sveit, og Provst over bemeldte Dalesyssel. Hendes Moder heed Gudløyg Paulsdotter, som var der sammesteds, og levede mange Aar siden, som her efter skal siges.

Arnes Forfædre, saavel paa fæderne som møderne Siden, have været mange store og ypperlige Mænd, og med de Fornemste der i Landet, geistlige og verdslige; hvoriblandt er den bekandte fornemme Familie, af Een som heed Sveinbiorn, af hvilkes Descendenter nogle have været ophøiede til Adelstand af de norske og danske Konger, hvor i blandt er den navnkundige Biorn

[1]) Det var for Leiermaal at Arne Magnussens Fader var bleven afsat fra sit Kald; han efterlod sig adskillige Afhandlinger den islandske Jurisprudents vedkommende. *F. Johannæi Hist. eccl. Islandiæ, III. p.* 566. 573. — [2]) Disse findes blandt *Magæana.* Nr. 244, *quarto.*

Thorleffsen, en af de fornemste og mægtigste Mænd paa Island, som af Kong Christian I. blev beæret med Skiold og Hielm, var og udi nogle Aar Kongens Befalingsmand der udi Landet, hvor han døde 1467. Der er og i blandt andre Hr. Gisle Jonsen, den anden lutherske Biskop i Skalholt, og mange andre fornemme Mænd. Dette er alle slægtkyndige Mænd i Island endnu vitterligt, og findes nokſom i Slægt-Registers-Bøger optegnet, og synes derfore ikke fornøden her at anføre[1].

Efter Arne var nylig fød, kom han til sin Moderfader Provsten Hr. Ketill Jørundsen paa Hvamm, og blev af ham opdragen, saavel som (af) sin Modermoder Gudløvg (som levede længer end Hr. Ketill) og skiltes intet ganske ved hende før end han var 20 Aar. Da han var 6 Aar om Vinteren 1669-70 (efter at han først havde lært at læse Islandsk, og andet smaaligt der tilhørende), begyndte han først at lære Latin; enn (men) *rudimenta græcæ lingvæ* 1673, da han var 10 Aar gammel; og holdt saa ved i *privata institutione*, til Anno 1680. Imidlertid lærte han og *prima rudimenta arithmetica;* og andet saadant, som Børn pleiede den Tid at blive informeret udi. Men det maa Fremmede altid observere, at naar der tales om Informationen i Island, da skeer den aldrig uden om Vintertiden, enten det er i *privata* eller *publica institutione*, hvilket kommer af Landets Leilighed[2].

---

[1]) Om Arne Magnussens meest berømte Forfædre, see Tillæg 1. — [2]) En saadan Indretning synes, hvad de to islandske Cathedral-skoler angaaer, ikke at have været tilſigtet ved disses Stiftelse, efter Reformationen, eller omtrent 1552. Det paalagdes nemlig dengang Bisperne, af Stifternes Gods at underholde saavel Lærerne som Discipleне, de Sidste med Føde, Klæder, Bøger og øvrige Fornødenheder; og der bestemtes tillige at „fornævnte Skolepilter ikke skulde „sendes bort eller forhindres fra Skolen og deres Lectier, enten med „Færd, Arbeide eller nogen anden Tovelse, men de skulde alle der „blive ved Skolen Vinter og Sommer." *(F. Johann. III. p. 166-68.).* Men er denne Plan endog nogensinde bleven iværksat i sin fulde Udstrækning, da maa dog Landets eiendommelige Beskaffen-

Hans *privati informatores* vare: først, hans Moderfader, Provsten Hr. Ketill Jorundsen[1], som den Tid var af de

hed, hyppige Uaar og Sygdomme m. m. efterhaanden have giort en Forandring heri, som allerede fandt Sted i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. I et Kongeligt Rescript af 30te April 1614 føres der nemlig Anke over at „i Skolerne fra Paaske til St. Mortensdag fast „aldeles ingen Skolebørn holdes, og Biskopperne dog alligevel beholde „den aarlige Rente og Indkomst, som dertil er lagt", hvorfor det paalægges disse at aflægge rigtigt Regnskab. (*F. Johann. III. p.* 58.). Men Regjeringen er udentvivl bleven underrettet om, at Omstændighederne her ikke tillode nogen stadig Skolegang, det hele Aar igiennem; thi under 1ste April 1618 rescriberedes, at „eftersom .... „Skolen ikke kan det ganske Aar igiennem opholde Børnene, der „sammesteds freqventerer" — da tillades „at de paa en tre eller „fire Maaneders Tid maae om Høsten blive hiemme hos deres „Forældre" (*ib. p.* 61.). Men giennem den største Deel af dette Aarhundrede skal Skoleaaret dog ikke have varet længer end fra Mikkelsdag til Korsmisse om Vaaren (3die Mai); ligesom Stiftsgodsernes maadelige Forfatning heller ikke tillod at give Lærere og Disciple Føde af anden Art, end den som Almuesmanden fik. Fra 1674 af, da Theod. Thorlacius blev Biskop i Skalholt (under hvis Tid — 1697, Magnussens Skolegang faldt) og henimod Midten af det 18de Aarh. indskrænkedes Skoletiden til de 26 Vinteruger, og Føden blev endnu mere afknappet; ja paa Nordlandet vare der endog i dette Tidsrum visse Aar, da Holums Skole ikke engang den halve Vinter formaaede at underholde Disciplene; *F. Johannæus III. p.* 527. Jvfr. J. Therkelsens Tilgift til Andersons Efterretninger om Island S. 352; Holbergs Danm. og N. Staat. S. 30. Endnu finder Underviisningen i Besseſtad-Skole kun Sted om Vinteren.

[1]) Magnussens Morfader Ketill Jorundsen, født 1603, havde været Hører ved Skalholts Skole fra 1620-22, inden han selv blev Student. Ved sin Hiemkomst fra Kiobenhavns Universitet 1623 blev han Conrector og 1636 af Biskoppen beskikket til Rector ved samme Skole; hvilket Embede han dog kort efter maatte afstaae til en Landsmand, der havde Baccalaur-Graden forud for ham og kongeligt Løfte om Ansættelse; ligesom han selv igien nedsteeg til sin forrige Hørerpost 1638 blev han Præst paa Hvamm i Hvammsveit; 1656 Provst i Dala-Syssel, men maatte, formedelst sin svagelige Helbred,

lærdeste der i Landet, meget berømt for sin Lærdom, og havde lang Tid tilforne været Hørere udi Skalholtes Trivial Skole; Men efter hans Afgang, den vellærde Mand Provsten Hr. Paul Ketelsen, som var Arnes Moderbroder. Denne Hr. Paul kom til Danmark 1663 til at fortsætte sine Studia. Da han var 17 Aar *ut supra*, om Høstet, gik han først i Domkirkens Skole i Skalholt, det var Anno 1680, og blev der tre samfulde Vintre, under daværende *Rectoris Scholæ* Olaf Jonsens[1] Institution (som siden blev Præst i Hiterdal, og Provst i Borgefiords Syssels vestre Part) og erholdt saa sine *literas dimissionis Anno* 1683, *ætatis* 20. Hans *condiscipuli*, som de bedste *oculati testes*, vidne, at al denne Tid viste sig hans *acutum ingenium* i alt det han skulde lære, saa han blev altid holdt for, at være ligesaa god, som de bedste af hans Jevnaldringer.

Det samme Aar, om Sommeren, som han blev fra Trivial-Skolen dimitteret, reiste han til Kiøbenhavn med sin Fader, som en iblandt andre Landets Øvrighed var, efter Kong *Christiani Quinti* (høilovlig Ihukommelse) Befaling eligeret at tractere om Taxten paa den islandske Vare[2]. Da han var ankommen til Akademiet 1683, blev han i September Maaned *inscriptus Albo Universitatis, Decano Philos. Facultatis Olao Borrichio, Rectore Magnifico Erasmo Bartholino*[3].

nedlægge Provsteembedet 1667. Han døde 1670; *F. Johannæus III. p.* 529. —

[1]) Denne Mand, fra 1667-87 Rector i Skalholt, roses for sin Lærdom og for den gode Tilstand, hvori han efterlod Skolen; *F. Johannæus III. p.* 536-37. — [2]) Ved Kongl. Brev af 25 April 1682 blev befalet, at 4 Sysselmænd eller andre gode forstandige Mænd skulde komme ned til Kiøbenhavn for at raadslaae med Kiøbmændene her om en ny islandsk Taxt; da de vare ankomne, fulgte et nærmere Rescript af 16de Febr. om Taxtens Indretning (Forordn. for Island III. S. 192-205). Resultatet blev Forordn. om den islandske Taxt og Handel, af 6te Mai 1684 (sammest. S. 209 sq.), som igien

Anno 1684 om Foraaret kom han først i Tieneste og Kiendskab med Sal. Professor og Justitz-Secretair Thomas Bartholin, til at være hans Amanuensis i de Islandske Antiqviteter, som velbemeldte Professor var stor Liebhaber af. Den første Anledning der til var den, at en Student, ved Navn Frantz Ibsen, som var en Sælænder, men dog opdragen i Island af Biskop Thorder Thorlaksen (som havde taget ham en liden Dreng med sig, fra Vor Frue Skole i Kiøbenhavn, det Aar han var ordineret, og ført til Island, holdt der til Bogen, og efter erholden Dimission af Skalholts Skole, skikket ud til Akademiet) var paa Regentzen Arnes Contubernal. Ham brugte Bartholin til at interpretere islandske gamle Bøger, i den Mening at han monne kunde begge Sprogene Dansk og Islandsk. Dette Aar, da han havde alt faaet sin Attestatz, og vilde hiem til Island igien, bad Bartholin han vilde vise sig nogen, som kunde gaae sig tilhaande i hans Sted. Da gav Frantz Anviisning paa Arnas som den bedste, hvilket ikke heller slog Bartholin feil; thi naar han havde giort sine første Prøver, befandt Bartholin at han var meer fundat, end den forrige, og gav Raison for hvis han blev tilspurgt, saa Bartholin fattede saadan Gunst til ham, som varede til hans Død; ja og slig en Behag til dette Studium, at han ønskede tidt, at hvis han ikke havde andre Forretninger, vilde han være affides fra Byen med ham, og alleeneste inddybe sig i vores nordiske Antiqviteter. Disse Omstændigheder fortalte Ass. Arnas mig selv[1].

Anno 1685 *ætatis* 22 mener jeg uden Tvivl at han har taget Attestats[2]. Samme Aar reiste han til Island med Bar-

blev ophævet 1702; Holbergs Danm. og Norges Staat 3die Oplag S. 378-79. — [a]) Allerede Aaret efter sin Ankomst her til Universitetet responderede A. M. d. 11te October 1684 ved Prof. Hans Steenbuchs Disputats: *Alektorophonia Æliano confirmata, Christi verbo fundata.*

[1]) Om den Kongelige Antiqvar-Post og om Magnussens Tieneste hos Th. Bartholin s. Tillæg 2. — [2]) Ved theologisk Examen skal han have faaet Characteren *Illum (scil. recipimus)*, det samme som

tholins godt Forlov, men maatte dog love ham for vist, at komme igien. Han havde spurgt Aaret tilforne, at hans Fader var alt ved Døden afgaaen, og maatte derfor komme at hente sin Arv, eller disponere derover. Han agtede med det samme at tage Afsked med Slægtninger og Venner, i den Tanke at han ikke kom tidere til sit Land igien. Men om Høsten, da han reiste til Skibs, som han agtede sig med (hvilket laae paa den Havn under Snæfiels Jokel, som kaldes Rif) og var hartad kommen til Havnen, forgik Skibet for hans Øine af en forfærdelig Storm. Til al Lykke havde han dog faaet Breve med andre Skibe til Bartholin og forsikkret ham om sin Tilbagekomst. — Med andre kunde han siden ikke komme der fra, maatte derfore vende tilbage, og var saa Vinteren over 1685-86 hos sin Moderbroder Provsten Hr. Paul Ketilsen i Hvamm, (som der blev Capellan 1665), og informerede hans Børn i Latin; og imidlertid sankede alt gammelt enten paa Papir eller Pergament; og skrev somt selv op, eller lod andre siden affkrive.

Om Sommeren 1686 reiste han til Kiøbenhavn, og blev da først for Alvor antagen i Bartholins Huus, hvor han forblev siden til 1690. Hvad han imidlertid arbeidede hos Bartholin var helst at interpretere gamle Historier, og excerpere af dem de nødvendige Stykker; han har og afcopieret heel mange Instrumenta og Documenter, og smaae Tractater, som hører til den gamle danske og norske Historie, som vare efterladte i Akademiets Bibliothek af Resen og andre, men brændte op siden i Ildebranden 1728. De Bøger ere mange Volumina, efterladte af Conferentsraad Caspar Bartholin, som døde forleden Vinter, og vare nu ikke til i Verden, hvis de inte (!) vare der. Han har og imidlertid excerperet og verteret de *loca* af islandske Historier, som ere indførte i *Th. Bartholini Antiquitates Danicas, De Causis contemtæ a Danis adhuc gentilibus mortis, Hafniæ* 1689. 4. saa vel som og corrigeret dem

admissus; maaskee svarende til vort *Haud illaudabilis.* Jvfr. J. Møllers Mnemosyne II. S. 310.

i Trykken, thi det er snart umuligt ellers; thi det gamle Sprog er der saa vel og fundgt oversat med alle nødvendige Anmærkninger og Oplysninger, og Original Texten accurat trykt, som ikke skal let findes hos Fremmede (jeg mener af andre Nationer end Islændere). Men Bartholin synes at have knyttet disse Excerpta sammen, og confereret med adskillige fremmede Skribenter, ja og villet justificere dem til de Danskes Roes, med adskillige *philosophorum placitis*, som komme overeens med de Danskes, end da i hedniske Tider, deres Meninger. Dette er efter mit Sentiment et lærdt *opus*, og vel indrettet til de Danskes Ære. Men det er at observere, at Danske blive her kaldet *in genere* de Nationer, som nu kaldes Danske, Norske, Islændere etc., som tilforne, saavel som nu vare adskilt, saa vel *lingvæ, quam morum et ingenii diversitate*[1]. Men saasom de Nationers Navne mentioneres der gierne altid, saa vil jeg intet tale derom meer paa dette Sted (til de Danskes Nachdeel). Bogens Titul tilstod selv Arnas mig, at kunde have været anderledes bedre[2]. Men hans Vers der foran til Bartholin, vise blandt

---

[1]) Samme Bemærkning forekommer ogsaa i *Warmholz. bibl. hist. Sviogothica III. p.* 193. — [2]) Følgende er den fuldstændige Titel af det her omtalte Værk: *Thomæ Bartholini Th. f. Antiquitatum Danicarum de causis contemptæ a Danis adhuc gentilibus mortis libri tres ex vetustis codicibus & monumentis hactenus ineditis congesti. Hafniæ, literis J. P. Bockenhoffer* 1689. 4to. 702 SS. foruden Dedication til Obersecretairen M. Moth, Fortale, Æresvers, blandt andre Magnussens paa Islandsk *(prisco Danorum idiomate)*; ved Slutningen Capitlernes Indhold, med Fortegnelse saavel paa de trykte som utrykte Hielpemidler de sidste især islandske. Dette, ogsaa i typographisk Henseende, vel udstyrede og med enkelte Kobbere af Runestene, Bracteater m. m. forsynede Værk, er vel tilligemed O. Worms *Monumenta* og *Fasti Danici*, de eneste af vore ældre Antiqvarers Skrifter, som endnu kan tillægges en ikke ubetydelig Værd; hvilken, hvad dette Skrift angaaer, især foranlediges ved den Rigdom af Beviissteder, hentede fra islandske Kilder, fuldkomment sprogrigtigen meddeelte, vel corrigerede og oversatte, hvilket alt sielden er Tilfældet med O. Worms Arbeider, og overhoved ikke

andet, hvad for Belæsning og Habilitet han havde i det gamle Sprog. Jeg troer af det har været sandt, som han selv sagde mig, at den Tid havde han i sin *memoria*, ligesom *in numerato*, snart alle gamle Poeter. Det er godt at see af den Interpretation, som han selv haver giort, over bemeldte Vers, hvor heel mange gamle Ord og Talemaader ere citerede til de gamle Poeter (hvilken jeg veed ikke at andre har for uden mig). Han tilstod selv det *Carmen* var for dunkelt, men det havde han giort af visse Aarsager, jeg mener andre Islænderes Æmulation, eller *invidia* i de Tider, til at vise hvad han duede[1].

Anno 1689, midt om Sommeren, reiste Arnas til Norreg (!) alt norder til Throndhiem, til at opsøge gamle Monumenter, og erkyndige sig e-n Stæderne og andet saadant, som tales om i gamle Historier; og paa Hiemreisen kom han til Thormoder (Torfesen) paa Stangerland, og blev hos ham om Vinter 1689-90 og tog hans *Orcades* og *Færöas* med sig. Han var Corrector til de fleste af Thormoders trykte Bøger, hvorom man kan see mange Brever og stor Correspondantze dem imellem. Kom saa af den Reise til Kiøbenhavn for Juul, om Vinteren 1690[2].

med nogetsomhelst antiqvarisk Skrift fra den Tid, eller længe efter. Mange af de her anførte Kilder vare ogsaa tilforn lidet eller intet kiendte; saaledes fik man vel allerførst herfra nogen nærmere Kundskab om Sæmunds Edda. Arne Magnussens Fortieneste i denne Henseende nævnes med Berømmelse i Fortalen (jvfr. S. 144), ligesom dennes Anskuelse uden Tvivl kan gienkiendes i de sammesteds forekommede Ytringer om de islandske Monumenters ulige Værd.

[1]) Hermed kan sammenholdes Torfesens Vidnesbyrd fra 1695 om Arne Magnussens sieldne Styrke i den gamle islandske Poesie; *Dal Specimen de Antiquariis Sveciæ fol. p.* 2. — [2]) Af Magnussens Breve til Torfesen sees, at hans norske Reise blev udsat saa længe mueligt, da Bartholin ugierne vilde savne ham. Den 17de August 1689 skal han have været i Throndhiem (*H. Einari Sciagr. hist. lit. Islandicæ p.* 117). Den paafølgende 21de Dec. tilskrev han Torfesen (som han dengang alt havde besøgt) fra Bergen. Den 15de Jan. 1690 reiste han fra Bergen giennem Sogn til Leerdalen, hvorfra haves et Brev til T., dateret Reikium d. 25de Januar. Efter to Dages Op-

A. 1690 (d. 1ste November) kaldte Gud den ypperlige Mand Th. Bartholin til sit ærefulde Rige. For sit Endeligt recommenderede han Arnas til andre høifornemme Folk, som voldte at han siden fik blivendes Sted i Danmark. Sammeledes blev han høit elsket af Arnas, hvilken jeg alletider hørte tale om ham med stor Veneration og Kierlighed som sin Fader, og var at mærke ligesom han desidererede ham frem for alle andre Folk.

A. 1690-91, det bageste af Vinteren, logerede han i Caspar Bartholins[1] Huus, og har derfore ikke kommet ind paa Borchens Collegium før end om Foraaret 1691, og var der 3 Aar. M. Thura siger (*Idea hist. lit. Danorum p.* 178) han har giort der den Tid trende Declamationer[2].

A. 1694 reiste han til Tydskland, og efter at han havde opholdt sig i to Aars Tid paa Universiteterne i Ober-Saxen, Leipzig og andre Stæder, kom han til Kiøbenhavn igien 1696. Paa de Steder oversaae han deres Bibliotheker og ved Kirkerne

hold i Christiania ankom han til Kiøbenhavn, giorde strax efter Hiemkomsten en kort Tour over til Skaane, og tilskrev derpaa T. d. 8de Marts fra Kiøbenhavn. Hans Reise varede da knap halv saa længe, som angives baade hos nærværende Forf. og hos Halfdan Einarsen anf. St. Af vigtige Folger for den norske Historie var det personlige Bekiendtskab han ved denne Leilighed kom til at giøre med sin berømte Landsmand, med hvem han hidtil kun havde verlet enkelte Breve; men hvis stadige og uundværlige Correspondent han fra nu af blev, næsten hele dennes øvrige Levetid igiennem. (Torfesens Levnetsbeskrivelse, af Erichsen, S. 146.)

[1]) Denne Caspar (Thomsen) Bartholin, Stamfaderen for den adelige Bartholinslægt, var den afdøde Antiqvars ældre Broder; dengang Professor Philosophiæ og Dr. Medicinæ, senere Assessor i Høiesteret, Generalprocureur og Konferentsraad, død 1738. I hans Huus kom A. M. 3die Juledag 1690, efterat Broderen var død næstforegaaende 5te November. — [2]) Disse Declamationer, som saadanne Prøvearbeider i Collegiets første Tidsrum undertiden benævnedes, vare ifølge Titlerne hos Thura: *Quid opportune potuerit dicere Hannibal, amisso in Alpibus oculo?* 1691; og *de initiis Christianæ religionis in Norvegia*, 1692-93. Afskrifter af dem haves neppe meer.

udi Sacristierne mange gamle Bøger, af hvilke han sagde mig, han havde seet mange skiønne Bøger, som endnu vare u-ederede. Der perfectionerede han sig med det samme saa i det tydske Sprog, at mange tog ham siden an for en indfød Saxer. Han tilstod og selv for mig, at han næst sit Modersmaal kunde bedst exprimere sig i det hoitydske Sprog (hvortil og mærkes en særdeles Inclination af Islænderne, men Raisonner dertil forbigaaer man her[1]).

A. 1696 kom han tilbage fra Tydskland. Han har vel skrevet om sig selv, hos Alb. Thura P. 178 saaledes: *„interea glor. mem. Rex* ***Christianus Quintus*** *eum, A.* **1694** *die* **14** *Julii Professorem Philosophiæ in Academia Havniensi designavit; quod Rex* ***Fredericus Quartus,*** *felicissime hodie regnans A.* **1701** *ratum esse jussit, addito titulo Professionis Antiquitatum Danicarum."*[2] Er det saa, da synes som Arnas selv har ikkun lidet reflecteret paa denne designerede Professoratum; thi om jeg hugser[3] ret, har han fortalt mig Tingen saaledes: Da han kom igien fra Tydskland, logerede han om Vinteren hos Geheimeraad Moth, til hvilken sal. Th. Bartholin havde ham for sin Død recommenderet, og som hoibemeldte Geheimeraad Moth var af godt Forstand og stor Humanitet, og elskede lærde Folk, tog han Arnas i sit Huus, og holdt ham Kost ved sit eget Bord. I den Tid faldt der ind mange Discurser (som man kan tænke) og iblandt andet spurgte (han) Arnas tidt, hvad han agtede for sig? Arnas svarede altid, han saae her ingen Avantage for sig, han maatte vel til Island, havde og virkelig i Tanke at tage hiem til Island om Foraaret. Geheimeraaden raadede ham altid derfra, og sagde han skulde heller søge at employere sig her i Danmark. Den anden svarede: ja, det vilde han gierne, hvis han saae der til nogen Apparence. Engang faldt saa ind en

[1]) Om Arne Magnussens Udenlandsreise see Tillæg 3. — [2]) Om Magnussens Stilling og Forhold til Universitetet s. Till. 4. — [3]) isl. hugsa ɔ: overveie, betænke.

Aftens Tid, at Geheimeraaden skikker Bud op til Arnas paa hans Kammer, at han vilde komme neder og spise Aftensmad. Naar Budet kom, ligger han paa sin Seng og læser i en Bog, kanske og var upasselig, og svarer at han har ikke Lyst til Mad dengang. Da Geheimeraaden fik det Svar, gaaer han ud, og var noget ude; men naar han kommer ind, skikker han et Brev paa en Tallerken op til Arnas, der han laae paa sin Seng, og lod sige ham: kanske smager dette (bedre) end Smør og Brød. Naar Arnas tager Brevet op, seer han (om jeg ret mindes) at Hs. Kongl. Maj. Christ. 5 allernaadigst giør ham der til sin Archiv-Secretaire. Da reiste han sig (som man kan tænke), gik neder og takkede. Denne Passage har han selv fortalt mig. Hertil hører det som staaer hos Alb. Thura: "*A.* 1697 *a glor. mem. Rege Christiano Quinto simul constitutus est Archivi Regii Secretarius, quo etiam munere adhuc fungitur.*"[1] Derefter slog han Island reent af sine Tanker, og begyndte at faae andre Tanker om hans Sagers Indrettelse; og især begyndte han da for Alvor at pønse paa sine Antiqviteter, som han da for nogen Tid havde fattet stor Kiærlighed til. Det var hans første at han om Foraaret kiøbte paa en stor Auction i Fiolstræde en Slump Bøger for næsten 100 Rigsdaler (dog han mest laante Penge dertil), som hørte til Antiqviteter, men separerte siden ved Leilighed[2]. Dette var hans første Begyndelse med hans Istandsættelse i Kiøbenhavn, og Antiqviteters Indretelse, eftersom han selv har fortalt mig.

Fra 1697 til 1702 var han ved bemeldte Bestillinger i Kiøbenhavn; laae der paa sin egen Haand, og lagde sig alt efter sine Antiqviteter, og især havde han meget at bestille med Th.

[1]) Om Magnussens Ansættelse ved Geheime-Archivet og øvrige Stilling indtil 1701 s. Tillæg 5. — [2]) Pengene til dette Indkiøb af Bøger, hvorved han lagde den første Grund til sin Bogsamling, skal han have laant af en Borger her i Staden. Det var denne Mand, om hvem i det Følgende berettes, at han siden kom i Slutteriet for Gield, men af den taknemmelige Magnussen blev udløst.

Torfæi Bogers Correction, og havde en idelig Correspondence med ham, og Discurser over de Materier, og emenderede atskilligt derudi, som man kan klart see af de mange Brever, som de har verlet sig imellem derom. Arnas var accurat, og vilde maadelig skynde sig med Værket; men Thormod vilde ile[1]. At Arnas har været imidlertid inviteret af de Svenske, kan heel vel være; jeg mindes ei at have fornummet det andensteds, end af N. Dal *Islandorum in rem antiquariam Sveciæ merita seculi XVIImi spatio posteriori, fol. P.* 1. hvor der staaer: „*Ütterclovius* (den svenske Legations-Secretair i Kiøbenhavn) *haud negligenter egit, ut doctum Magnæum ad col-*

[1]) Om Arne Magnussens store Fortienester af de Torfæanske Arbeiders Fuldendelse og Udgivelse, hans uegennyttige Opoffrelse af Tid og Kræfter paa Rettelser, Correcturlæsning, Brevverling, Opvartning hos de Store og Underhandlinger med Boghandlere paa Torfesens Vegne, kan man nogenlunde giøre sig et Begreb af dennes Levnetsbeskrivelse S. 146-48. 162. 176 o. fl. og af *Torfæana Præf. p. XII-XVIII.* Brevverlingen (1690-1701) mellem dem om den norske Æmnologie (s. Tillæg til Jon Loptsons Encomiast, Kbhvn. 1787) viser tilfulde, hvad den 27aarige Yngling allerede formaaede at præstere. Uden at miskiende den Mands unægtelige Fortienester, der allerførst giorde de islandske Kilder tilgængelige for den lærde Verden og saa at sige skabte den norske Historie, maae man dog med Schøning (Norges Historie *I.* Fort.) tilstaae, at Hiins *Historia Norvegica* snarest fortiener Navn „af en Samling eller et Magazin til bemeldte Histories videre Udarbeidelse", hvorpaa Omstændighederne endog have hindret ham fra at lægge sidste Haand. At meget manglede ham i Sprog- og Literatur-Kundskab samt Kritik, derpaa har hans Biograph giort opmærksom i en temmelig skarp Bedømmelse af hans almindelige Værd (s. Nyerups Tilegnelse foran Separatudgaven; jfr. tillige *F. Johannæus III. p.* 572). Derfor var det i mange Henseender til Fordeel for Torfesen, at han blev veiledet af sin, 27 Aar yngre, med alle de Egenskaber, der danne den fuldendte historiske Grandsker, langt bedre udrustede Landsmand, hvis Hielp især blev af Vigtighed ved Undersøgelsen af den danske forchristelige Historie efter Islændernes Forestillinger (*Series Dynastarum & Regum Daniæ*), der uden Magnussens Haandrækning maaskee ikke engang nogensinde havde seet Lyset.

lustrandas Sveciæ antiquitates impetraret. At illum extraordinaria Professoris et Archivarii munera obeuntem, certa spes præmiorum iungeudorum functionibus, quibus hodieque summa cum laude perfungitur, Hafniæ retinuit."

Anno 1702 fik han Kong Frid. den 4des Ordre, at begive sig til Island, og giøre der en Generaljordebog eller Matriculair-Bog over det hele Land, efter de derom meddeelte Ordres. Til det Værk var ham adjungeret Laugmanden Paul Jonsen Vidalin, fik og Forlov at bruge flere Adjutanter det svære Værk til Skyndelse[1]. Udi samme Ordres og Instrux vare og flere Ting, som de, og især han, som Chef for Værket skulde tage vare paa: hvor i blandt, at decidere i de Sager, som Almuen havde mod Ovrigheden, og at kalde gamle Sager under Lov igien, hvor de fandt Nogen forurettet. Og skiøndt de efter Ret og Samvittighed efterkom dette troelig, blev det dem dog en *invidiosa materia* blandt de fleste der i Landet, og tit forklaret til den værre Mening (som iblandt andet om Jon Hreggvidsens Mordsag, mod Laugmanden Sivert Biørnsen, som kom for Høiesteret 1706 og Hr. Paul Amundsens Arvesag, og andre fleere). Før end han reiste, blev ham tilstaaet, at han fik 2 Rigsd. til Salarium for en Dag, som han var i dette Arbeide, men hans Adjunctus Paul Vidalin en Rigsdaler.

Saa kommer han der til Landet 1702, og begyndte denne Kongl. Commission, med sin Adjuncto, med stor Flittighed og Omkostning, det ene Sommer efter det andet, medens han var der i Landet. Om Vinteren logerede han altid i Skalholt hos Bispen Jon Thorkelsen Vidalin. Dette varede til 1712 at han reiste der gandske fra, og kom der aldrig siden. Dog var der noget tilbage, som Paul Vidalin forfærdigede Aaret efter. Bøgerne kom siden A. 1720 der fra Landet med Stigtambtmand Admiral Rabe og ligge nu paa Cancelliet, paa Islandsk, mange

[1]) Om Magnussens Arbeider i den islandske Land-Commission 1702-12, s. Tillæg 6.

Volumina i Folio. Da han nu reiste saa over heele Landet, fik han den bedste Leilighed at samle alleslags gamle Documenter, hvilke han lod med saa stor Accuration og Vigilance opskrive, som neppe nogen skal troe, uden de allerkiendteste; holdt og aldrig mindre end to Skrivere Aar ud og Aar ind, for uden andre Folk, og mange andre Bekostninger.

Imidlertid ragede han der i nogle vidtløftige Processer, som giorde ham ikke liden Uroe og Forhindring i hans Bedrifter. Den første begyndtes kort efter han var kommen der til Landet, som en privat Sag, angaaende hans egen Person og Respect. Contraparten var en fornemme Mand ikke langt fra Skalholt, som var besvogret med Biskop Vidalin[1]. Sagen blev forfulgt

[1]) Denne „fornemme Mand" var den rige Magnus Sigurdsen paa Brædratunga, hvis smukke og elskværdige Hustrue Thordis var en Søster til Arne Magnussens Vertinde, Bispinden paa Skalholt. Magnus Sigurdsen, hengiven til Drik, tyranniserede sin Kone, som derfor gientagne Gange tog sin Tilflugt til Svogeren Biskop J. Therkelsen og tilsidst ikke vilde vende tilbage. Sigurdsen tilskrev nu Arne Magnussen et fornærmeligt Brev, beskyldte denne for et ulovligt Forhold til hans Kone, og skaanede ved samme Leilighed heller ikke Biskoppen. Begge anlagde da Sag imod ham, fik ham idømt en Mulkt ved Landsthinget, og indstævnede ham derpaa for Høiesteret. Sigurdsen reiste ned til Kiøbenhavn (dog neppe, som vor Forf. vil, paa samme Tid som A. M.) og døde der (efter vor Forf. i Marts 1706, efter Espolin 1707, efter J. Therkelsens Anal: 1708), men havde før sin Død overdraget sin Beslægtede Jon Torfesen, at forfølge Sagen for Høiesteret, der nu indstævnede hans Enke, Biskoppen, Arne Magnussen, P. Vidalin og Flere. Magnussen, som fra Sept. 1708 til Sommeren 1709 opholdt sig i Kiøbenhavn, mødte paa egne og Biskoppens Vegne, og anhørte Høiesterets-Dommen, hvorved de over den Afdøde fældede Domme bleve underkiendte, og Sagen for øvrigt hævet, uden egentlig Skam, men heller ikke til synderlig Ære for nogen af Parterne; *F. Johannæi Hist. eccl. Islandiæ III. p.* 689; Espolin *VIII. p.* 86. 87. 94. 102. 106. For den A. M. tildømte Mulkt havde han giort Indførsel i Magnus Sigurdsens Gaard Brædratunga, hvorimod en Odelsprætendent Sigrid Hagensdatter

til Høieſteret, og reiſte de begge der hen 1705, men Manden døde der 1706 *in Martio*. Og ſamme Aar kom Aſſ. Arnas til Island igien. De andre vare af hans og Paul Vidalins Inſtruxes Anledning, og ſkiøndt de vare grundede paa Lov og Ret, dog ligevel blev de af Contraparterne og mange Andre ilde eftertalt paa adſkillig vrangvillig Maade, ligeſom de omkogte de gamle Sager af Had til de andre etc., og Dommene faldt gierne contrair for Høieſteret, ſom i den Manddrabs Sag, ſom Jon Hreggvidſen og Laugmand Sigurd Biørnſen var imellem. Men bemeldte Laugmand aflagde en Eed, efter at de havde dømt i Sagen i Island, og det voldte at hans Søn Sigurd Sigurdſen (dengang Landstingsſkriver, nu Syſſelmand) vandt Sagen for Høieſteret 1713, da de begge vare i Kiøbenhavn, Arnas og han[1]. Nok var der Provſtens Hr. Paul Amundſens Arve-

proteſterede; i hvilken Anledning førſt faldt en Kongl. Reſolution i Medhold af Magnusſen (30te Januar 1708), men ved en ſenere (18de Mai 1708) blev det tilladt Sigrid Hagensdatter igien at tage Gaarden i Beſiddelſe indtil Høieſterets-Dommen faldt; Forordn. og aabne Breve for Island *III.* S. 358. 432; Eſpolin *VIII.* S. 107. Hele denne Sag ſkal i den følgende Tid altid have vakt en ubehagelig Erindring hos Magnusſen.

[1]) Om denne langvarige Proces gives i Eſpolins Aarbøger følgende Underretning. Jon Hreggvidſen paa Akranes, et ſlet Menneſke, bekiendt for allehaande Udaad, ſkulle bringes til Heynesthing for der at kagſtryges. Af dem, ſom ſkulde følge ham derhen, gik de Fleeſte efterhaanden bort, paa Skarpretteren nær, ſom Jon fik Bugt med og druknede i et Kiær. Nu blev han fængſlet, men vilde intet tilſtaae; undveeg tilſidſt af Fængſlet, og gik bort med et hollandſk Skib, hvorfor han 1684 blev dømt fra Livet. To Aar derefter kom han tilbage fra Danmark med et Frihedsbrev, for at forſvare ſin Sag. Denne maa have trukket hen i mange Aar og ikke være falden ud til hans Fordeel; thi Odd Sigurdſen, Vice-Laugmand og Stiftamtmand Gyldenløves Fuldmægtig, indſtævnede den forrige Laugmand (i Sønder- og Øſterlandet) Sigurd Biørnſen for hans Forhold i denne Sag, til Althinget 1708, hvor Commisſarierne Magnusſen og Vidalin ſad i Retten. Disſe, for hvem Jon havde fremſtilt og beklaget ſig, ſkiøndt

sag contra bemeldte Sigurd Sigurdsen, som var for Høieste-ret 1709[1]. Da, skiøndt han og Paul Vidalin demonstrerede

Alle ansaae ham for skyldig, dømte nu Sigurd Biørnsen fra Embede og til at betale 15 Rdlr. i Salarium til Odd Sigurdsen; Jon derimod skulde udtage en ny Stevning i den mod ham anlagte Drabssag. For en anden ældre Dom af Sigurd Biørnsen, blev paa dette Althing hele dennes Boeslod tildømt Kongen. Disse Domme paaankedes siden af Laugmanden, som havde erhvervet sig et Kongeligt Rescript af 4de Mai 1709, at de ikke skulde volde ham Skade paa hans Ære, indtil Sagens Uddrag, og saavel denne selv som hans Søn Sigurd Sigurdsen Landstingsskriver, frifandt sig ved deres Eed paa Althinget 1710. Sagen indstævnedes nu for Høiesteret, i hvilken Anledning Sigurd Sigurdsen selv i Aaret 1712 reiste fra Island, paa samme Skib, som Arne Magnussen, der uforbeholdent meddeelte sin Contrapart adskillige Raad og Anviisninger, hvilke han, som Fremmed, under sit første Ophold i Kiøbenhavn kunde behøve. Høiesteret tilkiendte 1713 Sigurd Biørnsen alt det ham Fradømte og desuden 300 Rdlr. i Bøder og Omkostninger af Commissarierne; Espolin VII. p. 111-112. VIII. p. 14. 115. IX. p. 3. 11. 16. M. Stephensen S. 332.

[1]) Den her omtalte Paul Amundsen, siden 1689 Provst i Mula-syssel, giorde tilligemed Odd Jonsen, Forpagter paa Reinestadkloster, Fordring paa Arv efter deres Hustruers i A. 1700 afdøde Broder Torfe Gudmundsen paa Keldum. Han paaberaabte sig i den Anledning Kong Hakon Magnussens Forordning om Arvesager m. v. af 1313 (Möðruvalla Rèttarbót), hvorimod Vedkommende protesterede, hvorfor ogsaa Laugrettens Kiendelse 1703 faldt ugunstig ud for Provsten og hans Svoger. Men Amtmanden med 24 Mænd, der synes at have faaet Kongelig Befaling til at undersøge Gyldigheden af den omtalte Rettarbot, tildømte dem Arv efter Torfe; i Særdeleshed paa Grund af en Bekræftelse paa den omtalte Rettarbot af Christian IV, som Provsten havde fremlagt i Retten, i hvilken begge Commissarierne ved denne Leilighed havde taget Sæde; Espolin VIII. p. 83. 87. 88. Det kunde ellers være et Spørgsmaal, om ikke Christian IV hos Espolin p. 88 kan være en Skrivfeil for Christian II; da man netop af Denne, som Medregent i Norge, haver en Stadfæstelse paa Modruvalla-Rettarbot af 1507, som igien er bekræftet ved en islandsk Landstingsdom af 1508; Forordn. og aabne Breve for Island I. S. 94. 103. Denne Rettarbot (trykt i Isl. Forord.

i et Indlæg, at de havde dømt rét, efter den islandske Lov (hvori og tydelig meldes om den gamle norske Lov, dens Oprindelse, og den Islandskes Emanation derudaf, og er thi [því ɔ: derfor] meget afholdet af alle Lovkyndige) gik Dommen dem i mod, eftersom Kongen, som er eneste Lovgiver, syntes det billigere efter den Danske[1]. Andre Sager som de meglede sig i der i Landet, vare mange, men som de kom ei for Høiesteret, er ei værdt at føre dem her an[2].

ninger I. S. 108), foranledigede mange Arveprocesser, da Nogle vilde have dens Gyldighed for Island erkiendt, medens Andre med Grund antoge, at den oprindelig var givet eene for Norge; Sammest. S. 134); derfor fastsatte tilsidst Forordningen af 15de Mai 1711 (maaskee endog nærmest foranlediget ved denne Proces), at i Arvesager og andre af lignende Natur, Jonsbogens, og ikke denne Rettarbots Bestemmelser, skulde følges. Blandt Magnussens utrykte Arbeider nævnes hos *F. Johannæus III. p.* 576 en Deduktion angaaende Modruvalla-Rettarbot, formodentligen det samme som „Commissariernes Indlæg i Paul Amundsens Sag, hvoraf sees de islandske Loves Oprindelse fra de Norskes", blandt *Mss. Magnæana* Nr. 208 Fol. Om Sagens Indstævning for Høiesteret 1709 forekommer hos Espolin intet; derimod berettes at Paul Amundsen døde i dette Aar, *VIII. p.* 119

[1]) Rettere: Norske Lov af Christian V. — [2]) At det Commissarierne ved senere kongelige Befalinger overdragne Hverv, at kiende og dømme i Retssager (dog kun verdslige, ikke geistlige), af dem er blevet udstrakt alt for vidt, ja stundom endog misbrugt, især ved den processyge Paul Vidalins Indflydelse, lader sig vel ikke nægte; denne Commissions-Periode var derfor, som M. Stephensen siger S. 333, „ikke Fredens i Island", ligesom ogsaa Udfaldet af mange blandt disse Sager ikke just var til Commissariernes Fordeel; jvfr. *F. Johannæi H. e. Isl. III. p.* 539. 575.; Espolin *IX. p.* 11. Disse gik endog stundom saa vidt, at de paastode at deres Domme ikkun af Høiesteret kunde paakiendes; Arnesens isl. Rettergang S. 522. Dog haver Jon Th. paa den anden Side vel heller ikke Uret, naar han antager at Commissionen (og navnligen Arne Magnussen) ogsaa haver raadet Bod paa megen Undertrykkelse, som Øvrigheden havde tilladt sig mod Almuen, og afværget overilet Fremfærd af Dommerne mod Anklagede. Han paastaaer ligeledes, at de afviiste alle ubeføiede Kla-

Anno 1709 fik han til ægte den dydædle Matrone Mette Fischer, som var en Enke efter Kongens Remsnider[1]. A. 1710 blev han Assessor i Consistorial-Collegio; og A. 1721 Akademiets Bibliothecarius efter Conferentsraad Bartholins Forlangende.

Anno 1712 endte han Commissionen i Island; men det lidt, som fattedes, fuldbragte Paul Vidalin. Tog han saa derfra og først i Noreg, og var der om Vinteren, og kom ikke før ned til Kiøbenhavn end 2den Martii 1713 og siden blev han med alle det øvrige af sin Livstid i Kiøbenhavn. Imidlertid havde han dog alletider aarligen Correspondence med de fornemste Mænd i Island, og især meest angaaende *Antiquitates*, og samlede altid efterhaanden, saa meget som han kunde, og det holdte han indtil sin Dødedag. Det var alleslags Bøger eller Brever paa Pergament eller Papir. Ligeledes i Norge, og spurgte sig der for, og allevegne: blev og besøgt af mange udenlandske lærde Folk, og især Svenske og Tydske[2].

---

ger og forsvarer dem mod den Beskyldning, at have taget slette Individer i Beskyttelse. Mere om de Sager, hvori de dømte, s. Espolin *VIII. p.* 94. 105. 118. Nogle Kongelige Rescripter i saadanne Anledninger findes i **Forordninger og aabne Breve for Island** *III.* S. 347. 415. 417. 423. 431. 443. 446.

[1]) Den 14de Januar 1702 skrev Arne Magnussen til Torfesen, at han ikke saasnart tænkte paa Giftermaal, og heller ikke vidste, om et saadant Forhold vilde giøre ham lykkeligere, end han dengang var. Maaskee var det en Forudfølelse af hvad der i denne Stand ventede ham, thi ægteskabelig Lykke faldt ikke i hans Lod. Hans Kone, norsk af Fødsel, var meer end 10 Aar ældre end han selv; han havde været kiendt i Huset, medens den første Mand levede, og de boede paa den dengang bebyggede Slotsplads. Imidlertid vilde, uden de 6000 Rdl. han fik med dette sit „Huuskors", som hans Biograph nedenfor kalder hende, eller med en yngre Ægtefælle ved Siden, hans Samlinger tilsidst vel have deelt Samlingers almindelige Skiebne efter Eierens Død, og hans Navn aldrig være blevet foreviget ved det Magnæanske Legat. —

[2]) F. Ex. de svenske Lærde Salan 1699 og N. Dal 1721 (*Hickesii Thes. II. p.* 316; *Spec. de Antiquariis Sveciæ fol. q.* 3.); den hannoverske Gesandt ved Hoffet i Stokholm Bassewitz omtrent 1718;

Han var alletider den største Islands Patriot, ja sukkede og ærgrede sig over alt det som der gik galt til. At forbigaae de Sager, udi hvilke han hialp Folk til rette, mens bemeldte Commission varede, hialp han mange Islændere til Bestillinger her i Kiøbenhavn [1]. Især satte han sig alletider stærk imod, at der skulde være noget Compagnie, hvorom sig reiste nogen Disputer to Gange 1723 og 1726, om jeg ret hugser, som Papirene viser, som endnu ere til, med mangfoldige Projecter og Disputer *pro et contra*. Og var derfor ikke stor Ven med Stigtamtmand Rabe, og endeel af Kiøbmændene. Dette gik ham an i sin Tid, og skiøtte han ikke stort deres Misgunst. Ja hans Nidkiærhed for sit Lands gemeene Bedste udviiste sig i mange Stykker, som her er for langt at opregne; raisonnerede og snakkede der om idelig.

Mosheim, der var her 1722 (Universitetsjournalen 1797, S. 9). J J. Therkelsens utrykte Æredigt hedder det i denne Anledning:

„Quos (Svecos) tamen haud piguit Magnæi limina Magni
sæpe palæographis resonantia adire camænis,
queis etiam Teuto peregrinus in ædibus hospes
sæpe morabatur quæsitaque docta movebat,
multisciique viri tum multus ab ore pependit;
quid, quod et extrema solidam admiratus ab arcto
doctrinam fandique graves venisse lepores
nunc peregrinarum narrantem exordia rerum
nunc disceptantem germanica jura stupebat,
sicubi congestas fæcundo pectore dotes
explicuit svadela sciens, et cautus ubique
certa loquebatur, medio dubitata relinquens
Magnæus celebri doctrina nomine major."

[1]) Ogsaa i den følgende Tid. Saaledes udvirkede han ved sine Velyndere F. Rostgaard og D. Vibe efter den Skalholtske Biskop Jon Vidalins Død 1720, at Provst Thorleif Aresen, som i den Anledning var reist til Kiøbenhavn, men havde lagt sig ud med Magnussen, fik Afslag, og dennes Frænde Provst Jon Arnesen beskikkedes til Biskop. Dog — da denne viiste sig baade som en lærd og duelig Biskop, kan Nepotismen ved denne Leilighed vel tilgives Magnussen; *F. Jóhannæus III. p.* 696. Espolins Arbækur IX. p. 62.

Han døde Aar 1730, *anno ætatis* 67, Natten efter Hellig Trekongers, Klokken $5\frac{3}{4}$ eller henimod Klokken 6 om Morgenen, St. Knudsdag den 7de Januarii. Han blev hastig syg Juleaften Kl. 8 med en Sting i Ryggen; men Sygen var dog al indvendig, og som man meente af gammel indgroen Forkiølelse, han var in alles syg 13 Dage. Dette veed jeg, thi jeg var hos ham Nat og Dag de sidste Tider, indtil han døde. Den Sygdom døde mange af det samme Høst (haust *n.*), Raadmand Lassen[1] og andre. Han var ellers altid tilforn stærk af Helsen, han var oppe og i Sengen tilskiftes (til skiptis), alle Dage. Den sidste Aften vare hans gode Venner Professorerne Etatsraad Bartholin[2], Justitsraad Gram (som i hans Sygdom besøgte ham to Gange daglig) og andre hos ham, og vilde tage Afskeed med ham, omtrent Kl. 7 naar de vare hos ham den sidste Aften; da han saae dem kring (ikríng, omkring) sig, vilde staae op efter Vane, men kunde ikke komme længer end paa Sengestokken. Da saae han op og saae dem staae omkring, og sagde til dem: „I seer at Jeg er halfdød". De toge Afskeed, men han svarede lidt. Derefter Hellig Tre Kongers Aften annammede han den hellige Nadere af Sal. Mag. Martin Reenberg[3]. De var meget speciel gode Venner i Livet, og med det samme toge de Afskeed med hinanden. M. Reenberg sagde iblandt andet til Slutning, naar han vilde til at gaae bort: „Jeg kan flattere mig af at have kiendt den ærlige Arnas Magnussen."

Han gav sig aldrig noget i sin Sygdom eller klagede sig, og giorde sig særdeles stærk, og snakkede altid ligesaa frisk som ellers, baade med Hiemmefolk og Fremmede, talte selv, og gad gierne hørt talt om gudelige Sager, Døden, Siælens Udødelighed

[1]) Raadmand Jens Lasson, Handlende paa Island og Arne Magnussens Ven, døde d. 11 Dec. 1729, s. Jonges Kbhavns Beskrivelse S. 124. — [2]) Dengang endnu Justitsraad, Th. Bartholin, Søn af Antiqvaren. — [3]) Stiftsprovst og Sognepræst til Vor Frue Kirke, Broder til Digteren Tøger R. Han var en Mand af Forstand og Retskaffenhed, men en ivrig Zelot, som tog virksom Deel i de religiøse Bevægelser, der i Kiøbenhavn fandt Sted under Christian VI.

og den anden Verden, dog ikke uden med visse bekante Folk, og bad tidt for sig, men dog gierne i de franske og islandske Sproger, som hans Folk ikke forstod meget af. Jeg var saa lykkelig at tale meest om saadanne Ting med hannem. Det gik ham efter Ønske; han bad Gud, at lade sig ikke overleve sin Konge Friderich den fierde, det skeedte og, thi Kongen døde samme Aar d. 11te October. Saadan en stærk sønlig Kiærlighed bar han til den naadige Herre, og i Sandhed havde den høistbemeldte Herre ham meget kiær, og bar stor Naade for ham, som kan bevises med adskillige Passager, om Behov giordes[1]. Der efter da begyndte Siælen for Alvor at løses af Legemets Baand; thi *spiritus animales*, som ere *vinculum corporis et animæ*, begyndte at gaae bort. Han vilde være oppe, men da kunde han ikke staae paa Benene: Vi som vare tilstede, maatte lægge ham i Sengen igien siden; gav han saa sig til freds og Roligheb. Da begyndte den kolde Sveed for Alvor, og det nedenfra, og han der efter meer og meer at agonizere: han vilde ikke smage paa nogen Ting, som vi ofte bar ham. Dette Krig tog til, men han taalte det stille. Han talte faae Ord nogle Gange, og det meest paa Islandsk, de vare saa at de kunde tages op saa vel for Fantasie, som for en dybsindig Mening, og siden de vare paa Islandsk, saa dreiede jeg dem med mit Svar paa en aandelige Mening: iblandt andet raabte han sidst paa, at Kongen kom, han skulde med. Dette svarede jeg paa aandelig Viis, til dette var jeg villig, siden jeg saae at Tingen var saa beskaffen, og jeg alene maatte svare derpaa, eftersom hans Folk forstod det intet, og jeg var den allene som forstod det Sprog, og efter deres Begiering maatte snakke for ham allene. Det var dog mærkelig at hver Gang gav han Mine som han var fornøiet. Jeg havde bereb mig dertil, jeg havde *Erasmum*

[1]) Efter Ildebranden skal Kongen have bevilget Magnussen en Forstrækning med Penge; og da han havde yttret sig uforsigtigen om de maadelige Anstalter under Ildebranden, undskyldte Kongen ham paa Grund af hans uoprettelige Tab.

i Hænder *de præparatione ad mortem*[1] og havde snakket om det tilforne tit med ham; men dog naar han var allene. Jeg brugte og de Legender, som ham vare meest bekandte, udsøgte Vers af Hallgrims Psalmer[2], tilligemed de ordentligste Bønner, Fader Vor, og Velsignelsen, men alt paa Islandsk og lidt Latin iblandt. Dette varede imellemstunder den hele Nat; men Dødestridet tog alt meer og meer til, indtil at det kom for Brystet, det lod sig ansee noget haardt (som Islændernes Helsot er gemeenlig haardere end de Danskes, hvilket kommer af Clima); men jeg vidste at Sandsernes Emsindtligkeit var mestendeels borte, og derved trøstede jeg mig. Siden sagtedes alting, og han trækkede Aande meget sagt, nær et Qvarteerstid, og imidlertid talte noget tre Gange, som jeg kunde ikke tilfulde forstaae, førend en af hans nærværende Folk, som over ti Aar havde tient hos ham, og (var) vant til hans Tale forklarede mig det; det var at han raabte paa Vor Herre, og bad for sig. Kort derefter var Aanden fra ham og Legemet fra Siælen. Vi lagde Ansigtet til, klædte ham strax af, førend han blev stiv. Jeg vagte (vakti, vaagede) over ham næsten allene, mens han laae Liig, og syntes dog jeg var blandt mange; men den sidste Nat (vaagede) alle Studenterne, hans Landsmænd, over ham[3]. Paa hans Liigkiste blev efter Sædvane lagt en Plade, som hans Livshistorie

[1]) Er et Skrift af Erasmus af Rotterdam. — [2]) Herved forstaaes den 1674 afdøde berømte islandske Digters Præsten Halgrim Petersens *Psalterium pastorale*, eller islandske Psalmer over Christi Lidelseshistorie, som haves i mange Udgaver. — [3]) Paa et andet Sted anmærker J. Olafsen, at det var 7 islandske Studenter, som vaagede over Liget den sidste Nat. Ifølge en ældgammel nordisk Skik, der tildeels skriver sig fra Hedenold, (Magnusens Eddalære IV. S. 291. 452), vaagede Slægtninge og Venner over Liget den sidste Nat det var i Huset, eller, som det kaldtes, holdt **Liig-Vagt** over det; ved hvilken Leilighed da baade Beværtning og anden Lystighed fandt Sted. At disse saakaldte **Vaagestuer** paa denne Tid vare temmelig almindelige her (ligesom senere endnu i Brug paa Landet), kan ogsaa sluttes af nogle blandt **Holbergs** Lystspil, f. Ex. „Melampe" og „Uden Hoved og Hale."

blev kortelig forfattet paa Latin. Han blev begraven i Vor Frue Kirke[1] paa Norderſiden i Choret, ved Siden af Profeſſor Juris Weghorſt, ind til Choret. Lintrup, Bartholin, Gram, Steenbuch[2] og alle Profeſſorerne følgede. Mærkværdigt var det (om det kan høres uden Superſtitions Mistanke) at juſt den ſamme Tid han døde, ſtod hans Uhrverk paa Bordet ſtille, og ſtod paa ſamme Tid altid ſiden. Der fik en vis Mand i Island Anviisning om hans Død den ſamme Tid, ſaa vis for ham, at den blev antegnet, førend man ſpurgte hans Død. Der ſkede og Aaret efter, ſamme Time, ſamme Nat noget ſom man kunde anmerke. Dette gaaer jeg forbi, ſiden man kunde tænke, at lærde Folk, eller ſom vil ſynes at være lærde, tager alt ſaadan op for vanvittige Folks Superſtitioner. Rector i Skalholt Jon Thorkelſen gjorde et Vers over ham, og ſiden Elogium 1737[3]. Par Dage

[1]) Dette er en Hukommelſesfeil af Forfatteren; Arne Magnusſen ligger begraven i Trinitatis-Kirke. Den her omtalte Indſkrivt paa Pladen, forfattet af den Afdødes Ven og Aandsbeſlægtede Gram, er trykt i **Pontoppidans** *Marmora Danica p.* 110, og derfra i **Thurahs** *Hafnia hodierna p.* 286, jfr. Danſke Atlas II. S. 131. Som en Curioſitet kan anføres følgende haandſkrevne Anmærkning i en Afſkrivt af **Sibberns** *Conamina hist. litt. Islandiæ:* „Copenh. 24. Januar 1730. Der neuliche in „der Marien-Kirche (!) begrabene Prof. Magnæus iſt in dem Grabe „von gottesvergeſſenen Leuten dergeſtalt beraubt, daß ſie Grab und „Sarg geöffnet, den todten Corper gantz nackend ausgezogen und alles „ſo offen nach ſich liegen laſſen." — [2]) **Bartholin** og **Gram** ere nævnte i det Foregaaende; daværende Kgl. Confesſionarius og Prof. i Theologien **Søren Lintrup** (ſom under Magnusſens Fraværelſe i Island havde varetaget ſig adſkillige af hans Functioner ved Univerſitetet), død det følgende Aar; **H. Steenbuch** var ligeledes Prof. Theolog. og døde 1740. — [3]) Denne ovenfor omtalte Mand, ſom var Arne Magnusſens Privat-Diſcipel, ſkrev et temmelig vidtløftigt Æredigt over ham paa Latin, og et mindre ſaakaldet Epitaphium paa ſamme Sprog, hvilket ſidſte er trykt i **Nye Tidender om lærde og curieuſe Sager** 1739. Nr. 41. Alb. **Thuras** latinſke Epigramma ved hans Død er trykt i ſamme Tidsſkrift 1738 Nr. 42.

forend han døde, blev hans Testament, efter hans Begjering, af salig Etatsraad Bartholin, som var hans særdeles gode Ven, forfattet, og den sidste Dag af ham selv underskrevet, da han dog neppe kunde skrive meer. Deri var meldt, hvad hans Kone skulde have efter hans Dag til Subsistance, men hun døde det samme Aar i September, saavelsom Gaver til hendes Slægtninger, og til hans Tjenestefolk[1]. Men den fornemste Post var, at han gav alle sine af Ildebranden 1728 overblevne Bøger til Akademiet, og med det samme indrettede af sine efterladte Midler et Stipendium, som to Islændere, som lagde sig efter Antiqviteterne, skulde stedse nyde. Hans Testamenti Executores udvalgte han Etatsraad Thom. Bartholin og Justitsraad Gram, begge hans synderlige gode Venner. Han havde for lang Tid siden for isinde, at indrette bemeldte Stipendium, og bringe sine Bøger paa Akademiets Boglade, og forfatte en Catalogus derover; blev dog aldrig af[2].

[1]) Hans Enke skulde have 400 Rdlr. aarlig foruden 4 Mark ugentlig i Naalepenge. I Island arvede Ingen ham, undtagen Astrid, Datter af hans Broder Magnus Magnussen, Præst i Hvam og Provst i Dala-Syssel († 1720), siden gift med Thorarin Jonsen, Præst paa Hiardarholt og Provst i Dalasyssel, hvem han testamenterede al sin faste og løse Eiendom, samt udestaaende Gield i Island; jfr. Espolins Islands Arbækur IX. p. 101. — [2]) J. Terkelsen anmærker, med Føie, som en Besynderlighed, at Kjøbenhavns Universitet, med intet Pogram, med ingen offentlig Tale hædrede en af sine første Prydelser og ypperste Velgiørere. Han mener, at den beskedne Mand mueligen i levende Live selv kunde have frabedet sig denne Ære; men maaskee vidste han ogsaa, at en saadan, efter almindelig Skik, skulde betales og vilde ikke have Penge anvendte derpaa; thi man maae antage, at det har været for Penge, at der udstædtes Programmer og holdtes Taler over Folk af saa ringe Fortienester og Navnkundighed som f. Ex. en designeret Prof. Theol. J. J. Sevel, der døde 1728 og Prof. *l. hebrææ* A. Frølund, der døde Aaret efter Magnussen, og af hvilke Ingen, som han, kunde regnes blandt saadanne „for deres Lærdom samt længe og troe Tieneste berømmelige Professorer", over hvilke, ifølge Rescr. til Consistorium af 23de Dec. 1698, Parentation maatte holdes uden speciel Kongelig Tilladelse.

I Ildebrandens Tid gik det meget fatal til med hans Sager. Han indbildte sig, at Ovrighedens Anstalter i Byen skulde afværge saa stor Ildens Fremgang, laante og sin Vogn til andre, tog ikke mod de Folk, ham blev skaffet, thi han var bange hans Sager skulde komme desto meer i Confusion. Naar det skulde da gjelde, blev han ligesom confunderet, og var der kun to af hans Landsmænd, som reddede med ham, foruden hans Folk den hele Dag den 31te October 1728, til om Aftenen Kl. ungefær 5[1].

[1]) Af de nærmere Omstændigheder ved den ulykkelige Begivenhed, som tilintetgiorde saa stor en Deel af Arne Magnussens Samling, fortæller Jon Olafsen i sin Autobiographie følgende: „Jeg kom til ham, den 21de October (Brandens anden Dag) med nogle Landsmænd, Gudmund Sigurdsen (siden Sysselmand i Snæfelsnessyssel, Jon Sigurdsen (siden formodentlig Sysselmand i Dalasyssel) og en Skrædderſvend Jon Axelsen, for at redde hans Sager. Kort tilforn vare komne i samme Ærinde Finn Johnsen (den siden berømte Biskop i Skalholt) som laae paa Ehlers's Collegium (ved Siden af Magnussens Professor-Residentz, nu beboet af Etatsraad **Kolderup-Rosenvinge**) og Magnus Gislesen (formodentlig den Samme, der i dette Aar blev beskikket til Laugtingsskriver og siden døde 1766, som den første der af indfødte Islændere beklædte en Amtmandspost). Vi raadte ham til strax at begynde Flytning; men han sagde, at der vare gode Anstalter i Byen og lod de Fleste gaae. Han begyndte først at tænke paa Redning, da Fruekirke var i Brand. Hvad der var ham til Hinder, var, at han først maatte have sin Kone og Frue Bartholin, som var i Besøg hos hende, i Sikkerhed. Sin Arbeidsvogn havde han udlaant til sin Ven og Gienboe Hr. Andersen til Trinitatis Kirke; paa den gik et Hiul i Stykker. Da den endelig var sat i Stand, lod han den kiøre 4 à 5 Gange med hans Meubler og Haandskrifter til **Hans Beckers** Gaard paa Hallandsaas." (Denne Hr. Becker havde været i Tieneste hos ham paa Commissionsreisen i Island og var 1737-46 Laugmand paa Nord- og Vesterlandet (**P. Vidalin** om Islands Opkomst S. 48; **M. Stephensen** Island i 18de Aarh. S. 369). Finn Johnsen og jeg bar hans Sager ud paa Vognen (jfr. *F. Johannæus* IV. p. 576. IV. p. 11.) Først da (Prof. Philos. Christ.) Thestrups Gaard (paa den anden Side af Ehlers's Collegium) stod i Lue, tænkte han paa at redde sig selv; jeg fulgte da efter ham med en Pose fuld af hele Penge, hen til Biinhandler Abbestee i Hoibrostræde".

Hans trykte Bøger brændte nær allesammen, som var et stort og anseeligt Bibliothek, og det som var det fornemste, at det var saa select, at den ene Bog hængte af den anden, de bedste og allerældste og af alle Editioner. Manuscripta gik og heel mange i Stikken. Jeg troer, det var sandt han sagde sidste Gang han gik ud af hans Studeer-Kammer. Han pegede til Hyllerne og sagde: „Der ere de Bøger, som ikke ere at faae nogetsteds meer i Verden[1].“ Bøgerne vare af adskillige Sprog, og adskillige Nationer angaaende. For Exempel: Jeg saae adskillige gamle italienske Love paa Pergament hos ham tilligemed andre rare Bøger. Det var ikke over Halvparten, som blev reddet af Manuscripterne; han sagde selv, at det var en Oceanus: havde og mange Exemplarer af hver Slags. Han kjøbte Bøger paa alle Auctioner, og forskrev dem udenlands fra; ja naar han vidste en rar Edition, sparede han ikke Penge, hvor om jeg veed et mærkeligt Exempel om en Bog, som han gav Commission paa i Glückstad, var dog af ringe Importance, mener jeg, men bare for (sagde han) at det var det tredie Exemplar i Verden.

I hans islandske antiqvitetiske Bøger var han iblandt andet saa akkurat, at han vidste, af hvilken Codice hvert Exemplar var afskrevet, hvor og af hvem, ligesom en *Genealogiam:* saa og om hver en Bog, paa hvilken Auction den var kjøbt, og lagde han gjerne en Seddel derom, foran i Bogen. Han holdt ikke allene

1) Blandt saadanne uniqve Exemplarer, ogsaa af trykte Bøger, hvoraf det ikke er at omtvivle, at A. M. jo haver havt flere i sit Bibliothek, kiendes nu dog kun et, nemlig *Breviarium Nidrosiense,* trykt 1534, i 4to paa Holum af Islands første Bogtrykker Jon Mathisen, Svensk af Fødsel, omtrent 1528 indkaldt af den sidste catholske Biskop, Jon Arcsen og beskikket til Præst paa Breidabolstad († 1567) *F. Johannæus II. p.* 721. *III. p.* 226.) Titelen paa denne ældste i Island trykte Bog, opgives, efter vor Jon Olafsens Meddelelse, udførligen i Kbhavnske Lærde Tidender 1740. S. 250 og *H. Einari Sciagraphia p.* 208. — Hverken af denne eller af noget andet Skrift fra dette Islands ældste Officin vides noget Exemplar at have existeret, siden Ildebranden 1728; Troils Resa S. 186.

mange Skrivere, medens han var i Island, men og i Kjøbenhavn altid nogen Islændere, af hvilke jeg var den sidste. Han skrev somt selv, og selv confererte, og førte hvert et Stykke til sit Sted[1].

Saa stor som hans Nidkierhed var i alt dette, som hørte til *bonas litteras* og især Antiqviteter, saa stor var hans Sorrig, efter at Gud lod Ilden tage det fra ham. Han snakkede med mange derom, og alt hvad de philosopherede tilsammen, blev dog derved, at han sagde: „Hvad I siger, veed jeg heelt vel, men jeg har mist min Glæde, og den kan intet Menneske give mig;" at forbigaae andet mangfoldigt Raisonnement, som jeg hørte af ham derom. Denne Græmmelse herover, tillige med nogle andre, som jeg ikke anfører, troer jeg har været den største Pind til hans Liigkiste; og vist nok var det, at han kunde ikke gierne være foruden Compagnie siden. Den gode Magelighed, som han før havde for Ildebranden i sin Gaard, (som var det andet Huus fra Eilers Collegio i Kanike-Stræde) og den slette siden i fugtige Værelser, og hvor megen Uroe faldt af Kiørsel forbi, contribuerede ikke heller lidet til hans Død. Vinteren efter Ildebranden faldt meget skarp af Frost, da gik han ude hver Dag, paa Archivet, og i Besøgelser, og skiøttede lidet om ordentlige Maaltider. Det andet halve Aar logerede han til Hr. Orsløf i Laxegaden, og det tredie i Admiralgaden, andet Huus fra Hiørnet af Laxegaden, hvor han døde[2].

At beskrive hans Persons Gestalt, da var han en med de største og høieste af Middelvæxt, var fyldig og før i Lemmer og Kiød, men havde nette og smaae Hænder, Ansigtet var vel proportioneret, et af de gerade; førte Person som en Herre, der

[1]) Om islandske Haandskrifters Udførelse af Landet til forskiellige Tider samt om den Magnæanske Samlings Oprindelse og Beskaffenhed, s. Tillæg 7. — [2]) Efter-Ildebranden flyttede han hen i et Huus ved Nummerne (nu Størrestræde); derfra om Foraaret 1728 til Capellanen ved Nicolai-Kirke Hr. Orsleff i Laxegaden og om Høsten samme Aar til Admiralgaden.

har over Folk at befale. Han havde sort Haar paa Hovedet, Skiæg og Dienbryn, var lidt langagtig i Ansigtet og fyldig efter Proportion, af hvid Coleur, ikke den sygagtige blege [det troer jeg har kommet af den udenlandske (d. e. danske) Clima og Diæt, som det gaaer med andre hans Landsmænd, som længe ere borte fra Island, og mister den rode Livfarve, de har i Island; *rationes* der til anforer jeg ikke her]. Dinene vare middelmaadige og blaae (hverken sorte, gule eller graae) og ligesom noget staaendes, og henvendte paa et Sted, men ikke vankendes. Dog var ligesom han havde nogen Skygge (som Islænderne saa kalder) over Dinene og Diebrynene, det er det Slags noget, at en mærker paa forborgne Ting i Hiertet. Næsen mesten lige og Munden middelmaadig: *in Summa:* hele Ansigtet var fuldkommen, og det ene Lem vel proportioneret imod det andet[1]; og Façonen (sviprinn) viste et stadigt Sindelag, Gravitet og Eftertanke: det er, han havde Ansigt som anstod og viste en lærd og authorisk (!) Mand[2]. I hans Tale var han ikke hastig, og havde en impressiv Accent, ligesom han vilde trykke den Anden det

[1]) Det er beklageligt, at ingen vel udført og troe Afbildning haves af denne udmærkede Mand. Hialte Thorsteinsen, Provst i Vatnsfiord og anseet for den bedste Tegner til sin Tid paa Island, havde tegnet hans Portrait efter Hukommelsen 1745. Dette forærede J. Therkelsen efter Tilbagekomsten fra den islandske Visitatsreise, til Gram, fra hvem det formodentlig er kommet til Mollmann. Det er efter denne Tegning, til hvis Lighed med Originalen man ikke kan have synderlig Tillid, at Portraitet paa Titelbladet af de, ved den Arnæ-Magnæanske Commission, udgivne Sager, er stukket i Kobber. J. Therkelsen bemærker forøvrigt, at de, som ikke havde kiendt den Afdøde personligen, kunde danne sig et Begreb om hans Physiognomie af den sachsiske Historiograph Christian Junkers Portrait (foran dennes „Kirchenhistorie A. und N. Test. bis J. 1710" 2te Ausg., Hamborg 1727. 8vo), som viser et aabent og kraftfuldt Physiognomie. [2]) D. e. en Mand med udvortes Authoritet. Finn Johnsen, som ogsaa havde kiendt ham personlig, karakteriserer ham som en *vir humanus, affabilis, jucundus, sed numquam non gravis & magnam ac venerabilem præ se ferens auctoritatem; Hist. eccl. Isl. III. p. 576.*

ind, alt hvad han talte. I Legemets Bevægelse, eller da han saae til noget, var han lidt langsom, dog vis, og ligesaa var hans Gang med visse og stadige Triner. Hele Legemet var fyldig, massiv og mandhaftig. *In Summa*, Manden var ligesaa reel udvortes, som han var indvortes, og havde *indicem* udenpaa. Klædedragten var ærbar og simpel; han brugte ret efter sit Stand sorte og affarvede Klæder, foruden al Prydelse; alt Stads var ham en Wkkelhed. For Exempel: røde Klæder, som den Tid og endnu vare meest i Moden, kunde han ikke lide, og det hørte jeg ham selv snakke om.

I hans Diæt var han regulair, og holdte Maaltid til visse Tider. Han brugte Mad som Medicin, men ikke til Lekkerie, drak dog meer end spiiste, lagde sig gjerne lidt efter Middagsmaaltid, og var tit længe oppe ud paa Natten, og derfor sildig oppe om Morgenen; jeg troer for Besøgelses Skyld, at han kunde faae bestilt noget. Han var gjerne for at traktere Folk, som ham besøgte, og var af Distinction[1]; kanske derunder har stukket noget af islandsk Art og Vane[2]. Han forsagede ikke heller undertiden godt Compagnie med fornemme Venner[3] paa Viinhuser, ikke for Drik, men (som han selv sagde) at man skulde have noget

[1]) Blandt saadanne Folk „af Distinction" til hvilke Arne Magnussen stod i venskabeligt Forhold, nævner J. Therkelsen af Adels-Standen: Wibe, Holstein, Løvenørn, Gyldenkrone, Lerche, Rantzov; af den lærde og geistlige Stand, foruden de allerede her nævnte: Ole Rømer, begge Frankenauerne, N. Foss, Biskop C. Worm, Præsten Ivar Brinch og fl. Ogsaa af Personer, henhørende til *Corps diplomatique*, erholdt han jevnlige Besøg. — [2]) Navnlig den Giestmildhed, der som saa mange andre patriarchalske Dyder var, baade i ældre og nyere Tider, egen for Island, dette den norske Friheds gamle Sæde s. Olafsens Reise I. S. 489-90; Troils Reisen S. 67. — [3]) Ved disse „fornemme Venner" skulde maaskee forstaaes hæderlige kjøbenhavnske Borgere, blandt hvilke Magnussen, til Ære for sin Karakter, talte ikke faae Venner. Efter J. Therkelsens Forsikring raadførte andre enkelte af disse, som drev Handel paa Island, sig undertiden i Handelsanliggender med ham selv, den varme Forfægter af den islandske Handelsfrihed.

at smage paa og divertere sig med, imedens man snakkede. Han var baade arbeidsom og magelig tilsammen. Det er, han arbeidede bestandig i sine Sager, skrev selv, annoterede, og afcopierte, og confererede, eller igjennemlæste det, hans Skrivere havde skrevet, men gav sig dog alle Tider Stunder til sine Maaltider og Søvn i rette Tid, og at tage imod sine Gjester. Naar han havde begyndt, holdt han gjerne stærk ved en Time eller meer, men altid gjerne *per intervalla*, men ikke i et Kjør. For Exempel: han lagde sig gjerne efter Middagsmaaltid, men blundede lidt, og havde dog altid en Bog i Haanden, som han læste i imidlertid. Ærgjerrig var han slet ikke, og man kan med største Billighed sige om ham: *Esse quam videri bonus malebat*. Han saa godt som foragtede at lade bære Respect for sig med Complimenter, eller flatterende Snak. Jeg troer han har søgt meer efter at man skulde bære for ham *venerationem tacitam et internam*. Til Exempel derom tjener den Passage. Da nogen af hans hoifornemme Venner udvirkede hos Kong Frederik IV, at han skulde være Justitsraad, og naar han mærkede, at hans Kongelige Majestæts Brev var alt udgivet derpaa, blev han ligesom vred og forstyrret, og bad dem for alle Tings Skyld, at lade ikke blive deraf, indtil det maatte blive revoceret[1]. *In Summa*, han var nok fornøiet med sin *internam nobilitatem*.

Han var eiheller for at rose sig selv, ikke heller hævngjerrig, skjøndt han kunde have Leilighed; og naar han talte med Kongen selv, bagtalte han aldrig sine Efterstræbere. Ellers var han meget impressiv i sin Tale, naar han var vred, og brugte stærke Expressioner gjerne i Alting; men for han havde altid en ret Aarsag at staae paa, saa blev det ikke optaget. Pengegjerrig var

[1]) Engang var det ogsaa paa Bane, at han skulde have været Assessor med Sæde og Stemme i Høiesteret. Han var nemlig vel bevandret i den danske, norske og nordtydske Retsvidenskab, med hvis egentlige Kilder han havde giort sig fortrolig; ogsaa havde hans Stilling ved Geheimearchivet foranlediget ham til at sætte sig ind i hine Landes ældre Forfatning og *jus publicum*. Han raadspurgtes derfor ofte i danske, skaanske og holsteenske Retssager. (J. Therkelsen.)

han ikke heller; han betalte rigtig og rundelig den Tjeneste, som ham blev beviist af andre. Hans gode Venner laante han undertiden Penge foruden at tage Obligation. Men imod sine egne Folk syntes han at være meer knap, thi de fik sin rigtige Løn, og ikke noget desforuden, skjøndt de kunde gjøre en Gjerning vel og hastig. Han holdt en god Huusholdning, med Indkjøb i rette Tider, og holdt sine Folk vel med alt hvad de skulde have, Klæder, Mad og Øl, og var der ringeste Brøst paa Huset, lod han strax reparere. Hans egne smaae Udgivter saae han nøie efter, men sparte dog intet til Tractamenter, naar det skulde være. Sine nye Tjenere forsøgte han Par Maaneder, paa den Maade, at naar de skulde hente eller kjøbe noget, lod han som han troede hvad de sagde, hvad hver en Ting kostede, og lod sig nøie med de Penge, de bragte tilbage, men havde dog nøie Regning hos sig selv. Mærkede han Utroe hos dem, lod han dem gaae, hvis ikke troede han dem stedse siden. Dette politiske Greb slog ham sielden feil. Men dog ihvor snildt det synes, hendte det sig at han havde de Tjenere, som vidste at finde sig deri, og betjene sig deraf, naar de blev meer kjendt, thi han troede dem alle Tider, og agtede ikke om han vidste det var noget høit opsagt, som de solgte ham, eller skulde kjøbe for ham, alt saa længe han merkede ikke nogen aabenbare Finter eller Bedragerie.

Hans særdeles gode Venner af lærde Folk vare: Conferentsraad Rostgaard, hvorpaa er en særdeles Beviis med den Passage, naar Rostgaard kom i Unaade 1725, hvorledes Arnas, da han skulde opsøge ham, eluderede Kongens Ordre[1]; H. Ancherfen, som nu er Biskop i Ribe, Justitsraad Gram[2]; hans Præst M. Morten

[1]) Den Omstændighed, at Arne Magnussen skulde have faaet Kongelig Befaling at opsøge Rostgaard, som først holdt sig i Skiul og siden undveeg, omtales i det ringeste ikke i den udførlige Beretning om den hele Begivenhed, som er meddeelt i A. Høiers Gesch. Friderich IV. II. S. 172-74. Om Magnussens Indflydelse paa denne, i sin Tid mægtige Mand forekommer en Anecdote hos *F. Johannæus* III. P. 696. — [2]) Mathias Ancherfen, en dygtig Orientalist for sin Tid, 1709 Prof. Matheseos, 1720 Præst til Taarnbye paa Amager,

Renberg, og nogen andre af adskillige Slags Folk. Han holdt meget trofast Venskab med sine Venner, og dem han havde engang fattet godt Mod til, forlod han aldrig, ellers gav han sig ikke letteligt i Fortrolighed med nogen.

Jeg veed ikke, hvad man kunde regne ham til Feil, uden han var undertiden noget langsom, idet han enten lovede, eller havde isinde at gjøre; men det har uden Tvivl kommet af den store Forsigtighed, som han var begavet med. Tilforn er sagt, at han var arbeidsom i Magelighed. Mig syntes han havde stærke Passioner og at hans Affecter vare i høi Grad, men han undertvingede dem med stor Temperants, og som han selv snakkede, at man burde gjøre om de Ting, troer jeg han gjorde selv, nemlig: dæmpede den ene Affect med den anden. Han tog sig ikke gjerne af Folks Sager; men havde han engang begyndt, holdt han det ud, ihvad det kostede. Ligeledes i hans egne Sager, eller Disputer med andre, hvis han havde begyndt, saa var han særdeles stivsindig deri, og holdt ikke op, forend han beholdt Seieren. Ellers i Snak og Raisonnement gav han meget efter, og ligesom tog alting under Betragtning; men kom han paa at forfægte en Ting, saa stod det ikke til at prædike ham af, og blev han tidt meget ivrigere. Han var fast i sin Raisonnering, og saa vilde han at andre skulde blive faste ved Materien. Alt hvad han talte var med nogen Eftertryk; han brugte meest *Inductionem* og *Quæstiones*, indtil han convincerede *Adversarium*, og var særdeles net i at hitte paa Historier, til at forklare sin Mening *per Similitudines*, thi det var som hans egen Gave at gjøre Tingen følelig for Folk. Og blev han tilspurgt om noget, kunde han gjøre en lang Tale deraf *per omnes vias demonstrandi*. Dog sommetids, naar man var meget nysgjerrig efter at vide en Ting, svarede han endelig med det, som var sandt, men havde dog gjerne noget i Reserva, helst naar det var hans eget Studium angaaende. Han var ret en Statsmand, gjorde

1726 Præst til Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn og 1731 Biskop i Ribe † 1741.

sig lystig i Compagnier og brugte Kortvillighed meest med smaae Historier, og spidsfindige Talemaader. Hørte han noget afgesmagt, tiede han stille, eller svarede med ligesaa galt Svar, dog altid efter Folkenes Stand, som han havde med at snakke. For Exempel: Naar hans Broderson blev begraven[1], og nogle Islændere, som fulgte, vare budne hjem af ham, var der en anseelig Karl iblandt og meget net i sine Geberder, saa spurgte een om den artige Karl var en Islænder: svarede Arnas: „Spørg heller, om der er Folk i Maanen." Han discurerede fast i alle Speculativ-Sager, mest philosophiske, theologiske og philologiske, og ikke mindst moraliske, og brugte gjerne Grundtanker om hver en Ting, eller gav med første ind *generales notiones* om hvert et, og var særdeles solid i hans Raisonnering, leed heller ikke Extravagationer af andre.

Imod sine Venner var han særdeles trofast, som før er sagt; et mærkeligt Exempel derom, er om Postmesteren, som havde laant ham 100 Rixdaler, naar han reiste til Tydskland, og Arnas betalte strax siden. Den anden kom siden i Arrest for Gjeldsager, og saasnart Arnas vidste det, besøgte han ham, tracterede, og betalte hans Gjeld, som var 500 Rixdaler, foruden at lade sin Kone eller nogen vide det, saa den anden kom paa fri Fod igjen; men Arnas fik aldrig de Penge siden, ikke heller kræ-vede. Blev han vred, brugte han Forskjel efter Folkenes Stand; hans egen Folk straffede han med haarde, dog fornuftige Expres-sioner, og ligesom nogen Eftertanke at hugse dem det efter. Andre admonerede han med honette Ord, de meest Fraværende eller Fornemste, talte han lidt eller intet om. Hans Tjenere recommenderede han gjerne til Bestilling.

Om hans Lærdom at tale, da forst, Sproget angaaende, kunde han temmelig godt Latin, men det var ligesom andet, gierne foruden al Forblommelse, simpel og net. Hans Græsk

[1]) Maaske en Søn af hans Broder, Provsten i Dalasyssel Magnus Magnussen. En Thord Magnussen døde i September 1727 af Svindsot i Arne Magnussens Huus.

var maadelig, eftersom han havde nødigt at bruge. Om orientalske Sprog havde han noget Begreb, og snart alle andre, som man kunde have i Bøger, skiøndt han lagde sig ikke synderlig derefter; og saadan en Liebhaber var han deraf, at han tog med *applausu* imod et *Lexidion Biscaicum* af mig til Forœring, for han havde ikke noget saadant tilforn. Saadan alle Sprog brugte han ikke videre, end til at see deres *nativam indolem* og Convenientz [1]. — I Hoitydsk kunde han meget godt exprimere sig, som før er sagt, og blev af Tydske holdt for en indfødt Saxer. Fransk talte han med gode Venner. Man sagde, han talte det ikke gierne paa fornemme Steder, thi han talte alting noget massiv, langsom og meget tydelig ud med en trykkende Tunge. Derfor sagde de, han talte ikke gierne Fransk hos Fremmede; og hans Dansk var ikke nok færdig og klingende; alle vidste dog, han vidste Dansk af Grunden bedre end mange af de Indfødte selv [2]. Svensk og andre angrændsende Sprog kunde han og. Hans Islandsk, baade den gamle og ny, var han en Mester i, i alle Ting hvad man vilde optœnke [3]. Han giorde sielden Vers, men de han giorde, vare flydende og nette. Om den gamle Poesie er tilforn talt. Hans Stiil i Breve var kort og tydelig. — Det er mærkeligt, han kunde ikke snakke med Folk uden deres eget Sprog, med Islændere Islandsk, med Tydske Tydsk etc.

Naar han skulde skrive en Ting, lagde han alting paa Vægtskaalen, og var derfor langsom deri. Han snakkede med alleslags Folk, som ham forekom, og holdt af alle dem, som han

[1]) Arne Magnussens Ideer om de nordiske FolksOprindelse, s. Tillæg 8. — [2]) Arne Magnussens danske Stiil kan vel sættes ved Siden af de fleste danske Lærdes paa den Tid; paa hans Færdighed i at udtrykke sig paa Tydsk vil, i det følgende, forekomme en Prøve. Som mange, om ei de fleste af hans Samtidige blandt de Lærde, skrev og talte han Latin med Færdighed og ikke uden Ziirlighed. — [3]) Ifølge J. Therkelsens Forsikring kunde Ingen sættes ved Siden af Arne Magnussen i islandsk Sprogkundskab, undtagen Torfesen, P. Vidalin og Eiulf Jonsen.

kunde lære noget af, om det var aldrig saa en ringe Ting, og Personen uanseelig, og holdt af hvilken en, som han fandt noget *ingeniosum* hos. Hans Forstand var meget solid, og af stort Begreb, og holdte altid ved engang fattet vis Mening. Det var ligesom Een gik op paa et Bierg for at see mange Veie, og gik siden den ligeste; ja ligesom han vilde, af et høit Bjerg see over hele Verden, baade de gamle og nye Tider. Dog syntes mig i somme Ting, at han var noget regulair, skiøndt det rørte af et stort *Ingenio*, for Exempel: han vilde ikke gjerne tilstæde, at der var nogen Magie: Aanderne og deres Kraft med mere saadant tilstod han rundelig Superstitionen og paa Menneskenes Side en gal Phantasie, men de aandelige Virkninger, som man troer, Menneskenes Siele kan komme afsted, og man kalder *Magiam*, den Cooperation tilstod han ikke gjerne, thi alting skulde komme paa nøie Beviis hos ham[1].

I hans Antiqviteter, som var hans Hoved-Studium, kan jeg og alle som ham kjendte med Billighed sige, at han havde neppe sin Mage. Han tog ingen Ting an, uden han var vis om den[2]. Han annoterede alt paa Sedler. Mange lastede paa ham, for at han ikke lod udgaae nogen Bøger; men han sagde mig, at det aldrig havde været hans Mening, En liden Bog maatte man

[1]) At Troe paa Hexerie og dets Virkninger i den anden Halvdeel af det 17de Aarhundrede var i Island (ligesom i Danmark og flere Lande) paa en mærkelig Maade tiltaget og udbredt, saaledes at i Aarene 1660-90, 16 Mennesker i Island for formeentlig Troldom bleve brændte, sees af Olafsens Reise I. S. 477-80. Dette hemmedes tilsidst ved en Kgl. Befaling af 1690, som bestemte, at Ingen for dette Slags Forbrydelse maatte dømmes fra Livet efter Hiemtings- og Altingsdom, men at Sagen først skulde foreställes Kongen; fra denne Tid af bleve deslige Sager sieldne for Domstolene (cf. Espolins Arbækur VIII. p. 31). Det omtalte Kgl. Rescript, skal (ifølge J. Therkelsens Beretning) Arne Magnussen (hvis Anskuelse af den islandske Magie læses i Nye Saml. til den danske Historie III. S. 109) have bevirket. — [2]) Arne Magnussens Ideer om de islandske skriftlige Monumenters Oprindelse og historiske Betydning, s. Tillæg 9.

være længe om at skrive (for han var særdeles *cautus* og accurat); derfor sagde han, at han vilde ikke fylde Verden op med unyttige Bøger, der vare nok alligevel. Ja, man kan see af hans efterladte Papirer, at han har snart taget alle Ting under Betragtning. De Ting, man skulde snart intet gjette, og været snart *usque ad superstitionem* accurat. Hans Mening syntes mig var, at være Fader til mange Børn, det er at gjøre Manuduction til alle Ting, som ere tilbage *in antiquitatibus*, og vise Efterkommerne Vegen. Derfor annoterede han alting saa accurat. Han sankede alle Slags Exemplarer af Bøger, og skrev en Notice foran paa en Seddel, lod afcopiere alle Breve med største Accuratesse; annoterede adskilligt, som hørte til et Lexicon, *Grammaticam, rem diplomaticam*, og særdeles Historien, baade i Dansk, Norsk og Islandsk, havde Correspondencer med mange Folk, og blev dog tidt opholdt og fixeret dermed. Alt noterede han paa løse Papirer; men de Annotationer vare for det (som han sagde) at Noticen døde ud med ham. Jeg havde mangen en fornøielig Time at høre paa hans Discurser, thi jeg har *viva voce* aldrig lært saa meget af nogen, og det jeg spurgte ham om, svarede han paa, at demonstrere fra Grunden af, og siden *declamatorie* at deducere den[1].

Den Tid han var i Tydskland, lod han udgaae i Leipzig 1695 *Incerti Auctoris Chronica Danorum etc.* Og siden for Cancellieraad Wielandts Begjering: *Testamentum Magni*

[1]) Hermed kan sammenholdes en anden af hans Disciples Finn Johnsens hædrende Vidnesbyrd: *Adolescentulis discendi cupidis magnopere delectabatur, eosque quam creberrime semet adire non tantum passus, sed etiam hortatus est, quandoque etiam ultro arcessivit, & cum vacaret in multam sæpe noctem docendo detinuit; multum itaque hoc nomine, magno huic viro debemus, a cujus ore attenti sæpe pependimus; Hist. eccl. jfr. III. p.* 576. Vor Jon Olafsens haandskrevne Arbeider indeholde derfor mange Meninger og Yttringer af Arne Magnussen om de nordiske Historiekilder og andre antiqvariske Emner vedkommende, der maae ansees for at være meddeelte ved mundtlige Samtaler.

Regis Norvegiæ, Havniæ 1719[1]. Ellers ikke foruden de foromtalte Manuscripta, hvoriblandt de fornemste ere *Commentarii*

[1]) Den fuldstændige Titel heraf er: *Testamentum Magni Regis Norvegiæ, conscriptum An. Chr* **1277**, *nunc primum e tenebris erutum et in publicam lucem productum. Hafniæ, typis Wielandianis* **1719. 8.** Med Titel og Fortale 21 Sider. I Fortalen beretter Udgiveren, at han havde udskrevet dette interessante Aktstykke af en (i Ildebranden 1728 tabt) Pergaments Codex fra 14de Aarhundrede i Universitetsbibliotheket i den Hensigt *ut pluribus aliis istiusmodi melioris notæ vetustis tabulis junctum aliquando in lucem prodire posset*". — Dette Forsæt blev desværre aldrig udført, men dette Stykke blev efter Wielandts Anmodning udgivet, som det første Skrift fra hans nye Officin. De faa af Udgiveren tilføiede Anmærkninger ere for det meste blot Rettelser af Læsemaader. Disse Anecdoter, tilligemed den under hans Ophold i Tydskland 1695 udgivne *Chronica Sialandiæ* ere de eneste af Arne Magnussen særskildt udgivne Skrifter. — Hvad øvrigt, der haves trykt fra hans Haand, beløber sig til saa lidet, at Worm og Nyerup (hvilken sidste dog har overseet Arne Magnussens og Thormod Torfesens vigtige Brevvexling udgiven af Erichsen med Loptsens Encomiast, 1787) endog have troet at burde medtage saadanne Smaating, som en Berigtigelse af den svenske Benævnelse *lingva gothica* paa halvanden Side, indført bag **Gunnl. Ormst. Saga** P. 278-79 og en Forklaring i nogle faae Linier af den norske Indskrift paa et Horn (*N. hist. maris balth.* 1701. *p.* 62). Imidlertid kunde dog denne indskrænkede Liste maaskee forøges med lignende i nyere Værker meddeelte Udkast af Arne Magnussen, f. Ex. hans Betænkning, om Danmark nogensinde har været et Lehn af det tydske Rige, i Suhms Danmarks Historie VII. S. 125-27. I de nylig begyndte „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie", 2det Bind 1ste Hefte S. 129-41 er indførte *Chronologia postremorum Norvegiæ Regum ex stemmate Haraldi pulchri-comi, svo miked sem þiena kann til rem diplomaticam* (fra Magnus Lagabæter til Olaf) paa Islandsk forfattet af **Arne Magnussen**; dog var dette Arbeide neppe, som S. 138 formodes, bestemt for P. Vidalin, men snarere for Th. Torfesen, (jfr. *Hist. Norv. IV. pag.* 486), med hvem man desuden veed, at Arne Magnussen eengang flittigen correspondeerede om den norske Chronologie.

over *Schedas sectius* Islendíngabók *Aronis Polyhistoris Opus eruditum*, og hans *Historia literata Islandiæ*, som han havde sanket paa i mange Aar med en vidtløftig Correspondence; den saae jeg, og den var i to *Fasciculis* i 8. Han sagde hvis *Hist. Lit. Isl.* kom engang ret forestilt for de Fremmede, skulde de undre sig paa[1].

I hans Religion var han reen og uden al Skrømt. Han gik ikke gierne uden i M. Reenbergs Prædiken, som var Hoimisse-Præst til Vor Frue. Han gjorde ingen Vane af at gaae til Guds Bord, thi det skeede meget sielden. Han discurerede tidt om Religions Sager, men ikke uden med visse Folk, og saasom han ikke holdt Alting for Troens Artikler i vore gemene Systemater, og interpreterede mange Ting enten anderledes, eller gav andre *Sectariis* noget efter, saa tog Folk, som ikke forstod bedre, sig Anledning deraf at mene, han var ikke ret rigtig i Troen, eller i det mindste syncretist, eller *latitudinarius*[2]. Ellers førte han gjerne med visse Folk, meest theologiske og moraliske Discurser, hvorudi han drev ikke saa meget paa Raison *in rebus fidei*, men meest paa christelige Dyder, *pietatem internam*, *bona opera* og Devotion. Han spaaede og nogen Religions Forandring til vis Tid her, som jeg ikke siger[3]. Han spaaede og (eftersom mig er fortalt, af hans vis confident Ven), at hans Papirer brændte engang op, men dog blev noget tilbage; altsaa gjorde han alt dette Arbeid saa nær omsonst, maatte dog ikke forlade det. Dette var som andet hos ham meer udvortes end indvortes, og det kunde man see, at han var ganske fri for al Hyklerie.

Nu er hans Skjæbne nogenledes forestillet. Han havde gode Sindets Gaver, og var derfor den bedste der kunde gives i hans

[1]) Om utrykte Arbeider af Magnussen, s. Tillæg 10. — [2]) Ifølge I. Therkelsens Beretning skal han omhyggetigen have undgaaet alle Disputer og Ventitationer, om religieuse Materier. Han advarede endog Torfesen (under dennes Udarbeidelse af *Series Regum Daniæ*) om at afholde sig fra saadanne Hypotheser om Folkenes Oprindelse og Vandringer, der kunde være afvigende fra de mosaiske Skrifters Forestillinger, for ei at støde Theologien. — [3]) Herved maae sigtes til de pietistiske Stridigheder under Christian den 6tes Regiering.

Professionen, havde Indkomster nok og Penge og en stærk Helbred, var agtet og æret af Folk og var mestendeels lykkelig, medens han levede. Han var en stor Statsmand af Naturen, og har derfor kanskee været fornøiet. I det mindste lod han, som han var fornøiet og alle Tider rolig i sit Sind. Men jeg troer dog, han havde en hemmelig Huuskors, som Ingen kunde mærke uden de som vare ham mest familiair, helst naar han var aleene og havde lidt i Hovedet, og undertiden hans bedste Venner. Neent at sige, var hans gamle Kone, som gjorde meest dertil, og uanseet han havde Midler nok, maatte han idelig høre paa, hun havde gjort ham rig, med flere Kjellinge-Historier, som ikke ere værd at anføres. To Ting gjorde ham meest Anstød, hans Giftermaal og Ildebranden, som tog fra ham alt det, han havde arbeidet paa hans hele Livstid, og derfor indrettet sin Levemaade og Giftermaal saa, men kanskee fingeret sig nogen Casteller i Luften (som han sagde selv), som skulde bygges efter hans Dag, hvori dog stak nogen ærlig Ambition. Jeg tor ikke sige, at han har været en af de, som vil være Maitre af sin egen Lykke; men veed af Erfarenhed, at dem lykkes snart bedst, som vover meest paa *providentiam Dei*, og befaler sig denne i Vold, og bruger sin Forstand, men stoler ikke alt for meget derpaa. Af alt dette kan man see, at denne Mand har været en iblandt de fuldkomneste, havde en god Fornuft og standhaftig og temperat i alle sine Qvaliteter, og om nogen er fri for Pedanterie og Fias, saa var han det, ja for pedantisk Lugt, og een af de ærligste Mænd, og vare hans Feil nogen, da vare det de, som udfløb af disse Standhaftigheds Dyder som Skygge af et Legeme, naar disse Dyder falde til Extremiteter. Derfor var det i min Tanke ret som Capitain Magnus Aresen[1] pleiede at kalde ham: „Arne er Islands Ære",

[1]) Magnus Aresen, en god Mathematiker, i sin Tid Alumnus paa Borchs Collegium, (af hvem fra Aarene 1708-10 nogle Disputatser af mathematisk og astronomisk Indhold nævnes i *H. Einari Sciagraphia hist. litt. Islandiæ p.* 174), siden Ingenieur-Capitain og Conducteur; han havde tient i Krigen under Tordenskiold, og blev

skjøndt der vare flere ypperlige Mænd i de Tider som de Vidaliner, Biskop Jon[1] og Laugmand Paul og flere andre; dog ikke efter min uforgribelige Mening i saa mange Ting fuldkomne som Arnas. *In Summa* hans Dyder vare i saa høi en Grad, at jeg har ikke kjendt Mage til saadan en reel og solid Mand, som han var.

Denne er den Underretning jeg kan give om denne berømmelige Mands Livs Historie. Jeg veed vel, at den Roes man giver ham, gavner ham føleligen slet intet, der hans Sjel nu er, og har det slet ikke nødigt. Der ere for mange hundrede Aar siden saa mange mærkelige Mænd bortdøde, og bortdøe dagligen, som man har ingen Historie om, thi det gaaer dem som der staaer... Det er dem nok, de nyde den evige Lyksalighed hos Gud. Dog imidlertid maa man sige, at det er billigt som der staaer: *Justorum memoria in benedictione*, da (naar) det er som her et velfortjent Roes. Men tydeligen at tale, skriver jeg dette for fornemme Folks Begjering[2]. Mig synes, han er det og værd, om nogen er det; det er og vedtagen Vane nu i vore Papirstider; og som ikke er det mindste, hvem der bliver herefter ved hans efterladte Sager, og seer hans Gavmildhed til *publicum bonum* i den literate Verden, at han skal vide, hvad for en Mand Arnas var. Derfor er ret, at gjøre det forend Noticen derom uddøer med dem, som kjendte ham i dette Liv. Falder dette i nogen saadanne Folks Hænder, og behager denne min Mening, saa synes mig, jeg har vel arbeidet; jeg fordrer ikke anden Betaling, end at Andre kan være tjente dermed. Men Anledningerne til, at jeg

1721 sendt til Island for at opmaale Kysterne og optage Karter over samme; men forinden Arbeidet var fuldendt, druknede han ved Hrapsøe i Bredefiorden 1728; J. Therkelsens Tilgift til Andersen om Island S. 201; M. Stephensens Island i det 18de Aarhundrede S. 3.

[1]) Vidalin paa Skalholt, død 1736, Forfatter til den yndede, 11 Gange oplagte, islandske Huuspostil, Sønnesøn af den lærde og fortjente Arne Jonsen, hvis Dattersøn Paul Vidalin var. [2]) Formodentlig Rostgaards, Grams, Bartholins og Flere af den Afdødes Venner.

veed dette, som her er skrevet, ere disse: Min Fader var nogle Aar Domkirke-Præst i Skalholt, da Arnas var Kongelig Commissarius, og efterat min Fader var kommen til et andet Kald, vexlede de Breve altid sammen, indtil Døden skar Postveien af, men nogle af de Breve har jeg seet. Ligeledes altid med Laugmand Paul Vidalin, som var en mærkelig lærd Mand, hans Coadjutor i den bemeldte Kongelige Commission og hans en speciel gode Ven. Hos denne Vidalin var jeg fra det jeg var 7 Aar, indtil jeg kom til Arnas 1726 og vidste derfor af alle deres Brev-Sager. Siden var jeg hos Arnas, indtil han døde, og sad over ham Nat og Dag hans sidste ti Dage her i Verden; har siden havt Leilighed at see alle hans efterladte Papirer igiennem, Breve og Correspondencer; jeg har og meget hørt af andres Relationer. I hvordan jeg ansees at have skrevet, saa vil jeg paa min Tro sluttelig sige, at alt hvad jeg har her sagt om denne Mand, det er sandt. Kiøbenhavn, *die 23tio Novembr. Ipso Arn. Magnæi natalitio, A.* 1738[1].

[1]) Det Magnæanske Legats Historie indtil den nyere Tid, s. Tillæg 11. Dette og øvrige Tillæg ere at ansee som udførligere Excurser over enkelte Momenter af Arne Magnussens personlige og videnskabelige Forhold, dem Biographen enten kun korteligen har berørt eller ikke behandlet med ønskelig Fuldstændighed. Paa de fleste Steder anfører nærværende Forfatter sine Kilder og hvor dette ei udtrykkeligen skeer, ere disse dog antydede i Indledningen. Det er neppe at formode, at der angaaende Magnussens literære Virksomhed og Historien af hans egne Samlinger skulde af vore Bibliotheker endnu kunne erholdes flere væsentlige Oplysninger. Imidlertid var det dog mueligt, at adskillige blandt hans, af vedkommende Auctoriteter foranledigede, og maaskee i Archiverne henliggende officielle Erklæringer og Betænkninger tillige kunde indeholde historiske og antiqvariske Undersøgelser og Bemærkninger, og saaledes lære os nærmere at kiende og beundre den dybe Erudition og skarpe Dømmekraft, hvoraf han selv i trykte Arbeider desværre kun efterlod saa faa Prøver. Ogsaa kunde maaskee enkelte Levninger af hans Brevvexling endnu opdages i Island og med disse interessante Bidrag, saavel til Kundskab om hans egen Virksomhed, som om Tidshistorien.

Tillæg.

1.

Arne Magnussens Nedstammelse i 16de Led fra Snorre Sturlesen er korteligen angiven i Indledningen til den kiøbenhavnske Udgave af Heimskringla, 1 D. S. XLVIII-IX og udforlig're paa Myramændenes Stamtavle bag ved Commissionens Udgave af Gunlaug Ormstunges Saga. Her vil det være tilstrækkeligt, men heller ikke uinteressant, af hans Slægtregister at meddele et Udtog, der stiger op til den norske Histories Fader, og tillige omfatter de i selve Biographien (S. 11-12) omtalte navnkundige Personer blandt Arnes Forfædre. Til Grund for dette Udtog er lagt en udforlig Stamtavle, forfattet af Arnes Broder Jon Magnussen, sammenholdt med Sturlunga-Saga og J. Espolins Islands Arbækur. Ved Sveinbiorn, der omtales S. 11, skal uden Tvivl forstaaes den i Slutningen af det 13de Aarhundrede levende Sveinbiorn Sudvikingr (fra Sudvik paa Island)[1], som, ifølge Jon Magnussens Opgivelse, skal have nedstammet fra en anselig norsk Slægt. Dog kunde Biographen her mueligen ogsaa have tænkt paa den navnkundige Islænder Rafn Sveinbiornsen, som A. 1213 blev dræbt i et Overfald[2], og hvis Datter Herdis var Moder til den omtalte Sveinbiørn i Sudvik[3]. Biorn Thorleiffsen, 1457 adlet af Christian I[4], var kongelig Befalingsmand over Island indtil 1467, da han blev dræbt i et Overfald af engelsk. Handlende[5]. Under 15de Jan. 1620 blev hans Adelsbrev bekræftet af Christian IV, ved hvilken Leilighed en „Os Elskelig" Jon Mogensen nævnes som den, der synes at have ansøgt om en saadan Adels-Fornyelse[6]. Om

[1]) Sturlunga Saga IV. 65. 97. 98. — [2]) *Scr. rer. Dan.* II. p. 507. III. p. 78. [3]) Om den mærkelige Levnetsbeskrivelse der haves af denne Rafn Sveinbiørnsen, s. Müllers Sagabibliothek I. S. 236 ffg. — [4]) Forordninger og aabne Breve for Island udg. af M. Ketilsen I. S. 38. — [5]) Nærv. Tidsskr. II. S. 123; *F. Johannæi Hist. Eccl. Isl. II. p.* 234. — [6]) Forordn. for Island II. S. 314.

Udtog af **Arne Magnussens** Slægtregister op til det 13de Aarhundrede.

Snorre Sturlesøn.

Thordis, gift med Thorwald i Vatnsfiord, † 1228.

Einar, † i Slutningen af 13de Aarhundrede.

Sigmund Gunnarssøn, gift med **Herdis**, D. af **Rafn Sveinbiørnssøn.**

Sveinbiørn (Suðvíkingr), levede endnu 1288.

Hr. **Erik** i Vatnsfiord, Befalingsmand paa Nordlandet, † 1340, gift med Vilborg.

Einar paa Grund i Oefiord, † 1383, g. m. Grundar-Helga.

Hr. **Biørn** (Jorsalafar), Befalingsmand paa Island, † 1415.

Thorleif paa Audbrekka, † omtrent 1434, gift med **Christina** (Vatnsfiarðar Kristín), † 1458.

Gudmund Arason (hinn ríki) paa Reikholum (i Begyndelsen af 15de Aarh.)

Hr. **Biørn** (hinn ríki), Befalingsmand paa Island, († 1467), g. m. **Oløf**, Datter af Loptr (hinn ríki) paa Skard.

Andreas paa Raudasand.

Thorleif paa Skard, Befalingsmand paa Island, † 1484.

Gudmundr paa Fell, g. m. **Jardþrudur** (Gertrud).

Thorleif i Storaskog-vestra, † 1536.

Gisle Jonsen, Biskop i Skalholt, † 1587.

Jon, Præst i Vatnsfiord, (1564) i Gufudal, Officialis i Skalholt.

Rasmus Willadsen (Dansk af Fødsel) g. m. **Helga.** Rector i Skalholts Skole, tilsidst Præst i Breidabolstad; levede endnu 1589.

Orm i Gufudal.

Paul, Præst paa Holum, † 1642.

Jon, Præst i Qvennabrekka, † 1685.

Ketill Jorundsen, † 1678, gift med **Gudlaug.**

Magnus, († 1684) gift med **Gudrun.**

Arne Magnussen.

denne Jon Magnussens Forhold til Arne Magnussens Slægt haver jeg, for øvrigt, Intet kunnet opdage; ligesom heller Intet derom er Geheime-Archivaren Hr. Professor Finn Magnusen bekiendt. Gisle Jonsen, Arne Magnussens Tipoldefaders Fader var ikke — som siges i Biographien — den anden, men den tredie evangeliske Biskop i Skalholt, fra 1557 til 1587. I Anledning af disse, i Arne Magnussens Dage fra ældre Tid af anselige Slægter paa Island, som man satte en Ære i at kunne henregne sig til, kan ellers efterses Jon Therkelsens Bemærkning i Tilgift til Anderson om Island S. 332-33, jvfr. Gunlaug Ormstunges Saga S. 7-8.

2.

Thomas Bartholin, Søn af den berømte Læge og Naturkyndige Thomas Caspersen Bartholin, fød 1659, død 1690, var den fierde og sidste, der her i Danmark har havt Titel og Bestalling som Kongelig Antiquarius; efterat han allerede 1677 i sit attende Aar var bleven *Professor Politices & Historiæ patriæ*[1]. Den første, hvem hiint Prædikat tillagdes, var Farbroderen Berthel Bartholin, 1645 *Prof. Eloquentiæ*, der kort efter, som det synes, beskikkedes til kongelig Antiqvar, og døde samme Aar som Brodersønnen. Dersom han, ligesom hans Eftermænd, nærmest har skuldet være nordisk Antiqvar, da haver han intet trykt Arbeide efterladt sig i dette Fag; baade hans faa Skrifter, og hans Correspondence med O. Worm (*Epistolæ II. p.* 784-807), vise derimod, at han, saavel paa sin Udenlandsreise som siden efter, ene gav sig af med klassisk Philologie og Antiqviteter. Bedre kunde da Th. Torfesen forsvare denne Post, som blev ham overdragen ved Bestalling af 22de August 1667, med 300 Rdlr. aarlig

[1]) Hverken hans Aaret tilforn udgivne Prøveskrift *de Longobardis*, eller hans Skrift *de Holgero Dano* (1677) haver nu synderlig Værd; det sidste end ikke efter de *curæ secundæ* dertil, som findes i Forss. *Annales ecclesiastici; (Pontoppidan, Gesta et vestigia Danorum I. 337 sq.)*

Løn; dog synes han ikke at have beholdt dette Embede længere, end til Friderich den 3dies Død 1670 (Torfesens Levnet ved J. Erichsen S. 87-88), ligesom det ogsaa varede adskillige Aar, inden denne Post igien blev besat. Først under 7de Juni 1681 fik Islænderen Hannes Thorleiffen Bestalling som *Antiquarius regius* paa samme Vilkaar; men hans Død næstfølgende Aar hindrede ham fra at efterlade sig anden Frugt af hans Embede, end en allerede 1679 fuldført Samling af islandske Ordsprog, som omtales i Fortalen til P. Syvs Danske Ordsprog, ved hvilken Leilighed han kaldes „Kongelig Antiqvarius i sit Fædrenelands Sager." I hans Sted var det nu at Th. Bartholin blev ansat, med Bestalling af 23de Februar 1684, saaledes lydende:

Christian V. Giøre Alle vitterligt: At Vi allern. haver bestilt og antaget, saa og hermed bestiller og antager Os elskelig Thomas Bartholin til at være Vores Antiqvarius udi afgangne Hannes Thorlessens Sted. Thi skal han være Os, som sin absolut og souverain Arve-Konge og Herre, huld og troe, Vores Kongl. Arvehuuses Gavn og Beste søge, vide og ramme, Skade og Fordærv af yderste Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge. I Særdeleshed skal han samme Bestilling vindskibeligen forestaae, og med største Flid lade sig være angelegen, Tid efter anden til Trykken at fuldbringe og færdiggiøre, saavel de ældste, nyttigste og rareste Skrifter, danske og islandske Sager og Monumenter angaaende, med tilbørlig Udtolkning og Forklaring, som og ellers det Værk, han om alle de gamle Danskes Sæder og Skikke, samt Love og Manerer haver begyndt, og sig derudi saavelsom udi alle andre Maader, saaledes skikke og forholde; som det en ærlig, troe og redelig *Antiquarius regius* egner og vel anstaaer, og han vil ansvare og bekiendt være, efter den Eed han Os derpaa giort og aflagt haver. For hvilken hans Tieneste Vi allernaadigst haver forundt hannem til aarlig Løn og Besoldning 300 Rdlr. som hannem qvartalviis af Vort Zahl-Cammer rigtigen skal betales, og begynde fra den sidste Martii nu førstkommendes, og saaledes con-

tinuere, indtil Vi anderledes derom tilsigendes vorder. Og have Vi herhos allernaadigst bevilget og anordnet, saa og hermed bevilger og anordner, at bemeldte Thomas Bartholin maae og skal herefter udi alle Samqvemme nyde og have sin Rang udi Sæde og Gang med Professorerne udi Universitetet, her i Vores Kongel. Residents-Stad Kiøbenhavn, som ere Assessorer udi Collegio Consistoriali. Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette etc.

Thomas Bartholin Bestalling at være Kongl. Antiqvarius, *item* Bevilling paa Rang.

(Siell. Reg.)

Den ham her tillagte Rang var et nyt Accessorium til Embedet, hvorfor han formodentlig havde sit Familie-Navn at takke. Samme Aar blev han tillige Archiv-Secretaire og den 18de Juli 1685 fik han Bestalling som Justicesecretaire i Høiesteret, efterat han i foregaaende Maaned var bleven Prof. Juris.

Regieringen undlod intet, som kunde sætte Bartholin i Stand til at opfylde de ham foreskrevne Pligter. Efter hans Indstilling under d. 4de April 1685 paalagdes det Landfogeden paa Island at indsamle og nedsende islandske Haandskrifter til Brug for Bartholin, som havde Befaling at „samle alle de „fornemste islandske historiske Skrifter, og dennem til Trykken „at forfærdige" [1]. For end videre at giøre det muligt for ham, af selve Kilderne at bearbeide Danmarks og Norges saavel kirkelige som politiske Historie i Middelalderen, udfærdigedes til Stiftsøvrighederne i Danmark under 19de Febr. 1687 følgende Circulære:

„Christian V o. s. v. Vor Naade tilforn. Eftersom for os allerunderdanigst er bleven andraget, hvorledes paa mange Steder her udi Stifts-Kisterne, ved Capitlerne, Skolerne, og andre saadanne Steder i vore Riger og Lande skal befindes adskillige gamle Breve, Documenter og Bøger, som til de danske og

[1]) Forordninger for Island III. S. 220. Torfesens Levnet af Erichsen S. 22.

norske Antiqviteters Oplysning, især udi den geistlige Historie, meget skulde kunde forhielpe, hvilke Vores Justitz-Secreterer og Antiqvarius, Os elskelig Thomas Bartholin allerunderdanigst formener at skulde være hannem til stor Bistand, til at indrette og forfærdige disbedre de Verker angaaende vores Rigers Antiqviteter og Historier, som han efter vores allernaadigste Ordre under Hænder haver; Da er vores allernaadigste Villie og Befaling, at du strax med Flid lader eftersee i Stifts-Kisten og paa andre Steder udi det dig anbetroede Stift, hvis gamle Breve *ante Reformationem*, Documenter, Bøger, saasom *Annales veteres*, *Chronica monasteriorum*, *Breviaria*, *Missalia*, *etc.* der maatte findes, og bemeldte vores Justitz-Secreterer med forderligste dennem tilsender, at han deraf kunde uddrage og sammensanke, hvis som til vores Historiers Oplysning kunde tiene. Hvorimod han sig skal reverssere, at naar han sligt har brugt, det da igien uskadt skal vorde tilbageleveret. Dermed skeer vor Villie. Befalende dig Gud. Skrevet paa vort Slot i Kiøbenhavn."

Fra A. Wedel af havde de kongelige Historiographer i Capitler, Klostere og andre offentlige Stiftelser her i Rigerne med saadan Iver ladet efterspørge Dokumenter og Haandskrifter, at der allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede klagedes over, at lidet eller intet af denne Art var tilbage[1]. Uden Tvivl er ingen saadan Opfordring denne Gang udgaaet til Norge, hvis Histories Udarbeidelse var overdragen Torfesen, i hvilken Anledning Bisperne alt 1664 skal have faaet Befaling at nedsende Capitlernes Documenter[2]; ligesom ogsaa senere Capitularerne ved de fire norske Hovedkirker 1682 havde modtaget et Rescript af lignende Indhold, der udtrykkeligen omtaler Torfesens foreha-

[1]) Wedel om den danske Krønike at beskrive S. 71. 73. Suhms Samlinger I. 2. S. 152. Mine Bemærkninger i Anl. af Antiqviteets-Commissionen S. 11. — [2]) Vedel Simonsens Nationalhistories Kilders Skiebne S. 117; jvfr. Torfesens Levnetsbeskr. S. 45.

vende Arbeide[1]. Imidlertid skal Bartholin dog endnu have faaet en god Deel af slige Hielpekilder tilsendte, hvoraf, ved hans faae Aar derefter paafølgende Død, neppe Alt, efter givet Løfte, er blevet restitueret[2]. For at samle Bidrag til de Bartholinske Samlinger var det ogsaa, at hans Amanuensis Arne Magnussen i Aarene 1689 90 giorde sin første norske Reise, og i sidstnævnte Aar, efter en kort Tour i Skaane, fra Paasken til Begyndelsen af Juni en Reise til Ribe, som han omtaler i en Skrivelse til Torfesen; maaskee denne sidste Reise var foranlediget ved Capitlets Vægring for at udlevere Originalerne af dets Archiv. Bartholins Død i Slutningen af samme Aar af en ved anstrængt Arbeide fremkaldt Tæring foraarsagede, at, med Undtagelse af hans Aaret tilforn udgivne, ovenfor S. 17 omtalte latinske Værk, ingen moden Frugt haves af hans Grandskning; hvorimod han efterlod sig en af de rigeste og meest fortienstfulde Materialsamlinger til de norsdiske Rigers Historie i Middelalderen. Indbefattende Afskrifter af Diplomer, Kroniker og andre historiske Kilder, Udtog af trykte og utrykte Skrifter, Excerpter af islandske Sagaer m. m., for en stor Deel med Arne Magnussens Haand, samt paabegyndte, af Bartholin selv ordnede, Annaler[3], udgiør den i det Hele

---

[1]) Torfesens Levnetsbeskr. S. 119. 124. — [2]) Vedel Simonsen anf. Sted S. 120; den her anførte Omstændighed, at Capitularerne i Ribe blot skulde have indsendt verificerede Copier af Documenterne i deres Archiv, hvilket først langt senere blev indlemmet i det Kongl. Geheime-Archiv, kan nærmere oplyses af følgende Yttring i et Brev fra P. Terpager til Gram (Ribe 30 Juli 1734): „Her ved vores Capitel „findes i Capitelskisten en stor Deel gamle Pergamentsdocumenter, „men alle om Ribe og dennem allesammen har Prof. Arnas Mag„næus igiennemseet, og til Justitssecretaire Prof. Th. Bartholino „Tieneste efter Kongl. Ordre udtaget i tre store Knipper — og bleve „Brevene her igien leverede rigtig." — [3]) Som omtales med fortient Berømmelse i *Scr. rer. Dan. I. p.* 334, hvor dog de meddeelte *Annales Bartholiniani* (777-1200), som en blot Compilation, godt kunde have været borte.

25 Foliobind, som under Catalog-Titel: *Th. Bartholini jun. Collectaneorum ad historiam patriæ, Tom. III-XXVII,* opbevares paa Universitetsbiblioteket. Det var ved Grams Bestræbelse, at den hele Samling afstodes for 500 Rdlr. af de bartholinske Arvinger (Pontoppidans *Annáles* I. Fort. S. 6); formodentlig af Samlerens ældre Brødre, da hans egen Søn, Prof. Th. Bartholin den Yngre var død 1737, uden Livsarvinger. Dette Kiøb forhandledes ellers adskillige Aar derefter til en Gave, i det nemlig Etatsraadinde Bartholin (formodentlig Antiqvarens, i A. 1714 som Landsdommer i Jylland og Etatsraad afdøde, ældre Broder Christopher Bartholins Enke) i Aaret 1763 legerede til Universitetsbiblioteket 500 Rdlr. med Begiering, „at Rector og Professores vilde til en evig Erindring lade paa det Skab, hvorudi Manuskripterne staae, sætte en latinsk Inscription i saadan Mening, at deri forvares *Manuscripta Bartholiniana & antiqvaria*, som til *Bibliothecam academicam* ere givne og forærede." Consistorium forsikkrede, „at den sal. Fru *Testatricis* Begiering skulde blive efterkommet[1]". Af denne Samling indeholde 10de til 13de Bind *Antiquitates Danicæ* eller hidhørende Excerpter af islandske Sagaer; det 14de til 22de Bind udgiøre de nordiske Kirkeannaler eller, som han selv i Dedicationen foran hans *Antiquitatum Danicarum Libr. III.* (jvfr. p. 224. 246) benævner dem: *Antiquitatum ecclesiasticarum regnorum borealium Volumina;* Resten bestaaer af Afskrifter og Udtog af diplomatiske og andre Kilder, der have saameget større Værd, som de for en stor Deel ere hentede fra Universitetets Haandskriftsamling før Ildebranden A. 1728. Ligesom Annalerne i sin Tid vare en uundværlig Kilde for Pontoppidan, da han skrev sit Værk over den danske Kirkehistorie, saaledes afgave disse *Collectanea* vigtige Bidrag til *Scriptores rerum Danicarum.* Nogle af

[1]) Denne Betingelse ved Gaven har Nyerup ikke bemærket i sine Universitetsannaler S. 341, hvor han ogsaa urigtigen kalder den Afdødes Mand Thomas Bartholin.

de meest betydende Stykker f. Ex. *Anonymus Nestvediensis* i 1ste D.; Fortegnelsen over de norske Klostere i 4de D.; den hellige Nielses Levnetsbeskrivelse i 5te D. og Christian den 1stes Registrant i 8de D. skyldes ene de bartholinske Samlinger[1]. Den 1ste Deel af disse bartholinske *Collectanea* brændte i Ildebranden 1728 hos Gram; men en Deel af dens Indhold existerede i andre Afskrifter, hvorefter det igien er bleven meddeelt i omtalte Værk[2].

3.

Den nærmeste Anledning til Arne Magnussens tydske Reise haver Biographen enten ikke kiendt eller forbigaaet. En paa den Tid navnkundig Orientalist, Andreas Müller Greiffenhagen i Berlin, havde tilbudt det kiøbenhavnske, ligesom flere tydske Universiteter, sin Samling af orientalske Bøger og Haandskrifter med en saakaldet Nøgle til det chinesiske Sprog, som Gave, under visse Betingelser, der især angik Samlingens Vedligeholdelse og Fortsættelse[3]. Den her værende theologiske Professor H. G. Masius var Mellemhandler i denne Sag, hvorom i *Acta Consistorii* Følgende forekommer:

1693 1ste Juli: „Blev læst Andreas Müllers Brev angaaende han vilde legere til Vores Universitet sine Manuscripta og Bøger, hvorpaa blev sluttet, at han *nomine Academiæ* ved *Academiæ Secretarium* skulde tilskrives og takkes for sit høflige Tilbud." 14de October: „Blev sluttet, at *nomine publico* skulde tilskrives Andreæ Müller Greiffenhagen Svar paa sin sidste Doct. Masio tilskrevne Missive, anlangendes det Bibliothek han til Universitetet vilde legere."

[1]) Til disse henvises endvidere Tom. V. p. 628; VI. p. 611; VIII. p. 269. — [2]) Denne tabte Deel omtales her Tom. I. p. 373. II. p. 434. 603. III. p. 627. IV. p. 22. 225. V. p. 500. VI. p. 1. 132. 274. 372. 535. VI. p. 622. VIII. p. 360. 465. — [3]) See herom mere i mine Hist. Efterr. om det store Kongel. Bibliothek S. 92-93.

1694. 19de Mai. „Blev læst en Missive, Dr. Masius havde leveret Rectori, om Universitetet ikke vilde efter And. Müller Greiffenhagens Begiering skikke en *eruditum Studiosum* til Stettin at tage imod det Bibliothek, som han havde lovet Universitetet, hvorpaa blev sluttet, at *Arnas Magnæus Islandus* vilde sig samme Reise paatage og Universitetet hannem samme sin Reise betale med 50 Rdlr., som skulde tages af *Bibliothecæ publicæ* Midler, som det enten nu kunde have eller i Fremtiden bekomme."

I dette Universitetets Ærende var det nu, at Magnussen afreiste i Juni 1694, og d. 28de Juli tilskrev han Torfesen fra Stettin. Reisens egentlige Oiemed opnaaedes ikke; Vanskeligheder synes at være giorte fra den danske Regierings Side ved Gavens Modtagelse, og Samlingen kom til Stettin, hvor den endnu skal findes. Imidlertid gav dette Ærende Magnussen Anledning til et næsten toaarigt Ophold i Sachsen, ikke saameget med Understøttelse af Universitetet, som, hvad vi i det Følgende ville erfare, af hans Mæcen Oversecretaire Moth. Den længste Tid synes han at have tilbragt i Leipzig, hvorfra i det ringeste haves Breve til hans Venner Torfesen og O. Sperling i Tidsrummet fra October 1694 til samme Maaned 1695. Baade her og i Jena undersøgte og beskrev han Haandskrifter og Palæotyper. Af en Reise til Holland, som han selv gierne havde ønsket, blev derimod Intet.

Hvormeget end Leipzigs Universitetsbibliothek og Boglader maae have fængslet ham, fik han dog tillige Tid til at lægge Haand paa egne litteraire Arbeider. I Marts 1695 meldte han Torfesen, at han havde i Sinde at lade et historisk Fragment om Harald Hildetand trykke i Leipzig, efter en Pergamentscodex, paa Islandsk og Latin, med Dedication til Obersecretairen; men da der fra Bogtrykkerens Side giordes Vanskelighed, formedelst

Islandsken, opgav han denne Plan [1] og udgav i dets Sted den mærkelige, saakaldte siellandske Krønike, under følgende Titel:

[1]) Det her omtalte historiske Stykke maa uden Tvivl have været det endnu i den magnæanske Samling existerende Fragment af en ypperlig Pergaments-Codex, som Prof. Rafn i Fortalen til sin Udgave af **Fornaldar Sögur Norðrlanda I. p. XXII** antager muligen at kunne være fra Slutningen af 13de Aarh., efter en endnu ældre Original. En ufuldkommen Afskrift af denne Membran, paa anden eller tredie Haand, er rimeligviis lagt til Grund for den Peringskioldske Udgave, Stokholm 1719, som nu er giort overflødig ved den kritiske Udgave i nysnævnte Samling p. 361-88. Formodentlig er dette Brudstykke det samme *fragmentum pugnæ bravallicæ*, som Bryn. Svendsen eiede 1651 *(O. Wormii Epp. II. p. 1066)*, og som Torfesen har benyttet i sin *Series p.* 64. 313. 317 og fl. Uagtet enkelte Træk i dette Fragment røbe senere Oprindelse og Tilsætning, anseer Saga-Bibliotheket (II. S. 492, jvfr. Suhms Krit. Hist. I. S. 551. IV. Fort. S. XVII; *H. Einari Sciagraph. p.* 114) det dog for en i det Hele tro Bearbeidelse af en Deel af den tabte, saakaldte Skioldungasaga, eller Fortælling om endeel af den danske Kong Skiolds Efterkommere, hvoraf maaskee det i *Scr. rer. Dan. II. p.* 266, folg. udgivne islandske Stykke om danske Konger fra 8de til 10de Aarh. er et Udtog, ligesom Sigurd Rings Saga (citeret i Herr. ok Bosa S. Cap. 8) og flere lignende muligen ogsaa kunne have været Brudstykker deraf (jfr. *H. Einari Sciagraphia p.* 123). Denne tabte Saga citeres, saavidt vides, kun i een gammel Kilde, nemlig i Heimskringla I. p. 41, i Anledning af Rolf Krake*. At Saxo har kiendt og benyttet den, ansaae A. Magnussen med Føie for ikke usandsynligt (jfr. *Torfæi Hist. Norv. I. p.* 356. 413), men da den ikke anføres i Knytlingasaga, kan man vel antage, at den ei har naaet længer end til Gorm den Gamle. I en haandskreven Optegnelse mener Suhm, at en islandsk Skiald, som levede i Begyndelsen af 15de Aarhundrede, Forfatter af det saakaldte Skida-Riim, ogsaa kan have havt den for sig (Suhms Krit. Hist. II. S. 254; *F. Johannæi H eccl. Isl.* II. p. 395). Efter mundtlig Beretning eller Formodning af Arne Magnussen skal et fuldstændigt Exemplar deraf være opbrændt enten i Mødruvalla-Klosterets Brand 1316, eller i den Ildebrand, som overgik Munke-

* Det er vel blot herefter, at O. Worm nævner Skioldungasaga som et tilværende Skrift i hans Fortale til Clausens Norske Krønike Fol. B. 8.

Incerti Auctoris (qvi vergente Seculo XIII. vixisse videtur) Chronica Danorum, & præcipue Sialandiæ seu Chronologia rerum Danicarum ab Anno Christi 1028 *ad Ann.* 1282 *cum Appendice chronol. usque ad Ann.* 1307; *ex veteri membrana eruit, primusque edidit Arnas Magnæus. Lipsiæ* 1695. 8. 100 SS. foruden Dedication (til Oversecretaire Moth) og Fortale [1].

thveraae=Kloster 1429. jvfr. Fortalen til Fornaldar Sögur Norðrlanda I. p. XXIII. Af en Yttring i Arngrim Jonsens haandskrevne Supplement til den norske Historie, forfattet i Slutningen af 16de Aarh. slutter Suhm, at hiin Lærde, som ellers maa have været i Besiddelse af flere nu tabte islandske Monumenter, dog ikke har havt Skioldunga-saga (Krit. Hist. II. S. 70, jvfr. dog S. 293). Torfesens Gisning, at Forf. til det af O. Worm 1650 udgivne islandske Lexicon Magnus Olaffen skulde have havt denne Saga (*Torfæana p.* 2), maa ansees for ugrundet, da M. O. selv 1632 erklærede intet at kiende til den (*O. Wormii Epp. I. p.* 363) og Bryn. Sveudsen 1642 forespurgte sig hos Arn. Jonsen, om denne ikke vidste noget om, hvor den laa skiult. Forøvrigt kan Tabet af den neppe kaldes uerstatteligt, med Hensyn til vor ældste Historie, da, foruden de anførte sandsynlige Brudstykker og Udtog af den, de fleste og væsentligste af de Sagn, den kan have indeholdt, maae antages at være opbevarede hos Saxo, Snorre i Rolf Krakes Saga, ja maaskee selv i den yngre Edda (jvfr. *Bartholini Antiquitates p.* 676).

[1]) Under sit Ophold hos Bartholin havde Magnussen udskrevet denne Krønike af en Codex i det daværende Universitetsbibliothek, uden dog strængt at følge Originalens Orthographie. De tilføiede Anmærkninger ere faae og ubetydelige. Flere og indholdsrigere ere de langebekske til Udgaven i 2den D. af *Scriptores rerum Danicarum p.* 602-44, hvor ogsaa den første Udgivers Fortale er meddeelt. Af denne Krønike findes i den delagardiske Samling i Upsala en noget afvigende Afskrift, med Continuation til over Midten af 14de Aarhundrede, der synes at være benyttet af Hvitfeld, og er udgiven indtil 1357 i anførte Samling *VI. p.* 519; jvfr. *Benzelii* Anm. til *Vasthovii vitis Aquilonia col.* 17.; Suhms Danm. Hist. *XII.* S. 339. 377. 391.

Til at oplyse Magnussens lærde Sysler paa hans Udenlandsreise kunne følgende Linier ogsaa bidrage, af et Brev til O. Sperling, Leipzig, 23de October 1695: „Nyt haver jeg intet at meddele, uden at jeg haver fundet her *inter Manuscripta Bibliothecæ Lipsiensis* nogle *Epistolas Christiani* 1*mi ad Regem Bohemiæ etc.*, som jeg ikke ihukommer at have seet før, og i saa Maade dennem haver afskrevet. Udi Frankfurt an der Oder saae jeg *Pauli Diaconi historiam Longobardorum in Codice membraneo*, som jeg dog ikke fik Leilighed at conferere, ihvorvel jeg syntes det maatte være Umagen værd. — — Rudbeck skriver paa den tredie Part af hans *Atlantica*, hvor han agter vældig at hegle igiennem alle de, som ikke have villet tage deres Fornuft fangen til at troe alt det, som staaer i de to første Parter."

4.

Hvad Forf. har meddeelt om Arne Magnussens Ansættelse og Stilling ved Universitetet, er temmelig ufuldstændigt og kan betydeligen suppleres af andre Kilder.

Under 14de Juli 1694 fik Arne Magnussen, der dengang var udenlands, Bestalling som *Professor Philosophiæ designatus* ved Universitetet, dog at han først *publice* skulde disputere. At han dengang maa have havt Misundere, saavel blandt sine Commilitoner, der her for første Gang saae en Islænder paa et akademisk Catheder, som blandt sine nye Colleger, der vilde have Professoraterne Wormer og Bartholiner med disses Nærmeste eene forbeholdne, kan man slutte af et Brev fra en Søn af Prof. Holger Jacobæus til den aalborgske Biskop Bircherod dat. 28de August 1694 (indført i dennes Dagbog), hvori det blandt andet hedder: „Den nye islandske Professor, som en „Tidlang var sal. Th. Bartholins Amanuensis, er reist udenlands „paa Obersecretaire Moths Pung. Vores Professorer ere ikke vel „tilfreds med denne Collega; thi han haver ikke beviist nogle „*Specimina*, andet end hvad som udi hans Fædreneland practi„seres, nemlig at vise igien, hvilket han præsterede hos en Mand

„i Fiolstræde, som havde mist sine Solvknapper og bleve, som „der siges, uformodentligen giennem lukte Vinduer og Dørre ind„slængte til hannem igien." — Noget offentligt Specimen — som det her kaldes — paa sin Dygtighed havde han rigtig nok dengang ikke endnu aflagt, dersom man dertil ikke vilde regne hans betydelige Andeel i *Bartholini Antiquitates*; heller ikke vides han nogensinde at have holdt den sædvanlige Disputats *pro loco*. Maaskee vilde han selv have sin, næste Aar i Leipzig udgivne siellandske Krønike anseet derfor, skiondt et Afsnit af hans alt i flere Aar i Pulten hvilende Commentar over Are frode, rigtig nok dertil havde været mere passende. Utilbøielig, som han i det Hele var, til egentligt Bogskriveri, ansaae han sig vel ogsaa for mindre forpligtet dertil, saalænge han, som blot designeret Professor i Facultetet, ingen Emolumenter nød. Saadanne bleve ham førft til Deel, efterat han 1701 var beskikket til Professor *Philosophiæ & Antiquitatum Danicarum*[1]. Hans Bestalling (Kongebrev) derpaa blev læst i Consistorium d. 29de October s. A. Rector Magnificus refererede ved denne Leilighed: „at han havde talt med Groscan„celler om Arne Magnussens *senio*, om det skulde regnes efter „den sal. Konges Brev, eller efter denne Konges, hvortil han „svarede, at han strax skulde tiltræde den Sted, som var va„cant"[2]. (*Acta Consistorii*). Men, allerede inden han kom til at oppebære Løn, maatte han i Sommeren 1702 tiltræde sin

[1]) Den kongelige Antiquarius Th. Bartholin var under 27de April 1677 beskikket til Prof. *designatus Politices & Historiæ patriæ*. Efter Magnussen har neppe nogen været ansat som Prof. *Antiquitatum patriæ*, uden Møllmann, der blev det 1741. Sognepræsten til Eger i Norge Christian Grave, der 1749 paa Titelen af sit Skrift: *Prisca & Nova Egerana* kaldte sig *Prof. Antiquitatum* ved Kiøbenhavns Universitet, havde vel blot Titel deraf. — [2]) Uvist efter hvem; maaskee i Anledning af den Forandring, som i dette Aar foregik i det philosophiske Facultet, derved at Licent. J. Mule forlod dette, for, efter H. Jacobæus, at tage Plads i det medicinske.

islandske Reise, og denne optog ham, nogle korte Mellemrum fraregnede, hele Tiden indtil 1713, uden dog at medføre en Forringelse enten af hans Anciennitet eller af hans Embedsindtægter. Allerede under 27de Mai tilkiendegav O. Rømer, paa hans Vegne, i Consistorium, „at Hans Kongelige Majestæt allernaadigst havde beordret ham at reise til Island, og han efter hans allerunderdanigste Supplication var bevilget at nyde Indkomsten af hans Professiion, hvortil Cons. svarede, at hvis ham tilkom paa Universitetet udi hans Fraværelse, skulde Professores bære Omsorg for, at skulle komme ham tilgode." (*Acta Cons.*). Notariatet i Consistorium, som i Begyndelsen af Aaret 1709 tilfaldt ham efter Prof. Weghorst, paatog sig derfor efter hans Forlangende Prof. Lintrup, saavidt *Programmata* og *Testimonia publica* angik, hvilken Collega tillige holdt philosophiske Forelæsninger paa hans Vegne. I samme Aars Slutning opterede han, efter Weghorst, Halvdelen af de Hopnerske Residentspenge eller 150 Rigsdaler [1]. I Aaret 1710 indtraadte han som virkelig Assessor i Consistorium; Aaret efter opterede Prof. Reitzer, paa hans Vegne, Tiende og Huusleieportion; 1721 blev han Prof. i Historie og Geographie efter den Aaret tilforn afdøde Hans Birkerod. I det Heele synes hans akademiske Virksomhed, endogsaa efter Tilbagekomsten fra den islandske Reise, ikke at have været af synderlig Betydenhed. Vel anmeldte han i Lectionscatalogerne for 1714 og 1717 Forelæsninger over Saxo Grammaticus og Svend Aagesen (Nyerups Universitets-Annaler S. 252); men det er dog uvist, om disse ere komne i Stand, og overhovedet, om han nogensinde har holdt Forelæsninger. Vist er det derimod, at han aldrig har disputeret, ei heller, som det synes, nogensinde examineret; under hans Fraværelse forrettede Lintrup, mod en Godtgjørelse, og senere andre Colleger denne Deel af hans Embede for ham. Efter sin Hiemkomst holdt han 1713 den ham tilkommende Reformationstale, hvilken

[1]) *Lic. Juris* Hopner havde legeret sin Gaard paa Gammel-Torv til to Professor-Residentser; men denne blev i dets Sted solgt, og Renten deelt mellem to Professorer; Hofmans Fundatser, *I.* 192.

Dr. Botsac paa hans Vegne havde holdt, da den efter Turen første Gang tilfaldt ham 1703. Ligeledes tog han nu en stadig og virksom Deel i Consistoriums, den Tid mange og byrdefulde, Arbeider og var fra Aaret 1720 Ephorus for Ehlers's Collegium; men Decanatet lod han altid gaae forbi sig, og Rector Magnificus var han aldrig.

Den betydeligste extraordinaire Function ved Universitetet, som overdroges Magnussen, var ved Universitetsbibliotheket. Allerede 1691 synes han her at have havt noget Arbeide, formodentlig som Amanuensis. Siden blev han i Aaret 1698 anmodet om, „for det islandske Sprogs Skyld," at deeltage i det af Professorerne Chr. Reitzer og H. M. Mule overtagne Arbeide, at forfatte en Catalog over Bibliothekets Haandskrifter (*Acta Cons.*). Men Anledningen til hans faste Ansættelse ved Bibliotheket 1721 var egentlig følgende. Ved Professor i Historien, H. Bircherods Død 1720 var Protobibliothekariatet (som det kaldtes) blevet ledigt; og da Etatsraad og Generalprocureur C. T. Bartholin som anden eller Under-Bibliothekar alt fra 1690 af, dertil nærmest berettiget, nu tredie Gang undslog sig for at modtage det, ligesom han 1712, efter Etatsraad Vindings Død, havde overladt det til nysomtalte Prof. H. Mule, og efter dennes Død s. A. til Prof. H. Bircherod, tilfaldt det efter *Senium academicum* Prof. Theol. Hans Bartholin, som ogsaa modtog det. Men, et halvt Aar derefter overtog Magnussen Under-Bibliothekariatets Bestyrelse, efter Aftale med C. T. Bartholin, som formedelst andre Forretninger ei længer, som han ønskede, kunde forestaae det; hvorfor det, efter Bartholins Forlangende, blev ført *ad Acta*, at „Ass. Magnussen herefter staaer „for Bøgerne og svarer til alt hvis Forsvar, som af Bibliothekets „Administration dependerer, saasnart det hannem af Et. Rd. Bartholin bliver overleveret;" (Nyerups Universitetsannaler S. 258). Saaledes skal det da forstaaes, at Magnussen, som her ovenfor S. 28 siges, 1721 blev „Academiets Bibliothekarius efter Conferentsraad (da Biographien forfattedes) Bartholins Forlangende;" det var

nemlig kun Anden Bibliothekar han dengang blev[1]. Neppe havde Universitetsbiblioteket, til den Tid, havt en lærdere Bogkiender blandt sine Bestyrere; men om hans egentlige Virksomhed paa denne Post vides forøvrigt intet Omstændeligt.

Endnu maa bemærkes, at Magnussen, i hans, af Gram forfattede Gravskrift, kaldes *Historiæ, Geographiæ & Antiquitatum Patriæ Professor;*[2] det sidste Prædicat maae han da have beholdt, da ham senere tillagdes Professuren i de to førstnævnte Videnskaber.

5.

Det er noksom bekiendt, at Geheimeraad Matthias Moth, en Mand af lærde Kundskaber og videnskabelig Dannelse, benyttede sin personlige Indflydelse og sin Stilling som Oversecretaire i det danske Cancellie (1684-99), ogsaa til gavnlig Virksomhed for Videnskaberne og disses Dyrkere. Især synes Danmarks Historie, Oldsager og Sprog (hvoraf han ved sine lexicalske Arbeider erhvervede sig udmærkede Fortienester), at have interesseret ham; hvorfor ogsaa Torfesen, Th. Bartholin og A. Magnussen ved flere Leiligheder nævne ham som deres Velynder og Forfremmer[3]. Sidstnævnte kom allerede Aaret efter Bartholins Død i et nærmere Forhold til ham, blev hans Bibliothekar, og i de to Aar, han laae paa Borchs Collegium, spiste han to Gange om Ugen ved Oversecretairens Bord. Det var — som vi have seet — tildeels paa hans Bekostning, at Magnussen 1694-96 gjorde sin Udenlandsreise; ligesom han ogsaa medvirkede til sin Clients Ansættelse ved Universi-

[1]) Jfr. *Thura Idea p.* 178-238. J Nyerups Forfatterlexicon hedder det derimod, at han siden blev første Universitetsbibliothekar; H. Bartholin, som først 1731 tog sin Afsked fra Universitetet, maatte da tidligere have nedlagt Bibliothekarposten; 1724 var han det i det mindste endnu. — [2]) *Pontoppidan Marmora Danica I. p.* 110. — [3]) Nye Danske Magazin, V. S. 247-48. Biskop Th. Thorlacius's Udgave af Kristnisaga 1688 er dedigeret til Geheimeraad Michael Vibe og M. Moth der „begge vare Geistlighedens Fautores og Patroner af Gud og Hans Kongelige Majestæt dertil forordnede."

tetet. Biographien beretter, at Magnussen, efter sin Hjemkomst, blev optagen i Moths Huus som Lem af Familien; rimeligviis fordi han tillige har gaaet Denne tilhaande som Amanuensis ved hans lærde Arbeider, navnligen hvad den danske Ordbog angik (Nye danske Magasin V. S. 252, 255, 257 58). Bestallingen for „Os Elskelig Arne Magnussen, Professor *Philosophiæ* paa „Universitetet i Kjøbenhavn, til at være tillige med Vores Archiv-Secreterer", hvorfor denne, ifølge Ovenanførte, ogsaa havde Moth at takke, var dateret den 20 Februar 1697 [1].

Ved disse og flere Yttringer [2], som Magnussen Tid efter anden oppebar af sin formaaende Mæcens Yndest, og hvorved Denne upaatvivligen har havt til Hensigt at binde ham med faste Baand til Danmark og til den nordiske Histories Studium, kan det

---

1) Siell. aabne Breve. Indholdet er efter den almindelige Form; der nævnes ingen Løn; ogsaa fattes her følgende Passus, som findes i Th. Bartholins Bestalling paa samme Embede, af 29 August 1684: „J „Særdeleshed haver han flittig udi Archivet at møde, saa tit han af vores „— Antiquarius (mon ikke en Skrivfeil for Archivarius?) derom vorder til-„sagt, og hvis hannem Tid efter Anden Archivet vedkommende, af dennem „anbefales, troeligen og vindskibeligen at forrette." Noget Nærmere om de Magnussen, som Archivsecretaire, paaliggende Forretninger forekommer derimod i Geheime-Archivarbestallingen (9de Marts 1700) for Frid. Rostgaard. Det heder nemlig her: „Han (Geheime-Archivaren) skal og være flittig „i at efterſee alle de Documenter og Breve, som ere i Archivet, om „de ere extraherede; hvis ikke, da de forefindende Repertoria af yderste „(Formue) at rette og forbedre... at man strax kan finde, hvad man for-„langer. Til hvilken Ende Vi ham en Archiv-Secretaire, nemlig Os „Elskelige A. Magnussen, til Hielp haver adiungeret." Det er uvist, om der har været nogen Archiv-Secretaire imellem Bartholin og A. Magnussen. Ogsaa kan bemærkes, at den første, som har havt Prædicat af Geheime-Archivar (thi Griffenfeld havde blot været Archivar), uden Tvivl var Secretairen i det tydske Cancellie Frederik Wolf, som den 3die April 1676 fik Bestalling som Geheime-Archivar og Assessor i bemeldte Cancellie, med aarlig Gage af 800 Rdlr. — 2) At Magnussens Anbefaling og Forestilling hos Moth hialp J. Vidalin til at blive Biskop i Skalholt 1697, uagtet den berømte R. Juul interesserede sig for en anden Candidat, s. F. *Johannæi H. eccl. Isl. III.* p. 684.

næsten være uforklarligt, at han aldeles Intet virkede for at sikkre Magnussens oekonomiske Stilling i Fremtiden, naar man ei veed, at Over-Secretairens Indflydelse standsede ved Financernes Gebeet, der i de to sidste Decennier af det 17de Aarhundrede her vare i en maadelig Forfatning. Ogsaa stolede han maaskee paa, at den, der havde fri Huusleie og Kost, ikke egentlig kunde trænge. Nok, i henved 7 Aar beklædte Magnussen to anselige Embeder, uden ringeste Gage. Den mismodige Stemning, hvori denne Afhængighed og precære Stilling satte ham, som overhoved hans Udsigter, Forhaabninger og Planer i Tidsrummet fra 1690, da Bartholin døde, til 1701, da han blev virkelig Professor, lære vi bedst at kjende af hans Correspondence med Torfesen.

Allerede Aaret før Bartholins Død, begyndte Magnussen, som uden Udsigt til nogen egentlig Befordring nu havde opnaaet sit 26de Aar, at blive utaalmodig. Han indsaae, at det var høi Tid for ham, at tænke paa en fordeelagtig Ansættelse i Fremtiden; men han kunde ikke blive enig med sig, enten han i Sverrig, hvor flere af hans Landsmænd havde gjort Lykke, skulde søge Expectance ved Antiquitetscollegiet, eller han skulde anholde om et juridisk Embede i Fædrenestaten, saasom et Sorenskriveri i Norge, et Herredsfogedsembede i Danmark eller et Lavmandsembede i Island [1]. Alt dette fraraadede ham hans Landsmand og Fortrolige Torfesen, som, naar han attraaede Ansættelse uden for det lærde Fag, ikke vilde give sit Bifald til Andet end Byeskriverposten i Bergen, et godt Præstekald i Sjelland eller Expectance paa Skalholts Bispestol, efter den dengang svagelige Theodor Thorlacius; han foreslog ham endog at søge Holums Bispestol efter den 1690 afdøde Biskop Jon Vigfussen. Vilde han endelig søge sin Lykke i et fremmed Land, foretrak Torfesen Engelland for ethvert andet. Naar han grundigen havde lagt sig efter det angelsaxiske Sprog, og hans, med en lærd Commen-

[1]) Lavmand Sigurd (rimeligviis Sigurd Biørnssen, der 1677 blev Lavmand og døde 1724 i en høi Alder), tilbød ham ved denne Tid at blive Vicelavmand med Succession; men kun med 200 Rdlr. Løn.

tar forsynede Udgave af Are Frodes Værk var udkommen, haabede han at en Anbefaling til den regjerende Konges Svoger Prinds Jørgen der vilde kunne aabne ham en Vei. Men allerhelst ønskede han dog, at Magnussen i Hovedstaden maatte opnaae en Stilling, der kunde sætte ham i Stand til udelukkende at opofre sig for Nordens gamle Litteratur og Historie. Man formodede, at Historiographposten ved den Kongelige Bibliothekars og Historiographs, W. Worms Udnævnelse til Justitiarius i Høiesteret (hvilket skete 1690), vilde blive overdragen til Th. Bartholin; Magnussen kunde da erholde den ledige Antiqvarpost og — til Besparelse for Financerne — lønnes med et godt Præstekald i Sjelland, ligesom Biskopper og Lectorer havde Saadanne *pro officio*, hvoraf han da, uden egentlig Ordination, kunde trække Indkomsterne, mod der at holde en residerende Capellan. Ja, endog forinden Bartholin var død, tilraadede Torfesen sin Landsmand, at ansøge om at beskikkes til Antiquar, imod at forfatte et Dictionarium over de nordiske Oldsager (eller snarere et *Lexicon poëticum*) hvilket han var i Stand til at giøre bedre end nogen Anden, hvorfor end ikke Principalen Bartholin selv vilde kunne tage ham en saadan Ansættelse fortrydelig op [1].

Da Magnussen, efter Bartholins Død den 5te November 1690, kom i Huset hos Moth, der netop paa den Tid havde opnaaet en udvidet Indflydelse [2], troede hans Venner, at den ledige

[1]) Omtrent paa denne Tid blev det ogsaa overdraget Magnussen at oversætte paa Dansk et dengang forfattet Udkast til en ny (1688 paabegyndt) islandsk Lov; men denne Oversættelse kan ikke være bleven fuldført, da Originalen selv ikke blev det; (jfr. Holbergs D. og N. geistlige og verdslige Stat, S. 517). — [2]) Hvad der i denne Henseende berettes i Riegels's Christ. V. Historie S. 617 ff. og N. danske Mag. V. S. 250 kan suppleres af Magnussens Breve til Torfesen. Under 8de Marts 1690 skriver han (paa Islandsk): „Oversecretairen Bolle Luxdorph er bleven afsat for et Kongebrev som han, Kongen uafvidende skal have ladet udgaae, men beholder dog sin Gage. Moth haver nu Opsyn baade over danske og norske Suppliker; der ere ei mange, som kunne staae ham i Veien." 2den Apr. s. A. „Luxdorph er igien kommen i Naade, men

Antiqvarpost ikke vilde kunne undgaae ham, især da det paa en Maade blev ham overdraget at forberede den første Deel af Bartholins *Historia ecclesiastica* til Trykken. Torfesen erklærede ham, i et Brev til Moth (28de Jan. 1691), for den eneste dertil fuldkommen qvalificerede; skjøndt han i et andet Brev til Samme dog nævnte det islandske-poetiske Lexicon som det Arbeide, Magnussen allerførst burde tage fat paa, da det Slags Kundskab ellers vilde uddøe med ham. Allerede nu tilstod han i et Brev (April 1691) til den skalholtske Biskop Th. Thorlacius, at Magnussen besad flere Kundskaber i de nordiske Oldsager, end nogen Anden af hans Landsmænd.

Men Antiquarposten blev ham dog ikke til Deel, maaskee fordi man vilde spare Gagen; i dets Sted fik han 1692 Tilbud af en islandsk Lavstol, hvilken han dog afslog. Som vi have seet, blev han to Aar derefter designeret Professor, kom samme Aar til at gjøre en Udenlandsreise og blev 1697 Archivsecretaire, alt fornemmeligen ved Moths Anbefaling [1]. Føies nu hertil den Liberalitet, hvormed Moth havde optaget ham i sit Huus og ved sit Bord, da finder man i de Yttringer af varm og inderlig Taknemmelighed, som Dedicationen foran den siellandske Kronike 1695 indeholder, meer end sædvanlige Dedicationsfloskler. At skaffe sin Yndling noget egentligt Levebrød, vilde derimod aldrig lykkes for Oversecretairen. I Archiv-Secretaire-Bestallingen var, som vi have seet, ingen Løn bestemt, uagtet dog Bartholin i samme Post havde havt 500 Rdlr. Løn; „da Moth" — skrev han til Torfesen — „som hialp ham dertil, ei gierne befattede sig med det Financielle." Vel gav Etatsraad Meyer

mister sin Oversecretairs Bystilling." 12te Juni samme Aar. „Moth styrer alt i Cancelliet, siden (Geheimeraad Michael) Vibe døde (den 14de Mai) men uden nogen Titel."

[1]) Det kan bemærkes, at Arne Magnussen, ifølge eet af hans Breve til Torfesen, efter Moths Anmodning, besørgede Redactionen og Correcturen af den i Aaret 1699 trykte Beretning om Besættelsen i Thisted; Moth havde selv været een af Dommerne i denne Sag for Høiesteret.

i Rentekammeret ham i denne Henseende de bedste Løvter, ligesom ogsaa Torfesen, for hvem denne formaaende Mand meget interessereде sig, paa det kraftigste anbefalede ham til Erholdelse af fast Gage[1]; men — desuagtet henløb Aarene fra 1697 til 1699 for Magnussen under Løvter og Complimenter. Intet Under derfor, at han i Breve til sin Landsmand og Ven jævnligen overlod sig til Udbrud af en melankolsk Stemning og skaanede ved saadan Leilighed heller ikke Møyer selv, som, efter hans Formening, ikke vilde udrette for ham, hvad han kunde. „Havde han ikke den Professor-Titel" — skrev han den 19de Juli 1698 — „vilde han give Børn Underviisning i Latin." Allerede tidligere havde han tænkt paa at gaae til Sverrig, og efter den ved Antiquitets-collegiet ansatte Islænder Gudmund Olsens Død i December 1695, havde den svenske Regjering giort sig al Umage for at formaae ham til at modtage en fordeelagtig Ansættelse[2]; men som de Forhaabninger, han efter sin Hjemkomst dette Aar endnu nærede, og hans kort efter paafølgende Udnævnelse til Archiv-Secretaire, bestemte ham at afslaae. Endelig 1699, da han næsten havde opgivet alt Haab om Forfremmelse her hiemme, aabnede han selv Underhandlinger i denne Anledning, men nu var det forgieves; maaskee fordi de Svenske, efter Gudmund Gudmundsens Død 1697, ikke troede længere at behøve nogen indfødt Islænder som Amanuensis ved Antiquitetscollegiet. Endnu

[1]) Torfesens Levnet S. 161. *Torfæana* p. 93, 95, 103. Paa første Sted (i et Brev af 9de September 1697), anfører han blandt flere Grunde: „*Non tacebit ille beneficia tua, sed quæcunque ei feceris, gratus divulgabit.*" — [2]) Man henvendte sig til Torfesen, som erklærede, at Ingen af hans Landsmænd var bedre skikket til en saadan Post end Magnussen, *literarum islandicarum perfecte peritus, atque in poematum seu ænigmatum antiquorum enodatione incomparabilis*; men da han tvivlede om, at han vilde modtage Tilbudet, foreslog han sin Amanuensis, den duelige Asgeir Jonsen; *N. Dal Spec. de Antiquariis Sveciæ fol.* p. 1. jfr. Torfesens Levnet, S. 217-18. — [3]) *Dal Specimen fol.* p. 2. Dog underhandledes der endnu i dette Aar med Asgeir Jonsen; Torfesens Levnet *l. c.*

mere syntes hans Udsigter at formørkes, da hans Velynder Over-Secretairen, ved Christian den Femtes Død den 25de August 1699, fik sin Afskeed [1]. Men naar Nøden synes at være størst, er Hielpen ofte nærmest; netop nu begyndte hans precære og sørgelige Stilling at tage en gunstigere Vending. Allerede den 3die April 1700 kunde han berette Torfesen, at han endelig havde erholdt Confirmation paa sin Bestalling (som Archiv-Secretaire), der kostede ham henved 50 Rdlr.; men endnu var ham ingen Løn bleven tillagt for hans tilkommende Tjeneste [2]. Den 19de November 1701 tilmeldte han ham ogsaa den kongelige Confirmation paa sit Professorat (s. ovenfor S. 64); og nu var han da beroliget, skjøndt Lønnen her kun var ringe, og han i det første Aar aldeles Intet oppebar.

Et halvt Aar senere tog Magnussens Skiebne og Virksomhed en nye og uventet Retning, ved den ham overdragne Reise til Island. Ligesom han, under denne, ifølge kongel. Resolution vedblev at nyde Indkomsterne af sit Professorat, saaledes var ogsaa hans Post ved Geheime-Archivet ham allernaadigst forbeholdt; skiøndt han dog, som vi siden ville faae at see, fandt fornødent at vedligeholde dette dobbelte Tilsagn i Vedkommendes Erindring. Forøvrigt fortjener det at bemærkes, at Magnussen, efterat han paa nysomtalte Maade havde opnaaet en sikker og sorgfri Stilling, i de følgende 30 Aar af hans Liv, hverken erholdt, eller, som det synes, søgte nogen anden Forandring eller Forbedring i sine Kaar, end den, der var en nødvendig Følge af hans Embede ved Universitetet [3]. Vel havde han, ved Geheime-Archivaren Rostgaards Af-

[1]) Det fortjener, til Ære for Magnussen, at bemærkes, at han selv efter denne Forandring i hans Mæcens Stilling, vedblev at vise ham erkiendtlig Ærbødighed; saaledes sendte han Moth 1703 i August fra Island, med et smlgrende og spøgefuldt latinsk Brev, et Fragment, som det synes, af et islandsk *Missale*. — [2]) Han bad ved denne Leilighed Torfesen i Udskriften paa sine Breve at kalde ham *Secretaire des Archives du Roi*. Professor vilde han ikke kaldes, da han ei havde erholdt Confirmation derpaa (!). — [3]) Efter Geheime-Archivaren Hr. Prof. F. Magnusens Meddelelse, skal en vis Lohman paa denne Tid have været Archiv-Secretaire i Geheime-Archivet, hvor han maaskee er bleven ansat

skedigelse 1725, som Archiv-Secretair i 28 Aar med Føie kundet giøre sig Haab om Geheime-Archivarposten; men denne blev forundt den forhenværende Archivar i det tydske Cancellie, Etatsraad von Hagen, som paa samme Tid tillige blev Oversecretaire i bemeldte Cancellie. Forøvrigt kan vel antages, at det meste og vigtigste Arbeide ved Archivet, baade før og efter denne Tid, er af ham blevet forrettet[1]. Den eneste Forfremmelse, han maaskee engang har attraaet, var den norske Historiograph-Post efter hans Landsmands Død. »Skulde Th. Torfesen døe«, (heder det i et Udkast til en Ansøgning fra ham af A. 1706, under hans Ophold i Island, i hvilket Aar Torfesen faldt i en farlig Sygdom), „vilde „jeg gierne, der maatte tales med Oversecretair Vibe og begieres, „at han vilde have den Godhed for mig, at recommandere mig „hos Hans Maj. til samme Bestilling, som Torfesen haver havt „(jeg mener til at fuldføre hans forehavende (norske Historie?) „dog ikke derved at separeres fra min Profession eller Archivet), „eller i det ringeste, at samme Bestilling maatte blive staaende „vacant, om muligt var, til jeg kommer hiem. Jeg tvivler ikke „paa, at der jo gjøres Ansøgninger derom, om saa skulde hænde „sig, enten af Jonas Ramus[2], eller saadan Een, og vende de „da op og ned paa Tingen, og skrive noget Hvishvas, som con„funderer *semidoctos* og prostituerer Væsenet hos de Lærde." Men efter Torfesens Død 1719, findes dog ikke Spor til, at han haver giort noget Skridt, for at opnaae en Post eller et Prædicat, hvortil han vistnok bedre end nogen anden Dalevende vilde have været qualificeret.

under Magnussens Ophold i Island; uden Tvivl den samme Cancellieraad Eskild Lohmann, der underskrev Magnussens Testament til Vitterlighed og siden forekommer som Justitsraad og Archiv-Secretaire i tydske Cancellie (Suhms Nye Saml. IV. 2. S. 104).

[1]) I Gravskriften nævnes som hans fortrinligste Virksomhed: *Ordinandis Archivorum secretis & colligendis patriæ monumentis indefessa opera incubuit.* — [2]) Sognepræst til Nordrehoug paa Ringerige, død 1718, Forf. af *Norvegia antiqua & ethnica* (1689), hvortil her formodentligen sigtes, og til den, for sin Tid ikke fortjenstløse, først 1735 udkomne, Norges Beskrivelse.

6.

Gavnligheden af den i det attende Aarhundredes Begyndelse nedsatte, langvarige og bekostelige Land-Commissions Resultater for Island i det Hele, have, blandt de meest competente Dommere, Faa eller Ingen ubetinget villet erkiende [1]. Med des større Føie troer nærværende Forf. at kunne afholde sig fra enhver udførlig Beretning om denne Deel af Magnussens Virksomhed, der baade ligger uden for hans Plan og Bedømmelse, og blot indskrænke sig til at meddele enkelte Tillæg til Biographens korte Beretning om hans Deeltagelse i Commissionens Forretninger. Det er desuden egentlig de vigtige Følger, som Magnussens, enkelte Mellemrum fraregnede, tiaarige Ophold i Fødelandet haver havt for hans Studier, og overhovedet for den gamle nordiske Literatur, der her nærmest vedkomme os.

I Sommeren 1700 ansøgte Islænderne om, at det maatte tillades en af Lavmændene at reise ned til Danmark, for at forestille Kongen Landets, ved flere Aars Tab paa Fiskeriet m. m. fremvirkede Nød [2]. Da dette bevilgedes, blev i næste Aar dette

[1]) Forordningen af 15de Mai 1705 om Afskaffelsen af adskillige Misbrug, med Hensyn til Paalæg, hvormed Almuen paa Island saavel af dens Huusbønder, som af andre Forpagtere af det kongelige Jordegods var bebyrdet, ansees af F. Johnsen for næsten den eneste Frugt af denne Commission; *Hist. eccl. III.* p. 575. jfr. M. Stephansen Island i det 18de Aarh. S. 415. [2]) H. Finsen om Mannfæckun af hallærum á Íslandi (Ísl. Felags Rit. XIV.) S. 99. At Islænderne valgte denne Vei til at bringe deres Trang for Thronen, skal have havt følgende Aarsag: Da de i Aaret 1694, under en stor Hungersnød, klagede deres Nød for Kongen, blev rescriberet, at De blandt Landets sagkyndige Mænd, som formaaede at give hensigtsmæssige Raad og Forslag, skulde nedsende saadanne skriftligen til Kongens nærmere Resolution. Der forfattedes og nedsendtes i den Anledning tre Skrifter, (som alle haves i Afskrifter i den magnæanske Samling), blandt hvilke eet af daværende Rector i Skalholt, Magnussens Med-Commissair Paul Vidalin, men uden at der sporedes mindste Virkning af dem (*Mss. Thott*, Nr. 1055. Folio).

Hverv overdraget Lavmanden for Nord- og Vesterlandet Laurits Gottrup, som for Kongen skildrede Islands sørgelige Tilstand, ikke blot ved Natur-Ulykker, men ogsaa ved Kiøbmændenes Tyrannie og Feil i Bestyrelsen, med saa stærke Farver, at Regieringen fandt Opsendelsen af en overordentlig Commission til Landet nødvendig; et Middel, hvoraf man i ældre Tider gientagne Gange havde betient sig, for at raade Bod paa overhaandtagende Brøst og Uorden, skiøndt — som oftest — uden synderlig Nytte [1]. Denne Commission kom kun til at bestaae af to Medlemmer: Arne Magnussen, som under Forhandlingerne i den Anledning allerede af Vedkommende var bleven raadspurgt, men som nu i Forudfølelse af de Ubehageligheder, der ventede Udførerne af en saadan Forretning, forgieves søgte at unddrage sig fra denne Byrde, og daværende Vice-Lavmand paa Sønder- og Østerlandet, Paul Jonsen Vidalin, en af Islands lærdeste Jurister, men tillige — som M. Stephensen i det ringeste charakteriserer ham — »et uroligt Hoved, en mislig Practicus, overmodig og af en tvetydig Charakter [2]. Commissionens Instrux, udfærdiget under 22de Mai 1702, paalagde dem at optage et Mandtal over hele Landets Folkemængde, at foranstalte en fuldstændig Matrikel eller Jordebog, at undersøge hvad der kunde giøres for at ophielpe Handelen og overhovedet fremme Landets Tarv, samt endelig sørge for Rettens bedre Pleie,

---

1) Arnesens isl. Rettergang S. 520. At det var Gottrups Forestillinger, der bevirkede Opsendelsen af Commissionen, samt at han i den Anledning virkelig skal have erhvervet sig sande Fortienester af Island, skiøndt disse dengang miskiendtes, er nærmere udviklet i M. Stephansens Island i det 18de Aarh. S. 315 fg. 321; J. Espolins **Islands Arbækur VIII.** S. 77-78. Imidlertiid yttrer dog A. Magnussen i et Brev til Torfesen (19de Nov. 1701), at Gottrups mange Planer meest sigtede til hans eget Gavn; ligesom Magnussen ogsaa ifølge J. Therkelsens Analecta skal have bevirket, at Gottrup ikke erholdt af Islænderne saa megen Godtgiørelse for sin Reise til Kiøbenhavn, som han fordrede. — 2) Isl. i det 18de Aarh. S. 366; jfr. *F. Johannæi H. eccl. Isl. III. p.* 538.

ved enten at hæve eller selv paadømme Rets-Sager [1]. I Juni Maaned ankom Commissarierne til Nordlandet, begave sig strax til Althinget, hvor de fremlagde deres Commissorium og gjorde de øvrige nødvendige Forberedelser. Det næste Aar 1703 kaldte Islænderne „Mantalsvetur", fordi Commissarierne da lode Folkemængden optage (den skal have bestaaet af over 50,000 Mennesker), samt traf de fornødne Foranstaltninger, for at tilveiebringe en almindelige Jordebog over alle faste Eiendomme og en Fortegnelse paa alle Huuskreaturer [2]. Allerede deres første Indberetning til Rentekammeret af 16de September 1702 gav en Skildring af de physiske og moralske Ulykker, hvorunder Landet sukkede, der bestyrkede, hvad Collegiet ogsaa igiennem Øvrigheden i denne Henseende maatte erfare, og gav en Idee om de Arbeider og Besværligheder, hvorpaa Commissarierne maatte holde sig beredte [3]. Med disse officielle Rapporter kan det være interessant at sammenholde følgende private Skrivelse paa Tydsk fra Magnussen til Kongens Yndling, Ober-Hofmester Walther, dateret Hvalsnæs (i Guldbring-syssel paa Sønderlandet) den 28de August 1703:

„Aus diesem *angulo mundi* ist fast nichts anders zu berichten, als der meisten Einwohner Armuth und gar schlechter Zustand, so aus unterschiedlichen durch einiger hiesigen Königl.

[1]) Arnesens isl. Rettergang S. 521-22, hvor Commissorium urigtigen siges at være dateret d. 22de Julii; (Erichsens) Udtog af Vidalins *Deo, Regi & patriæ* S. 329. Under s. D. udgik Befalinger til alle Lavmænd, Sysselmænd og øvrige Indbyggere, om at gaae Commissarierne tilhaande med Oplysninger og Raad, s. Forordn. og aabne Breve for Island III. S. 329. Magnussen selv havde allerede 25de April faaet Kongel. Befaling at gaae op til Island og der forrette hvad hans Instrux tilholdt. „Skulde han" — hedder det tillige — ellers af sig selv observere noget videre der i Landet, end hvad ham var befalet at forrette, som kunde geraade H. K. M. til Tieneste eller det Gemene til Bedste, skulde han det skriftlig forfatte og tillige med det Øvrige ved hans Tilbagekomst Hs. Mai. tilstille." *l. c.* S. 403. — [2]) Espolins Arbækur VIII. p. 82. — [3]) H. Finsen Mannfæckun á Islandi *l. c.* p. 102-5. Saadanne Indberetninger synes i hvert af de følgende Aar at være nedsendte, saavel til Kongen selv, som til Rentekammeret.

Bedienten Unachtsamkeit und Eigennutz eingeschlichenen Unordnungen und Ungerechtigkeiten entsteht, welche wenn Ihre Maiest. einmahl zu wissen bekommen (wie auch die meisten davon, bey meiner Zurückkunft, nächst göttliche Hülfe, geoffenbahret werden sollen) so lebt man hier im Lande (wo Ihr Maiesteten Klugheit und Güte auch schon bekandte sind) der allerunterthänigsten Zuversicht, das der gemeine Mann durch Höchstgedachster Majestæten Gnade und Prudence in bessern Zustand gesetzt werde, dessen sich auch die armen Leute mitten in ihrem Elende voraus erfreuen. Was die mir allergnädigst anbefolene Einrichtung der hiesigen Matricul anbetrifft, so kan dieselbige nicht anders als langsam abgehen, weil sie an ihr selbst ein sehr weitlaüfftiges Werk ist, dabey aber höchst nöthiges, sintemahl mann bey der Gelegenheit den rechten Zustand des gemeinen Mannes erfahren auch unterschiedliches, woraus eine und andere zu des Landes Restauration und Wolfahrt dienende Conclusiones darnach können genommen werden, annotiren mus. Aus unterschiedlichen an mich ergangenen Copenhagener-Brieffen ersehe, das sowohl Ihre Majesteten als die Herren in der Rentcammer der Meinung sind, das ermeldte Matricul itzo schon fertige seye, und ich also diesen Sommer nach Hause zu vermuthen. Welches mir Gelegenheit giebt meinen Herrn Patron unterthänig zu ersuchen, das derselbe bey Gelegenheit die Unmöglichkeit dieser Sache Ihr Majest. demonstriren wolle, und dabey erinnern, das gedachter *Matriculæ* Perfection in etliche Jahren noch nicht zu hoffen seye, wo dieselbige sonst aufrichtig und zu des Königs Nutzen soll gemacht werden. Vor allen Dingen ersuche meinen Herrn, meiner, wo es schehen kan, so weit einzugedencken, das meine Charge bey dem Archivo und die Profession bey der Universitet, der Königl. Verheisung nach, bey meiner Abwesenheit an einen anderen nicht gegeben werden, sintemahl ich nichts anders verlange, oder verlangen werde, als dabey conservirt und also wie vorhin unter alten Büchern und Brieffschafften consummirt zu werden. Unterdessen werde bey

dieser mir allergnädigst anbefolenen Commission meinen Fleis und schuldige Treue gegen Ihre Majesteten erweisen, und dürffte ich wol bessere und mehr vollkommene Nachrichten von diesem Lande und dessen Zustande mitbringen, als jemals vorher nach Dennemarken gekommen sind[1]".

Mærkelig er den her antydede Ukyndighed om Islands geographiske og politiske Beskaffenhed hos Vedkommende, der troede, at Matrikelen over et saadant Land lod sig optage paa ringere Tid end et Aar. Naar Magnussen ellers med Hensyn til dette Arbeide taler i første Person, da er det vel især, fordi han virkelig var Hovedpersonen derved, og P. Vidalin ikkun, som vor Forf. ovenf. S. 23 udtrykker sig, „ham adjungeret"; en Ære, som ogsaa skaffede Magnussen Broderparten af det Had, hvormed Commissionen forfulgtes saavel af de Landsmænd, der middelbar- eller umiddelbar kom til at lide under dens Virksomhed, som af Kjøbmændene og disses Partie. Imidlertid gjennemreiste begge Commissarierne deels tilsammen, deels hver for sig, i denne Anledning det hele Land, paa Mule- og Thingøre-Syssel nær[2]. Biskoppen Jon Vidalin af Skalholt, hos hvem Magnussen for det meeste tilbragte Tiden, naar han ikke var paa Reiser, var en talentfuld og kundskabsrig Mand, Forfatter til den yndede i 11 Udgaver existerende islandske Huuspostil, men forøvrigt af en trættekiær Charakter og derfor indviklet i mange Processer[3]. I Selskab med denne Mand besøgte Mag-

[1]) I Walthers Svar af 18de Marts 1704, skrevet paa Fransk i en meget venskabelig Tone, forsikkres Magnussen om Kongens Tilfredshed med hans Conduite, og at han, i Henseende til sine Indtægter, Intet havde at befrygte. I et andet fransk Brev af 3die Mai 1707 bad Walther Magnussen at kjøbe sig en islandsk Hest. Ogsaa fra J. G. Holstein haves et tydsk Brev af 20de April 1707, hvori denne forsikkrer Magnussen om sit Venskab, og udbeder sig ved Leilighed Underretning om Landets og Indbyggernes Beskaffenhed. — [2]) Saaledes siges i det ringeste i Jon Therkelsens *Analecta* om Arne Magnussen; jfr. Fortalen til Olavii Reise igjennem Island S. LXIX. Men at Commissionen dog, ved Andre, ogsaa lod Jorderne i Mulasyssel opskrive, sees af Espolin IX. p. 7. [3]) Espolin *l. c.* p. 82. *F. Johannæus III.* p. 689 fg.

nussen 1704 Vestmanna-Øerne, som ingen Biskop i meer end 70 Aar havde visiteret, og hvor han tilbragte fem Uger med at opskrive Jorderne [1]. Samme Forretning fortsatte Commissionen i forskjellige Egne af Landet i dette og følgende Aar [2]. Dog maae dette Jordebogs Arbeide, tildeels formedelst Magnussens gjentagne Reiser til Danmark og Commissionens Deeltagelse i mange og og vidtløftige Retssager, være gaaet langsommere fra Haanden, end man her nede ønskede, hvorfor Magnussen ogsaa i 1708 fik en Paamindelse fra Regjeringen om Arbeidets hurtigere Fremme [3], og endelig i Aaret 1712 Ordre at komme hiem og aflægge Regnskab for det af Commissionen udrettede [4]. Det er ovenfor antydet, at Magnussen ikke opholdt sig i de 10 Aar (1702-12) uafbrudt paa Island, men i dette Mellemrum gjorde flere Reiser ned til Kjøbenhavn, hvorom det Nærmere kan udledes, deels af en Rentekammerskrivelse af 11te August 1742, hvori de ham anviste Diætpenge ere specificerede, deels af andre samtidige Optegnelser. Heraf erfares da, at han den 30te Mai 1702 afreiste fra Kiøbenhavn og den 24de Juni ankom til Island. Den 10de Sept. 1705 begav han sig ned til Kiøbenhavn, og kom tilbage til Island den 8de Juli følgende Aar. Fra Island reiste han igien den 9de September 1708 og kom tilbage i Juli Maaned 1709 [5]. I Aaret 1712 (efter 21de April, da han endnu befandt sig paa Skalholt) forlod han sit Fodeland for sidste Gang, udstod paa Veien megen Fare baade af Kapere og af Uveir, og efterat have tilbragt Vinteren 1712 13 i Norge hos Torfesen, med hvem han nu sidste Gang tog Afskeed, ankom han over Fladstrand, i Foraaret 1713 til Kjøbenhavn. De ham assignerede Diætpenge af 2 Rbdlr. daglig for den Tid

[1]) Espolin VIII. S. 85. — [2]) Espolin VIII. p. 90, 92, 102. — [3]) Espolin VIII. p. 115. Ved Aaret 1709 berettes, at Magnussen d. A. ikke reiste omkring i Island, men derimod tænkte paa Hiemreisen, *l. c.* p. 120; dog bereiste han 1710 Hvammsveit; IX. p. 2. — [4]) Espolin IX. p. 11. M. Stephensen S. 333. — [5]) Paa en af disse Reiser fra Kjøbenhavn op til Island, skal han, ifølge J. Therkelsen, være bleven plyndret af en Sørøver under Hetland.

han opholdt sig i Island, beløb sig, 200 Rdlr. der bevilgedes ham d. 24de Mai 1702 til Equipage og 14 Rdlr. til „Subsistence paa hans første Henreise", iberegnede, ialt til 4148 Rdlr., hvilken Sum ifølge ovenmeldte Rentekammerskrivelse „af ham var oppebaaret, foruden 300 Rdlr., som han til Commissionens Fuldfærdigelse i Aaret 1711 modtog." At han, som vor J.-Olafsen paa et andet Sted beretter, aldrig skulde have oppebaaret Noget af disse Dietpenge, kan vel ikke forstaaes bogstaveligen; men at der dog maae have været nogen Grund for denne Paastand, kan erfares af Grams Forslag til Oprettelsen af et *Collegium Antiquitatum* (1742), hvori det hedder: „Jeg kan vel erindre „mig, ofte at have hørt den Afdøde klage over, at Rentekam„meret havde tilbageholdt endeel af de ham tillagte Dietpenge, „ja fordrede de allerede af ham oppebaarne tilbage, samt ikke „vilde contentere sig med de Forklaringer, som han havde giort „til saavel sin Fordring som sit Forhold at justificere." Aarsagen til denne Rentekammerets Fremfærd laae deri, at Magnussen, ved sin Tilbagekomst, ikke aflagde sit Regnskab for Commissionens Virksomhed til Collegiets Tilfredshed; ligesom heller ikke selve Jordebogen, efter hans Forpligtelse, blev samlet, redigeret og paa Dansk oversat, før længe efter hans Død. Denne Jordebog, bestaaende af 15 Foliobind, skal, ved Siden af dens unægtelige Fortrin for alle tidligere, dog tillige have ikke ubetydelige Mangler og Ufuldkommenheder; ligesom ogsaa fire hele Sysseler mangle deri, hvortil Forretningen maa være tabt i Kiøbenhavns Ildebrand 1728[1]. Mere om dette Arbeides Skiebne efter Magnussens Død vil forekomme i det Følgende.

[1]) Erichsens Fortale til Olavii oeconom. Reise gjennem Island I. S. LXVIII-IX; M. Stephensens Island i det 18de Aarh. S. 414. Ufuldkommenhederne ved denne Jordebog skulle tildeels være hævede ved Skule Magnussens i A. 1769 fuldførte saakaldte „harmoniske Extract-Jordebog", der berømmes i Erichsens Fort. anf. St., men dadles som „ufuldstændig og upaalidelig" hos M. Stephensen S. 415.

Saalidet man end baade paa den Tid og senere var villig til at tillægge Commissionen nogen gavnlig Vigtighed for Island, saa vare dog alle enige med Biographen deri, at ligesom Landets Handelstilstand var et Hovedformaal for Commissionens Opmærksomhed i det Hele, saa var det navnligen Magnussen, der ved sine Bestræbelser for Islændernes Handelsfrihed havde indlagt sig uægtelige Fortienester. Hensigten af hans Reise til Kiøbenhavn, i Aaret 1705, var at modvirke Kiøbmændenes Plan at oprette paany et sluttet Handelsselskab og tilintetgjøre al indenlandsk Handel [1], hvilken Plan understøttedes af den daværende uduelige Amtmand Christ. Müller. Dette lykkedes ham ogsaa, saavel denne Gang, som siden, saalænge han levede, Kiøbmændenes gientagne Forsøg uagtet [2]; og den Separathandel eller særskilte Forpagtning af de islandske Havne, som fra 1706 til 1733 var bevilget Kiøbenhavns Indvaanere, og, efter Sagkyndiges Dom, skal have været den fordeelagtigste for Landet, uagtet Separathandlerne maatte svare en større aarlig Afgift end noget Compagnie forhen [3], var maaskee for en stor Deel hans Værk. Først 3 Aar efter hans Død kom, som han selv havde forudsagt, et nyt islandsk Handelscompagnie igien i Stand [4]. Dog, Magnussens Deeltagelse i disse Anliggender kunde endnu fortiene at behandles af en Sagkyndig; hvem det da ogsaa vilde tilkomme at trække

[1]) *F. Johannæus III.* 575. M. Stephensen S. 415. — [2]) *F. Johann.* l. c. Minerva 1803 II. S. 297. M. Stephensen S. 318. Espolin VIII. p. 99. To Reskripter i denne Anledning af 1705-6 haves i Isl. Forordninger og aabne Breve III. S. 345-47. — [3]) O. Stephensens Underretning om den islandske Handels Forelse fra 874 til 1788, S. 19-20. jfr. Vidalin *Deo, Regi & patriæ* S. 82; Holbergs Danm. og Norges Stat. S. 379. — [4]) Ifølge Jon Thorkelsens *Anal.* (der udførligen skildre Magnussens Fortienester i denne Henseende) skulde de islandske Kiøbmænd i Kiøbenhavn engang endog have tilbudt ham en betydelig Pengesum, for ikke at imodsætte sig deres Forslag. Her omtales tillige nogle af Magnussen i denne Anledning forfattede Erklæringer, hvilke, dersom de endnu skulle forefindes i et eller andet af vore Archiver, maatte afgive interessante Bidrag til den islandske Handels Historie.

en Parallel imellem de tre, ved udstrakt Kundskab om deres Fødelands politiske og statsoeconomiske Interesse, indgribende Virksomhed og varm Patriotisme udmærkede Islændere i det attende Aarhundrede, Arne Magnussen, Skule Magnussen og Jon Erichsen.

7.

Ved en Samling af haandskrevne Monumenter, som den Arne-Magnæanske, den eneste og fortrinligste i sit Slags, bliver det altid interessant, at kiende dens første Oprindelse, bemærke dens successive Forøgelse, og undersøge de heldige eller uheldige Omstændigheder, gjennem hvilke den naaede sit nærværende Standpunkt. Men da den islandske Literaturs ældre Frembringelser egentlig udgiøre Samlingens største og betydeligste Deel, bliver det igien, for tilbørligen at skatte dennes Vigtighed og Samlerens Fortieneste deraf, nødvendigt at kiende denne Literaturs udvortes Historie, lige indtil Arne Magnussens Dage, og at efterspore de Anledninger, ved hvilke, allerede længe før denne Tid, ikke faa af dens Frembringelser fordeeltes omkring i alle tre nordiske Riger, hvor de for største Deel endnu bevares.

Fælleds Sprog og kirkelige Forhold, uafbrudte Handelsforbindelser og islandske Skaldes jævnlige Besøg ved norske Hoffer, afgave, allerede under Islands Uafhængighed, mange Foreningspunkter, ogsaa i literarisk Henseende. Norske Konger overdroge islandske Lærde, at udarbeide Oversættelser af fremmede Skrifter, især i det latinske Sprog[1], ligesom der ogsaa findes Spor til, at mange norske Arbeider bleve afskrevne af Islændere[2]. Føies nu hertil, at de vidtløftigste og meest betydende Frugter af Is-

[1]) f. Ex. Gunnlaug Munks Oversættelse af Merlins Spá og Biskop Brands Bearbeidelse af Bibelhistorien og Oversættelse af Gualters Alexandreis o. s. v. Om lignende Oversættelser, der maaskee dog ogsaa kunde være forfattede af Normænd, s. *H. Einari Sciagr. hist. litt. Islandiæ* p. 101-2; Nyerups Reise til Stokholm S. 158 *sq.* — [2]) f. Ex. Lovene; P. Clausens Norges Beskrivelse S. 168; jfr. Fort. til den Magn. Comm. Udg. af Gulathingslov. Ogsaa mange Haandskrifter af Kongespeiler skyldes Islændere; s. Fortalen.

lændernes historiske Flid omhandlede Norges Historie, og at der selv blandt de Sagaer, der nærmest vedkom Island, kun vare faa, i hvilke norske Personer og Begivenheder ikke dannede større eller mindre Episoder, saa gives der tilstrækkelige Grunde til at antage, at dette Lands literære Mindesmærker tidlig maae have fundet Veien til Norge, endog før den Periode, da et politisk Baand knyttede Øen til sit gamle Moderland.

Det tidligste Vink om islandske Skrifters Tilværelse i Norge forekommer uden Tvivl i Hakon Hakonsens Saga (S. 377-78), hvor der fortælles, at Kongen i sin sidste Sygdom paa Orkenøerne lod sig forelæse Bøger i Nordens gamle Sprog (norræno bækr), først Helgen-Legender, derpaa Konúngatal fra Halfdan Svarte, siden Fortællinger om alle norske Konger efter Sverre, og tilsidst om denne selv[1]. Uvist er det, om heriblandt allerede har været Snorres Værk. Snarere kunde dette maaskee være at forstaae ved de *Kronika gestorum noricorum*, som Erkebispen Aslak Bolt, blandt flere Sager, 1429 førte med sig til Ni-

---

[1]) At norske Magnater i følgende Aarhundrede anskaffede sig islandske Sagaer, deres Fødelands Historie vedkommende, erfares af en mig ved Hr. Professor og Universitetsbibliothekar Schrøder i Upsala venskabeligen meddeelt Notice om et Fragment af Olaf Trygvasons Saga paa Pergament i Upsala-Bibliothek, med Paaskrift foran: Herra Arnæ Aslaksson á mik; denne Arne Aslaksson var norsk Cantsler under Magnus Smæk. Den bekjendte Codex „Eyrspennill" kaldet (Magn. Nr. 47 Fol.) fandtes i det 14de Aarh. i Throndhiem, og er formodentlig skreven i Norge; Fornmanna Sögur VIII. p. XIII. XV. Haandskriftet af Sverrissaga Nr. 324, i 4to, der er lagt til Grund baade for Folio- og Octav-Udgaven, erholdt Arne Magnussen i Bergen. Ogsaa den saakaldte Berg Abbeds Bog i Antiqv. Archivet i Stokholm, indeholdende begge de norske Olafers Sagaer m. m., bearbeidede og maaskee afskrevne af Berg Sockason, fra 1325 Abbed i Munkathveraa-Kloster (jfr. *F. Johannæus I. p. 591. IV. p. 44. 124. H. Einari Sciagraphia p. 126*) er kommen fra Norge. At Codices af andre islandske Sagaer ligeledes maae have existeret i Norge, ja maaskee endog ere afskrevne der, kan bl. a. sluttes af Fornaldar Sögur Norðrlanda II Fort. p. XI.

daros[1], og ved de norske Kroniker, som det bergenske Capitel 1560 krævede tilbage fra Befalingsmanden paa Stenvigsholm, Christopher Erichsen[2]. Det er nemlig oplyst, at der endnu ved Midten af det 16de Aarhundrede existerede i Norge ikke faa, saavel Pergaments- som Papirshaandskrifter af Snorres og hans Fortsætteres Arbeider; ligesom man ogsaa her paa samme Tid begyndte at oversætte disse i det moderne Sprog[3]. At islandske Haandskrifter af andet Indhold heller ikke have været ualmindelige i Norge, kan sluttes af følgende mærkelige Sted i P. Clausens Norges Beskrivelse S. 167-68, som fortiener her at meddeles: „De (Islænderne) have og udsæt paa deres Tunge„maal af Latinen mange Bøger, besynderlig Chroniker, som „findes endnu der paa Landet, og mange saadanne Bøger ere „og komne hid til Landet. Ligesaa have de og udsæt franske „og engelske og andre Landes Historier paa deres Maal og meste „Parten af de gamle Pergaments Lovbøger, som indtil „denne Tid have været brugte her i Landet, de ere skrevne „paa Island. Erik Brokkenhuus, som heden ved A. 1567 „havde Mandals Lehn i Befaling, sagde udi Sandhed, at have „seet den ganske Bibel udsæt paa islændiske Maal, skreven for „300 Aar siden, og den første Bogstav i hvert Capitel var for„gyldt.[4]" Forøvrigt er det ogsaa beviist, at mange Haandskrifter

[1]) Nye danske Magazin I. S. 6. — [2]) Suhms Samlinger II. B. 2 H. S. 92. — [3]) Nærv. Tidsskrift I. S. 343-51. jfr. Fort. til P. Clausens Norske Kongers Krønike Fol. C. 2. At den Historie om Sverres nærmeste Efterfølgere, der findes i Clausens norske Krønike, er af ham selv oversat eller bearbeidet efter en islandsk Original, hvoraf Brudstykker formodentlig endnu existere, s. Fornm. Sögur, VIII, Fort. p. XXXIX. Naar en kongelig Befaling af 23de Sept. 1682 til Capitlerne i Norge omtaler „de norske og islandske Antiquiteter, som ved Hovedkirkerne kunde findes", og som skulde meddeles Torfesen (Dennes Levnet S. 119), da grunder denne Yttring sig maaskee mere paa en Forudsætning, end paa Vished. — [4]) At herved ikke skal forstaaes nogen egentlig Bibeloversættelse paa Islandsk, men snarere den af Biskop Brand paa Holum (jfr. dog nedenfor Till. 10) forfattede Bearbei-

af Værker, som havde nærmest Interesse for Norge, f. Ex. Lovene, Kongespeilet, Kroniker m. m., ere blevne til i Norge selv[1].

At man nu ogsaa i Sverrige, deels under Magnus Smeks Regiering, deels senere, maa have havt Anledning til at blive bekiendt med de almindelige norske Kroniker af Snorre og Andre, som tillige indeholdt vigtige Bidrag til Sverrigs, i Oldtiden og Middelalderen saa mangelfulde, Historie, kan sluttes, saavel af den svenske Riimkronike og af Kronikeskriveren Erik Olsens († 1486) som af Johan Magnus's Værker fra det følgende Aarhundrede, i hvilke Bekiendtskab med hine Kilder er umiskiendeligt[2]. Men en egentlig Anvendelse af Saadanne til den nordiske Histories Oplysning, foranledigedes dog allerførst fra Danmark. Her finde vi, fra det 16de Aarhundrede af, kongelige Historiographer ansatte, skiøndt kun faa blandt disse kunde siges at opfylde deres Bestemmelse. De Første blandt dem nøiedes for det meste med at samle Materialier; af de Følgende udgave Nogle vel almindelige Værker, men kun Compilationer eller Oversættelser; Andre efterlod sig aldeles ingen Frugter af historisk Studium. Imidlertid maa dog J. Mortensens i A. 1594 udgivne Norske Kongers Krønike, der var Udgiveren meddeelt af A. Hvitfeldt og, ifølge Fortalen, var „samlet og uddraget af Biskop Isleifs Skrift og andre nordiske Kroniker, af hvilke veed man ikke", eller, med andre Ord, et paraphraserende Udtog af Snorres og hans Fortsætteres Værker[3], hernede have vakt Opmærksomheden paa de fierne Deboeres historiske Virksomhed i fordums Dage. Der udgik nemlig under 17de April 1596 et kongeligt aabent Brev til

delse af Bibel-Historien, almindeligen Stiórn kaldet, bevises i Daniische Bibliothek VIII. S. 4. jfr. *F. Johannæi H. eccl. Isl. IV. p.* 219.

[1]) Man see f. Ex. Fortalerne til Kongespeilet, til Commiss. Udg. af Gulathingsloven, og til Prof. F. Lundhs Udg. af Bergens Bylov. — [2]) *Chronicon Noricorum* citeres af Erik Olsen; f. Fort. til Udg. i 2den Deel af *Scr. rer. Svecicarum;* jfr. Lagerbrings Svea R. Hist. IV. S. VI-VII; *N. Dal, Islandorum in rem antiqv. Sveciæ merita fol. O.* 1. — [3]) Jesſens Norges Beskrivelse S. 77.

Islands Indbyggere, om at meddele Arngrim Jonsen „Udskrifter, Copier og vis Beskeed af alle, hvis Dokumenter og Antiqviteter hos nogen af dem kunde findes", paa det at hiin Lærde kunde udsætte dem paa Dansk[1] og nedsende dem til Historiographen Niels Krag, der havde paataget sig „at skrive vore danske Historier og henfarne Konningers Bedrift."[2] Uden Tvivl var det A. Jonsens i A. 1593 udgivne *Brevis Commentarius de Islandia*, det første, paa authentiske Kilder grundede Skrift om Island, der ved denne Leilighed ledede Vedkommendes Valg netop paa ham. Ogsaa synes denne Islands historiske Literaturs Restaurator at have været ligesaa heldig, som virksom i at efterkomme denne Opfordring[3]; han lagde derved tillige Grund til sin egen Samling af islandske Haandskrifter, en af de tidligste og betydeligste, der have existeret[4], og sandsynligviis ere enkelte Haandskrifter af denne Samling, hvorfra han meddeelte sine danske Venner og Velyndere adskillige, Tid efter anden ogsaa komne til Universitetsbibliotheket[5]. Hvormange klassiske, tildeels nu tabte,

---

[1]) *F. Johannæus IV. p.* 10 haver paa Latin, som ogsaa er troeligere. — [2]) Dette Brev er trykt hos *F. Johannæus III. p.* 55. og i Ketilsens Samling af de islandske Forordninger II. S. 206. — [3]) Dedicationen foran hans *Crymogæa* og foran hans *Spec. Islandiæ historicum*; jfr. p. 154; Grams Fortale til Krags Chr. III. Hist. S. 17-18. — [4]) Omtrent paa samme Tid anlagde den skalholtske Biskop Oddur Einarsen en Samling af islandske Haandskrifter, som skal have været den første efter Reformationen, men brændte med Bispegaarden 1630; *F. Johannæus III. p.* 200. 354. Ved Stiftskirkerne paa Island, fornemmeligen Skalholts, ved de andre Kirker og Klostrene opbevaredes desuden Haandskrifter, ikke blot Legender og Asketica, men ogsaa Sagaer og Annaler, hvoraf endnu enkelte Levninger findes i den Magnæanske Samling. — [5]) Her existerede allerede saadanne, da O. Worm udgav P. Clausens norske Krønike; f. Fort. Fol. B. 3. Maaskee var det ogsaa ved lignende Leilighed, at gamle norske Lovbøger bleve udførte fra Norge (Nyerups Reiser til Stokholm S. 153); der var nemlig A. 1594, om ikke tidligere, udgaaet kongelige Befalinger saavel til offentlige Stiftelser, som til Private, i begge Rigerne, om Meddelelse af allehaande historiske Kilder. Mod Slutningen af Aarhundredet, men endnu

Hielpemidler, der maae have staaet ham tilrede, kan sluttes saavel af hans forskiellige trykte Arbeider, Islands Historie og Forfatning vedkommende, som især af hans endnu utrykte og endnu vigtige Supplement til J. Mortensens nysomtalte norske Kronike[1]. Senere vakte O. Worm hos sine Landsmænd en levende Interesse for den gamle nordiske Literatur. Han correspondered flittigen med A. Jonsen, Bryniolf Svendsen og flere lærde Islændere; disse tilsendte ham antiquariske Oplysninger og skienkede ham enkelte gamle Haandskrifter[2]. Saadanne fandt efterhaanden ogsaa Vei til andre danske Lærdes og Mæceners Bogsamlinger[3]. Endelig begyndte Regieringen selv, maaskee ved O. Worms Indflydelse, at træffe Foranstaltninger, ei blot til at berige Hovedstadens offentlige Bibliotheker med lignende Skatte, men endog til ved Trykken at giøre enkelte af dem almeennyttige; skiøndt kun det første Formaal tildeels opnaaedes. Der udgik nemlig til Befalingsmanden paa Island, Hr. Henrik Bielke, under 3die Mai 1650, et kongeligt Rescript angaaende den skalholtske Biskop Bryniolf Svendsen, om hvem Kongen havde erfaret, at han skulde have „adskillige Antiqviteter og gamle Dokumenter,

før Resens Gave kom til Universitetsbibliotheket, omtales her islandske Codices; *N. Dal Islandorum merita. fol. 0. 1.* Torfesens Levnet S. 114.

[1]) Nørv. Tidsskrift I. S. 341. — [2]) Anf. Sted S. 343-44. — [3]) Nogle af A. Jonsens Haandskrifter bleve siden af hans Søn skienkede til det kongelige Bibliothek, til O. Worm, til den berømte Samler P. Resen (som igien legerede Sine til Universitetsbibliotheket, hvor de 1728 brændte), til Torfesen og Flere; *F. Johannæus* IV. p. 9. Bryn. Svendsen forærede Stephanius i Sorøe islandske Haandskrifter, og 1656 tilsendte han den lærde Samler J. Seefeld 4 Pergamentshaandskrifter, nemlig: Norske Kongers Historie fra Olaf d. Hellige; Olaf d. Helliges Saga; et Bind indeholdende de islandske Biskoppers Gudmund Aresens, Jon Ogmundsens og Thorlaks Levnetsbeskrivelser, og Nials Saga. S. mine Efterretninger om det st. kongl. Bibl. S. 366. P. Resen havde ogsaa sine Emissarier i Island; i hans trykte Catalog nævnes islandske Haandskrifter p. 194. 259-62. 272-73. 275. 336. 369. 371. 376. 378-79.

„som vel muelig med Nytte det gemene Væsen til Bedste kunde „publiceres, og derfor gierne saae, at han paa en Vinters Tid „kom hid neder til at stille det i Værk”[1]. Men da man til samme Tid maa have forudseet, at han ugierne vilde beqvemme sig til denne Reise, hvilket ogsaa blev Tilfældet, modtog han under 10de s. M. paa lignende Maade Underretning om, at Kongen, som gierne saae, „at hvis Antiqviteter og andet tienligt „til at illustrere vores Historier, som han havde, kunde vorde „publiceret og af hannem forfærdiget”, vilde, naar det blev nedsendt, „paa egen Bekostning her lade det trykke, paa det saadant „hans Arbeide hannem ikke til Skade og Bekostning skulde ge„raade.”[2] Bryn. Svendsen vides ikke at have nedsendt noget enten af ham selv forberedt eller til Trykken udarbeidet; men er dette endog skeet, maa dog saavel den i A. 1654 indtræffende Pestepidemie, der ogsaa bortrykkede O. Worm, som de politiske Storme, der senere rystede Staten, have hindret en saadan Plans Iværksættelse. Imidlertid gav denne, skiøndt mislykkede, Idee dog igien Anledning til, at B. Svendsen til Videnskabernes kongelige Forfremmer Friderich III., som ogsaa for disse Studier nærede en virksom Interesse, Tid efter anden nedsendte adskillige islandske Haandskrifter, deels af sin egen private Samling, deels saadanne, som han, efter en i A. 1656 paa Landstinget bekiendtgiordt Opfordring, kunde for Kongen erholde tilkiøbs eller til Gave[3]. Ogsaa 1662, da Torfesen giorde sin første antiquariske Reise til Island, Aaret efterat Jon Rugman i lignende Ærinde havde været sendt derhen fra Sverrige, fik saavel B. Svendsen, som Biskoppen i Holum Gisle Thorlaksen kongelig Befaling om at være ham behielpelig til Indsamling af Haand-

[1]) Forordninger for Island III. S. 20. Hensigten skal egentlig have været, at beskikke ham til Historiograph efter Stephanius († 1650), hvilken Post han afslog; *F. Johannæus* III. p. 639. — [2]) Forordn. f. Island III. S. 29. — [3]) *F. Johannæus* III. p. 639-41. IV. p. 9-10. Mine Efterretninger om det store kongel. Bibliothek S. 26-27.

ſkrifter[1], og da de fleſte af disſe lykkeligviis ikke indlemmedes i Univerſitetets, men i det kongelige Bibliothek, bleve paa denne Maade flere ved Ælde, Omfang og Indhold fortrinlige islandſke Haandſkrifter reddede for den kommende Tid[2]. Hvad der nu til forſkiellige Tider var overdraget B. Svendſen og Torfeſen, med Henſyn til Nedſendelſe af islandſke Haandſkrifter; disſes Udgivelſe ved Trykken og Indſamling af islandſke Naturalier og Oldſager, til det kongelige Kunſtkammer blev længer hen i Tiden paalagt den af Chriſtian V. beſkikkede kongelige Antiqvar H. Thorleiffen, ſom Embedspligt. Dette viſer dennes, i flere Henſeender mærkelige Beſtalling, dat. Kbhvn. 7de Juni 1681, ſom her ordlydende aftrykkes efter Cancelliets ſiellandſke Regiſtrant:

„Chriſtian V. G. A. B. At Vi allernaadigſt haver beſtilt og antaget, ſaa og hermed beſtiller og antager Hannas Thorleffen til at være Vores *Antiquarius regius*. Thi ſkal han være Os ſom ſin abſolut og ſouveræn Arve-Konge og Herre, huld og troe, Vores og Vores Kongel. Arvehuſes Gavn og Bedſte ſøge, vide og ramme, Skade og Fordærv af yderſte Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge, i Særdeleshed ſkal han tilforpligt være, foruden hvis forrige Antiqvarius haver havt at forrette:

1. Aarligen til Trykken at forfærdige nogle Manuſcripta af de gamle Antiqviteter udi vore Riger Dannemark og Norge, fornemmeligen udi vort Land Island, tilligemed deres danſke og latinſke Verſioner, og en god Forklaring over alt det ſom i ſamme Skrifter kan være befattet.

2. At forſkaffe aarligen til Vores eget Bibliothek nogle gamle og rare Manuſcripter tillige med deres Verſion og Forklaring.

---

[1]) Torfeſens Levnet S. 23-37. — [2]) Man tænke ſig begge Edda erne, Flatøbogen, Hrockinſkinna, Morkinſkinna, m. fl. Jfr. Efterr. om der kgl. Bibl. S. 27. Nogle Codices, f. Ex. Thomasſkinna, de islandſke Annaler i 4to m. fl., bragte Torfeſen ſelv med ſig fra Island.

3. At forfatte det første muligt er, en rigtig og fuldkommen Islands Historie, saavel angaaendes *historiam civilem* og *ecclesiasticam* fra Islands første Bebyggelse til nærværende Tid, som *historiam naturalem* paa alt det, som der i Landet besynderligen kan være at i Agt tage.

4. At forskaffe med Fremtiden en rigtig Copie og Beskrivelse af gamle og nye Monumenter og curieuse Inscriptioner, som i forne vort Land Island kan findes.

5. At advisere aarligen *Decano Facultatis medicæ* eller *philosophicæ* hvis han ellers andet der i Landet, *in Naturalibus* kan observere.

6. At forskaffe til Vores Raritetkammer, hvis rart der udi Island forefalder og han kan overkomme.

Til hvilken Ende hermed allernaadigst anbefales alle og enhver udi bemte Land Island, som et eller andet af saadanne Antiqueter (have) hannem at vise og meddeele, dog saaledes at han skal være pligtig til enhver sit eget uden Skade inden en vis Tid at restituere, udi hvilket forskrevne, saavelsom udi alle andre Maader han sig, som det en ærlig, troe og oprigtig *Antiquario regio* egner og vel anstaaer tilbørligen haver at skikke og forholde, efter den Eed han Os derpaa giort og aflagt haver. Og haver Vi allernaadigst bevilget hannem for samme hans Tieneste og Bevilling til aarlig Løn og Besoldning 300 Rdlr., som hannem qvartalviis af vort Zahl-Cammer rigtigen skal betales, og begynde fra dette Vores Brevs Dato, og saaledes continuere, indtil Vi anderledes derom tilsigendes vorder, hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ei giørendes hannem herudinden Hinder eller Forfang i nogen Maade, under vor Hyldest og Naade."

H. Thorleiffens Død, allerede i næstpaafølgende Aar, hindrede ham fra at opfylde Noget af alt det Meget, hans Bestalling tilholdt ham. Regieringen søgte derfor, Tid efter anden, paa forskiellige andre Veie, at faae det Samme udrettet. Efter Indstilling af den næste kongelige Antiquar Thomas Bartholin,

udfærdigedes[1] saaledes, under 4de April 1685, en kongelig Befaling til Landfogeden paa Island, Christopher Heidman, at indsamle og hidsende „hvis Manuskripter der endnu monne være", og dersom deriblandt „skulde være nogle rare „Historier eller andre deslige Skrifter, som Eiermændene nødig „vilde miste, skulde han dem imod sin Revers laane og dennem „til Th. Bartholin (som skulde udgive dem ved Trykken) hid„sende, til den Ende, at naar han havde observeret, hvis derudi „kunde være fornøden, han dem da med Forderligste tilbage „uskadte skulde lade tilstille." Som Grund hertil anføres, „at „en stor Deel Manuskripter fra Island allerede „skulde være udførte, hvilke Fremmede i Trykken Tid efter „anden lode udgaae"; hvorfor det ogsaa paalægges ham alvorligen at forbyde, „at aldeles ingen skrevne Historier eller andre deslige „Tractater om Landet, vorder derfra til Fremmede forhandlede „eller udførte."[2] Uagtet, i Følge af denne kongelige Befaling, Adskilligt af denne Art virkelig blev Th. Bartholin tilsendt, udkom dog fra hans Haand ingen islandsk Saga; derimod erholdt den skalholtske Biskop Theodorus Thorlacius, under 7de April 1688, kongeligt Privilegium paa, „uden Andres Indpas „der paa Landet, allene at lade trykke hvis norske og islandske Antiqviteter som der i Landet forefaldt"; samt tillige, at hans Børn „maatte og skulde efter hans dødelige Afgang — „samme Antiqviteters og Historiers Trykkerie og Privilegium „allene beholde"[3]. Som bekiendt benyttede Biskoppen dette Privilegium til, endnu i samme Aar, at udgive fire til Islands gamle Literatur henhørende Skrifter.

[1]) Allerede 1682 havde Torfesen i sin Ansøgning om at blive Historiograph for Kongeriget Norge, foreslilt, at de Svenske „opsøgde og tilhandlede dem alt hvad de kunde overkomme af rare gamle Sager"; Torfesens Levnet S. 111. — [2]) Forordninger for Island III. S. 220. jfr. Torfesens Levnet S. 22. — [3]) Sammest. S. 235. jfr. *F. Johannæus* III. p. 677.

Det Land, hvortil egentlig sigtedes med Forbudet mod islandske Haandskrifters Udførelse, var Naboeriget, hvor man siden Midten af Aarhundredet paa forskiellige Maader havde vidst at sætte sig i Besiddelse af disse Skatte. Den første Leilighed dertil aabnedes, da Historiographens, den svenske Professor Stephanius's betydelige Samling af Haandskrifter, efter hans Død 1650, for største Deel blev afhændet til den svenske Rigscantsler M. de la Gardie, som igien skienkede dem til det Upsalske Universitetsbibliothek [1]. Derved kom nu dette Bibliothek til at eie adskillige vigtige islandske Haandskrifter, baade paa Pergament og paa Papir, som Landets Lærde, især Br. Svendsen, havde skienket Stephanius [2]. Faa Aar efter førte Krigslykken de svenske Vaaben til Sielland, og det kostbareste Privatbibliothek, som til den Tid endnu havde existeret i Danmark, Rigsraad Jørgen Seefelds paa Ringstedkloster, maatte, forsaavidt det ikke i Forveien blev adspredt og ødelagt, vandre til Sverrige, hvor Levningerne deraf indlemmedes i det kongelige Bibliothek i Stokholm, der igien, for største Deel, 1697 fortæredes af Luerne. At ogsaa enkelte islandske Haandskrifter fandtes i denne Samling, er i det Foregaaende bemærket [3]. Men paa denne Acquisition fulgte snart flere og varigere af samme Art. En islandsk Student, Jon Rugman, blev under Krigen 1658 paa Nedreisen til Danmark opbragt til Gothenborg, og kom derfra til Upsala, hvor han blev bekiendt med O. Verelius [4]. Efter Freden 1660 reiste han over Kiøbenhavn til Island, hvorfra han 1661, Aaret

[1]) Mine Efterretninger om det kgl. Bibliothek S. 16-17. Vedel Simonsens Udsigt over Nationalhistoriens Kilder S. 72. — [2]) Nogle saadanne omtales i *O. Wormii Epistolæ I. p.* 157-58. 183. 197. jfr. *Celsii hist. bibl. Upsal. p.* 87 *sq.*; Nyerups Reiser til Stokholm S. 154. — [3]) Efterr. om det Kongel. Bibl. S. 366; hans sidste Amanuensis eller Bibliothekar var en Islænder; sammest. S. 361. — [4]) Paa samme Maade skal Torfesen ogsaa have mistet nogle islandske Haandskrifter, da han 1659 paa Nedreisen til Kiøbenhavn blev optagen af en svensk Kaper; *F. Johannæus IV. p.* 10. jfr. hans Levnet S. 19.

for Torfesen i lignende Oiemed blev sendt derop af den danske Regiering, bragte et temmeligt Udbytte til sit nye Fædreneland. 1665 kom han igien til Kiobenhavn, afskrev nogle Codices og samlede, som det synes, endog her islandske Haandskrifter. Da Antiquitetscollegiet 1667 blev oprettet, bestemtes udtrykkeligen i Instruxen, at J. Rugman hver Sommer skulde giøre en Reise til Norge[1] og Island, for at opkiobe gamle Haandskrifter; hvilken Forretning han dog siden ikke findes at have foretaget sig, rimeligviis fordi han snart efter blev Adjunct ved Collegiet og giftede sig. Fra hans Død 1679 og omtrent til Midten af det 18de Aarhundrede findes en næsten uafbrudt Række af Islændere, der vare ansatte som Oversættere ved Antiquitets-Collegiet, og deels ved egne Reiser, deels giennem deres Landsmænd baade i Island og Kiobenhavn, berigede Sverrige med islandske Haandskrifter[2]. Sandhed byder ogsaa at tilstaae, at, var end nordisk

[1]) Hertil findes dog intet videre Spor, men vel haves Vink om, at de Svenske paa andre Maader have erholdt Haandskrifter fra Norge. Saaledes fik Sparfwenfeld, da han i Krigen under Christian V. i nogen Tid opholdt sig som Krigsfange i Norge, adskillige vigtige Haandskrifter, f. Ex. den norske Borgarthingslov paa Pergament (*Björner de orthographia linguæ sviogothicæ p.* 60) og den saakaldte Berg Abbeds Bog (om hvilken ovenfor S. 84), nu i Antiqvitets-Collegiet i Stokholm; jfr. *Wallins Parentalia Sparfwenfeldii p.* 16. — [2]) J. N. Dals *Islandorum in rem antiquariam Sveciæ merita seculi septimi decimi spatio posteriori*, trykt tilligemed Forf. *Specimen biographicum de Antiquariis Sveciæ, Stokh.* 1724, 4*to*; hvormed bør sammenlignes, hvad herom findes noget fuldstændigere i Troils Bref rørande en Resa til Island S. 193-202. Det var ved J. Rugman, at den bekiendte Upsalske Codex af Snorres Edda kom til Sverrig. Baade Torfesen og Magnussen, hvilke Begge man forgieves søgte at faae i svensk Tieneste, synes undertiden at have hiulpet deres Landsmænd i Sverrige, i det ringeste med gode Raad og til Afskrifter af islandske Membraner, ligesom ogsaa førstnævnte der igien søgte Oplysninger; Dal *l. c. fol. p.* 2. *q.* 1. 2, Torfesens Levnet S. 134-36. Magnussen erholdt en Fortegnelse paa Antiqvitets-Archivets Haandskrifter (Dal sidstanf. St.), ja i sine sidste Leveaar, som siden skal sees, endog en kostbar Codex til-

Sprogkundskab og historisk Kritik dengang i Sverrig endnu i sin Barndom, kom disse Skatte dog ikke her til at henligge uændsede eller ubenyttede; ligesom ogsaa dette hele Studium i Naboeriget synes at have havt en større Vigtighed og have grebet mere ind i det offentlige Liv end i vort Fædreland [1].

Søger man nu at samle alle fra Island, indtil Aarhundredets to sidste Decennier, da Arne Magnussens Virksomhed begyndte, udsendte eller udførte Haandskrifter, saavidt Kundskab om dem kan haves, under et almindeligt Overblik, da vil uden Tvivl med Grund kunne sluttes, saavel at disse, om ikke i Mængde, saa dog i indvortes Værd og Vidtløftighed, have overgaaet de tilbageblevne, som at den største og tillige vigtigste Deel af hine maae antages endnu at existere, deels i Kiøbenhavn, deels i Upsala og i Stokholm [2]; hvorimod de lignende Haandskrifter,

laans derfra. Derimod skal han have fraraadet bemeldte Dal (hvem han meddeelte Noticer til dette sit Arbeide *fol. q.* 3) fra selv at giøre en Reise til Island, i hvilken Anledning han var anbefalet til Magnussen af den hannoveranske Gesandt Bassewitz (J. Therkelsens *Anal.*).

[1]) I Carl XItes Tid lode de svenske Magnater deres Børn endog lære Islandsk, som et Sprog, der kunde udbrede Lys over de gamle svenske Love. Dal *fol. o.* 3. — [2]) Hvad der kom til det kongelige Kiøbenhavnske Bibliothek, som ogsaa en Deel af hvad der sendtes til O. Worm (nu i den Magnæanske Samling) er i Behold. Hele Stephanius's Samling kom med den delagardiske til Upsala; de fleste opregnes i *Celsii hist. bibl. Upsal.* Ifølge en haandskreven Catalog „paa de i kongl. Antiqv. Archivo (i Stokholm) befindeliga isländska Manuskripter" (1754), er her i Alt 25 Nummere paa Pergament i alle Formater og 125 Papirs-Haandskrifter, hvoraf en Deel afskreven af de ved Antiquitets-Archivet ansatte Islændere. Over nogle af de i Ant. Archivet befindtlige islandske Haandskrifter meddeelte Peringskiøld en Fortegnelse, indført i *Hickesii Thesaurus II. p.* 316. Ogsaa paa det kongel. Bibliothek i Stokholm maa findes islandske Haandskrifter, uden Tvivl af den Sparfwenfeldske Samling. Hos *Hickesius l. c. p.* 321 findes desuden Fortegnelse paa de islandske Haandskrifter i et Par svenske Privat-Bibliotheker, nemlig Rudbecks og Salanernes.

der dengang opbevaredes saavel i Universitetsbibliotheket, som i det Seefeldske, maae have været, baade i Qvantitet og Qvalitet, af ringere Betydenhed [1].

Da det Kongelige Forbud mod islandske Haandskrifters Udførelse af Landet emanerede, under 4de April 1685, var Arne Magnussen allerede af sin Patron Th. Bartholin afferdiget til Island „for gamle Dokumenter der at indsamle.“ [2] Det mangler vel paa Data til at angive noget Bestemt om Reisens Resultat i denne Henseende; men der er god Grund til at antage, at Magnussen allerede under dette korte Ophold i sit Fødeland haver lagt den første Grund til den Samling, der engang, i sit Slags, skulde blive den rigeste i Norden [3]; ligesom ogsaa en Deel af det Indsamlede, efter Bartholins Død, ikke, med hans øvrige lærde Efterladenskaber, indlemmedes i Universitetsbibliotheket, men kom i Magnussens Eie. Dog var det især Dennes anden Reise, der blev af fortrinlig Vigtighed for hans Samlinger. I Begyndelsen synes han just ikke at have ventet sig stort Udbytte i sit Fædreneland [4], ligesom det overhoved var den almindelige Mening, at det meste og vigtigste, Tid efter anden, ved Salg, Gave, Laan og paa andre Maader var bragt ud af Landet [5]. Men allerede under Midten af hans Ophold der havde han

---

[1]) Seefeld vides i det ringeste ikke, paa de nysanførte nær, at have besiddet mange islandske Haandskrifter; og blandt de i *Bibliotheca Reseniana* opgivne (ovenfor S. 88) er i det ringeste knap noget, som fortiener at kaldes uerstatteligt. — [2]) Torfesens Levnet S. 22 jfr. ovenfor S. 16. — [3]) *Antiquorum monumentorum dives est, & plura quotidie colligit*, skrev Torfesen 1697 om ham; *Torfæana* p. 94. Ved 10de Januar 1698 anmærker den aalborgske Biskop J. Bircherod i sin Dagbog, at han havde beseet A. Magnussens Bibliothek. Da han foretog sig sin Commissionsreise til Island, bleve hans sieldneste Haandskrifter, ifølge en Notice i *Acta Consistorii* for 1706, som siden skal meddeles, hensatte i Forvaring paa Academiets mindste *Auditorio inferiori*. — [4]) Som han selv yttrer i et Brev til Torfesen, dat. Kirkiubækloster, 26de Sept. 1704. — [5]) Jfr. Torfesens Levnet S. 137. Allerede 1690 oversatte en islandsk Sysselmand Clausens norske

Anledning til at tilskrive O. Sperling under 2den Sept. 1707 saaledes[1]: „Jeg beklager min Skiebne, idet, at da jeg meget „heller havde Lyst til at sidde paa et Sted og læse i en Bog, „end at strippe omkring, saa maa jeg saa godt som holde mig „derfra og i den Sted larme og drages med nogen uvittige „Bønder. Dog faaer jeg iblandt til min Consolation et og „andet, som Blade af sønderrevne Bøger, somme som jeg aldrig „har kunnet tænkt at være til eller have været; og en Mængde „af gamle Breve haver jeg havt her i Hænder, hvoraf jeg stor„ligen har forbedret *seriem episcoporum Insulæ, guberna„torum, nomophylacum etc.*; ihvorvel dette bliver ikke *fasti „consulares Romani*, eller af den Værdie." Blandt Magnussens vigtigste Erhvervelser i Island maae vel regnes — foruden Levningen af den kostbareste Haandskriftsamling, som nogensinde havde existeret der paa Landet, Bisko̧p Bryn. Svendsens[2], hvilken Arvingerne overlod ham — tillige en Deel af den skalholtske Biskop Theodor Thorlacius's, tildeels efter Faderen Biskop Thorlak Skulesen paa Holum arvede, ikke ubetydelige, Samling[3]. Overhovedet kunde en Samler som A. Magnussen

Krønike paa Islandsk, da han tvivlede om, at den islandske Original existerede paa mange Steder i Island. I Dedicationen foran den skalholtske Udgave af Landnamabók 1688 siger Udg. Th. Thorlacius, at der af gamle Historier og Antiqviteter „er endnu nogle at bekomme".

[1]) Brevet er dateret „Slitandestad udi Stadarsveit vesten paa Island, 4 à 5 Miil fra det høie Sneebierg Snæfeldsiøkel, som kan sees 18 à 20 Miil ud i Søen". Han skriver her iblandt andet: „Jeg var tilfreds, jeg kunde give ham saa gode Ord, at han vilde sammenføie i en Tractat alt det han kan, *forsitan sparsim*, i hans Skrifter have annoteret, om Sn. Sturlesen, Are Frode, Sæmund Frode og deres Skrifter, item Saxo og Andreas Sunonis og lade det trykke, Os andre til Lærdom, eller i det ringeste meddele mig, imod Betaling, Copie deraf til min egen Fornøielse." — [2]) Af Bryn. Svendsens Testament 1674 (Forordn. f. Island III. S. 175) synes det, at han med Hensyn til sin islandske Samling, maa have giort en egen Disposition; jfr. *F. Johann. IV. p.* 9-10. Espolin VIII. p. 121. — [3]) *F. Johannæus IV. p.* 9.

aldrig have ønsket sig en gunstigere Leilighed, end netop den, som en Reise af en saadan Natur maatte frembyde. Det var nemlig ikke blot Commissionen paalagt, at lade sig tilstille saadanne Breve og Dokumenter, som kunde tiene til deres Forretnings Fremme, men deres Commissorium skal tillige have indeholdt den udtrykkelige Befaling „at collectere til det kongelige Archivi og Antiquiteternes Completering (som da var „paa Tapetet), Dokumenter, Breve og Chartequer af adskilligt „Indhold, som der udi Landet hist og her kunde forefindes, og „samme Collection enten *in originali* eller *in copiis* at medbringe til Kiøbenhavn"; hvilket, efter den velunderrettede Referents Beretning [1], „i sig selv var heel vidtløftigt, og haver ikke „giort et ringe Tilskud til Prof. Magnussens fast alt for vidtløftige, møisommelige og kostbare, udi Island i forberørte Tid „dog (som jeg uforgribeligen formener af Gierningerne at kunne „vises), lovligen og vel fra Hænder bragte Forretninger." At nu Magnussen fornemmeligen haver ladet det sidste Punkt af sit Commissorium være sig angelegent, er ligesaa begribeligt, som at Faa kunde eller turde nægte en saa ivrig, med kongelig Fuldmagt forsynet Samler, i hvis Haand mangt Velfærds-Anliggende var lagt, hvad der af deres literære Sieldenheder interesserede ham, især da meget deraf kun meddeeltes ham som Laan. De Bebreidelser, der paa den Tid og længe efter giordes Commissionen, at den havde berøvet Island den sidste Rest af historiske Kilder, traf derfor, i Særdeleshed, Magnussen [2] (som

---

[1]) Den i det Følgende omtalte Jon Mortensens haandskrevne Beretning om A. Magnussens Reise til Island (*Mss. Thottian.* Nr. 1055. Folio), hvor tillige en Extract af Instruxen (som neppe nogensteds fuldstændig er trykt) meddeles. — [2]) *F. Johannæus III. p.* 575. *IV. p.* 11. M. Stephensen S. 166: „Landkommissionen lod sig „være anliggende, at udplyndre Island for dets dyrebareste Dokumenter „og Haandskrifter af Antiqviteter, Historier og andre Stykker af videnskabeligt Værd paa Pergament og Papir." Jfr. J. Therkelsens Tilgift til Andersens Efterretninger om Island S. 345. Troils Resa S. 203. Suhms Levnet og Skrifter ved Nyerup S. 337.

dog — efter Ovenanførte S. 24 — ogsaa skal have med stor Bekostning ladet Adskilligt afskrive), da hans Collega P. Vidalin ikke synes at have lagt synderlig Vind paa Acquisitioner af denne Art. Endeel af det Indsamlede, maaskee det som han med Føie kunde ansee for sin Eiendom, havde han efterhaanden, især ved sin sidste Afreise 1712, bragt ned til Kiøbenhavn; men det Meste (Nogle sige 30, Andre 50 Kasser med Haandskrifter og Dokumenter) lod han til samme Tid blive tilbage i Forvaring hos Biskop J. Vidalin paa Skalholt, for ei at udsætte det for den med Hjembringelsen, under Krigen, forbundne Fare[1]. Først 1720 bleve disse Skatte af Admiral P. Raben, der var beskikket til Stiftamtmand over Island og Færøerne, nedførte med en kongelig Fregat. Men da Raben, som af Nogle paa Island maa være bleven indtagen imod Magnussen, forestilte Kongen, at en stor Deel af de fra Landet udførte Haandskrifter og Dokumenter deels vare laante Sager, som ikke efter Løfte vare Eierne tilbagegivne, deels, ifølge den kongelige Bestemmelse, maatte ansees som Geheime-Archivet tilhørende, blev det Hele i 4 Maaneder henliggende paa Toldboden, indtil Magnussen ved en umiddelbar Ansøgning til Kongen endelig bevirkede dets Udlevering. Adskilligt af det Laante blev senere sendt tilbage[2]. Ildebranden 1728, som fortærede den største Deel af A. Magnussens Samlinger, gav naturligviis Mange af hans Landsmænd Vaaben ihænde imod ham; men disse glemte, at hine Skatte, i Island selv, vilde ligesaa meget have været udsatte for Tab, deels ved Ligegyldighed og Ringeagt, deels, alle Forbud uagtet, ved Udførsel til Fremmede[3]. Allerede de

---

[1]) *F. Johannæus IV. p. 11.* — [2]) Espolin IX. p. 57. Hofmans Fundatser I. S. 214-15. J. Therkelsens Anal. — [3]) Alt i 17de Aarhundrede findes Spor til islandske Haandskrifter i Samlinger udenfor Norden, hvor de dog ingen anden Interesse kunde have end som blotte Curiositeter. Enkelte saadanne fandt allerede i O. Worms Tid Vei til Paris (s. nærv. Tidsskr. I. S. 345). En Søn af Arn. Jonsen, Thorkell Arngrimssen, forærede paa sin Udenlandsreise 1651 den berømte Orientalist Golius i Leiden en god Membran af Nialssaga i 4to,

mange Fragmenter og enkelte Blade af gamle og betydelige Membran-Codices i den Magnæanske Samling antyde, hvor meget af denne Art der ved ham maa være reddet fra Undergang[1]; hvilket tildeels ogsaa bekræftes ved hans tilføiede egenhændige Noticer om adskillige Haandskrifters Historie og Skiebne, forinden de kom i hans Værge.

Men, uagtet Magnussens islandske Samling aldrig vilde have opnaaet det Standpunkt, hvorpaa den før Ildebranden 1728 befandt sig, uden hans Reiser og Ophold i Island; saa undlod Samleren dog heller ikke efter denne Tid at sørge for dens Forøgelse, især ved Hielp af en uddredt Correspondence i hans Fødeland[2]. Ogsaa i Kiøbenhavn var han altid opmærksom paa enhver Leilighed, der frembød sig til Acquisitioner af denne Art[3]. Saaledes tilkiøbte han sig af Etatsraad (og Amtmand over Nyborg Amt) Jens Rosenkrandses († 1695) efterladte betydelige Bogsamling[4], endeel meget vigtige Haand-

en dito af Jonsbogen og den nye islandske Kirkeret; paa hans Auction 1696 kiøbtes den første af en dansk Reisende Niels Foss og Jonsbogen af Rostgaard, der begge siden skiænkede disse Haandskrifter til A. Magnussen. Ogsaa i det Wolfenbüttelske Bibliothek fandtes alt dengang islandske Codices, s. nedenfor og Univerſitetsjournalen 1798, S. 154.

[1]) Saaledes reddede M. Fragmentet af Magnus Lagabæters Saga, der havde været brugt til Bind om en Bog, og hørt til en Codex, som tillige indeholdt Sverrissaga og Hakon den Gamles Saga. s. Fornmanna-Sögur VIII. Fort. p. XIX. jfr. om lignende vigtige Fragmenter af norske Kongers Sagar, IX. Fort. p. IX-X. — [2]) Som hans Venner og Correspondenter her nævnes i Therkelsens *Anal.* fortrinligen begge Vidalinerne (Biskoppen i Skalholt og Lavmanden), Bisperne Jon Arnesen i Skalholt, B. Thorleifsen og Sten Jonsen i Holum, Præsterne Eiulf Jonsen paa Valle, Thord Jonsen paa Stadastad, Hialte Thorsteinsen i Vatnsfiord, Jon Halldorsen paa Hitardal (F. Johnsens Fader) og Magnus Marcussen paa Greniadarstad. — [3]) F. Ex. paa Rostgaards Auction 1726; Efterretninger om det store kongel. Bibl. S. 112. — [4]) Efterretninger om det st. kongel. Bibl. S. 104. I et Brev til Torfesen fra Leipzig d. 27de April 1695 ønsker M., at Kongen selv vilde kiøbe de

skrifter, og kom derved, foruden mere, i Besiddelse af den berømte Codex af Heimskringla m. m., som under Benævnelsen *Codex Frisianus* endnu opbevares i den Magnæanske Samling [1]. Af ringere Værd var en islandsk Samling, meest nyere Afskrifter, foruden nogle Membraner af Lovstykker, som han kiøbte efter Etatsraad Meyer i Rentekammeret, der maae være død efter 1700 og havde erholdt det Meste heraf fra T. Torfesen. Af Biskop Chr. Worms vigtige islandske Haandskrifter, der for største Deel nedstammede fra Farfaderen Ole Worm, til hvem de igien vare skiænkede af A. Jonsen og andre islandske Lærde, bleve nogle ham overladte 1706 [2]. Men en af de vig-

Rosenkrantziske Haandskrifter, da deriblandt var Adskilligt, som ikke burde gaae ud af Landet.

[1]) Badens Universitetsjournal 1797 S. 9. Han skal have betalt for disse Haandskrifter eller endeel deraf, 200 Rdlr. til Rosenkrandses Arvinger; J. Therk. *Analecta;* jfr. Heimskringla I. S. XXV. Efterr. om det st. kongel. Bibl. *l. c.* *Codex Frisianus* haver Navn efter en Otto Friis, som ligeledes i sin Tid maa have været en Samler; i det ringeste have, blandt de Rosenkrantziske Haandskrifter, som Magnussen erholdt, en Codex af Jonsbogen og det ypperlige Haandskrift af *Speculum regale (egregium exemplar, in Norvegia, nisi fallor, exaratum,* kalder A. M. det, jfr. Fort. til Udgaven p. XXX) tilhørt den samme O. Friis. Hvem denne ellers haver været, maae være uafgiort. Paa Individer med disse Navne, som ere døde meget unge eller i Begyndelsen af det 15de Aarh., kan vel ikke tænkes; imidlertid kan bemærkes, at en Otto Friis til Astrup døde 1699, ifølge Stamtavlen til S. 21 i Hofmans Danske Adelsmænd 1ste D. og at Jens Rosenkrantz i første Ægteskab var gift med en Datter af Grev Mogens Friis. — [2]) Efterr. om det st. kongel. Bibl. S. 69. Herved fik Magnussen bl. a. den berømte wormske Codex af Edda (om hvilken han etsteds skriver, at den er ikke ret gammel), et vigtigt Papirshaandskrift af Snorres Krønike, en Membran af Olaf Trygvesons Saga ved Oddur Munk, en lignende af Olaf den Helliges Saga og en Perg. Codex af norske Lovstykker Nr. 322 Fol. Maaskee skulde denne Gave være en Erstatning for Worms, ei ganske ærlige, Benyttelse af A. Magnussens Samlinger til Udgaven af Are Frode. At Worms Samling af islandske Haandskrifter maa have været i Anseelse endog i Ud-

tigste blandt de større Samlinger af islandske Haandskrifter, som indlemmedes i den Magnæanske, var dog den af Th. Torfesen efterladte. Saavel paa sin første, med kongelig Fuldmagt, foretagne Reise til Island 1662, som paa sin anden og sidste Reise derhen i Familieanliggender 1671, og endnu mere maaskee ved Venners Understøttelse havde Torfesen tilveiebragt et betydeligt Forraad af Saadanne paa Pergament og Papir. En Deel af disse forkom eller ødelagdes i hans senere, affældige Levetid; Resten tilkiøbte Magnussen sig af Arvingerne, hans to Sosterdøttre i Island[1]. Som mærkeligt kan ogsaa anføres, at M. fra det wolfenbüttelske Bibliothek erholdt tillaans en Membran af Eigla og een af Eyrbyggiasaga[2]; samt fra Antiquitets-Archivet i Stokholm en Pergaments Codex, indeholdende Vigastyrssaga og Begyndelsen af Heidarvigasaga, som brændte hos ham 1728[3].

landet, kan sluttes af Salans Brev af 1699 til Hickes (*Thes. II. p.* 316). Worms hele øvrige Bogsamling brændte 1728.

[1]) *F. Johannæus III. p.* 573. *IV. p.* 10; Torfesens Levnet S. 90. 137; Jessens Norges Beskrivelse S. 84. Allerede 1706 erklærede M. i et Brev til Reitzer, at naar Torfesen døde, vilde han „for billig „Betaling indløse af Arvingerne de islandske Manuskripter, som ere „hans egne og ere de fleste nye paa Papir skrevne." Der haves en Fortegnelse over disse Sager, forfattet af A. M. selv i October 1712, da han sidste Gang var hos Torfesen paa Stangeland; den indeholder 21 Voll. i Folio, 40 i 4to og eet i 8vo, alle Papirs-Afskrifter. —
[2]) *Burckhardi hist. bibl. Wolfenbüttel. II. Præf. p. XXVIII. III. p.* 327. jfr. Fortalerne til de Kbhvnske Udgg. af bemeldte to Sagaer. —
[3]) Allerede for 1691 maa han have lagt an paa at faae dette Haandskrift til Eftersyn, som efter Sagnet skal være skiænket til Antiqvitets-Archivet af Jon Eggertsen, en af de Islændere, der i Slutningen af det 17de Aarhundrede forsynede Sverrige med islandske Haandskrifter. jfr. Troiels Resa S. 199. „Heidarvigasaga og Vigastyrssaga haver „jeg endnu ei faaet fra Sverrige", skrev han d. 25de Mai d. A. til en Ven i Island. Men først 1727 blev det ham tilsendt, eller rettere Begyndelsen deraf, indeholdende Vigastyrssaga og et Par Blade af Heidarvigasaga. Magnussens Amanuensis og nærværende Biograph J. Olafsen tog en Afskrift deraf, som 1728 brændte tilligemed Origi-

Foruden islandske Haandskrifter og Diplomer, som udgiorde Hovedmassen af Magnussens Samling, indbefattede denne tillige en ikke ubetydelig Deel af norske og danske Kilder, især juridiske og diplomatiske. Af de Norske var vel Adskilligt acquireret, saavel paa hans Reiser i Norge (jfr. ovenfor S. 18), som efter Torfesen; men for største Deel maa dog Diplomerne antages at være, efter Regieringens Befaling, fra Kirkerne og Kapitlerne nedsendte, for af ham at afskrives og excerperes [1]. Imidlertid havde han dog fra flere Steder intet bekommet, ligesaalidet som Th. Bartholin og Torfesen, der for ham havde udvirket en lignende Opfordring; endeel af det Laante var allerede længe før Ildebranden sendt tilbage; og med Hensyn til Andet, der i flere Aar forblev i hans Værge, inden det affordredes, skrev han blandt andet 1706: „Alle disse Sager ere til ingen Nytte, der de ligge ved Kapitlerne; thi nu er der slet ingen i Norge, som kan læse dem ret, saa er og intet, som nytter Stederne, „undtagen hvad kunde tre à fire blandt Tronhjemsbrevene [2]. Dog „haver jeg ufeilbarligen i Sinde at skikke dem tilbage, naar jeg „tilfulde haver brugt dem, hvortil jeg mig og haver reverseret". De danske Haandskrifter og Diplomer havde han efterhaanden forskaffet sig, deels ved Bogauktioner, f. Ex. den Rostgaardske [3], deels ved andre forefaldende Leiligheder [4]. Et og Andet hidhørende lod han for-

nalen, der var i 4to og efter Magnussens Mening skreven omtrent 1360. Af denne opskrev J. Olafsen et Udtog efter Hukommelsen, som nu er trykt i Íslendinga Sögur I. (Kbh. 1829) p. 309 sq. Resten af Heiðarvígasaga afskrev H. Finsen, da han 1772 var med K. Anker i Stokholm. jfr. Saga af Gunnlaugi ormstúngu Fort. p. XVI. p. 10-11; Íslend. Sögur I Fort. p. 21-11.

[1]) Torfesens Levnet S. 124-26. Topografisk Journal for Norge VIII S. 35. [2]) Undertiden bleve saadanne Breve nedsendte til M., for at han deraf skulde meddele fornødne Oplysninger i Retssager m. v. — [3]) Efterretninger om der store Kgl. Bibliothek. S. 112. Den Omstændighed, at nogle vigtige Haandskrifter til den danske Historie, som Magnussen pr. Commission kiøbte paa den rostgaardske Auction for det kongelige Bibliothek, aldrig synes at være komne hertil, men derimod med den magnæanske Samling til Universitetsbiblioteket, er bemærket sammest. S. 115. — [4]) 1706 underhandlede

modentlig selv afskrive. Saaledes læses i *Acta Consistorii* under 5te December, 1716: „Magnussen modtog med Consi„storii Tilladelse en Skuffe af det grønne Skab neder ved Døren, „med 390 gamle Breve (enten alle eller de fleeste om S. Claræ „Kloster), de fleeste deraf skrevne paa Pergament og nogle paa Pa„pir; hvilke han lovede alle uskadte, saasnart han faaer dem gien„nemseet, tilligemed Skuffen at restituere Consistorium[1]."

Det var egentlig Magnussens Forraad af nordiske Haandskrifter og Diplomer, i hvilken dette Slags Kilder med Føie kunde siges fra hele Norden af at have forenet sig som i et fælleds Middelpunkt, og der nu almindelig erkiendtes for den første og eneste Samling i sit Slags[2]. Ved uafbrudt Opofrelse af Tid og Kræfter — mange Afskrifter haves endnu med hans egen correcte og tydelige Haand — ved Anvendelse af betydelige Omkostninger, da Meget maatte betales med rede Penge eller vederlægges med Penges Værd, og han stedse holdt en eller flere Haandskrivere, havde han i den lange Række af Aar endelig naaet dette Maal. I Sammenligning med Haandskrifterne, agtede han selv sin Samling af trykte Bøger ringe, skiøndt ogsaa denne brammede med ikke faae Sieldenheder, og havde kostet Eieren, der paa Auktioner kun tog lidet Hensyn til Prisen og ifølge hans Biographs Vidnesbyrd (S. 36) næsten kunde kaldes en Biblioman, over 6000 Rgdlr.[3]. Da han nu i

Magnussens Universitets-Collega og Ven C. Reitzer, paa hans Vegne, personligen med Prof. Thomas Bircherod i Odense, om Kiøb af Endeel af dennes Haandskrifter, men udrettede, som det synes, Intet. Af O. Sperlings Efterladenskab fik han giennem Reitzer endeel Diplomer; Nye danske Mag. III. S. 30.

[1]) Disse Breve maa være bevarede her, fordi en Deel af det roeskildske Clare-Klosters Gods efter Reformationen var kommet til Universitetet. — [2]) *Raupach, Orat. de utilitate peregrinationis Danicæ* (1712) p. 42. *Id. de rei liter. in Dania statu* (1717) p. 28. *Thura hist. liter. Danorum* p. 232. *Dal, Islandorum in rem lit. Sveciæ merita fol. q.* 3. Holbergs Danm. og Norges Beskrivelse (1729) S. 30. *F. Johannæus* III. p. 575. IV p. 11. Badens Universitets-journal 1797 S. 9. Enkelte tydske og andre fremmede Haandskrifter af Værdie findes endnu i den Magnæanske Samling; s. bl. a. Nyerups *Symbolæ ad literaturam Teutonicam.* — [3]) *F. Johannæus* III. *p.*

det Hele, ligeſom hans Samtidige O. Sperling, Reitzer og Roſtgaard havde aabnet Videnſkabsmænd fri Adgang til ſine lærde Skatte [1], beklagedes ſaameget mere det ubodelige Tab, der blev disſes Skiebne ved Ildebranden 1728.

Med Beſtemthed lader Reſultatet af dette Tab ſig ikke angive. Saameget ſynes afgiort, efter Tilſtædeværendes Udſagn, og Magnusſens egen Beretning, at den hele Samling af trykte Bøger er gaaet op i Luer, tildeels maaſkee, fordi Eieren mindſt ſørgede for disſes Redning; af det Øvrige ſkal derimod knap en Trediedeel i det Heele være bleven reddet, meeſt de egentlige Pergamentscodices og Papirs-Haandſkrifter, hvilke han havde opſtillede i ſit Studeer-Kammer [2]; hvorimod Diplomforraadet for ſtørſte Deel gik til Grunde. Hvad Eftertiden næſten kunde have

575-76. Reſten, ſom efter hans Død kom til Univerſitetsbibliotheket, ſkal kun have udgiort omtrent 400 Bind; de ere her betegnede med en trykt Seddel foran: „*ex legato A. Magnæi*".

[1]) Saaledes lod han 1722 Mosheim tage Affkrift af en Pergamentscodex af Apringii Commentar over Apokalypſen, (Magn. Nr. 795 qv.); Badens Univerſitetsjournal 1797, S. 9. *Thes. epistol. Lacrozianus I. p.* 301 *III. p.* 292. 1706 lovede Magnusſen den franſke Envoyé Vernon en Fortegnelſe over ſine islandſke Haandſkrifter. 1716 ønſkede Leibnitz ſig Underretning om Beſkaffenheden af hans Manuſkriptſamling; *Epp. ed. Kortholt I* p. 368. 1699 fik Salan (der ogſaa benyttede en Deel af Magnusſens Haandſkrifter), paa ſin Reiſe giennem Kiøbenhavn, hans Løfte om at ſupplere den Wanleyſke Catalog over islandſke Haandſkrifter for Hickes, og ſkrev i denne Anledning til denne: „*si percupis hic loci habere quem adjutorem fautoremque tuorum operum, vix deprehendas aliquem, qui magis polleat antiquarum linguarum notitia, majori Mss. copia, ingenio doctoque otio abundet, et si ipsum tuis litteris compellere digneris, tuis officiis promptiorem paratioremque*; *Thes. II p.* 316. — [2]) Status af Magnusſens Samling før Branden: hvad en Hoveddeel, de islandſke Skrifter paa Pergament, angaaer, kan bedſt bedømmes af hans egenhændige *Catalogus codicum pergamenorum quos A.* 1707-27 *possedit A. Magnæus* (Magn. Nr. 435. 4to). Den indeholder i Alt 147 Nummere, i hvilke igjen 510 forſkiellige Stykker. Hvert Haandſkrifts Genealogie og Hiſtorie, ſaavidt den kjendtes, er af ham ſelv angivet med en Omſtændelighed, ſom vidner om, at han erkiendte, hvor vigtige ſaadanne Notiſer ere ved Haand-

ligesaamegen Aarsag til at beklage, var Tabet af hans egne Udarbeidelser, Udkast og Collectanea, ikke blot til den islandske, men overhovedet til den nordiske Historie og Literatur, og til hvis Værd man nogenlunde kan slutte sig af de enkelte endnu bevarede Reliquier[1]. Ikke uden Deeltagelse erfares, hvorledes Magnussen, otte Maaneder efter denne sorgelige Begivenhed, skildrede for en Ven i Island dens ødelæggende Virkning[2]. „Vel fik jeg" — skriver han — „reddet alle mine „historiske Haandskrifter (Søgur?), men et heelt Læs (*ingens* „*acervus*) af gamle, for en stor Deel danske, svenske (norske og) „mange islandske Documenter har Ilden fortæret. Der brændte „de bedste Copiebøger, jeg troer kan haves, af gamle islandske Breve „og Transactioner, hvis Mængde og Godhed var lige stor. De „veed, hvor flittigen jeg haver ladet afskrive gamle Breve allevegne „fra, saa den Samling var voxen til mange Pakker. Alt hvad „der var ældre end 1550 er opbrændt. De Afskrifter, jeg lod „tage af Stiftskisten paa Skalholt, saa og af Kirke-Dokumenter „fra Island, har jeg beholdt. Af kongelige Retterbøder eiede jeg „bedre Exemplarer, end de fleste Andre; af Bispernes Statuter „m. m., men det er Alt opbrændt. Jeg eiede ret gode og mange „lovgieldende Dokumenter, angaaende Kirkernes Eiendomme og „Rettigheder (Maldager); det gik samme Vei. Jeg havde giort „adskillige Fortegnelser om Historier og Poesier, med korte Anmærk-

skrifters og Kilders kritiske Vurdering; i hvilken Henseende denne Catalog ogsaa endnu fortiener, ved forekommende Leilighed at benyttes.

[1]) Det var at ønske, man havde en Samling af disse Arne-Magnæana eller et Udvalg af hans, saavel til de islandske Kilders Kritik henhørende som historiske, philologiske og bibliographiske Bemærkninger og Noticer, ved Trykken udgivet. Fundatsen for Legatet giver selv Anledning til engang at haabe et saadant Foretagende fuldført, naar den, blandt de Stipendiarierne tilkommende Arbeider, bestemmer, at de „bør søge at samle, bringe i Orden og oplyse *b. A. Magnæi* og andre lærde Mænds her og der adspredte Optegnelser og Bemærkninger". § 10. — [2]) I et Brev dat. 18de Juni 1729 til Provst Jon Haldorsen paa Hitardal, Fader til Biskop Finn Johnsen; af Islandsk oversat ved afd. S. T. **Thorlacius** og meddeelt i Badens Universitetsjournal. 1796 S. 7 sq. —

„ninger og andet deslige, som kunde tiene dem, der maaskee siden „ville skrive *historiam literariam Islandiæ*[1]; men dette er nu „saa aldeles ødelagt, at deraf ikke er et Blad tilovers. Jeg havde „optegnet, hvad mig var forekommet om de gamle Biskopper, „Befalingsmænd og Lavmænd paa Island. I en dertil indret„tet Fascikel havde jeg optegnet Et og Andet, henhørende til deres „Biographier, som i Island siden Reformationen have skrevet „Annaler, *de rebus antiquis, de philologia nostra, de jure* „*&c.* Dette var noget af det fuldstændigste blandt mine *Col„lectanea* og havde kostet mig megen Umage. Det brændte Alt„sammen, og jeg anseer det for Noget, man aldrig mere kan „komme efter, da Meget deraf var bygget paa Folke-Fortællinger, „samt excerperet af Dokumenter, som nu ikke mere haves[2]. — „Der var *vita Arngr. Jonæ*, som var næsten fuldbragt og tem„melig god. Kort sagt: alt dette er reent ødelagt, og dog kunde „man finde sig deri, hvis det var muligt at bygge paa en nye „Grundvold; men dette lader sig ei saa let gjøre, da alle Dokumen„terne ere tabte. Jeg eiede de fleste eller alle islandske Annaler, „hvoraf adskillige ere skrevne i forrige Seculo[3]. Alt dette er for„loren, saa jeg nu ikke eier eet Blad af disse *annulibus recen„tioribus.* Jeg kan ikke engang ret erindre, hvad jeg har mistet,

[1]) Ovenfor S. 48. jfr. Fort. til H. Einari *Sciagr. hist. liter. Islandiæ.* — [2]) *F. Iohannæus II. p.* 576 beretter, at disse hans Collectanea vare pakkede i en Kasse, som blev tilbage i Gaarden, da Vognen den sidste Gang kiørte bort; og tilføier, at intet Tab gik M. mere til Hierte. Af Vigtighed maae ogsaa hans Rettelser og Anmærkninger til enkelte trykte Værker have været, f. Ex. til *Saxo Grammaticus*, *Ol. Wormii Monumenta* og *Lindenbrogii Scriptores.* (som Mosheim 1721 saae hos ham, Universitetsjournalen 1797. S. 9. jfr. Suhms Nye Samlinger *III.* S. 109. sq.), og til Torfesens norske Historie, som I. Therkelsen omtaler. Nogle Emendationer af ham til Lindenbrogs *Scriptores* findes endnu blandt Universitetsbibliothekets Haandskrifter, hvor tillige opbevares endeel Excerpter og Optegnelser af ham til den norske Kirkehistorie, den islandske Literaturhistorie, Bibliographien især den nordiske m. m. — [3]) Nogle af disse, som M. her nævner, existere dog endnu i andre Afskrifter.

„uden naar det hændelsesviis falder mig i Tankerne". At nu et saa pludseligt og uopretteligt Tab af lærde Skatte, der møisommeligen og med mange Opoffrelser vare samlede i meer end 40 Aar, maatte efterlade et dybt og uudsletteligt Indtryk, var naturligt. „Dette Tab af mine Bøger" — skrev han — „har storligen forandret mit Sind og udbredt ligesom en Døsighed over „mine Sandser" (jfr. ovenfor S. 37). Hans Smerte og Mismod lod ham endog ansee Følgerne af denne Ødelæggelse for endnu uopretteligere, end de egentlig vare. „Saadant Mørke er nu kommet over disse *studia*" — skrev han — „at om hundrede „Aar vil der ikke blive Meget af dem tilovers"[1]. Vel — at de følgende Tiders Erfaring alt længe have viist det ugrundede i denne Frygt. Men, hvad der maaskee endnu mere fortiener Beundring, end den Interesse og Udholdenhed, hvormed Magnussen fra sit 22de Aar af uafbrudt havde arbeidet eet Maal imøde, var det næsten ungdommelige Mod og den Ufortrødenhed, hvormed Oldingen, i sit femogtredsindstyvende Aar paany anstrængte sig, for at faae, saavidt mueligt, i det ringeste en Deel af sit Tab erstattet. „Hvorledes dette end er gaaet" — skrev han — „saa vil jeg dog „herefter, som hidtil, bruge disse Smaating til Tidsfordriv". Han begyndte derfor at sætte alle sine islandske Frænder og Venner i Bevægelse, især for at skaffe sig Afskrifter af Dokumenter, ældre end Midten af det sextende Aarhundrede, og drev Sagen med en saadan Iver i de fem Fierdingaar han overlevede Ildebranden, at man kan forestille sig, han vilde have faaet en betydelig Deel af sin Samlings Lakuner udfyldt, dersom Forsynet havde forundt ham en længere Levetid. Men, i den korte Tid kan naturligviis ikke meget være udrettet, skiøndt, endnu efter hans Død, Executorerne af hans Testament, Bartholin og Gram, vedbleve at drage Omhue for Samlingens Tilvext[2]. Imidlertid

[1]) Universitetsjournalen 1796 S. 8-9. — [2]) s. Grams Brev til Provst Thorsteinsen i Vatnsfiord, 19 Juni 1730 i Fort. til Thorkelins *Analecta*. 2den Pindsedag 1727 havde Magnussen anmodet denne Mand om en Tegning af Thorskafiords Tingsted ved Kollabuder, samt af Tom-

kan man slutte sig til, hvad den hele Samling paa sin høieste Standpunkt maa have været, naar Halvdelen deraf eller ikke saameget engang, baade med Hensyn til Størrelse og Værd nu er af den Betydenhed, som enhver Dyrker af det nordiske Oldstudium med Taknemmelighed erkiender. Den arnamagnæanske, paa Universitetsbiblioteket opbevarede, Samling indbefatter nemlig nu for Tiden 1761 Haandskrifter i alle Formater, blandt hvilke 365 Nummere (islandske, norske, danske, svenske og fremmede) paa Pergament; hvoraf igien den største Deel indeholder flere forskiellige Stykker [1]. De norske Originalbreve ere ordnede i 100 Fascikler, og Samlingen af islandske Pergamentsbreve udgior i Alt 1600.

8.

Øiemedet for saadanne, af Magnussen anstillede Sprog-Sammenligninger, maa have været at udfinde de nordiske Folks

terne ved Eyre i Mioafiord. Den 20 Juni 1731 takkede Gram ham for en tilsendt Delineation af Desiordssyssel, og beder ham om flere lignende chorographiske Oplysninger. Men, at saavel Magnussens som Executorernes Bestræbelser for at erholde en Deel af Samlingens Lakuner, saavidt mueligt, igien udfyldte, kun sielden mødte et heldigt Resultat, kan sluttes af følgende Sted i et Brev til Sidstnævnte uden Navn, Dag eller Aar: „Efter Anviisning lader jeg disse gamle Dokumenter medfølge, som „ere de rareste, som jeg haver kunnet samle her og der, siden forleden „Aar, og den sal. Hr. Assessor Magnussen var høiligen angelegent at be„komme. Ellers er det at beklage, at Fleste af disse gamle Breve, som „han laante her i Landet, ere intercideréde, saa de kan neppe sees, langt „mindre bekommes, undtagen ved Hole-Domkirke og Thingøreklöster og „andre faae Steder, som mig er umueligt at faae ihænder, og tilmed „siden Magnus Einarsen blev svag, er her Ingen paa Vesterlandet, som kan „accurat saadanne ældgamle Breve at udcopiere."

[1]) Før 1728 eiede Magnussen, som S. 105 er anført, 147 islandsk-norske Pergamentcodices, indeholdende i alt 510 forskiellige Stykker. Det var værd, efter den opbevarede Catalog over disse, at undersøge, hvor meget heraf egentlig nu er tilovers. Som Resultat af en løselig Sammenligning kan anføres, at der f. Ex. i den ældre Catalog nævnes omtrent 6 større og mindre Codices af Olaf Tryggvesons Saga, i den nyere forekomme omtrent 7; af Olaf den Helliges S.

Oprindelse, hvilken han med Leibnitz og nogle flere Samtidige allerede dengang erkiendte, fornemmeligen at burde søges paa den linguistiske Vei. Hans Anskuelser og Ideer over denne Gienstand lære vi tildeels at kiende af nogle haandskrevne Bemærkninger angaaende de nordiske Folks Oprindelse og ældste Vandringer, der saameget mere her kunne fortjene Plads, som man af denne Art har Mindst efterladt fra hans Haand.

1. *Lingua, quam nunc loquuntur Fenni infra et supra Finlandiam Svecicam, et Fenni Finnmarchiæ incolæ, videtur fuisse ea, quæ olim ante Norvegorum adventum in Scandinavia (ɔ: toto illo tractu quem Romani scriptores sic vocant) in usu fuerit*[1]. *Gens ista Fennica, una cum idiomate suo, eidem fato succubuisse videtur ac Cambri in Brittannia* (Kymrerne i Wales og Bretagne) *et Cantabri* (Baskerne) *in Hispania. Nempe illam in extremum angulum trusit gens illa, quæ aliunde, absque dubio, influens, Norvegiam & Sveciam nunc incolit, unde et insulæ Danicæ suos incolas indubie acceperunt. Norvegiæ nomen, facile inducor ut credam antiquius esse inundatione illa, et itaque Fennicum*[2]. *Adeo enim mature ad Plinii aures pervenit, qui Nerigon insulam memorat, in Oceano*

i den ældre 8, i den nyere 6; af Nialssaga i den ældre 6, i den nyere 5; af *Speculum regale* i den ældre 10, men i den nyere 17. Derimod fandtes i hiin Samling 6 meer eller mindre fuldstændige Codices af Snorres Edda, hvoraf nu kun haves 3. Af Didrik af Berns Saga existerede der 2 Codices og et Fragment; der havdes 4 Membraner af Sverrissaga, som alle brændte; af Sturlungasaga, som nu kun existerer i Papiirsskrifter, eiede Magnussen 2 Membraner.

[1]) At finske Folk have været den store nordiske Halvøes oprindelige Beboere (*Aborigines*), er antaget og saavidt mueligt beviist af Leibnitz, Ihre, Lagerbring og Thunmann blandt de ældre, og i den nyere Tid især af Geijer (Svea Rikes Häfder I. S. 412), Rask (Priisskrift om det gamle nordiske Sprogs Oprindelse S. 112-15; Samlede Afhandlinger I. S. 75) og N. M. Petersen (Gammel Nord. Geografi I. S. 172). — [2]) Her gaaer

boreali sitam: nisi Nerigon Næriki sit in Svecia[1].

2. *Gentes quæ in Septentrionalia Europæ ex orientis partibus ante multum temporis migrarunt (qui nunc sunt Germani, Sveci, Dani, Norvegi) sese in duas partes divisisse videntur*[2]*: una Germaniam occupavit, progenuitque cum tempore inferiores Germanos, Jutiæ incolas (ɔ: Cimbros), Belgas &c, qui omnes primum suorum parentum idioma paulatim corruperunt*[3]*. Theutobocus Cimbrorum Rex ipso nomine vel Germanus est; nec ullo argumento probari potest, Cimbros Danicum idioma (quod postea sic dictum est) locutos esse. Imo, Juti, qui in Angliam migrarunt, Germanicæ originis esse videntur, lingua quam secum devexerunt, id indicante. (Credi poterit Germaniam tunc temporis non fuisse omni ex parte vacuam, sed Sclavonicæ originis nationibus habitatam,*

---

dog Forfatteren for vidt, ligesom naar han i en anden Optegnelse antager, at *Codanonia* ikke skulde indslutte det danske Navn. I Nerigon maa ogsaa upaatvivleligen Navnet Norge (Noregr, Norvegr) ligge; ligesom vi i flere af de ældste, hos de Gamle forekommende nordiske Land- og Folkebenævnelser f. Ex. *sinus Codanus*, *Abalus*, *Baltia*, *Scanzia*, *Raunonia*, ikke ville kunne miskiende Gienklang af Nordens ældste Tungemaal.

[1]) Denne Conjectur kan neppe ansees for heldig. Rimeligst er maaskee endnu Scheffers Udledelse (*Upsalia p.* 8) af Nedre Rige (*regio inferior*) i Modsætning af Uppland (*regio superior*) jfr. Suhm Nord. F. Opr. S. 181. — [2]) Man finder alt her det, ogsaa i Magnussens Brev til Bassewitz om Sprogeti *Codex argenteus* angivne Resultat af nyere Tids Grandskning, at nemlig Skandinaver og Germaner vare Grene af eet stort Stammefolk og Begge oprindeligen udvandrede fra Østen (Landene omkring det sorte Hav.) — [3]) At Cimbrerne hørte blandt de germaniske Folk er nu vel afgiort; men der kan ogsaa anføres Grunde for, at en Deel af denne adspredte „omvandrende Stamme" (*gens vaga* hos Livius) engang har boet paa den jydske Halvøe. *Pomp. Mela Lib. III. c.* 3. *Plinii Hist. Natur. IV. c.* 14, 27. *Taciti Germ. c.* 37. *Ptolem. Geogr. II. c.* 2.

præsertim quoad Septentrionalia & Balthici maris oram; perpendatur tamen ulterius[1]*).*

Altera immigrantis populi pars in Sveciam migrasse videtur, hinc in Scaniam, Uplandias, Norvegiam totam, atque ex his terris expulisse incolas, qui ante hanc immigrationem terras istas incoluisse videntur; hos Finnos vel similem gentem fuisse verisimile est. Atque ex eorum lingua videntur nomina locorum desumta, quæ nostro idiomati dissimilia sunt: ut Skáni, Oslo, Biorgyn, immo Noregr, Borgund, Hitrar[2] *et sexcenta. Tandem ex Scania in insulas Danicas migratio facta esse videtur, indeque pristini incolæ exacti, quos Sclavonicæ originis fuisse putarem. Quicquid illius sit, istorum nón Danici idiomatis sunt*

---

jfr. Petersens Danm. Sagnhistorie I. S. 444), Levninger af disse vare maaskee de Jyder, der i Forening med Angler og Saxer i 5te Aarhundrede gik over til Britannien; at disse tilhobe hørte til een og samme (gamle frisiske?) Folkestamme, har jeg stræbt at godtgiøre i mit „Forsøg til det danske Sprogs Hist. i Slesvig" S. 19 sq.

[1]) Med Hensyn til Slavernes Ælde i det nordlige og østlige Tydskland, synes Magnussen her at hylde samme Mening som i nyere Tid Schløzer og Flere): Allg. nordische Geschichte S. 229; Samme: von den Chaldæern 1781, S. 57. jfr. Biester, „Waren die ersten Bewohner der brandenburgische-preussischen Länder an der Ostsee Slawen oder Deutsche? i Preuss. Acad. d. Wissensch. Hist. Philos. Abhdl. 1804-11.

[2]) Heller ikke i disse Hovednavnes Udledelse af det finske Sprog bør man vel ubetinget følge Magnussen. Om Norge s. foreg. S. Oslo har sit Navn af en liden Elv eller Bæk Lo kaldet (maaskee beslægtet med det gamle lögr, Søe, Hav) og skulde vel egentlig hede Loar-os, *ad modum* Nidar-os; Biørgvin eller Biørgyn (Bergen) haver formodentligen sit Navn af de Fielde, hvoraf Byen er omgivet. Borgund, der forekommer paa flere Steder i Norge og tillige i Danmark, lyder baade i Hovedstavelse og Endelse saa skandinavisk, at man neppe behøver at søge dets Etymologie enten blandt Finner eller Burgunder, (jfr. Petersen om Stednavne; Nørv. Tidsskr. 2det B. S. 68). Skaane udleder Sidstnævnte med Geijer af det Finske (S. 38). Om Etymologien af Hit-

Erri, Falstr, Mön, et similia[1]. *Hæc migratio post Chr. n. tempora facta esse videtur: Mela enim insulas Teutonum nominat*[2]. *A verisimili non abludit, gentem hanc, quæ Septentrionem implevit, et in insulas Danicas migravit, Danos in continente dictos fuisse, atque inde esse quod idioma suum Norvegi, florentibus adhuc rebus eorum, Danicum vocarunt*[3]. *Postea ex insulis Danicis, in Jutiam transfretasse videntur, terramque*

rar (Hitteren i Flekkefiords Præstegield, Lister-Fogderi) tør nærværende Udg. intet bestemt yttre.

¹) En dristig Gisning, dersom Forf. ellers her haver udtrykt sig tydeligt: at slaviske Folk eengang skulle have boet paa de danske Øer. At han synes at have antaget Slavernes Tilværelse i det nordlige Tydskland som et Stammefolk, er bemærket paa foregaaende Side. At et væsentligt Slægtskab finder Sted mellem den gothiske og slaviske Sprogklasse, uden at dog den ene kan antages at være oprunden af den anden, er godtgiort i Rask's Priisskrift, S. 143. Ærrøe (Erri) haver uden Tvivl Navn af ár ɔ: Frugtbarhed; Falster (der allerede forekommer saaledes i Wulfstans Reise) er maaskee Fe-Alstr; Møen kan enten sammenlignes med den liflandske Øe Møøn (Mone), eller Man ved Engelland o. fl. — ²) Herved sigtes formodentligen til følgende Sted hos Pomp. Mela, lib. 3. c. 6 (efter Tzschuckes Udg.) „*In sinu quem Codanum diximus, ex insulis Scandinovia (Var. Codanonia), quam adhuc Teutoni tenent etc.*"; men giennemlæses hele Stedet sammenholdt med 3die Cap., og sammenlignes denne Melas, ikke tydeligen fremsatte, Beretning, med Naturen, vil man maaskee finde det sandsynligt, at han her ikke haver tænkt sig Siælland, men den jydske Halvøe (der letteligen kunde forvexles med en Øe), og maaskee Øerne ved denne, dengang tildeels af større Omfang; jfr. Schlözer Allg. nord. Historie S. 55. 65. Formodentligen betyde *Teutones* her det Folk, som senere blev bekiendt i disse Egne under Navn af Saxer. — ³) Omtrent samme Grund til Islændernes Benævnelse for Skandinaviens almindelige Sprog, dönsk túnga, angives af Erichsen i Udg. af Gunnl. Ormst. Saga p. 275-77. jfr. Hallenbergs Anm. til Lagerbrings Swea R. Hist. II. S. 128.

illam, profligatis prioribus incolis (Germanis, Cimbrorum reliquiis) occupasse, quod forsitan Sec. V. cadente factum est; tunc enim Danorum nomen celebre fieri cœpit, et a Procopio et Gregorio Turonensi primum (nisi fallor [1]*) nominatur (immo prius, Juti enim A. 449. in Angliam transmearunt). Quæ de Dano Rege Islandi dicunt, examinari merentur* [2]*. Quæ de Odini immigratione, partim falsa sunt, partim confusa, omnia incerta.*

3. *Gentes illas, quæ in Italiam et Hispaniam migrantes Latinam lingvam corrupere, Germanicas fuisse, non vero e terris magis ad Septentrionem vergentibus argumento est, quod illæ articulum propositivum invexerint, et verba passiva eliminaverint: hoc enim Germanis proprium est, contrarium vero Septentrionis idiomati* [3]*. Quod e Scanzia istos populos Scriptores* [4] *deducant, parum ponderis habet: neque enim Scriptores isti scivere, ubi sita esset ista Scanzia, sed terram maxime septentrionalem ita dixere, non secus ac alii eorum Septentrionis quamque extremitatem Thulen* [5] *appellarunt, et Græci quicquid terrarum ignora-*

[1]) Hos Greg. Turonensis († 595) optræder Folket *Dani* under det ældste Aarstal (515). Noget ældre end denne frankiske Skribent var vel Byzantineren Procopius († efter 552); men Jornandes torde dog være den ældste Skribent, hos hvem det danske Folks Navn forekommer; thi det var før Midten af det 6te Aarhundrede, at han forfattede sit Udtog af Cassiodors gothiske Kronike, der er skrevet i Aarhundredets første Halvdeel. — [2]) Maaskee sigtes her til Sagnet i Snorres Ynglingasaga, cap. 20, at Danmark er benævnet efter Dan Mykillati. De lignende Sagn hos Saxo ere bedømte og forklarede i Grams Meursius col. 4 og P. E. Müllers Undersf. af Danm. og Norges Sagnhistorie S. 16. — [3]) Dette haver Magnussen nærmere udviklet i sit Brev til Bassewitz. — [4]) Nemlig fra Jornandes af, om hvis Scanzia og dets Beboere og Udvandringerne derfra, det maa være nok her at henvise til den skarpsindige og klare Udvikling i Geijers Svearikes Häfder I S. 93 *sq.* — [5]) Uden Tvivl den

bant, Scythas et Celtas[1] *dixerunt, nos quoque Tartaros et Tatariam dicimus omne illud, quod in istis tractibus distinctiori nomine apud nos caret.*[2] *Potuere tamen nonnulli e septentrionalibus populis examini isti interesse, et eam de Scanzia famam peperisse*[3]. *An Scaniæ nomen et Scanziæ vel Scandinaviæ ejusdem sint originis, non satis constat; haud tamen a verisimili abludit, Scaniæ nomen ab hac vel simili voce originem sumsisse. Certe alteri quam Danicæ linguæ originem debere videtur.*

Ovenstaaende, i flere Henseender interessante Anecdoton viser, saavel at Magnussen, fra hvis Hovedstudier dette Slags Undersøgelser dog maae antages at have ligget fjernere, formaaede at løsrive sig fra flere af sin Tids urigtige og eensidige Anskuelser, samt at mange af de Resultater, der ere Frugten af senere Tiders, ved langt flere ethnographiske og linguistiske Hjelpemidler understøttede Grandskninger, allerede dengang svævede for ham med større eller mindre Klarhed. Man kan altsaa ikke undre sig over, at selv Leibnitz ønskede sig en saadan Mands Dom over sin Afhandling *de origine Francorum.*[4]

9.

Enhver der haver havt Leilighed til at gjøre sig bekiendt med A. Magnussens, i trykte og utrykte Skrifter og Optegnelser nedlagte Domme og Yttringer om de islandske Mindesmærkers his-

rigtigste Forklaring (jfr. Schlözers Allg. nordische Geschichte S. 17. 44), skiøndt Geijer anf. St. S. 70 vil henføre Thule til et bestemt Land. Saaledes gave Grækerne enhver sydlig beliggende Øe (ikke blot den ved Afrika) Navnet Cerne.

1) Jfr. Schlözer *l. c.* S. 14. 289. — 2) Samme Yttringer forekomme hos Schlözer *l. c.* S. 425 *sq.* — 3) Dette vil, uden Tvivl, kunne godtgiøres af mange Udsagn og Vink hos Jernandes, Procopius, Paul Warnefrid og fl. af de ældste M. Ald. Skribenter; ikke at tale om Sammenhængen mellem den nordiske og tydske Sagnkreds om Volsunger og Giukunger. — 4) *Leibnitii Epp. ed. Kortholt*, I. p. 352 (i et Brev af 1716).

storiske Værd[1], vil ogsaa have lært at kiende ham som en skarp og stræng Kritiker, der ikke, med andre Lærde paa den Tid og længe efter, i ethvert gammelt Værk, naar det kun ikke alt for tydeligen var betegnet med Digtningens Stempel, søgte og troede at finde, i det ringeste, et historisk Grundlag. Dog kan man paa den anden Side heller ikke i hans Kritik miskiende en stundom alt for vidt dreven Scepticisme. Folkesagnets Udvikling og Værd, som især bliver klar og tydelig ved Sammenligning mellem forskiellige Folkeslag i en meer eller mindre raae Tilstand, hos hvilke den mundtlige Overlevering endnu ei er afløst af andre Hielpemidler, var ham og hans Tid fremmed; derfor foragtede han heller ikke at opfatte Sagnhistoriens rette Betydning, men forkastede, uden videre Betænkning, enhver Oldtids-Beretning, der ikke kunde henføres til bestemt Tid og Sted; derfor finde vi i Magnussen en uskaansommere Forkaster af de halvromantiske islandske Sagaers historiske Benyttelse, end selve disse Mindesmærkers nyeste Kritiker, Sagabibliothekets forevigede Forfatter, var det. Saaledes ansaae han Gotreks og Rolfs Saga, Herrauds og Bosis, Thorstein Vikingsons, Hervors, Orvarodds, Halfdan Eysteinssons og Sorle Sterkes Sagaer, i det Hele for Fabler, op-

[1]) Ikke faae af dette Slags, efter hans mundtlige Meddelelse, findes i nogle Anmærkninger over den islandske historiske Literatur, i et Skrift af vor J. Olafsen (Nye Kgl. Msptsamling i Folio), hvis følgende vidtløftige Titel dog lover meer end det holder: *Vindex traducis memoriæ i. e. Critica historica vel Conspectus historicus Dano-Norvegico-Islandicus super historias veteres idiomate Islandico conscriptas, quo non tantum primariæ historiæ regni Dano-norvegici, seu Authores, qui hodie nunc extant, plerique nomine tenus enumerantur, sed cujus, quoad veritatem, confusionem vel ineptias, valoris sint, examinantur, quo simul oculis judicii perlustrandæ quoque veniunt historiæ, quæ ad alias Europæ partes, sc. Sveciam, Angliam, Germaniam, Galliam, Hispaniam, Italiam et regna finitima excurrunt; nec non quæ ad Græciam, Palæstinam, Persiam et Indias usque exspatiantur. Judicio, opera et studio Joh. Olavii ventilatus, trutinatus, et discussus. Havniæ* 1756. Den er tilegnet Forfatterens Patron Møllmann.

digtede i det 14de Aarhundrede [1]; medens Sagabibliotheket vel finder disses største Bestanddeel at være Digtning under en temmelig nye Form, men dog tillige troer, at i dem enkelte historiske Personer og gamle Sagn forekomme, hvilket antages især at være Tilfældet med den interessante Hervararsaga, der i det Heele torde indeholde flere umiskiendelige Træk fra Oldtiden. Rolf Krakes og Regnar Lodbroks Saga vare for Magnussen rene Digtninger [2]; medens Sagabibliotheket i Førstnævnte dog finder ældgamle Minder, skiøndt i den senere Tid udpyntede, og i Sidstnævnte med fuldkommen Føie erkiender en historisk Grund og en Bearbeidelse allerede fra det 13de Aarhundrede [3]. I den første Deel af „Fundinn Noregr" fandt han, med flere baade ældre og nyere Lærde, blot kosmologiske Forestillinger [4], hvorved dog saavel han som de Øvrige, have overseet den Værd, disse ældgamle Sagn altid have som en gammel Tids Anskuelser af flere nordiske Landes ældste Befolkning. I det Hele var det hans Overbeviisning, at Nordens historiske Periode ikke kan siges at begynde før med Braavalla-Slaget [5].

Men var end Magnussen ikke i Stand til at bedømme denne Klasse af sit Fødelands literariske Frembringelser fra dens rette Standpunkt, saa satte hans fortrolige Bekiendtskab med Islands Literatur, Sprog, Cultur og hele Eiendommelighed ham dog i Stand til, om Oprindelsen og Udviklingen af den islandske Historieskrivning, at danne sig en Forestilling, hvis Rigtighed tildeels bekræftes ved Resultatet af nyere Tids Undersøgelser og ved Sammenligning med samme Gienstand hos andre, især be-

[1]) Torfesens Levnet S. 213. — [2]) Jon Loptsens Encomiast, udg. af Erichsen, S. 112-13. Nyerups danske Moerskabslæsning S. 39. At han ansaae Sigurd Fosnisbane og Brynhild for uhistoriske Personer, viser at han intet Hensyn tog til de tydske Kilder. — [3]) 2den D. S. 468, 523. — [4]) *Are Frode ed. Bussæus, p.* 114. „**Fundinn Noregr** *parum videtur habere sani"; I. Olavii Critica Mss.* § 10.; jfr. Min Afh. *de Ario multiscio, p.* 96. — [5]) *I. Olavii Critica*, § 10.

slægtede Folk. Han var ingenlunde nogen blind Beundrer af de Islands egen Historie vedkommende Sagaer, men vidste at skielne de fortrinlige fra de mindre paalidelige; om disse sidste siger han, at de ere „skrevne af *hominibus historices penitus ignaris* „*et Chronologiæ imperitis;* ere deri for det meeste *scitu in*-„*digna* amplificerede med megen Vidtløftighed"[1], samt at de „ere skrevne saa seent, at Authores ei accurat kunde vide *veri*-„*tatem historicam*[2]. De ere gierne partiske for de Norske, *quippe cognatis suis et amicis cum quibus semper commercia habuerint*[3].

Ogsaa hans Forklaring over den skriftlige Histories Udvikling af Sangene og af mundtlig Overlevering fortiener Opmærksomhed[4]:

„De ældste *Monumenta historica*, vi kiende, ere San-„gene. De bleve i lang Tid conserverede ved Tradition. Disse „Sange vare saa korte og intricate, at de kunde Ingen nytte „uden Dem, der kiendte til de Ting der omhandledes, og vilde „have været tabte for Efterkommerne, dersom der ei havde fulgt „med nogen mundtlig Exposition. Det har været en stor Lær-„dom, at kunne udenad de Historier, som Qvæderne kun berøre, „ligesom man endnu har *versus memorabiles biblicos, de Mo*-„*narchiis etc.*[5] At dette saaledes er gaaet til, sees af Edda.

1) Jfr. Sagabibliothek III. S. 20 *sq.* — 2) Han antog nemlig, (fornemmelig i Medhold af gamle Udsagn, f. Ex. Prologen til Olaf Hell. S. i Oldskr. Selsk. Udg. I. p. 4), at Islænderne først i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede havde begyndt at blive Forfattere. P. E. Müller har i sin Afh. om den isl. Historieskrivning (Nærv. Tidsſk. 1 Bind S. 32 *sq.*) stræbt at godtgiøre, at før Are Frodes Tid historiske Fortællinger kunde antages at være nedskrevne, men kun til eget Brug og som Hielpemiddel for den mundtlige Fortælling, der synes at have tabt i Anseelse, saasnart Sagnene begyndte at nedskrives; s. Olaf Hell. S. I. p. 4. II. p. 241, og Fornmanna Sögur VI. p. 265. — 3) P. E. Müller anf. Sted S. 25 *sq.* jfr. Sagabibl. III. S. 7 *sq.* — 4) Jfr. Afh. *de Ario multiscio p.* 70. — 5) Det var især Skaldene selv, hvis Hukommelse til-

„Forf. har været kyndig i *carminibus paganorum*, og vidst „udenad, hvorledes det skulde forstaaes, som de Gamle skulle „have digtet til deres Guder. Vi vilde kun have liden Nytte af „de hedenske *carminibus de Diis*, dersom vi ei havde tillige „denne *Commentator eddicus. Videatur Haustlaung*[1]. „Hvo kunde nu forstaae Ynglingatal, dersom vi ei havde Snor„res Commentar[2]. Naar nu disse *orales explicationes carminum* reent manglede eller vare alt for korte, da tabtes den „rette *sensus carminis*[3]. Saaledes gik det med *Gesta Olavi* „*Sancti*, for han kom til Norge, som sees af *coævis scrip-*

lige opbevarede saadanne mundtlige Forklaringer eller Sagn (Nørv. Tidsskr. I. S. 12. 21 *sq.*); til disse hørte ogsaa de udsmykkende Tilsætninger om Varsler og overnaturlige Aarsagers Indvirkning; jfr. Sagabibliothek I. S. 29.

[1]) I S. T. Thorlacius's for øvrigt ypperlige Udgave af dette Digts og Thorsdrapas Fragmenter (1801) burde derfor det Stykke af Kenningar, hvortil Haustlang egentlig hører, have været forudskikket; det findes i Rasks Udg. af Snorres Edda p. 107 *sq.* Man see Bemærkningen om de prosaiske Tillæg til de eddiske og andre gamle Digte i Sagabibliotheket II. S. 19. — [2]) Naar Snorre i sin Fortale p. 2. siger: **Eptir sögn Þióðólfs er fyrst ritin æfi Ynglinga, oc þar víðaukit eptir sögn fróðra manna**; da maa han uden al Tvivl snarere have meent en saadan Commentar til Thiodolfs genealogiske Digt end nogen egentlig nedskreven Ynglingasaga, som P. E. Müller meener i Danm. og Norges Sagnhistorie S. 184. Baade Thiodolfs Digt (qvæði) og disse tilhørende Forklaringer kalder Sn. s ö g u r, ɔ: mundtlige Overleveringer; s ö g u s ö g n bruges udtrykkeligen i Olafs hell. S. II. p. 241 og paa flere Steder for mundtlig Fortælling. Den som erindrede mange Saadanne kaldtes **f r æ ð i m a ð r** eller **s a g n a m a ð r**. — [3]) Derfor veed Snorre intet at fortælle om Upsalakongerne Domar og Dyggve (frá.... er ecki sagt annat), end at de døde af Sygdom, p. 22-23. Men at Sangene, skiøndt ikke egentlig historiske Vidnesbyrd for Facta, bidroge undertiden som supplerende Beviser til at bestyrke den mundtlige Fortælling, er beviist i Sagabibl. III. S. 22 *sq.*, jfr. Olaf hell. S. I. p. 4, og en mærkelig Note til **Arinbiarnardrápa** i **Eigla** p. 663.

„*loribus Angliæ*[1]. Af *defectu explicationum* er det og „kommet, at nogle Sagaer ere saa korte, f. Ex. Eriks Jarls „Hagensøns. Siden efter begyndte man at skrive Bøger om „Fortidens Hændelser efter disse gamle Sange og efter kyndige „Folks Explication af dem. Derved forgik den største Deel af „de gamle Viser, som Folk til den Tid havde kunnet udenad, „da man ei fandt det Umagen værd at citere uden det Vigtig„ste[2]. Derfor have vi næsten intet af disse *carmina* heelt, og „vi havde maaskee ikke Halvparten af dem, vi have, dersom ei „deres Elegants havde lokket Skribenterne til at føre dem ind i „deres Skrifter."

Samme Anskuelse om denne Gjenstand havde i det Væsentlige P. E. Müller; til Sammenligning hermed fortjener derfor at anføres følgende Bemærkninger af Sagabibliothekets 2den Deel S. 18-20: „Især er det karakteristiskt for den gamle „Skaldesang, at den er ledsaget med prosaisk Indledning og ind„strøede historiske Bemærkninger. Man har med Uret anseet „disse for lutter senere Tillæg. For saa vidt har man Ret, at „adskilligt i de prosaiske Indledninger kan senere være baade lagt „til og taget fra, at vi i det mindste ikke saaledes kunne være „forvissede om den prosaiske Deels Ægthed, som om de poetiske „Stykkers, hvor Formen heel maatte bevares. Men det er upaa„tvivleligt, at mange af disse Sange maae stedse have været led„sagede med prosaiske Anmærkninger, da de uden disse vilde ofte „blive uforstaaelige .... Skalden, som fremsagde sit Drapa, til„føiede hvad der behovedes .... De eddaiske Sange lære os, at „mange af disse Skaldedigte selv i deres senere Form ikke kunde „undvære de prosaiske Tillæg, hvoraf endogsaa enkelte, skiøndt „meget korte, findes i Eyvind Skaldaspillers Qvad over Hagen „Adelsteen. Vi kunne saa meget desslettere forstaae, hvorledes

[1]) Jfr. *Torfæi Hist. Norv.* III. p. 27 *sq.* P. E. Müllers Danm. og Norges Sagnhistorie S. 235. — [2]) P. E. Müller i Nærv. Tidskr. I. S. 50 *sq.*

„Skaldesangen kunde forplante de historiske Sagn, naar disse „gjensidigen tiente til at oplyse og bestyrke hinanden.... Vol„sungasaga viser os et tydeligt Exempel paa, hvorledes en Saga „opstod af en Samling af Skaldesange om en vis Kreds af „Begivenheder med de tilhørende prosaiske Indledninger [1]."

Ogsaa Magnussens Begreber om de eddiske Sanges Oprindelse, Betydning og Tiden, paa hvilken de ere nedskrevne [2], stemmer overeens med Resultaterne af nyere Tids Grandskninger. Med Hensyn til Beskaffenheden af Heimskringla og til Snorres historiske Fremgangsmaade, antager han i en herom efterladt Optegnelse, at Værkets Begyndelse om Odin og Ynglingerne er af Snorre selv, grundet paa Ynglingatal og mundtlige Overleveringer [3]; at Are Frodes Skrift først var begyndt

[1]) Noget Lignende fandt Sted med Hensyn til Opbevaringen af de gamle ersiske Digte. Til hvert af disse hørte nemlig et Slags Fortale eller Udsigt over Digtets Indhold, som Oplæseren eller Sagnemanden forudskikkede. Af disse Indledninger var man stundom nødsaget til at udfylde Lakuner i selve Digtene; s. *H. Mackenzie* Report of the Committee of the Highland Society appointed to inquire into the Poems of Ossian (Edinb. 1805). p. 108. — [2]) *Vita Sæmundi* foran Commiss. Udg. I. p. XIII. En haandskreven Anm. af Magnussen lyder saaledes: *Fuerat autem Eddæ auctori unice propositum, fabulas poëticas in poëtarum gratiam colligere, non vero vetustam septentrionis theologiam ab interitu vindicare.* Jfr. P. E. Müllers Asalærens Ægthed S. 67. — [3]) Sagabibliotheker III. S. 400, antager de 13 første Kapitler at være skrevne af Snorre selv; men den egentlige Ynglingasaga, ifølge hans formeentlige Yttring i Fortalen, af en Anden; jfr. Danm. og Norges Sagnhistorie S. 184. Hermed kan sammenholdes Udgivernes skarpsindige Conjectur (Fortalen til den lat. Overs. af Olaf Hell. Saga p. VII), om at den første Deel af Snorres Fortale ikke skulde være af ham selv. Mærkeligt er det for øvrigt, at Magnussens Samtidige O. Sperling paa flere Steder i sine haandskrevne Arbeider yttrer omtrent en lignende Idee om Heimskringlas Oprindelse, at Snorre nemlig ikke egentlig var dennes Forfatter, men snarere Samler eller

med Harald Haarfager; at Materien eller Indholdet af Heimskringla for største Deel skyldes ældre skrevne Kilder f. Ex. Skioldungasaga, Are Frodes og Erik Oddsens Arbeider, men Formen Snorre selv, som desuden har fortsat Historien fra Sigurd Slemmedegns Død af[1]. Omtrent en lignende Forestilling om Snorre som Historieskriver havde P. E. Müller dannet sig, uafhængig af hans store Forgænger, hvis her anførte Anecdota Forf. med temmelig Vished tør forsikkre, ikke af ham at være kiendte eller benyttede.

Efter det Anførte vil man ikke vente at finde A. Magnussen blandt deres Tal, der *bona fide* tilskrive Odin Runeskriftens Indførelse i Norden eller udlede dennes Anvendelse paa Monumenter allerede fra den mythiske Alder. Tvertimod skal han have antaget, at Runerne i Grunden ikke vare andet, end fordærvet latinsk Skrift[2]; en Hypothes, som, efter hans Tid, adskillige Lærde, især uden for Norden, have hyldet[3]. Hans Paastand, at Rune-Alphabetet (efter Christendommens Indførelse, da Bogskrivning egentlig begyndte?) ikke blev (almindelig) brugt som Bogskrift[4], deles nu af de Fleste; skiøndt der dog heller ikke mangle Grunde til at antage, at denne Skriftart kunde være brugt til at opbevare Frembringelser af ringere Omfang, f. Ex. korte Digte, Kongerækker, Genealogier o. s. v., maaskee

Redacteur af forskiellige Skrifter til de norske Kongers Historie; jfr. *Torfæana p.* 129. 135.

[1]) Sagabibl. III. S. 403-4. Daum. og Norges Sagnhistorie S. 181 *sq.* — [2]) „*Narratum mihi a viro erudito, Arnam Magnæum, . . . existimasse, runas a latinis literis, rusticorum imperitia corruptas*", siger Lagerbring, *Monum. Scanensia. Vol. I. p.* 284. — [3]) Saasom J. P. Murray (der igien beraaber sig paa Lacroze) i et Par Afhandl. i *Commentatt. Göttingenses Tom. II.* og *Novi Comm. Götting. V.*; *Porthan Diss. de origine et propagatione literarum* (*Aboæ* 1794) *p.* 51; *Kopp, Palæographia critica III. p.* 236; jfr. Brynjulfssens *periculum runologicum p.* 22. — [4]) *Vita Sæmundi p. XIV.* Suhms Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 110. jfr. Nærv. Tidsskr. I. S. 356.

endog før hiin Epoke [1]. Skade, at man ingen Prøve har af Magnussens Kritik ved Læsning og Forklaring af Runemonumenter [2].

10.

Uagtet A. Magnussen selv intet egentligt Værk udgav, manglede det ham dog ikke i forskiellige Tidsrum af hans Liv paa Planer til literariske Foretagender af Omfang og Betydenhed, men hvoraf neppe meer end eet naaede en saadan Grad af Udførlighed og Fuldendelse, at det kunde siges at være modent for Pressen. Dette Arbeide, tillige eet af hans tidligste, og hvorved han i lang Tid synes med Interesse at have dvælet, var en kritisk Udgave af Are Frodes Skrift om Islands Historie, med latinsk Oversættelse og udførlig Commentar. Hans endnu opbevarede Autograph viser, at Texten fulgte den bedste af Jon Erlandsen i det 17de Aarhundrede tagne Afskrift af et forlængst tabt Membran, der maaskee har været ældre, end nogen nu existerende islandsk Codex; at Oversættelsen var troe og simpel; at adskillige vanskelige Punkter af den norske Chronologie vare undersøgte [3], samt mange nye og interessante antiquariske

[1]) Som Levninger heraf kunde nævnes Runen þ i det gamle nordiske Alphabet, ᛘ for „Madr" i enkelte af de ældste islandske Codices, ᚽ i engelske Diplomer og fl. Derfor troede Ihre ei aldeles at torde nægte Runernes Brug til Bogskrift i *Diss. de runarum in Svecia antiquitate p.* 87 og *Diss. de runarum patria et origine p.* 36. 46. Afd. Justiceraad Thorlacius (som i Fort. til Sæmunds Edda I. p. XVII tvivlede derom) haver dog senere selv forsikkret mig, at have truffet paa dunkle Steder i gamle islandske Digte, der kun, ved at antage urigtigen læste Runer, kunne forklares; jfr. Thams gothiska Monumenter S. 9. — [2]) Hans ovenfor S. 107 omtalte Exemplar af *O. Wormii Monumenta*, med Rettelser, hører desværre blandt *Deperdita*; jfr. Nærv. Tidsskr. I. S. 312. Ere Forklaringerne over Tillitse- og Tirsted-Stenene (*Bartholini Antiqv. p.* 146. 440) af M., som er rimeligt, da de vidne om Sprogkundskab, saa vise de tillige en altfor dristig og vilkaarlig Behandling af Indskrifterne; men de høre da ogsaa hen blandt hans Ungdomsarbeider. — [3]) Disse chronologiske Under-

Oplysninger meddeelte i Anmærkninger; tillige var saavel om Are Frodes, som om Sæmund Frodes Personalier og Skrifter det Fornødne tilføiet [1]. Ved dette Arbeide havde Forf. benyttet Haandskrifter saavel paa Universitetsbibliotheket, som i det kongelige Bibliothek, f. Ex. Flatøebogen [2]. Allerede i sin Patrons, Bartholins, Huus maae han have lagt første Haand derpaa; thi 1689 forlangte han sit Haandskrift tilbage fra Torfesen, for at forberede dets Udgivelse. Da denne desuagtet blev udsat [3], meddeelte han det til adskillige Venner og blandt disse 1693 til Christen Worm, dengang 21 Aar gammel, siden Siellands Biskop, som tog en Afskrift deraf og selv fik i Sinde at lade Ares Skrift med tilhørende Apparat udkomme i Oxford [4]. Dette lykkedes nu vel ikke; men under sit Ophold i Engelland lod han her i Aaret 1695 eller 1696 begynde paa Trykningen, som dog standsede ved hans pludselige Afreise [5]. Af denne Udgave i stor Octavformat blev da færdig: Texten med den latinske Oversættelse og en Interpretation eller Paraphras, samt philologiske Anmærkninger (p. 1-88); en udførlig Commentar, som kun omfatter de 7 første Capitler og ender afbrudt (p. 89-152); samt en Afhandling om Ares Personalier og Skrifter (p. 169-92). Eet Ark kom, uvist paa hvilken Maade, aldeles til at mangle, ligesom det Index, der paa sidste Side bebudedes, samt Titel og Fortale. Kun meget faae Exemplarer af dette ufuldendte Værk

søgelser haves trykte i Tillæggene til Jon Loptsens Encomiast, udg. af Erichsen S. 54 *sq.*

[1]) Heraf er Sæmunds Levnet indført i 1ste D. af Commissionens Udg. af Sæmunds Edda. — [2]) Opbevares paa Universitetsbiblioteket. Magnussens Berigtigelse af Texten er benyttet ved den nyeste Udgave i Íslendinga Sögur I. Kbhvn. 1829. — [3]) Han giorde Rostgaard Forslag om at bidrage til Forlag deraf (Webers Samlinger til den danske Historie I. H. S. 123). Endnu 1719 nævnte han i et Brev af 19de Marts til den hannoveranske Gesandt Basßewitz, sit Forsæt, „*nisi mors interveniat*", at revidere og udgive sin Are Frode. [4]) Webers Saml. S. 120. — [5]) Om Anledningen til denne, see Luxdorphiana ved Nyerup S. 336. 342.

skienkede Udgiveren til nogle Bibliotheker i og uden for Engelland[1]; men siden maae dog nogle flere Exemplarer her være blevne opdagede, som af en Boghandler forsynedes med en Titel, hvis Nyehed røber sig ved forste Diekast[2]. Uagtet Worm synes at have arvet et Slags Interesse for de nordiske Oldsagers Studium, som ogsaa fremlyser af dette Arbeide[3], er det dog klart, at han her haver benyttet det Magnussenske Apparat meer end billigt var, ja selv uden at kunne giøre det rette Brug deraf, hvorover Magnussen ogsaa i den følgende Tid førte Anke[4]; skiondt denne Omstændighed for øvrigt ikke forstyrrede et vedvarende venskabeligt Forhold imellem dem, og Magnussen desuden, som vi have seet, havde Worm at takke for nogle islandske Haandskrifter af fortrinlig Vigtighed.

Paa samme Tid som M. arbeidede paa sin Are Frode, der fuldført fra hans Haand, i flere Henseender ikke vilde havt sin

1) Luxdorphiana S. 333. Ifølge et Brev fra F. A. Reinboth i Slesvig til Gram havde Udg. kun disponeret over 3 Exemplarer, foruden det, han selv beholdt; nemlig til Ridder Edv. Thwack i Engelland, til Prof. Fecht i Rostok og til det kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn. — 2) *Aræ multiscii Schedæ de Islandia. Accedit Dissertatio de Aræ multiscii vita et Scriptis. Oxoniæ e theatro Seldeniano (!) An. Dom.* 1716; jfr. Luxdorphiana S. 334. Naturligviis er dette Brudstykke en stor literarisk Sjeldenhed. — 3) Afhandl. *de Ario multiscio p.* 40. Han synes ogsaa at have villet udgive en Samling af Kildeskrifter til den danske Historie, som af ubekiendte Aarsager maae være standset; *Scr. rer. Dan. I. p.* 213. — 4) *De Ario multiscio l. c.* Luxdorphiana S. 343.; jfr. Jesseus Norges Beskrivelse S. 58. Det er tydeligt, at mange Beviissteder af islandske Sogur maae være Worm meddeelte af en lærd Islænder; blandt andet ogsaa den p. III. indførte Styrbiarnar þáttr, taget af Olaf Helga S. i Flatøebogen og nu trykt i Fornmanna Sögur V. p. 245. Bussæus benyttede den Wormske Udg. paa flere Steder i sin egen (1733), men uden at nævne den, formodentlig fordi Udgiveren dengang endnu levede, som en hoit anseet Mand; jfr. Luxdorphiana S. 343.

Lige blandt Udgaverne af islandske Oldskrifter, for over Midten af det 18de Aarhundrede, synes han ogsaa at have beskieftiget sig med latinske Oversættelser af forskiellige nordiske Sprogmonumenter. Saadanne vare en Oversættelse af Knytlingasaga, hvorom meer i det Følgende; af Jon Hola-Biskops Saga (Magn. Nr. 222 *fol.*) samt af islandske og norske Kirkeretter, hvilke tilhobe han dog selv kun vilde have anseete for upaalidelige Ungdomsarbeider[1]. Uden Tvivl var det omtrent i samme Tidsrum, at han, efter kongelig Befaling, haver oversat islandske Sagaer paa Dansk, hvorom haves Underretning i følgende til en Cancellieraad (maaskee Over-Secretaire Moths Broder, der ved 1691 nævnes som Cancellieraad og Secretaire i tydske Cancellie[2]) stilede, men ei med Aarstal forsynede

Ydmygste Memorial.

Udi de to Pergament-bøger som Velædle Hr. Cancellie-Raad efter Hans Majest. allernaadigst Ordre mig tilstillet haver, med Befaling ieg dennem paa Dansk skulle oversætte, finder ieg intet foruden den ene Historie om Kong Rolf Krage, hvilken hermed ydmygst overleveres, som ieg eragter værd at transfereres, saasom alle de andre Parterne der inde ere enten Romaner og pure Fabeler, eller og umærkelige Relationer angaaende Island, oc dets particular Personer af ingen stor Consideration, hvorfore ieg og der med ikke er videre fortfaren. Er dog ikke desmindre parat de andre Parterne i lige maade fremdeles at oversætte, hvis Hans Majest. det allernaadigst skulle behage. Givende derhos i største Ydmyghed tilkiende, at hvis Hans Majest. Fornøielse kunde ved saadanne Sagers Translation søges, da haver ieg allerede sanket en temmelig Qvantitet af islandske Monumenter, disse Nordiske Riger og underliggende Provincier angaaende, som ieg vil formode at skulle blive høiere anseet end

[1]) Pontoppidans Annaler I. S. 786. Thorkelins Fort. til den ældre isl. Kirkeret S. XX. — [2]) Riegels Christian V. S. 624.

nogen af disse, om de bleve oversatte. Jeg ervarter herpaa nærmere Ordre og lever fremdeles

Velædle Hr. Cancellie-Raads Iydigste
Client oc Tiener
Arnas Magnussen.

Den ovenomtalte Plan, under sit Ophold i Tydskland at udgive et islandsk Anecdoton, maatte han opgive. At et lignende Foretagende maae være paatænkt af ham under Commissionsreisen i Island, kan sluttes af følgende Beslutning i Consistorium den 12te Juni 1706, da han stod i Begreb med igien at reise op til Island: „Saasom Prof. Arnas Magnæus begierede ved Prof. Reitzer efter Memorial af d. 8de Juni 1706 fem *Manuscripta Islandica*, som han vilde ved Trykken lade udgaae i Island, da blev efter *plurima vota* sluttet, at af *Bibliothecario Universitatis* hannem samme Mska maatte udleveres af Universitetets Bibliothek mod en nøyagtig skadesløs Revers og i Fald at samme *Manuscripta* for en og anden lovlig Hændelse og Tilfælde ey kunde indkomme igien til Universitetet, da at deres Værdie erstattes af hvis rare *Manuscriptis* som A. Magnæus, sig her har efterladt, som findes paa det mindste *Auditorio inferiori*." Men denne Udgivelse af islandske Oldskrifter i Landet selv maae have medført uovervindelige Vanskeligheder for ham, under de mange heterogene og uopsættelige Commissions-Forretninger, hvoraf han deroppe var overvældet og ved de jævnlige Reiser han nødsagedes at giore ned til Danmark. Derimod var der et andet Anecdoton af hans Fødelands gamle Literatur, paa hvis Udgivelse han i en lang Række af Aar og lige til Ildebranden 1728, med fortrinlig Iver og Interesse synes at have arbeidet, og som maaskee, uden hiin Ulykke, dog engang vilde have seet Lyset; nemlig den islandske Oversættelse af Gualters Alexandreis. Denne Oversættelse, forfattet efter Opfordring af den norske Kong Magnus Lagabæter, af Brand Jon-

sen, der døde 1264 som Biskop paa Holum [1], tildrog sig egentlig A. Magnussens Opmærksomhed ved sin ægte og rene islandske Stiil [2]. Imidlertid synes det ikke allene at have været en Udgave af den islandske Oversættelse, men tillige en kritisk Text af selve Originalen, han har havt i Sinde at levere; i det mindste erholdt han, ved sin Ven Grams Medvirkning, to Membraner af Sidstnævnte, der tilforn havde tilhørt M. Gudes Bibliothek, fra den berømte J. A. Fabricius i Hamborg [3]. Al-

[1]) Dette siges i Skriftet selv, efter Membranen Nr. 226, Folio., jfr. *H. Einari Sciagraphia hist. lit. Isl.* p. 107; Nyerups danske og norske Moerskabslæsning S. 43. Da Magnus først i Aaret før Brands Død blev regierende Konge, maae man antage, at denne Oversættelse tidligere er foranlediget af ham; Magnus havde desuden faaet Kongenavn 1257 og var kronet 1261. Derimod kan ved denne Leilighed ikke lades ubemærket, at den islandske Bibelhistorie „Stiórn" kaldet, egentlig en Compilation af Peter Comestors *Historia scholastica*, *Vincentii Bellov. Speculum historiale* og flere lignende, ikke kan være forfattet efter denne Kong Magnus's Regiering og følgelig heller ikke af den omtalte Bisköp Brand (som siges i Dänische Bibliothek VIII. S. 4; *F. Johannæus I. p.* 371. *IV. p.* 58; Sammes *Horologium Islandicum* udg. med Rimbegla *p.* 30; *H. Einari Sciagr. p.* 208 og fl.); i det mindste lyder Overskriften af denne Stiórn i Membranen Nr. 227, 4to, blandt *Magnæana* (jfr. Nr. 226) saaledes: „Þessa bók lèt snara Hákon konúngr hinn korónaði or latinu, er heitir heilagra manna blómstur"; og i Prologus selv betegnes denne Konge tydeligere: „var virðuligr Herra Hákon Noregs konúngr hinn koronaði, sun Magnusar konúngs"; men denne Hakon Magnussen, der ogsaa skal have interesseret sig for Literaturen, regierede 1299-1319, altsaa længe efter Brands Tid, der paa samme Sted heller ikke nævnes som Oversætter. — [2]) Han ansaae det „*pro incomparabili fere et lingvæ veteris septentrionalis genuino custode atque archetypo*"; *Sylloge nova Epistolarum varii argumenti (Norimb.* 1760-65) *Vol. I. p.* 563. — [3]) *Sylloge nova Epp. I. p.* 563. 566. 569; *Fabricii bibl. Latina III. p.* 325; *Reimari vita Fabricii p.* 55. Philip Gualter de Castellione skrev dette, i Middelalderen saa berømte, latinske Digt om Alexander den Store, i Slutningen af det 12te Aarhundrede.

lerede fra 1707, under hans Ophold i Island, synes han at have været sysselsat med dette Arbeide[1]; men hvormeget han deraf inden sin Død har faaet færdigt, vides ikke, da hele det tilhørende Apparat, paa de omtalte Codices nær, blev et Rov for Luerne.

En nye, kritisk Udgave af Adam af Bremens, for det nordlige Tydsklands og de nordiske Rigers Historie saa vigtige Værk, hørte maaskee ogsaa blandt Magnussens, desværre ufuldførte, Planer. I det mindste confererede han med sin sædvanlige Nøiagtighed den vigtige Codex deraf, som før 1728 opbevaredes paa Universitetsbibliotheket og antages at have været den samme, som A. Vedel havde fulgt ved *Editio princeps* af 1579[3]. Resultatet

[1]) Paa en Optegnelse af Bøger, som Magnussen 1707 vilde have sig tilsendte i Island, forekomme ogsaa nogle Udgaver af det Gualterske Digt. Grams anførte Breve til Fabricius om de ønskede Codices ere fra 1709-10. — [2]) Saavel af den islandske Oversættelse findes Pergamentscodices blandt *Magnæana* (Nr. 226. Fol. 519. 4to), som af den latinske Original (Nr. 824. 825. 826 4to). I *Bibl. medii ævi III. p.* 113 omtaler Fabricius en anden lærd Mand, som maaskee vilde udgive denne islandske Gualter; om dermed skulde være meent Gram? — [3]) Som antages af Gram i et Brev til Benzelius (1740), i Nyerups Reiser til Stokholm S. 198, og udførlig er godtgiordt i Lackmanns *Diss. de codice Ad. Bremensis Bibl. Acad. Hafniensis, Kil.* 1746; jfr. Suhms Danm. Hist. IV. S. 488. Savnet af Adams Beskrivelse over Danmark m. m. i den Vedelske Udgave, beviser neppe noget imod Identiteten af den her brugte, fordum Sorøske, siden Universitetsbibliotheket tilhørende Codex. Uden Tvivl har Messenius paa en vis Maade Ret deri (*Molleri Cimbria II. p.* 15), at Udgiveren af politiske Hensyn, t. Ex. fordi det svenske Folk her tillægges saa stor en Vælde (de antages som identiske med de tydske Svever), saa mange Nationaldyder og saa fremragende politisk Betydenhed i Norden (*cap.* 229-30), medens de Danske ikke fremstilles i saa gunstigt Lys, kan have taget i Betænkning eller maaskee endog af Vedkommende er bleven advaret om at udelade dette, til den nordiske Middelalders Ethnographie og Statistik saa vigtige Bidrag. Man seer jo af Fortalen, at Cantsle-

af sin Collation meddeelte han baade Mosheim under dennes Ophold i Danmark 1721 og J. A. Fabricius; Forstnævnte overlod det til den kielske Prof. Lackmann, af hvem igien Gram erholdt det[1]. Men Magnussens øvrige Apparat til en nye Adam af Bremen, om et Saadant ellers har existeret, tilintetgiordes ved Ildebranden[2].

Da Autoriteterne paa den Tid ikke sielden affordrede Magnussens Erklæringer om et eller andet offentligt Anliggende, der kunde behøve historisk Udvikling og Begrundelse (nogle Saadanne ere ovenfor S. 51. 82. anførte) var det muligt, at Adskilligt af det Slags endnu kunde opbevares i vore Arkiver, hvorfra de vistnok, som alt fra hans Haand, fortiente at fremdrages og offentliggiøres[3]. Ogsaa en Samling af Magnussens lærde Brevvexling vilde uden Tvivl afgive et interessant Bidrag til Literaturens Historie paa hans Tid, hvori tillige mangen nye Anskuelse,

ren N. Kaas havde udøvet et Slags Censur over denne Udgave, i Anledning af det af Adam af Bremen selv anførte til Forsvar for det romerske Hierarkie, og at Vedel selv endog har fundet sig beføiet til at aflægge sin Troesbekiendelse og formane Læseren til at benytte Bogen med en vis Forsigtighed. At Gram ansaae denne Codex for at være fra Forfatterens eget Aarhundrede, derom haves et Vidnesbyrd af Scheid i *Struvii Bibliotheca ed. Jugler I. p. 370*, jfr. Nyerups Reiser S. 197; dog synes den, til Textens kritiske Bearbeidelse ikke at have frembudet saa mange nye og vigtige Læsemaader eller Tillæg, som den Wienske Codex, hvis Benyttelse ved en nye Udgave, Historikeren med Længsel seer imøde.

[1]) Lackman *Diss. p. 12. 24. 31.* Varianterne til de nordiske Landes Beskrivelse findes her S. 33, samt med Grams egen Haand tilskrevne et Exemplar af Lindenbrogs *Scriptores* (1706) i det kongelige Bibliothek; jfr. *Fabricii bibl. medii ævi I. p. 7*; Nyerups Reiser S. 199. — [2]) *Struvii Bibl. ed. Jugler I.* S. 370. — [3]) Saasom en Bedømmelse af Karterne over Grønland, efter Befaling indsendt 1727, (ifølge en Anmærkning af J. Olafsen i en latinsk Bearbeidelse af A. Magnussens Levnet); maaskee den samme, som det Brev til en Ahlefeld om Grønlandske Sager, der omtales i J. Therkelsens *Analecta*; jfr. Suhms Nye Samlinger III. S. 111.

lærerig Bemærkning og frugtbart Vink af denne sieldne Lærde kunde være nedlagt. Men en Saadan lader sig neppe med nogen Grad af Fuldstændighed tilveiebringe; thi hans med T. Torfesen verlede Breve ere de eeneste, som haves nogenlunde fuldstændigen samlede, deels i dennes Copiebøger, deels i Originalbreve af Magnussen i det store kongelige Bibliothek. Hvor vigtige og indholdsrige disse Breve vare, kan erfares saavel af Torfesens Levnet, som af Tillæget til J. Loptsens Encomiast. Hans Brevverling med lærde Medborgere, f. Ex. M. Moth, Rostgaard, O. Sperling, P. Syv og Flere kiendes derimod kun af Brudstykker. Blandt udenlandske Lærde vides, at han stod i Forbindelse med Salan i Sverrig, med Hickes i England, med Bassewitz, Polycarp Leyser og J. A. Fabricius i Tydskland og med Bayer i Petersborg. Hans Breve til disse maae søges i fremmede Samlinger, hvor det var at ønske, at de engang maatte blive Gienstand for danske Reisendes Efterforskning og Opdagelse.

11.

Arne Magnussens Bestræbelser for at redde saa mange af den nordiske Histories Hielpemidler fra Undergang, vilde kun have været en meget betinget Fortieneste, dersom han havde overladt de af Ilden skaanede Levninger til sine Arvingers Raadighed eller til en Auctions uvisse Udfald. Dog, dette havde han rimeligviis længe før denne Ulykke indtraf, søgt at forebygge (s. ovenfor S. 34). Allerede under 29de Juni 1709, ved sit Ægteskab med en aldrende Hustrue, med hvem han var sikker paa ingen Børn at erholde, havde han skaffet sig *facultas testandi* og Ægteparret derefter oprettet en foreløbig Disposition; men denne erklæredes ugyldig, da, under den 6te Januar 1730, Dagen før hans Død, det egentlige, i flere Henseender mærkelige Testament kom i Stand. Ifølge dette (§ 2) skulde deres fælleds Boe efter den Enes dødelige Afgang overdrages Consistorium til Bestyrelse, saaledes, at den Længstlevende kun oppebar Renten. (§ 5 6) Efter Begges Død skulde Mandens rørlige og urørlige

9·

Gods paa Island, samt hans Activa der, tilfalde hans ovenomtalte Broderdatter; en Hans Didrichsen Wichman, som Fruen „for sin gode Mands Skyld antager sig", skulde nyde 100 Rgdlr. og desuden nogle Legater udredes. (§ 7) De øvrige Midler skulde derpaa „anvendes til en eller to Studenter fra Island, „hvis Indrettelse aldeles overlades til Just. Rd. Th. Bartholin „og Ass. H. Gram, som best om vores Villie herudinden ere „informerede, og bedst veed, hvorledes jeg A. Magnussen helst „ønsker, at dermed til Fædrenelandets og Publici Nytte maatte „blive forholdet. Og skal den Fundats, som de tvende gode Mænd „over dette Legat indretter, staae ligesaa fast, og være af samme „Gyldighed, som om det Ord til Andet her var indført, og af „Os Begge var underskrevet. (§ 8.) For dette Legatum efter „Begges vores Død at administrere, skal den eller de, som der„til af Consistorio blive denominerede, og derfor skal aflægge aar„lig Regnskab, nyde aarlig 50 Rgdlr ... (§ 9.) Denne vores „sidste Villie skal af os holdes ubrødelig og maae ikke paa no„gen af Siderne rykkes. Dog tillades hermed Bartholin og „Gram, som vi med deres egen Samtykke instituerer hermed til „Executores af dette Vores Testament, at de, enten naar Een „af os, eller og vi begge ere ved Døden afgangne, maae have „fuldkommen Magt og Myndighed at giøre den Forandring udi „dette Testament, som de i deres Samvittighed, efter Tidernes „Beskaffenhed finder tienlig og raadelig, og hvad de i saa Maa„der slutter og handler, derfor skal de og deres Arvinger tillige „med Consistorio være og blive kravesløs og angerløs i alle optænkelige Maader. (§ 10.) Naar dette Testament af os begge er „underskrevet og forseglet, annammer Just. Rd. Bartholin det i „sin Forvaring." Den frie Raadighed over det fælleds Boe, som den Længstlevende ifølge denne Disposition, frasagde sig, var under daværende Omstændigheder maaskee mindre besynderlig end den 4de §, hvori det hedder: „Dersom det skulde behage Gud, først „at bortkalde mig A. Magnussen, saa skal alle mine Bøger og „Papirer, baade de trykte og de skrevne, alle tilhøre Universite-

„tet. Men ifald jeg min Hustroe skulde overleve, beholder jeg „selv mine Bøger og Papirer urørte, saalænge jeg lever, under „min Gevalt og Disposition. Efter min Død skal de tilhøre „Universitetet." En saadan Bestemmelse af en Dvende kan kun forstaaes overeensstemmende med Reglen: *Superflua non nocent.*

Om dette Legat, hvis nærmere Organisation saaledes var overdraget Bartholin og Gram, meddeelte Sidstnævnte den Afdødes før omtalte Ven og Commissionær Provst H. Thorsteinsen, følgende Underretning [1]: „Den Sal. Mand haver, efter det Forsæt som hans redelige patriotiske Hierte stedse haver havt, ikke „forglemt i sit Testamente og sidste Villie at giøre, saavidt som „til ham stod, saadan Anstalt, at der udaf hans Efterladenskab, „saavel de Bøger, Membraner og Papirer, som Kiøbenhavns „Brand havde efterladt ham, som af hans Pengemidler skulle „komme det Gavn og den Frugt og Nytte for Publico, samt „hans kiære Fædreneland, at begge i sin Tid kunde blive forsynede med Mænd af samme *Studio*, og som *positis ponendis* kan være at haabe, af samme Lærdom og Habilité, som „han var. Hans Bøger, Breve, Membraner og *cuiuscunque* „*generis scripta*, haver han legeret til det kongelige Universitet, at det kan være i bestandig Obagt og Forvaring (saavidt „som menneskelig Forsyn deri kan raade), og naar engang hans „gamle Enkefrue ved Døden er afgaaen, skal deres Midler, som „desimidlertid bliver under Universitetets Administration, indrettes til en Fundation for at vedligeholde det *studium historiæ veteris septentrionalis et antiquitatum lingvæque patriæ*, „efter de Ideer, som den Sal. Mand haver i sit levende Live „disponeret, og os tvende, Hr. Justitzraad Th. Bartholin og mig „paa det flittigste anbefalet."

Hovedbestemmelsen i Testamentet var der ingen Vanskelighed ved at faae opfyldt; allerede i det næste Aar bleve den Afdødes efterladte Samlinger henbragte til Universitetsbibliothekets nye Lokale, og Katalog derover forfattet af den første Stipendia-

[1]) Fort. til Thorkelins *Analecta.*

rius ved Legatet, Jon Olafsen[1]. Men, uagtet Magnussens Enke ved Døden afgik faae Maaneder efter Manden, varede det dog i fulde 30 Aar, inden Skiftet kunde blive sluttet og den af Testator tilsigtede Fundats, hvortil Udkast af Executores var forfattet, kunde komme i Stand. Aarsagerne dertil vare forskiellige[2]: „De to første Aar — skriver Gram i sit Forslag om Oprettelsen af et *Collegium Antiquitatum* — hengik med „Stervboen at giøre klar, adskillige af Magnussens Regnskaber „i Island at clarere, en af de til hans Universitetscorpus henhørende Kirker, at sætte i Stand m. m." Men den vigtigste Hindring var, for Øieblikket, dog det Kongelige Rentekammers Indsigelse paa Grund af, at hverken den islandske Jordebog efter den Afdødes Forpligtelse og Løfte, endnu i fuldkommen Stand var afleveret, eller, for de Magnussen, under hans Commissionsreise, tilstaaede Diæter, behørigt Regnskab var aflagt (jfr. ovenfor S. 181). Imidlertid er det ikke let at forklare, hvorledes fulde tolv Aar kunde hengaae, forinden den vigtigste af hine Betingelser for Fundatsens Iværksættelse, nemlig Fuldførelsen af Jordebogen, kunde blive opfyldt. Mueligt havde man Vanskelighed ved at faae det Hele samlet; mueligt holdt Rentekammeret sig til, at Jordebogen over hele Landet ikke var fuldført; mueligt kan ogsaa den ene af Executorernes, Bartholins, Død 1737 have voldt nogen Standsning. Nok, først i Aaret 1742 fremkom Gram med det Tilbud, at lade Jordebogen paa Boets Bekostning oversætte, reenskrive og til Rentekammeret aflevere; i hvilken Anledning han da under 31te August 1742 modtog et kgl. Rescr. af følgende Indhold:

[1]) Men dog først længe efter redigeret og reenskrevet saaledes som den nu forefindes paa Universitetsbibliotheket; Fortalen har i det mindste Aarstallet 1765. — [2]) Data for følgende historiske Udsigt over Legatets Skiebne indtil nyeste Tid, haves deels i Badens Universitetsjournal 1796, (af Consistoriums Forhandlinger) deels i Indledningen til Fundatsen, deels i Legatets Protokoller og andre utrykte Aktstykker. Prof. Sisborgs *Diss. legatum Arna-Magnæanum, historiæ septemtrionalis causa factum, leviter adumbratura, Lundæ* 1802, indeholder kun bekiendte Ting.

„Christian VI. Vor Bevaagenhed tilforn. Eftersom afg. Assessor Arnas Magnussen, som d. 22de Mai 1702 er bleven befalet, tilligemed den paa Vort Land Island daværende Vice-Laugmand Vidalin at forfatte Jordeboger over bemeldte Island, til denne Forretning Tid efter anden er bleven tillagt og assigneret 4448 Rigsd., hvorimod han, d. 19de Martii 1729, er beordret, forskrevne Forretning, som hverken Syssel- eller Districtviis var sorteret, ei heller i det danske, men islandske Sprog, forfattet, udi det danske Sprog at translatere, saasom han, under d. 28de Juli A. 1727, havde reverseret sig, disse Jordeboger udi deres rette Orden at sortere, og, paa egen Bekostning, udi skikkelige Volumina at lade indbinde, men dette, formodentlig formedelst hans dodelige Afgang, ikke er bleven fuldbyrdet, da, saasom Vi af Din til Vores Geheime-Conferenceraad og Ober-Secretaire i Vores danske Cancellie, Os Elsk. J. L. v. Holstein m. m. d. 22de August sidstleden, afladte Skrivelse have fornummen, at Du, som Executor Testamenti efter Afg. Assessor A. Magnussen, har erbudet Dig, at lade alt hvis af den islandske Jordebog, der iblandt hans Efterladenskab er bleven fundet, paa Stervboets Bekostning paa Dansk translatere, smukt reenskrive, i skikkelig Bind indbinde og i Vores Rentekammer indlevere, saa give Vi Dig hermed tilkiende, at Vi, udi Anledning af dette Dit allerunderdanigste Tilbud, under denne Dags Dato, allern. haver ladet rescribere Os Elskelige Vores Deputerede for Finantserne, at, naar Du efterlever ovenanforte Dit allerunderdanigste Tilbud, hvortil Du beretter, at vil medgaae i det mindste 5 a 6 Maaneder, inden det Arbeide kan giores færdigt, maae denne til Ass. A. Magnussens Stervboe havende Prætension være ophævet.“ etc.

Legatets Capital var dengang 8014 Rdlr. 5 Mk. 5 Sk. Heraf anvendtes nu i Aarene 1743-45 385 Rdlr., for største Deel, til at lade oversætte og reenskrive Jordebogen ved Stipendiarius Jon Mortensen og Studiosus Seyer Fogh. Dog oplevede Gram ikke Fuldendelsen af dette vidtloftige Arbeide, som

han havde haabet, i et halv Aars Tid, at see tilendebragt[1]. Han havde ønsket, at hans Colleger, Theologen M. Wøldike og Juristen Chr. Theſtrup maatte blive hans Efterfølgere i Legatets Beſtyrelse; men da den sidste af disse, der som Universitetets Skifteforvalter havde Boet under Behandling, undslog sig derfor, udnævnte Consistorium den omtalte Wøldike og Møllmann. For disse lykkedes det endelig at faae Jordebogen i behørig Stand afleveret og Rentekammerets Prætension paa Stervboet hævet i Aaret 1750. Men da Prof. Theſtrup døde samme Aar, kom det magnussenske Boe ind under dennes eget, og først 1756 lykkedes det den efterfølgende Skifteforvalter, daværende Prof. H. Stampe, at faae begge disse vidtløftige Skifter sluttede og Skiftebrev i Magnussens Boe udfærdiget, hvorefter da Boets Papirer bleve udleverede til de daværende Executorer J. C. Kall og Møllmann. I Slutningen af 1757 tilskrev alt Patronen, Overſecretairen i Danske Cancellie, J. L. Holstein, Consistorium, om der ikke kunde begyndes med Udgivelsen af de magnæanske Haandskrifter. Under 20de Oct. 1758 modtog Consistorium en kongelig Befaling, at Magnussens Legat, samt Manuscripter og Capitaler med behørige Rettigheder skulde til Aarets Udgang af Executores Testamenti extraderes til (den allerede siden 1755 udnævnte) Procantsler E. Pontoppidan (i hvis Instrux ogsaa noget herom var indført[2]), og Etatsraad B. W. Luxdorph. Den 4de December næstfølgende indgave Executorerne deres første Regnskab til nysmeldte Herrer, ifølge hvilket Legatets Beholdning befandtes at være 13,356 Rbdlr.

[1]) Den 27de April 1748 tilskrev Rentekammeret Consistorium, om den af Gram, efter 5 à 6 Maaneders Forløb lovede Afskrift, og bad efterseet i Stervboen, hvorvidt den var kommen m. m. — [2]) Hans Instrux, 2den Mai 1755 i Suhms Nye Samlinger, IV. S. 26, §. 13. „Iligemaade skal han stræbe aarlig at besørge nogle af de „gamle *Manuscriptis*, som enten ved A. Magnæi eller Andres „Donationer ere tilovers paa Universitetsbibliotheket, ved Trykken „publicerede og reddede fra Undergang, saavidt Stiftelsen vil tillade, „og Skrifternes Indhold findes værdt.

1 Mk. 6 Sk. Hvad der nu nærmest blev at paatænke, var Affattelsen af en egentlig Fundats for Legatet. Blandt Boets Papirer forefandtes Udkast dertil, som Bartholin og Gram hver for sig i Aarene 1732-34 havde opsat, og som i de fleeste og vigtigste Poster vare overeensstemmende. Efter disse Udkast maae rimeligviis Pontoppidan og Luxdorph have udarbeidet det Forslag til en Fundats, hvorover Cancelliet, under 25de Mai 1759, begierede Executorernes nærmere Betænkning. Disse indgave da under 19de August næstfølgende deres Erindringer mod enkelte Punkter i Forslaget, hvilke alle findes senere at være benyttede i selve Fundatsen. Saaledes indeholdt Forslagets § 5 Følgende:

„Og som det saaledes næst Guds Bistand ikke andet kan „være, end at jo Legatum ved Tidens Længde maae ei alene „blive i Stand til selv at bestride alle de Bekostninger, som til „Bogernes Oplag udkræves, men endog faae tilovers: da kan „det Overskydende, naar det til noget Klækkeligt er opvoxet, anvendes først til at bekoste et eget Bogtrykkerie, og siden til at „lade en eller to islandske Studentere reise, for at giøre sig *in* „*studiis antiquitatum patriæ* kyndige.“ Mod Uhensigtsmæssigheden af et eget Bogtrykkerie anføre Executorerne adskillige gode Grunde. Mindre vilde man maaskee i vore Dage være enige med dem, i hvad de indvende mod de foreslaaede Reiser: „Hvad islandske Studenteres Reise angaaer, da lade vi staae der„hen, hvorvidt derved deres Kyndighed *in studiis antiquita*„*tum patriæ* skulde kunne fremmes. I det mindste troe vi „ikke, at Udenlandsreiser dertil meget vilde hielpe dem, undtagen „maaskee i Engelland (thi andensteds vilde de neppe finde slige „*subsidia*, som de maatte søge efter); men der er der alt for „kostbart at leve. Indenlandske Reiser kunde have stor Nytte til „et Lands Naturalhistorie, men vilde, hos Os især, ikke synderligen befordre *studia Antiquitatum patriæ*, hvilke dog have „været Sal. Magnussens eneste og Hovedhensigt. Efter slige „Omstændigheder mene vi allerund., at hvad her meldes om Bog-

„trykkerie og Studenters Reise, saa meget mere maae reent ud-„gaae, som begge Dele dog vistnok ikke i det første Seculo kunde „komme i Stand."

I Forslagets §. 26 havde staaet, at Ephorerne aarlig skulde eftersee de Magnæanske Samlinger, samt tillige imellem sig selv og med Universitetets Procancellario, ifølge hans Instruxes 13de Post (ovenfor S. 136) overlægge, hvad der først kan befordres til Trykken. Herimod indvendes; at det engang i Tiden kunde give Anledning til et Dubium i Universitetets Historie, dersom Procantsleren ved denne Leilighed omtaltes, da Fundatsen egentlig var grundet paa Bartholins og Grams Udkast, i hvis Tid dette Embede ikke existerede. De foreslaae altsaa i Stedet derfor: „imellem sig selv og siden med Consistorio over-„lægge" o. s. v. hvor da letteligen saa kan mages, at Procan-„cellarius igien af Consistorio dertil udmeldes, og saaledes det „her intenderede ligefuldt skee, som vi og da gierne ville have „ham med som tredie Mand i disse Deliberationer, allerhelst han „dog er en *in historia et antiquitatibus patriæ* meget vel „verseret og meriteret Mand. Men en anden Tid kunde der „være en Procancellarius (ifald dette Embede skal blive vedva-„rende), som ei forstod sig paa eller kierte sig om det Slags „Studia; og dette er en ny Raison, hvorfor vi, i Steden for „Procancellarius her vilde heller have Consistorium nævnet, ef-„terdi da dog altid i Consistorio kan ventes i det mindste een i „disse Studiis kyndig Mand, hvis Raadføring kunde tiene „Ephoris" [1].

Resultatet af disse gienfidige Meddeelelser blev endelig den under 18de Januar 1760 confirmerede Kongelige Fundats for afg. Arne Magnussens Legat, der er at ansee som den egentlige og bestandige Rettesnor for Stiftelsens Virksomhed [2].

---

[1]) At Procantsler-Posten ikke betragtedes af Consistorium med gunstige Dine, s. Nyerups Universitetsannaler S. 321-22; jfr. en Anecdote om ham og Mollmann i Anledning af *Magnæana* i Suhms Levnet og Breve S. 255. — [2]) I Universitetsjournalen S. 11.

At, lige indtil denne Tidspunkt, Intet kom i Stand, af det der hørte til Legatets egentlige Bestemmelse, kan, efter det Anførte, let forklares. Imidlertid havde dette dog ikke været ganske uvirksomt; i det mindste saalænge Gram levede, var Adskilligt, dette Øiemed vedkommende, blevet forberedt [1]; og havde denne virksomme Lærde levet nogle Aar længer, eller andre Arbeider ikke havde optaget hans sidste Leveaar, vilde maaskee eet Værk allerede være udkommet paa Legatets Bekostning, længe før dette fik sin Fundats. Af det vigtige historiske Monument, Knytlingasaga, havdes nemlig en latinsk Oversættelse af A. Magnussen selv, som efter Grams Foranstaltning blev omskrevet paa en elegantere, skiøndt mindre troe Latin, af vor J. Olafsen. Fra 1740-42 blev Texten trykt, og der manglede blot Indledning og Anmærkninger, som Gram havde paataget sig at forfatte, men ved Udarbeidelsen af sine Anmærkninger til Meursii Historie og ved de vigtige Undersøgelser for Videnskabernes Selskabs Skrifter, hindredes fra at fuldføre [2]. Efter hans Død, 1748, paatog Møllman sig at fuldende Udgaven, og siden, da han betænkte sig, skrev J. Olafsen Fortale, Glossarium, Register m. m.; men det hele Apparat blev henliggende blandt Universi-

siges Executoreene, af de omtalte Udkast, efter Befaling, at have uddraget og forfattet Fundatsen. Men den i Texten, efter authentiske Kilder fremstilte Sammenhæng stemmer overeens med Følgende i Fundatsens Indledning: „Vi have af de tvende foranførte Udkaster ladet uddrage, og efter de nuværende Curatorum Kall og Møllmann, deres villige herover indhentede Betænkninger ladet forfatte, en Fundats etc." Fundatsen er conciperet af Lüxdorph, daværende Generalprocureur; den er trykt i Hofmans Samling, Appendix til 10de D. Til Brug for Commissionen og andre Vedkommende, udgaves et Aftryk af den tilligemed det kongelige Commissorium, i Aaret 1813 i 8vo.

[1]) I Indledningen til Fundatsen siges derfor, at der skal „med det Arbeide, hvortil Legatets Midler skal anvendes, være giort god Fremgang." — [2]) Suhms Nye Saml. IV. 2. S. 44. S. Blochs Trondhiemske Blandinger 3 H. S. 195. Nyerups Reiser til Stokholm S. 193.

tetsbibliothekets Haandskrifter, medens den største Deel af Oplaget fortæredes i Høpfners Bogtrykkerie, af hvis Arvinger den Arna-Magnæanske Commission siden forgieves søgte, ved en Proces, at erholde Erstatning [1]. Paa samme Tid arbeidedes tillige paa en nye kritisk Udgave af Heimskringla, under Grams Opsyn, hvortil en islandsk Præst, Jon Sigurdsen, og Studiosus Gudmund Thordersen, i Aarene 1743-45 confererede Codices, og Førstnævnte forfattede en latinsk Oversættelse [2]. Dette Arbeide fortsattes under Møllmans Bestyrelse, og da Patronen i 1757 forespurgte sig, om ikke noget af de magnæanske Haandskrifter kunde trykkes, „samt om derover ikke kunde udgives en Catalogus", nævnte Møllman i sin Erklæring Snorres Værk, foruden Knytlinga og Edda, som Kildeskrifter, der snart kunde ventes udgivne [3]. Men da Intet udkom af Alt dette, kunde det hverken ansees for Uhensigtsmæssigt eller mod Legatets Aand stridende, at de to Stipendiarii Eg. Olafsen og B. Poulsen, ved kgl. Rescript af 23de April 1751 erholdt Tilladelse til, under deres efter det Kongel. Videnskabers Selskabs Foranstaltning i Aarene 1752-57 foretagne naturvidenskabelige Reise i Island, at oppebære Stipendium. [4]

---

[1]) Nye Samlinger l. c. Lûxdorphiana ved Nyerup S. 453. Universitetsjournalen 1796. S. 13. I en Anm. til Schønings Udg. af Heimskringla III. p. 184 bebudes en nye kritisk Udgave af Knytlingasaga, ved en *Vir inter nos, eruditionis omnigenæ laude non minus, quam muneris dignitate celeberrimus.* Denne Mand var Lûxdorph, hvem Thorkelin skulde have gaaet tilhaande, s. Nyerups Fædrelandets Literatur i Middelalderen S. 125. Sagaens kritiske Text haves nu udgivet i 11te Bind af Fornmanna-Sögur. — [2]) Af nogle Gramske Optegnelser sees, at begge nævnte Personer derfor tilsammen ialt modtoge 301 Rdlr.; jfr. Suhms Nye Saml. IV. 2. S. 44; Nyerups Reiser S. 196. — [3]) Dette Gram-Møllmanske Exemplar blev siden lagt til Grund ved den kbhvnske Folio-Udgave; I. Fort. S. XXII. — [4]) Ikke for at indsamle gamle Haandskrifter, som Nogle have angivet; jfr. M. Stephensens Island S. 185. Therkelsen udvikler i sine ovennævnte *Analecta* Vigtigheden af det Magnæanske Legat i en høiere Betydning, end blot som Hielpemiddel ved

Imidlertid kunde det ikke undgaaes, at Publicum, som havde Kundskab om det af Magnussen stiftede Legat og dets Bestemmelse [1], længtes efter at see det i Virksomhed; men da det ikke fuldkomment kiendte eller var i Stand til at bedømme de til forskiellige Tider mødende Hindringer og Vanskeligheder, stundom forklarede dets Uvirksomhed af Grunde, der ikke geraadede Vedkommende til Ære. Ingen viiste sig i denne Henseende mere nærgaaende end en islandsk Student, Jon Mortensen, der deponerede omtrent 1732, 6 Aar senere blev Skriver hos Gram lige til Dennes Død, og 1742 blev antaget som Stipendiarius Magnæanus. Vel gav Gram ham det fortiente Vidnesbyrd, at han var „en af de Beqvemmeste til gamle Skrifter og Diplo„mata at læse og forstaae, samt dennem tilforladelig at afcopiere" [2]; men hans personlige Karakter skal, efter Sagnet, ikke have giort ham værdig, enten til sine Foresattes Tillid eller til sine Landsmænds Agtelse, hvorfor han alt i Grams Tid mistede Stipendium. Dette m. m. erfares af en Klage, han efter Dennes Død indgav til Consistorium, om hvilken i Akterne under den 11te December 1748 forekommer Følgende: „Der fremlagdes en

ufrugtbare antiqvariske Undersøgelser, nemlig til at hæve Islændernes Nationalitet, og fremme høiere Cultur i Landet. At Consistorium, ifølge kgl. Rescr. af 30te April s. A. udnævnte de to islandske Studenter, (den siden berømte) Jon Erichsen, og Jon Arnesen (Fors. af den islandske Rettergang) til at gaae Grev Rantzau og Luxdorph tilhaande i at oversætte og lade trykke de gamle islandske Love og Forordninger, bemærkes her, ikke fordi hine i den Anledning lønnedes af Legatet, men fordi Legatets Haandskrifter vilde være blevne benyttede ved dette Foretagende, dersom det ellers var kommet i Stand.

[1]) Det var alt omtalt i hans Gravskrift; jfr. *Marmora Danica I. p.* 110 (udk. 1739). — [2]) Trondhiemske Blandinger 2. S. 181. Som Stipendiarii i Tidsrummet før 1772 kan, foruden denne J. Mortensen, nævnes vor Jon Olassen den Ældre (allerede udnævnt af Testator selv), Gisle Snorresen og Biørn Marcussen (1746-47, siden Laugmand og Udgiver af de islandske Saga-Samlinger, trykte i Holum i 4to og 8vo), Eggert Olassen, Biarne Poulsen (Forfatterne til den islandske Reise) og Jon Olassen den yngre fra Svefnø.

„Klage fra islandsk Studioso Jon Mortensen imod Sal. Gram „som forrige og D. Woldike samt Prof. Møllmann som nuværende Ephoris eller *Executores testamenti et legati A.* „*Magnæani*, over adskillig formeentlig ham giort Fornærmelse. „Consistorium svarede: Gram var ved Sl. A. Magnæi Testamente „med saadan Auctoritet indsat som Executor, at alt hvis han „giorde og lod, skulde gielde ligesaa fuldt, som om det i Testa„mentet selv havde været indbefattet. Derfor kan han eller hans „Stervbod herudinden ei kræves til Ansvar. Da J. Mortensen „selv ei kan være uvidende om Aarsagen, hvorfor han af Gram „blev siden af Stipendio udelukt, saa burde han forlænge siden „have paaklaget, om noget havde været at paaklage. Stipendium „og Arbeidet er saaledes ved Fundatsen connecteret, at Stipendia„rii skal copiere og vertere af de Papirer, som Sl. Arnas efter„lod, hvortil og Jordebøgerne høre. Altsaa havde Gram Myn„dighed til at regne de islandske Jordebøgers Oversættelse til det „ved Fundatsen Stipendiariis befalede Arbeide. Alligevel, om „Mortensen kan bevise sig at have med sligt Arbeide fortient no„get extra Stipendium, som endnu kunde være ubetalt, da, naar „han med sin beviislige Regning fremkommer, ville vel nuvæ„rende Ephori efter findende Billighed fornøie hannem".

At han ikke maae have fundet sig tilfreds med denne Beskeed, kan sluttes af en Memorial, han 8 Aar efter (den 10de Mai 1756) indgav til Kongen selv, hvoraf her meddeles Udskilligt, der ikke blot kan interessere med Hensyn til Legatets Historie, men ogsaa som Bidrag til Kundskab om det historiske Studiums Skiebne hos Os i hine Dage:

– „Aar 1742 udkom fra det Kongl. Rentekammer sal. A. Magnussens islandske *Stipendium Antiquitatum*, hvilket mig paa samme Tid blev confereret; og faldt det da just i min Lod, at jeg skulde fordanske den islandske Jordebog, som efter min compresse Skrivemaade beløb sig over paa 1800 Ark Papir; men siden af andre reenskreven udløb omgefær paa 5000 Ark; og var det Kongel. Mayest. allern. Villie og stricte Befaling, at samme

store Værk absolute skulde giøres færdigt til bemeldte Stipendii Befrielse; som da havde staaet under Kongel. Prætensioner og Seqvestration i 12 Aar fra Fundatoris Død. Og siden da jeg, foruden den utilstrækkelige Betaling, som mig tilstodes for samme min lange Skrivertieneste, samt derpaa anvendte Fliid og Bekóstning havde sikkert forventet at skulle nyde saavel bedre Belønning, som og end ydermere god Befordring af bemeldte Hr. Gram; saa var der allerede ved og formedelst hans heel ubillige Medfart med oftbete Arne Magnussens efterladte Midler, falden stor Vidtløftighed paa Legati Stervboe; og han imidlertid ved Døden afgik, ladende Stipendium i Gield og Besværinger, og mig ilde belønnet, samt uden al god Befordring hielpeløs tilbage. Nu af al meerbemeldte Stervboes altfor langvarige Behandling kan man ikke andet slutte, end at det kongel. Rentecammer, Universitetet og tilbemeldte Etatsr. Gram have colluderet i samme Legati Stervboes uforvindelige Besværinger, Nachdeel og Skade, samt min og andre Vedkommendes timelig Ulykke og totale Velfærdspilde; saasom oftbemeldte Legati Stervboe haver staaet i det kongl. Rente-Cammer og hos Universitetet endnu uklareret i 26 Aar, og desimidlertid giennemgaaet 4 andre Stervboer; nemlig først Etatsraad Th. Bartholins 1737, siden Et. R. Grams 1748, saa dernæst Et. R. Thestrups 1750 og endelig Doctor Woldikes Stervboe 1750, og har man aldrig hørt noget lige Exempel paa nogen Stervboe, uden allene Rigens Hofmester Povel Laxmand, der *in A. Chr.* 1500 blev stukken ihiel. Efter Grams Død maatte jeg nødes til at antage Skrivertieneste hos Hr. Justitsraad v. Klevenfeld; og i 6 Aar jeg opvartede samme Tieneste, haver jeg tilveiebragt en stor Deel Papirer til den danske, norske og holsteinske adelig Historie; samt Herolden, Reformations Historien, og mange andre particulaire Ting, saavel nyttige som *curieuses*[1]. Men jeg

[1]) Om disse Klevenfelds vidtløftige og betydelige Samlinger til den danske Adelshistorie, s. Fortalen til Dansk Adelslexicon I. S. XXIX-XXX.

kan herudinden tilstaae det gamle Ordsprog at være sandfærdigt: at den sidste giør gierne den første god: anseendes, at i hvor mange Midler og Penge Kongl. Mayest. allernaad. haver forært til dette smukke Verkes Fuldførelse; saa formodes dog, at samme ellers noksom tilstrækkelige Pengeforskud ikke saa præcis anvendes til den Brug, som Kongl. Mayest. allernaad. haver intenderet, anseendes at Værket forhen i Stødetal haver havt adskillige *pausas*, og nuomstunder synes at have mærkeligen svære Dromme, til sin fast uforvindelige Nachdeel og Skade; saasom det vel maatte betænkes, at kiøbe den beleilige Tid. Efterdi Kongl. Mayest. i værende Tid allernaad. inclinerer til Rigernes Forhielpelse til al muelig Fuldkommenhed i litterate saavel som andre Sager; [og den gode Mand Hr. v. Klevenfeld (som i dette sit historiske-heraldiske Værk er, ved Kongl. Mayest. allern. Hielp gelinget til Fortrin for alle dem, som man nu kiender her udi Riget i samme Qvalitet) maatte vel vide sin Tid, baade i at erviſe Kongl. Majest. den vedbørlige Frugt og Anvext af hans Mayest. høipriselige Naade udi meerbemeldte Værkes Beforbring; som og selv søge at høste og indhente den billige Reputation og Ære, der hannem, som Værkets Forarbeidere, med rette kunde tilkomme, medens der endnu er Tid;][1] og ikke forvende det intenderede Pengeforskud til en anden mindre magtpaaliggende Brug, og afvise sine Medarbeidere, foruden hvilkes Tieneste Værket ingenlunde kan fuldføres; anseendes at det endnu (forsaavidt anbelanger de norske Documenters Anskaffelse, udi hvilke, saavelsom Historierne findes hartad de sælsommeste og mærkværdigste Passages, og det fornemligst i den første Reformationshistories Tid fra Hedendommet og indtil Catholicismum (?); ved hvilken Leilighed Island og blev først opdaget af Nordmænd) neppe kan være halvfærdigt; [og hvis øvrige Deel af danske Hi-

[1]) I en tilskreven Note bemærker Supplicanten, at det i [] Indsluttede var udeladt af det til Kongen Indsendte: „thi alligevel det er sandt og billigt, saa er det dog for tydeligt og bart i visse Henseender."

stories Materialier ikke alleneste i værende Tid, i sin Virkning reent udeblive; mens endog (som kiendeligt er) af Mangel paa Forskud til Skrivernes Underholdning, som skulle forrette Arbeydet, medens de andre drikke en Skaal Coffée, saa godt som intet tænkes paa samme øvrige Materialiers Tilveiebringelse.]"

„Ydermeere (saasom Jeg desimidlertid af ovenbemte til den adelige Histories Udskrivning behøvende Pengeforskuds Mangel og deraf flydende min uvisse Conditions Forlegenhed blev storligen forulempet) adresserede Jeg mig til de gode Herrer i det saa kaldede Danske Magazin-Selskab, og ligeledes begiærede at maatte nyde Skrivertieneste hos dennem; anseendes min Tieneste ligeledes, som i forrige Qvalitet, kunde være der samsmesteds, ikke alleneste vel fornøden, men endog aldeles umistelig, som skulle bestaaed i at afskrive de danske, latinske, tydske etc., men indsamle og oversætte de norske Documenter, og give derom den behagelig Efterretning jeg mueligst kunde. Men jeg kan ikke noksom (i vidrige Fald af uforanderlige Lofter, samt Omstændighedernes billige Medfør) anfægtelig henrykkes og forundre mig derover, at man fornemmer intet til det gode Magazinselskabs Forretninger i næstledne 4 Aar; og dersom man ikke dagligen kunde see Fiærhatten, Fløielskiolen og Guldvaagnen, skulde man vel bilde sig ind, at de gode Herrer Magazin-Selskabets Interessenter og alle høy-fornemme Membra vare plat hensovede i Herren."

„End haver Jeg udskrevet en Pergamentsbog i *folio*, som er at finde udi A. Magnussens *Bibl. Msctorum sub Nr.* 243, kaldet *Speculum regale*[1]. Forlæggeren til samme Udskrivning skal have været Mag. Schøning *Rector Scholæ* i Throndhiem, og saasom bemeldte Hr. Schøning meentes ikke at være ret vel suffisant *honorifice*, og som værdt er, at betale samme *Speculi regalis* Udskrivning og vedbørlige Revision (anseendes

[1]) Uden Tvivl den samme der beskrives i Indledningen til den trykte Udgave S. XXX.

at Forskriftet er med gl. Haand, *ligate* skrevet og smukket; som og at der fattes vel 4 Blade i, som blev completeret af en anden Pergamentsbog *in folio*, med ulige Skrivemaade, Stil og Interpunctation; saa at derved maatte være heel meget at betænke), skulde jeg nødvendig, enten forrette Arbeidet for en Trediedeel Betaling, og følgelig kaste det fra mine Hænder ilde giort, som er værre end ugiort (*male factum est peius quam infectum*); eller og lade det plat forblive, saasom det er ikke min Leilighed at tractere slige Sager med utoede Hænder, og at giøre Bøger paa Kiøb etc. *respondeant præmia operibus & opera præmiis etc.* og ligger nu dette Værk saaledes i meget slet Tilstand, og uden der skeer en anseelig Forstrækning paa saadant vidtløftigt et Værk, saa kan det aldrig komme i Stand, og med Honneur ederes. Denne fortrædelige Mangel paa Forskud til gode Bøger at kunne edere, vil da blive en umiddelbar Frugt og Følge af den sælsomme Oeconomie der føres over det islandske *Stipendii Antiquitatum* funderede Midler i værende Tid. Samme *Stipendii* Midler, som ellers til den islandske Histories og Sprogets Cultivation i Følge sin Fundatoris sidste Villie, her ved Universitetet bør nydes og uforanderlig meriteres, bruges nu til at giøre med Lystreiser paa Island, for at lede der i Asken og finde slet intet [1]; men *Studium Antiquitt.* og *Historiæ* ligger øde her ved Universitetet, samt Personerne, nemlig Jeg og andre Vedkommende, som her sammesteds meget kummerlig og ringe nødes til Os at opholde; som og oftbete *Stipendium Antiquitt.* gierne ville og kunne fortiene, og det fremfor andre bor nyde, maae desaarsage lide stor Mangel, og Universitetet i saa Maade deres Tieneste, som den at forrette ere meer end overbødige, nachdeelhaftig undvære. Maatte Jeg og andre Vedkommende nyde

[1] Jfr. Forf. endnu mere haanlige Udfald paa Olaffens og Poulsens Reise, i Fortegnelse over Exemplarerne af Sturlunga i Suhms Nye Saml. IV. 2. S. 45, hvor han tillige begaaer den Uagtsomhedsfeil at nævne Sturlungasaga blandt Flatøebogens Indhold.

tilbete *Stipendium Antiquitt.* til det islandske *Studii* vedborlige Drift og Cultivation, saa skulde der ikke blive Spørgsmaal om Rector Schøning kunde forestrække bemeldte *Speculi Regalis* honorifique Edition; thi Magnussen kunde det bedre giøre død, end som bete Hr. Schøning levendes, og Magnussens tilberettigede Efterkommere skulde langt mindre have fornøden at spørge Hr. Schøning, om hvis øvrige *Requisita* til samme Bogs mueligste Fuldkommenhed kunde behøves."

Men kan der nu end, paa en vis Maade, have været Grund for Stiftelsen til at suspendere sin Virksomhed, indtil en kongelig confirmeret Fundats havde bestemt Grændsen for denne, saa lader det sig derimod mindre enten undskylde eller forklare, at den lærde Verdens Forventninger skuffedes endnu i fulde 12 Aar efter Fundatsens Confirmation, uagtet Legatets Beholdning ved Mikkelsdag 1764 var steget til 15,298 Rdlr. 4 Mk. 10 Sk. Noget vilde maaskee være blevet udrettet, dersom den virksomme E. Pontoppidan havde levet længer. Han tænkte, i det mindste, saavel paa at lade udarbeide et raisonnerende Catalog over Legatets Haandskrifter ved den duelige H. Finsen, som siden paa at lade denne udkomme i Trykken [1]. Men Pontoppidan døde 1764; for Kalls Videnskabsfag var Legatets Bestemmelse fremmed, og Møllman var gammel og indolent [2]; man hørte og saae derfor i hele denne Tid intet fra Stiftelsen [3]. Det blev

[1]) Æfisaga H. Finnssonar (1797) S. 10. Det maae have været denne Fortegnelse over den Magnæanske Samling, der, ifølge Jessens Norges Beskrivelse S. 54 dengang (1763) snart skulde udkomme. — [2]) Ham tillagdes især Skylden for Legatets lange Uvirksomhed; Suhms Levnet af Nyerup, S. 104. — [3]) Det eeneste hvori Legatets indirecte Virksomhed i dette Tidsrum yttrede sig, var ved Understøttelse af Stipendiarius Jon Olafsen den yngre. Ifølge et kongeligt Rescript af 27de April 1771 erholdt denne udmærkede Lærde „til at bestride Omkostningerne ved et af ham til Trykken udgivet „Skrift (*Syntagma de baptismo* 1770) 200 Rdlr., dog uden Con„seqvence for andre islandske Studenter, helst naar de ei ere *Stipen„diarii Magnæani* og ikke arbeide for *Legato*, men for sig selv

altsaa nødvendigt, at en høiere Haand maatte sætte den i Gang, og dette skeedte ved Commissionen af 1772. Denne foranlediges vel nærmest af den, allerede ved Fundatsens Affattelse, saa virksomme Luxdorph[1], hvis Indstilling desangaaende her fortiener Plads, som den første Impuls til den Arna-Magnæanske Commissions Nedsættelse.

„*Pro Memoria.*

Arnas Magnussen, en lærd Islænder og nidkiær Patriot, som var Professor i de nordiske Antiquiteter, havde tillagt sig den største Samling, man veed af at sige, af de rareste og ældste Pergaments Manuscripter i det islandske, eller gamle danske Sprog, som angaae de Nordiske Folks Historie, Love, Skikke og Sædvaner, Tænkemaade o. s. v. fra de ældste Tider af. Da han nogle Aar efter Branden ved Døden afgik, skiænkede han sin heele Formue, omtrent 10,000 Rdlr. til det Brug, at disse Skrifter efterhaanden skulde komme for Lyset, og visse Islandske Studentere aarlig lønnes for at arbeide derpaa. Til Executores af denne sin sidste Villie, eller Ephori for Stiftelsen,

„allene." *(Acta Cons.)* Ogsaa samme Forf. andet vigtige Skrift *Diatribe de cognatione spirituali* udkom næste Aar paa Legatets Bekostning. I dette Tidsrum udgaves ogsaa den første Saga efter Legatets Haandskrifter, nemlig Niálssaga ved Ol. Olavius 1772, paa Dennes egen Bekostning, hvortil han havde erhvervet sig (efter indhentet Erklæring fra Consistorium) kongelig Bevilling af 1ste Febr. 1771 (trykt foran Udg.). Som Anledning til dette Foretagende nævnes "de utallige Antiqviteter og Manuskripter, som ikke allene „her, men endog i Island ligge mestendeels frugtesløse og skiulte for „Publicum, der burde saavel vide *historiam patriæ*, som den ældgamle Statsforfatning, for i adskillige Tilfælde deraf at kunne „trække den rette Kiærne og applicere paa nærværende Tidspunkt saa „vidt muligt". At man for øvrigt er i Uvished om Identiteten af den Codex, Olavius har lagt til Grund, derom s. Fortalen til den latinske Oversættelse p. XXI.

[1]) Allerede 1771 havde Hielmstierne havt en lignende Idee; Suhms Levnet af Nyerup S. 104.

udnævnte han Bartholin og Gram, i hvis Steder nu værende Kall og Molman have trædet. Derpaa stod det hen, indtil i Aaret 1759, da Sal. Pro-Canceller Pontoppidan og Jeg finge Befaling at efterse Manuscripterne. Vi fandt god Reede for alting, og ved den Leilighed forfattede et Udkast til en ordentlig Fundatz for Stiftelsen, som under 18 Januarii 1760 af Hoisfalig Kongen blev stadfæstet.

Nu er det en vitterlig Sag, at saavel forrige, som nu værende Ephori, med saadan Aarvaagenhed, Retsindighed og god Huusholdning, have forvaltet Stiftelsen; at dens Hoved-Stol vist nok er i Behold, om ei foroget. Der er ikke heller Tvivl om, at der jo stedse har været arbeidet, og endnu arbeides i dette betydelige Værksted, men det er derhos at beklage, at intet deraf, endog ikke i de 11 Aar efter Fundatzen, ved Trykken er bekiendtgiort. Dette er saa meget fortrædeligere, som vore Naboer (hvilke det dog ingenlunde er at fortænke) have derved fundet Anledning til at komme Os i Forveien, og maget det saa, at de Svenske Muser have vundet Tabouretten fra de Danske hos den Gottingske Minerva, og andensteds.

Det var derfor at ønske, at Hans Mayt. vilde befale:

Conference-Raaderne Hielmstierne og Suhm, samt Etats-Raad Langebek, med Ephori at sammentræde, for saa vel at efterse Stiftelsens Tilstand, som i en samlet og bestandig Commission at overlægge, og med forderligste at iværksætte de Midler, hvorved Stiftelsen, ifolge Fundatzen, kan komme i en bestandig Drift og Gang, saa at der ei allene idelig og flittig arbeides paa, at de største og betydeligste Værker bekomme den behørige Form og Skikkelse til at kunne fremstilles for Lyset, men endog sees derhen, at der saa vel i Aar, som siden aarlig, tillige et eller andet grundigt Skrift, men kun af maadelig eller liden Vidtløftighed, til Trykken befordres. Endelig at Commissionen besørger saavel den til dem ergangne Befaling,

som herefter deres Fremgang og Foranstaltninger den lærde Verden bekiendtgiorte".

Nærum den 21 Majî 1771.

Lûxdorph.

Virkningen af denne Indstilling blev da det kongelige Commissorium af 24de Septbr. 1772, som „paa det at denne Stiftelse ei ved Tidens Længde aldeles skulde blive forglemt," paalagde Lûxdorph, Suhm, Langebek og Erichsen, med Ephorerne Kall og Mollmann, at sammentræde i en samlet og bestandig Commission, „for at overlægge og med det Forderligste at iværksætte de Midler, hvorved Stiftelsen, i Følge Fundatsen, kunde komme i en bestandig Drift og Gang." Med en Udsigt over denne Stiftelses Skiebne og Virksomhed under denne Commissions Styrelse, i en Række af 62 Aar, sluttes nærværende Bidrag til en Levnetsbeskrivelse og Karakteristik af den udødelig fortiente Stifter. [1]

Commissionens Medlemmer, Lûxdorph, Suhm, J. E. Kall, Mollmann, Langebek og Erichsen, holdt deres første Møde den 1ste October 1772. Den ved adskillige antiqvariske Forsøg allerede fordeelagtig bekiendte H. Finsen, som samme Aar havde fulgt K. Anker paa dennes videnskabelige Reise til Stokholm, blev kort efter antagen til Commissionens Skriver og til at gaae tilhaande ved dens Arbeider, med aarligt Honorar af 100 Rdlr. Man fandt det nemlig nødvendigt, i Overeensstemmelse med det kongelige Commissoriums udtrykkelige Ønske, snarest mueligt at lade den lærde Verden see en eller anden Frugt af Legatets Virksomhed. Man valgte Kristnisaga til at begynde med, som en af de korteste islandske Sagar; alt i Februar næste Aar forevistes et Udkast til Fortalen og Dedicationen, og inden et Aars

[1]) Bidrag til Commissionens Historie haves i Erichsens Fortale til Olavii islandske Reise S. CLXVI. sq. i Badens Universitets-journal 1796 S. 6 sq., og i dens Indberetninger til Kongen af 1811 (Collegialtidenden 1812, Nr. 6-8) og 1818 (Nr. 26). Naturligviis er Commissionens Protocol her ogsaa benyttet.

Forløb efter Commissionens første Møde var den udkommen[1] med Fortale og Version af Lůxdorph[2], samt Glossarium, Register m. m. af Finsen. Som den første Yttring af Regieringens Velbehag med Commissionens første Arbeide kan man ansee den Kongelige Resolution af 24de Febr. 1774, ved hvilken 400 Rdlr. bevilgedes, hvoraf H. Finsen „i Henseende til hans Arbeide med islandske Skrifters Udgivelse", aarlig skulde oppebære 200 Rgdlr. i de to første Aar, foruden de ham af Legatet tilstaaede 100 Rdlr. aarlig; ligesom ogsaa Kongen efter disse to Aars Forløb vilde være betænkt paa fremdeles at tillægge ham 200 Rdlr. aarlig, saa længe han forblev ved Arbeidet, og indtil han paa anden Maade blev ansat[3]. Der kunde nu, da Legatets Capital til samme Tid havde opnaaet et Beløb af 16,885 Rdlr., have været Anledning til at fuldende Udgivelsen af to vigtige og vidtløftige Værker, som alt for meer end 20 Aar siden vare forberedte af Legatets Bestyrere, nemlig Knytlingasaga og Heimskringla; men den første af disse blev henlagt, da Commissionen ikke kunde erholde nogen Erstatning for det i Høpfners Officin ødelagte Oplag af den under Grams Bestyrelse begyndte Udgave, og, med Hensyn til Sidstnævnte, bebudedes alt i Fortalen til Kristnisaga Schønings forehavende Udgave deraf. Faae Aar efter kunde Commissionen aldeles opgive denne Plan, da H. K. H. Arveprinds Friderich 1776 overdrog Schøning

---

[1]) Dedicationen til Kongen og Fortalen er dateret 4de Sept. 1773 og underskreven: *Seviri Antiquitatibus septentrionalibus evulgandis constituti.* — [2]) Suhms kritiske Hist. IV. Fort. S. XVIII. Her kaldes den „uden Tvivl den bedste Version, nogen islandsk Skribent endnu har faaet." To Excurser vare tilføiede; af J. Erichsen *de Berserkis* og af Syßelmand Biarne Haldorsen *de centenario argenti.* — [3]) Denne Resolution maa uden Tvivl være bevirket ved Thotts Anbefaling, som 1770 havde nedkaldt Finsen til Kiøbenhavn og forsikkret ham om en klækkelig aartig Understøttelse *et fecisset certe, si numina irata res danicas mox non turbassent*, som det hedder i en Klageskrivelse fra Finsen til Thott, af 8de Nov. 1773; jfr. Æfisaga II. Finssonar S. 16.

Udgivelsen af Snorres og Fortsætteres Værker og efter disse af Knytlinga; ved hvilken Leilighed den udmærkede J. Olafsen (fra Svefnoe) fratraadte Stipendiet, og Gudmund Magnæus i hans Sted beskikkedes til Stipendiarius. Der paatænktes altsaa i hine Værkers Sted, til nærmeste Udgivelse, Hungrvaka, Grettissagá og Gunnlaug-Ormstunges Saga. Sidstnævnte havde Erichsen tidligere paa egen Haand bearbeidet, og han kunde derfor alt i November 1773 fremlægge Haandskriftet færdigt til Trykken. Den udkom 1775 fra Godiches Officin; ved sit typographiske Udvortes og de tilføiede Kobbere unægteligen det Eleganteste, der nogensinde er udkommet paa Legatets Bekostning. Hele Sagaens lærde Apparat var fra Erichsens Haand paa Glossariet nær, hvori Finsen havde Deel [1], og Lüxdorphs Fortale, hvori Schlozers Angreb paa de islandske Sagaers Troværdighed udførligere bekiempedes end alt var skeet i Fortalen til Kristnisaga [2]. Samme Aar døde to af Commissionens Medlemmer, Kall og Langebek; i den Førstes Sted indtraadte Kofod Anker som Epho-

[1]) Nyerups Lexicon (u. Erichsen og Finsen), *Einari Sciagraphia p.* 8. Tre Excurser tilføiedes, nemlig: Erichsens Omarbeidelse af hans tidligere Disputats *de expositione infantum apud veteres Septentrionales*; P. Vidalins Afhandling om den danske Tunge, med Tillæg og Anmærkninger af Erichsen, der vare vigtigere end Afhandlingen selv; og dennes Afhdl.: *De vocibus Vikingr et Viking.* Som Tillæg til denne Udgave udkom i de følgende Aar 3 Smaaskrifter, især Sagaens Chronologie vedkommende, de to af Erichsen, det ene af F. Johnsen; de opregnes i Nyerups Fædrenel. Literatur i Middelalderen, S. 123. — [2]) I hans Isländische Litteratur und Geschichte I. Göttingen 1773. Lignende, paa urigtige Præmisser grundede Anskuelser, havde han alt tidligere udtalt i sine Proben russischer Annalen 1768, S. 20, 131. 167. og i sin Allgem. nordische Geschichte S. 215-17. 259-59 (mod hvilken Schøning 1773 i Soroe udgav sine [Sigurd Sigurdsens] Anmærkninger), ligesom han ogsaa endnu senere bekiendte sig dertil, f. Ex. i Neuer deutscher Merkur 1801. Nov. S. 184 og i Nestors russische Annalen I. Vorer. S. XXI. S. 30. II. S. 34. 45. 156. 201. Ogsaa i 1ste Deel af Heimskringla gav Schøning et lidet Sidehug til Schlozer.

rus; Langebeks Efterfølger blev hans Eftermand ved Geheime-Archivet, Schøning. Hungrvaka udkom tre Aar senere, 1778. I Fortalen nævnes Medlemmernes øvrige Forretninger og Sygdomme, samt Forandring af Stipendiarier som Aarsager til denne Forhaling. Ifølge Fortalen af Schøning[1], der ogsaa havde paataget sig Revision af det Heele, var Textens Collation foretaget, Oversættelsen og Ordregisteret forfattet af sidstnævnte J. Olafsen; Anmærkningerne og Chronologien af Finsen, de genealogiske Tabeller med Navne og Sagregister af Thorkelin. G. Magnæus havde ogsaa ved en Deel af dette gaaet tilhaande. Med dette Skrift standsede Rækken af de Sagaer, som tidligere vare bebudede fra Commissionen. Til den tredie Saga, Grettis Saga, lod Suhm paa egen Bekostning Texten forberede, Oversættelse og Anmærkninger tilføie ved Gudmund Petersen og Gudmund Magnæus, samt ved den islandske Tegner Sæmund Magnussen Holm en Tegning over de gamle islandske Hestekampe forfærdige, der skulde have været stukken i Kobber; men Udgaven selv, som Commissionen paatog sig at lade fuldføre ved Legatets Stipendiarius J. Johnsonius, kom aldrig[2].

For at kunne give disse og lignende Arbeider en større Fuldendelse og Grundighed end den, hvortil Commissionen var i Stand ved de Kræfter, hvorover den her i Kiøbenhavn kunde disponere, havde den allerede tidlig sat sig i Forbindelse med to islandske Videnskabsmænd, begge lige udmærkede ved deres Kundskaber i visse Grene af den nordiske Oldkyndighed. Disse vare: Provst Gunnar Paulsen paa Hiardarholt og den lærde

[1]) Schønings Levnet i Suhms saml. Skrifter VI. S. 43. — [2]) Fortalen til Suhms krit. Hist. IV. S. XXXVII. Fort. til Olavii Reise I. S. CLXVIII. Endnu i Oversigten over de trykte islandske Kilder foran B. Haldorsens isl. Lexicon, p. XXIII., omtales den som *jam prelo fere matura.* Det var nemlig 1809 blevet overdraget Gudmund Petersen, der 1786 havde, paa Suhms Bekostning, leveret en god Udgave af Vigaglums Saga, paa Nye at forberede sit gamle Arbeide ved den til Trykken; men han døde 1812, og Værket blev da, indtil videre, henlagt.

og fortiente skalholtske Biskop Finn Johnsen. Hiin, der ansaaes for ikke at have sin Lige i Bekiendtskab med den gamle nordiske Poesie, paatog sig, efter Commissionens Anmodning og mod et aarligt Honorar af 40 Rdlr., foruden Gratification for hans enkelte Arbeider, at udarbeide Oversættelse og Forklaring af de i enkelte Sagaer forekommende Viser, men i Særdeleshed af de eddiske Digte. Saaledes erholdtes efterhaanden hans ypperlige Commentar til Viserne i Gunnlaugs, Grettis, Egils Skallagrimssons, Kormaks og Flere af Sagaerne, der tildeels seenere ere benyttede[1]. Sidstnævnte, der var fortroelig med den nordiske, især norske og islandske Chronologie, meddeelte chronologiske Anmærkninger til Eyrbyggia, Laxdæla, Grettis og Kormaks Saga[2]; ligesom Commissionen ogsaa modtog, baade af ham og G. Paulsen[3], chorographiske Oplysninger til fleere af disse Sagaer. Hvad nu Commissionen især, endog med Tilsidesættelse af andre Foretagender, arbeidede paa at bringe for Lyset, var naturligviis Sæmunds Edda, først dens mythologiske Deel. Textens Berigtigelse, Sangenes Oversættelse, Glossariernes Udarbei-

[1]) S. videre herom Fortalerne til Gunnlaugs Saga, Sæmunds Edda, Eigla, Niála, Kormaks S. og fl. (jfr. *H. Einari Sciagraphia p.* 30. Fort. til Suhms krit. Hist. IV. S. XXVIII.) Hans *Curæ posteriores* til Viserne i Gunnlaugssaga bleve 1778 udgivne tilligemed Erichsens latinske Brev til F. Johnsen om Sagaens Chronologie. Et Par Bemærkninger af ham til Glossariet ere indrykkede i Erichsens 1786 udkomne *Observationes et emendationes ulteriores in Gunnlaugi vitam.* Oversættelsen til Viserne i Eyrbyggiasaga er ogsaa af ham (s. Fortalen). Som Beviser paa sin Agtelse og Erkiendtlighed mod Commissionen lod G. Paulsen 1773 trykke et lidet latinsk Digt *„In Hundrad Silfurs cum Kristni-Saga editum,"* og siden et islandsk Digt paa 2 Qvartblade „Nyprentadri Saugu af Gunnlaugi ormstúngu". — [2]) Som neppe, i det mindste ikke tilstrækkeligen, ere benyttede i Udgaverne af de tre blandt disse Sagaer, ja maaskee endog ere aldeles tabte; jfr Æfisaga Jóns Eirikssonar (1828) p. 132. 134. — [3]) Nogle faae chorographiske Anmærkninger af denne findes tilføiede Commissionens Udgave af Kormaks Saga p. 252.

delse m. v. foretoge sig, veiledte af G. Paulsens ypperlige Commentar, den i Islands, især poetiske, Philologie fortrinligen bevandrede Stipendiarius G. Magnæus og den ligeledes udmærkede islandske Philolog, fra 1779 af anden Stipendiarius, John Johnsonius[1]. Allerede 1781 begyndte Trykningen heraf; men Arbeidet var vanskeligt og besværligt og gik af flere Grunde langsomt fra Haanden. Det vilde derfor have været passende, at man indtil dette store og vidtløftige Arbeide var blevet fuldført, fra Legatet havde erholdt et eller andet Oldskrift af ringere Omfang. Dette kunde saa meget lettere være skeet, som Commissionen, der, paa Grund af den ringe Affætning, ikke fandt sin Regning ved at lade Legatet selv forlægge dets Arbeider, alt 1776 havde contraheret med Boghandler S. Gyldendal om at paatage sig Forlaget, mod et vist Tilskud[2]; og det burde vel endog have skeet, da Legatet ved Resolution af 1ste Febr. 1779 havde erholdt 1000 Rdlr. som en kongelig Gave, til Trykningsomkostninger af større Værker, hvortil Legatets egne aarlige Indtægter, efter Fradrag af dets staaende Udgifter, ikke befandtes tilstrækkelige. Men, at desuagtet Intet udkom fra Legatet selv i fulde 9 Aar, dertil bidrog vel, foruden flere Aarsager, deels, at den første Stipendiar G. Magnæus, med al sin Duelighed, var temmelig efterladen; deels, at Commissionens Secretair og virksomme Medarbeider, H. Finsen[3], forlod Kiøbenhavn og Legatet 1777, da han var bleven sin Faders Adjunkt paa Skalholts Bispestol; thi G. J. Thorkelin, som sam-

[1]) Udgav 1780 paa Suhms Bekostning Orkneyinga Saga, med hvis Texts kritiske Behandling (uden Benyttelse af Flatøebogens Recension) Erichsen var utilfreds (Torfesens Levnet S. 193). Om Oversættelsen s. Suhms krit. Hist. IV. Fort. S. XIII. og Danm. Hist. VI. S. 141. Af førstanførte Sted sees, at Thorkelin skal have forfattet Glossariet. — [2]) Dette var allerede begyndt med Udgaven af Húngrvaka, der bekostedes af Gyldendal mod et Tilskud af 2 Rdlr. pr. Ark. — [3]) 1774 leverede F. paa Suhms Bekostning en kritisk Udgave af Landnámabók, hvortil den yngre J. Olaffen skrev et Glossarium over de sieldneste Ord.

ne Aar blev hans Efterfølger ved Commissionen, først med 60, og tre Aar senere med 100 Rdlr. aarlig Løn, havde vel godtgiort sin Duelighed ved 1776 at have udgivet den ældre islandske Kirkeret [1], og 1777 saavel den nyere, som et vigtigt Anecdoton til den gamle norske Statsret (Kóngaerfða og Ríkisstiórn), men syntes dengang dog mere at have beskiæftiget sig med egne Arbeider i den nordiske Lovkyndighed og Diplomatik, end med Legatets Vedkommende; han blev desuden ogsaa antaget til at gaae tilhaande ved Udgaven af Snorres Fortsættelse [2]. Hertil kom, at den lærde og fortiente Justiceraad og Bibliothekar J. H. Schlegel, der efter Møllmans Død 1778 var bleven Ephorus, og som uden Tvivl havde bevirket den omtalte kongelige Gave, døde allerede 1780, og Professorerne Abr. Kall og J. Baden, der Aaret efter indtraadte som Ephorer (den Sidste i den efter Begiering fratrædende Kofod Ankers Sted), endnu ikke kunde antages at have sat sig ind i Legatets Anliggender. Af Vigtighed for Arbeiderne i den følgende Tid blev derimod den lærde Islænders S. T. Thorlacius's Indtrædelse i Commissionen, efter Schønings Død 1780. Legatets Virksomhed i det nævnte Tidsrum indskrænkede sig saaledes meest til at fremme

[1]) At dette, den fortiente Forfatters Ungdomsarbeide, (jfr. Worms lærde Lexicon III. S. 781), især med Hensyn til Textens Kritik, har adskillige Ufuldkommenheder, der vel kunde giøre en nye Udgave ønskelig, er bemærket af Conf. Rd. Schlegel i Indledningen til Commissionens Udg. af Graagaasen p. XXXVI-VII. Af Fortalen til denne p. VI. erfares ogsaa, at Thorkelin, samme Aar som han blev Commissionens Secretair, indbød til Subscription paa en Udgave af den islandske Graagaas, der undertegnedes, foruden af de Kongelige Herskaber, af den engelske Gesandt for 20, og af den berømte J. Howard, som dengang opholdt sig her, for 50 Exemplarer. Imidlertid udkom heraf til Prøve ikkun første Ark af Vígslóði, som Disputats for Borchs Collegium 1779. Thorkelins Forehavende, under sit Ophold i Engelland at udgive den hele Lov med en engelsk Oversættelse, blev heller ikke iværksat, uagtet en engelsk Tidende for 1787 nævner den som „ready for the press". — [2]) Af Legatets Samlinger udgav han 1778 sine interessante *Analecta* til den gamle norske Historie og Statsret.

Udgivelsen af Andres Værker. Saaledes blev F. Johnsen ved et Tilskud sat i Stand til at udgive sin Afhandling *de noctis præ die prærogativa*, hvoraf for øvrigt kun en liden Deel vedkommer de nordiske Oldsager, 1782 paa Gyldendals Forlag; og samme Aar indkom Secretairen Thorkelin med et Forslag om at udgive et dansk-norsk Diplomatarium af Legatets Samlinger mod et Tilskud af 3 Rdlr. pr. Ark. Commissionen ansaae det for passeligst, naar dette Arbeide skulde finde Sted, „at man med„tog alle, saavel danske som norske og islandske Diplomata, der „vare ved Legatet, fra den første Tid de haves, indtil den olden„borgske Stamme." Men i dette Omfang var det langt fra, at Planen blev iværksat; de to Bind af *Diplomatarium Arna-Magnæanum*, som udkom 1786, indeholde blot danske Diplomer indtil 1259 og norske til 1299[1]. Kort efter tiltraadte Udgiveren, der 1783 havde faaet Prædicat af Professor, med kongelig Understøttelse en Reise til Engelland, efter Bestemmelsen paa to Aar[2]; i hvilken Tid han tillige vedblev at nyde den ham tillagte Løn som Commissionens Secretaire[3]. Endelig udkom 1787 den første eller mythologiske Deel af Sæ-

---

[1]) Sigillerne (17 Tavler) til dette Værk, hvoraf ogsaa haves Separataftryk med særskilt Titel (*Dania et Norvegia in Sigillis Seculi* XIII. *redivivæ ex leg. Arna-Magnæano cura G. I. Thorkelin. Havniæ* 1786), bekostedes stukne (efter S. Abildgaards Tegninger i Geheime-Archivet) af Suhm (der selv recenserede Værket i Lærde Efterretninger 1786). Med alle dette, vort første og eeneste, Diplomatariums unægtelige Fortienester, har det dog, hvad kritisk Nøiagtighed angaaer, efterladt meget at ønske. — [2]) Saaledes heder det i Cancelliets Skrivelse til Commissionen af 12te Juli 1786; men han kom ikke hiem før 1791. Skade, at de egentlige videnskabelige Resultater af denne Reise, foretaget af en Mand med Thorkelins Forkundskaber, i hans bedste Alder, ikke skiænkedes den lærde Verden, før Ildebranden 1807 tilintetgiorde dem. Om det hiembragte Udbytte af engelske Bibliotheker, der indlemmedes i det store Kongelige Bibliothek, s. mine Efterretninger om dette S. 299. — [3]) 1787 udkom fra hans Haand, paa Suhms Bekostning, Eyrbyggiasaga, hvortil den yngre J. Olafsen skrev Fortalen og Sagregister;

munds Edda, hvis Bearbeidere ovenfor ere nævnte. Fortalen (forfattet af S. T. Thorlacius) er dateret den 1ste April og underskrevet af Luxdorph, Suhm, Thorlacius, A. Kall og Baden[1].

Og hermed indtraf nu en Standsning i Legatets offentlige Virksomhed, som varede i fulde 22 Aar; en Standsning som letteligen kan forklares, naar man lægger Mærke til de Forandringer, der foregik med Commissionens og dens Arbeideres Personale, og tager Hensyn, saavel til de Uheld der i dette Tidsrum rammede Fædrenelandet, som til Literaturens, for nordisk Oldkyndighed ofte ugunstige, Retning. Da Edda udkom, var Commissionens dueligste og meest fortiente Medlem, Conferentsraad Erichsen, som ogsaa havde havt Deel i dette Arbeide, nyelig død den 29de Marts 1787[2]. Følgende Aar den 13de August bortkaldtes Erichsens faderlige Velynder, den ædle Luxdorph[3], der nærmest havde

den blev recenseret af M. Stephensen (siden Justitiarius og Conferentsraad) i Lærde Efterretninger, 1787.

[1]) Naar disse i Underskriften kalde sig *Legati Magnæani Ephori*, er denne Benævnelse ei ganske adæqvat, da den kun tilkommer de to af Consistorium udnævnte Medlemmer af Commissionen; *Legati Arna-Magnæani Ephori et Curatores*, som det hedder under Fortalen til Eddas 3die Deel, er det rigtigste. Udgaven af denne Deel var forlagt af Gyldendal (*sumptibus legati Magnæani et Gyldendalii*) mod et Tilskud af 3 Rdlr. pr. Ark. Suhms korte Bedømmelse af denne Deel, skreven foran hans Exemplar, er trykt i et, nu kun lidet kiendt Skrift, R. Nyerups Udsigt over Nordens ældste Poesie (1798) S. 35. — [2]) Han skrev Anmærkningerne til Sæmunds Levnet af A. Magnussen og læste Correktur af det Hele; s. Æfisaga I. Eiríkss. S. 45. 142. Af denne høist interessante Biographie, der ikke kan antages at være synderlig kiendt uden for Island, lyder den fuldstændige Titel saaledes: Æfisaga **Jóns Eyríkssonar**, samantekin af Handlæknir **Sveini Pålssyni** eptir tilhlutan Amtmanns Biarna Thorsteinssonar, og af þeim sídarstnefnda yfirsèd og lögud, med andlitismynd og rithandar synishorni, útgefin á kostnad ens íslenzka bókmentafèlags. Kaupmannah. 1828. 8vo. 187 ss. Tillæggene indeholde, blandt andet, Excerpter af Breve fra og til E. — [3]) I nysnævnte Biographie S. 186 findes nogle Mindeord

foranlediget Commissionens Stiftelse og siden, ved saa mangen Leilighed, havde anvendt baade sine Kundskaber og sin Indflydelse, til Fremme af dens Formaal. I det Suhm ilede med Fortsættelsen af sin Danmarks Historie og af *Scriptores*, tabte han den islandske Sagaliteratur af Sigte; og 1798 døde denne sieldne Lærde, Fædrenelands- og Menneskeven. Thorlacius anvendte den Tid, der levnedes ham fra et trættende og møisommeligt Embede, paa Udgaven af Snorres og Fortsætteres Værker. Commissionens nye Medlemmer vare, tildeels formedelst vigtige Kaldsforretninger, ei altid i Stand til med virksom Interesse at følge dens Arbeider. I Aaret 1791 indtraadte de Cancellie-Deputerede J. E. Colbiørnsen og Chr. Schow i Commissionen; 1798 kom daværende Etatsraad og Cancellie-Deputeret Reiersen i Suhms Sted; efter Schows Entledigelse 1801 og Colbiørnsens Død 1802, indtraadte M. T. Cold 1804 i Commissionen. Meere end nogen af disse Mænd, skiøndt hverken Colbiørnsen eller Cold manglede Sagkundskab og Interesse for disse Studier, formaaede den ypperste dalevende islandske Philolog Veteranen Jon Olafsen at udrette, da han, 69 Aar gammel, i Aaret 1800 blev dens Medlem og i sin øvrige Levetid giorde betydelig Tieneste ved Bearbeidelsen af Eddas Fortsættelse. Med Ephorerne foregik i Tidsrummet den Forandring, at L. Nørregaard 1800 valgtes i den fratrædende Badens Sted, og

---

over den Afdøde, der tilskrives Luxdorph. Som Sidestykke dertil kunne følgende, med Dennes egen Haand foran et Exemplar af Erichsens *Obss. ad antiqv. Septentr. Specimen* (1769) nedskrevne Linier her fortiene Plads: *In Authoris mortem Hafn. d. 29 Mart.* 1787. *Eheu! Vir tantus, tam integer, tam fidus, tam amicus patriæ et mei, tot annorum officiis, curis, ærumnis, miseriis (quid enim aliud talis vita?) æger, exhaustus, exanimatus, mersus, suffocatus interiit.* Ὡς ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοί σου! — *Vitæ et mortis summe arbiter et clementissime! Tu vero ignosce lugenti et miserere! Nullum mihi post illud viduitatis amarius fuit poculum. B. W. Luxdorph.*

efter ham indtraadte 1805 nuværende Conferentsraad Schlegel som Med-Ephorus i Commissionen.

Imidlertid ophørte dog ikke Legatets Virksomhed aldeles i dette Tidsrum. Vel udkom, fra Eddas 1ste Deel af, intet med Legatets Stempel Betegnet, før 1809; men saa meget blev i denne lange Tid ved Commissionens Bestræbelser forberedt, ja endog trykt, at 8 betydende, tildeels vidtløftigere Oldskrifter end noget af de tidligere udgivne, i de næste 23 Aar kunde komme for Lyset. Stipendiarierne G. Magnæus og J. Johnsonius fortsatte Arbeidet over Sæmunds Edda, og da Sidstnævnte 1796 forlod Kiøbenhavn, og den Første døde 1798, paatog J. Olafsen sig at giennemgaae og fortsætte deres Udarbeidelse, hvori dog først Ildebranden 1795 giorde en Standsning, og siden deels det Yndlingsarbeide, der beskiæftigede Oldingen i fulde 30 Aar og endnu i hans sidste Leveaar med synlig Forkierlighed, deels et svækket Syn, hindrede ham fra, med Kraft at fortsætte [1]. Til samme Tid begyndte Trykningen af to Oldskrifter, som egentlig vare nærmest fremkaldte ved Suhms ædelmodige Understøttelse, nemlig Niáls Saga paa Latin med Glossarium af J. Johnsonius og en Samling af de islandske Annaler med Version af Brødrene Thorarensen, Liliedahl [2] og tilsidst af Stephan Biørnsen [3]; sidstnævnte Værk under A. Kalls Bestyrelse. Alle-

[1]) Nemlig hans Supplement til Ihres Glossarium, som allerede nævnes i Fort. til Suhms krit. Hist. IV. S. XXIII., og hvorpaa der med Vidensk. Selskabs Understøttelse var begyndt at trykkes, da Ildebranden 1807 tilintetgiorde den trykte Deel af Oplaget og derved standsede Foretagendet. Det hele Arbeide, færdigt fra Forf. Haand, opbevares i Selskabets Archiv og fortiente, med nogen Forkortning, engang at see Lyset. — [2]) Fort. til Suhms krit. Hist. IV. S. XXXIV. Fort. til Olavii islandske Reise, S. CLXIX. Den ene Thorarensen maae have været Stephan Th., siden Amtmand i Island; om ham og Thorarin Sigvaldsen L. † 1793, s. Nyerups og Krafts Forfatter-lexicon. — [3]) Denne var langt bedre Mathematiker end Philolog, og havde 1780 paa Suhms Bekostning udgivet en Samling af islandske computistiske Skrivter under Titel af Rymbegla; at han ikke havde

rede 1791 kom begge Værker under Pressen. Niálssaga var alt færdig paa Fortalen og et Par Ark af Registeret nær, ved Johnsonius's Bortgang 1796[1]; Annalerne synes derimod at være standsede med noget over det 20de Ark, 1798, da Biornsen døde. Omtrent 1797 blev besluttet, formodentlig efter Colbiornsens Forslag, at forberede kritiske Udgaver af de gamle norske Love og at giøre Begyndelsen med Magnus Lagábæters Lov, under Bestyrelse af S. T. Thorlacius og Thorkelin[2]. Texten og Oversættelsen var næsten færdig til Trykken, da den største Deel deraf, ved Ildebranden 1807 tilintetgjordes med Sidstnævntes Boelig. Arbeidet maatte nu foretages paa nye, og da dette kunde forudsees under daværende Forhold at ville medtage en temmelig lang Tid, fandt Commissionen det passende, forinden at lade de to nysnævnte tidligere paabegyndte Værker, nemlig Niáls Saga paa Latin og Egil Skallagrimssons Saga, begge i Aaret 1809 komme for Lyset. Arbeidet ved Forstnævnte, nemlig en heldig latinsk Oversættelse, med Collation og et ypperligt Glossarium, var af den dengang endnu levende Johnsonius; Fortalen af S. T. Thorlacius. Til Eigla havde Suhm ogsaa

---

benyttet nogle computistiske Fragmenter paa det Kongelige Bibliothek (Erichsens Udsigt over Manuscriptsamlingen S. 45) kunde vel undskyldes med Bibliothekets daværende Utilgiengelighed. Om hans Udgave af Hervararsaga 1785 s. Fortalen til Fornaldar Sögur Norðrlnnda, 1ste D.

1) Allerede Textens første Udgiver, O. Olavius, havde paatænkt en nye Udgave med Oversættelse o. s. v., hvortil han ogsaa erholdt Anmærkninger fra G. Paulsen, der siden bleve benyttede af Johnsonius; Suhms Levnet ved Nyerup S. 434. Den 24de Nov. 1780 skrev Johnsonius til Suhm: „Hvad Registrene til „Niálssaga angaaer, da har jeg dem saavidt færdige, at strax efter „Nytaar skal begyndes med Trykningen"; jfr. Suhms Fort. til krit. Hist. IV. S. XI. Imidlertid lod Suhm dog ikke Trykningen af denne begynde, som angives i Suhms Levnet af Nyerup S. 123 og Sammes Fædrenel. Litter. i Middelalderen S. 127, men vel af Eigla; jfr. Fortalen til den latinske *Niála* S. XX. — 2) Den Sidste erholdt for sit Arbeide herved et Tillæg af 200 Rdlr. af den kongelige Kasse.

bekostet Textens Collation og Oversættelse ved den duelige G. Magnæus, og havde alt 1782 haabet at see den udgivet [1]; dog standsede Trykningen, uvist naar og af hvilken Aarsag, med det 69de Ark. Seenere kiøbte Commissionen Oplaget paa Suhms Auction, og udgav det Hele med en Fortale af Thorkelin, men desværre uden Registre og Glossarium, hvormed Commissionen paa Grund af Værkets Størrelse, der udgiorde omtrent 100 Ark, og Papirets daværende Dyrhed, maatte lade det beroe til en gunstigere Tid. Imidlertid vilde det dog, af flere Grunde, endnu have varet længe, inden saa vidtløftige og bekostelige Værker, som Gulathingsloven og Edda havde kunnet komme for Lyset, dersom de ikke fra anden Kant ved Understøttelse vare blevne fremhiulpne. Angaaende førstnævnte, bestemte en kongelig Resolution af 12te November 1811, at alle Omkostningerne for Papir og Trykning skulde afholdes af den kongelige Kasse, men Indtægten for Værkets Udsalg derimod tilfalde Stiftelsen, for at denne ved Hielp heraf kunde see sig i Stand til at foretage Udgivelsen af flere gamle nordiske Skrifter [2]. Anden Deel af Edda, hvis Trykning alt var forberedt fra 1811 af, og som skulde udkomme, ligesom første Deel, paa Legatets og den Gyldendalske Boghandlings Bekostning, fremmedes ved den kongelige aarlige Understøttelse, der allernaadigst forundtes nuværende Geheime-Archivar Prof. F. Magnussen, hvem det var overdraget, at revidere og fortsætte sine Forgængeres Arbeide og at udarbeide Glossarium m.v. [3]. I Aarene 1817 og 1818 udkom endelig begge disse vigtige Monumenter, af hvilke især Edda (1818) med sit rige Apparat af philologisk og antiqvarisk Erudition, var et velkomment Hielpe-

[1]) Fort. til krit. Hist. IV. S. XIV. — [2]) Tillige bleve de, Commissionens Secretaire Thorkelin aarligen tilstaaede 300 Rdlr. for hans Arbeide herved, udredede af den kongelige Kasse. — [3]) Ogsaa afdøde Geheimeconferenceraad Bülow til Sanderumgaard havde ædelmodigen bidraget til Værkets Fremme. Den ubekiendte Velgiører, som i følge Fortalen til Eddas 2den Deel p. XXXIV. med en Gave af 1000 Rdlr. havde fremmet Udgivelsen, tør nu nævnes: det var Commissionens Medlem B. Thorlacius.

middel ved de Undersøgelser, Tydsklands Lærde allerede havde begyndt at anstille over den beslægtede tydske Sagnkreds. Fortalerne vare underskrevne af Cold, Schlegel, A. Kall, B. Thorlacius (som 1812 kom i Reiersens Sted), Werlauff (samme Aar i J. Olafsens Sted) og P. E. Müller (siden 1815 i S. T. Thorlacius's Sted); til Gulathingsloven (1817) var den forfattet af Commissionens Secretaire Thorkelin, der havde bestyret Udgivelsen[1]; til Edda af B. Thorlacius. Derimod blev det nodvendigt at henlægge Andres Arbeider, som Commissionen tidligere havde paataget sig at bringe for Lyset, f. Ex. Sysselmand M. Ketilsens Skrift *de jure patronatus* paa Island (1803 besluttet at ududgives); J. Magnussens islandske Grammatik paa Latin; Eg. Olaffens Afh. om den islandske Orthographie paa Latin oversat; og endelig B. Haldorsens islandsk-latinske Ordbog, hvorfor Forf. 1786 af Commissionen havde modtaget et Honorar af 100 Rdlr. Sidstnævntes Udgivelse var bleven bragt i Forslag i Aaret 1805, af Directionen for Fondet *ad usus publicos*. Blandt disse bebudede Foretagender var — efterat Rafks Veiledning til det islandske Sprog 1811 havde giort enhver ældre Grammatik overflodig — Ordbogen, skiondt ingen kritisk over det hele gamle Sprog[2], unægteligen det vigtigste; men dennes Udgivelse paatog sig, ved P. E. Müllers Medvirkning, to norske Hædersmænd: Conferenceraad C. Anker og Eieren af Næs Jernværk, R. af D. J. Aal at bekoste, og den udkom da 1814, giennemseet, supple-

[1]) Saa omhyggeligen han havde sørget for at benytte alle kiøbenhavnske, især Pergamentscodices af denne Lov, er dog een undgaaet ham, nemlig No. 31 i Octav blandt de magnæanske Haandskrifter. En Pergamentscodex af Borgarthingsloven, som Sparfwenfeld havde erholdt i Norge, og som opbevares i det Upsalske Bibliothek (*Biörner de orthographia lingvæ sviogothicæ p. 60*), er naturligviis ikke benyttet. — [2]) Skulde der nogensinde blive lagt Haand paa et Saadant, vil et indholdsrigt Forarbeide i flere Bind, skiondt ved sin Form og Indretning vanskeligt at benytte, findes i et islandsk Lexicon af Magnussens Biograph den ældre Jon Olaffen, blandt dennes Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket.

ret og forøget med Ordenes danske Oversættelse af Rask, med en Fortale af Müller. I det følgende Aar (1815) udgav Forf. af nærværende Bidrag paa Legatets Bekostning et lidet bekiendt, men vigtigt, Anecdoton til Norges Historie under Sverres Tid. Imidlertid arbeidedes saavel paa Udgivelsen af Eddas 3die Deel, som paa Graagaasen; men endnu forinden disse to vidtløftige og vanskelige Arbeider kunde forlade Pressen, leveredes 1826 Laxdælasaga (med Þáttr af Gunnari Þiðrandabana og tre antiqvariske Excurser af F. Magnussen, P. E. Müller og Werlauff). Oversættelsen hertil var udarbeidet af Th. G. Repp, nu Underbibliothekar ved the Advocates' Library i Edinburg; Fortalen af B. Thorlacius [1]. Med Commissionens Personale var imidlertid skeet den Forandring, at Prof. F. Magnussen var indtraadt i den 1821 afdøde Abr. Kalls Sted (efter hvem B. Thorlacius blev Legatets Ephorus), og Cancellie-Deputeret P. H. Monrad 1825 i Colds Plads. To Aar senere (1828) udkom endelig den tredie Deel af Sæmunds Edda, der blot indeholder de 3 Digte Vøluspá, Havamál og Rigsmál, men dog, med Glossarium, et udførligt mythologisk Lexicon og et oldnordisk Calendarium, udgiorde i Alt 144 Ark [2]. I Udgiverens, Prof. F. Mag-

[1]) I Fortalen bemærkes udtrykkeligen, at ingen fuldstændig Collation af Codices og Fragmenter ved denne Udgave har fundet Sted.
[2]) Værkets to sidstnævnte Afdelinger udkom tillige i et lidet Oplag af Separat-Aftryk, under følgende Titel: *Priscæ veterum Borealium Mythologiæ Lexicon, cuncta illius cosmologica, theosophica et dæmonica numina, entia et loca ordine alphabetico indicans, illustrans et e magna parte cum exteris, ista contingentibus, comparans. Accedit septentrionalium Gothorum, Scandinavorum aut Danorum gentile Calendarium, ex Asia oriundum, jam primum expositum et cum variis cognatarum gentium fastis, festis et solennibus ritibus vel superstitionibus collatum. Auctore F. Magnusen. Havniæ* 1828. 4. 873 S., foruden en kort Fortale. De to sidste Dele af Sæmunds Edda have, saavel ved deres Sammenhæng med gamle tydske Minder, som ved det tilføiede rige mythologiske og calendariske Apparat, i fortrinlig Grad tildraget sig de udenlandske Lærdes Opmærksomhed; hvorom forskiellige, meer eller mindre udførlige, Re-

nussens danske Oversættelse af Sæmunds Edda (1822-23), hans Eddalære (1824-26) og i de to af ham bearbeidede Dele af Edda, Værker, der gjensidigen oplyse og supplere hinanden, haves nu et rigt Forraad af de grundigste, meest omfattende Undersøgelser fra det Standpunkt, hvorpaa saavel den nordiske og tildeels orientalske Linguistik, som Kundskaben om Nordens Fortid og overhoved Mythernes Kritik nu kan antages at befinde sig. Næste Aar (1829) erholdt Middelalderens Retshistorie en vigtig Berigelse ved Islands ældste skrevne Lov, Graagaasen, i 2 Bind (i alt 153 Ark), hvis Text var afskreven og ordnet af nuværende Landsoverrets Assessor Th. Sveinbiornson, der tillige havde forfattet den latinske Oversættelse; men saavel den af Commissionen underskrevne Fortale, som den forudskikkede udforlige og kritiske Undersøgelse over Lovens Beskaffenhed, skyldes Conferenceraad Schlegel [1]. I Begyndelsen af Aaret var den, af vort nordiske Kildestudium i flere Henseender fortiente Conf. Raad Thorkelin ved Døden afgaaet, efter i henved 52 Aar, og i sine

censioner og Anmeldelser i fremmede Tidsskrifter bære Vidnesbyrd. Af Saadanne kunne nævnes: over Eddas 2den Deel i Göttingische gelehrte Anzeigen 1819, 102 St.; Hermes 1820, 1 St. (af W. C. Grimm), og i Ferd. Wachters Forum der Kritik im Gebiete der Geschichte 1sten Bd. 1ste Abth., Altenburg 1827. Tredie Deel af Edda er recenseret i Göttingische Anzeigen 1829 S. 1557-59; Ferd. Wachters Forum der Kritik, 2ter Bd. 1ste Abth. 1830 (udforligen); Hallische Literaturzeitung 1829 Nov. Erg. Bl. col. 977; i *Foreign Quarterly Review*, 1828, Sept.; *North-American Review*, 1829, Januar. Recensionerne over 2den D. i Dansk Litteraturtidende 1818 No. 35-36 og over 3die D. 1829 No. 37-38 ere begge af afd. Biskop P. E. Müller. Prof. F. Magnussens danske Oversættelse af den ældre Edda og hans Eddalære ere udforligen bedømte (af Depping?) i *Champollion Bulletin des sciences historiques*, *Août* 1828.

[1]) Et Udtog af denne Fortale af Forf. selv er meddeelt i nærv. Tidsskrift I. S. 109-50. En udforlig og grundig Anmeldelse af Udgaven, ved Pardessus, findes i *Journal des Savans* 1831 for April og Mai.

kraftfulde Dage med virksom og erkiendt Deeltagelse i Commissionens Arbeider, at have fungeret som Secretair. Mod Slutningen af samme Aar bortkaldtes den ædle, kundskabsrige B. Thorlacius, hvis varme Interesse og uegennyttige Opoffrelse for Legatets Formaal, i den lange Række af Aar, havde lettet og fremmet fleer end eet af dets Arbeider. P. E. Müller indtog hans Plads som Ephorus, hvilken han dog allerede næstfølgende Aar ved sin Udtrædelse af Consistorium overlod til Forf. af Nærværende. Prof. og Geheimearchivar F. Magnussen paatog sig Secretair-Forretningerne og Professorerne R. Rask og C. C. Rafn tiltraadte 1830 Commissionen som Medlemmer. Alle disse underskreve den af P. E. Müller forfattede Fortale til Kormaks-saga, der udkom 1832, hvis Text var confereret af Magnussen og Rask, og hvis latinske Oversættelse med Sag- og Ordregister var udarbeidet af Stipendiarius Thorgeir Gudmundsen. Til Versenes Forklaring haver Prof. F. Magnussen benyttet G. Paulsens ovenomtalte Anmærkninger. Hr. Professoren har ogsaa tilføiet en Samling af Kormaks digteriske Brudstykker med Oversættelse og Forklaring[1] 1832 døde Rask, samt 1834 Monrad, i hvis Sted Conferenceraad og første Cancellie-Deputeret A. S. Ørsted indtraadte i Commissionen; men den, ogsaa som Medlem af Commissionen, høifortiente Biskop Müllers Plads er endnu ubesat. De Arbeider, som nærmest kunne sees imøde fra Legatet, ere den anden islandske Lovbog Járnsíða, bearbeidet af Th. Sveinbjørnsen, Snorres Edda og Samlingen af de islandske Annaler, til hvilke sidste Text og Oversættelse er giennemgaaet og suppleret af Stipendiarius, nu Sysselmand i Borgarfiords Syssel, H. Einarsen.

Til Slutning bør endnu meddeles, at Legatets, blandt Universitetets øvrige Legater, indestaaende Capital, for nærværende Tid udgiør i alt 23,765 Rbdlr. Sølv.

[1]) Ogsaa denne Saga var blandt dem, hvis Udgivelse Commissionen i sin første Tid havde paatænkt; s. Suhms Danm. Hist. I. (1782) S. 76 (n).

